

Н. ОСТРОВСКИЙ

**ШТУРМАДОН
ШАЧЫКТЫМЫВЛÄ**

МАРГОСИЗДАТЫН КЫРЫК-МАРЫ ФИЛИАЛ
Козмодемьянск—1940

Мар. Г.
Н 3-213

Н. ОСТРОВСКИЙ

Штурмадон шачыктымывлә

ОПЕЧАТКЫВЛӘ

Стр.	Строка	Печәтләмә	Лыдаш келеш
58	17 ұлыц	келесә	келесә
85	11 "	мә	ма
90	22 "	калышт	колышт
93	3 кұшыц	Сабльвлә-әм!	Сабльвлә-әм!
101	19 ұлыц	яржыдон	яржыдон
107	2 кұшыц	сәренәт	сөрәнәт
114	5 ұлыц	подковник	полковник
161	1 кұшыц	кемәш	кеәш
162	18 "	толшы	тошты

„Штурмадон шачыктымывлә“

Маргосиздатын Кырык-Мары филиал
Козмодемьянск—1940

H

Blank page with faint markings

Мар. Г.
НЗ-213

Н. ОСТРОВСКИЙ

Штурмадон
шачыктымывлә

Инв. № 1377

Маргосиздатын Кырык-Мары филиал
Козмодемьянск—1940

гѣ
гѣ
о.
м
тѣ

тѣ

ва
тѣ
па
цѣ

м
цѣ

е
рѣ

И
ы
тѣ
пѣ
эд
мѣ
ак
со
пу
ла
гѣ

I ГЛАВА

Амасам куштылгын севӓлмӓ юк. Людвига сӓнзӓжӓм книгӓ гӓц карангда дӓ колышташ тӓнгӓлеш. Пышкыды, но тенге гӓнят пыт тергӓмлӓ севӓлмӓ юк эчӓйт шакта. Тенгелӓ олен дӓ йӓвӓрт, беспокойство гишӓн анзыцок извиненим ядымыла лач Юзеф тьотя веле стуча. Людвига цаклыдеок тоштын годшы цӓшӓн стрелкавлӓжӓм анжал колта.

„Первый цӓш... Тенгелӓ поздан толаш тьотям ма вӓл тӓрвӓтен?“

Жеромскийын книгӓ одеял мычкы коверышкы йжнен вала дӓ лампы соты туре шӓртнӓй переплетшыдон тьытӓол кайын колта. Тӓ цӓрӓ пулшешӓжӓй шынгалмы кимоно парсын юалгеш, тӓ анзыцок шижмӓ лудӓш гӓц Людмила цӓйтӓрӓл колта.

— Тидӓ тӓнӓй, Юзеф, ылат?

— Мӓнӓй, ясновельможный пани.

Тьотя-лакей амалым кӓдежӓш пырымжы годым кымалаш мондымыжы гӓцок дӓ тӓдӓн лудӓшлӓ анжалтышыжы гӓцок Людвига ынгыла: тама кӓзӓйт якте литӓмӓ лиӓлтӓн.

— Пан граф Эдвард толын, графиня.

— Тӓнӓ мам келесӓшӓц?.. Эдвард?.. Тӓдӓ кышты ылеш?— Людвига пӓжген ядеш, хотя ӓшлӓнжӓй когон сӓгӓйрӓл колтымла чучеш.

Людвига керек мамат вычен, толыкы марыжын толмым агыл. Икманяры жеп тӓдӓ юкым лыкнежӓй, но ак кердт. Нимат ынгылыдымы ганьы, тӓдӓ кӓдеж гӓц кыргыж лӓктеш. Гостиный кӓдежӓштӓй, рояль вӓлӓн шӓндӓмӓ сарта гӓц, пӓцкӓтӓ соты вазал шӓнзӓн. Солдатский луды шинелян эдем пулш вӓлецшӓй вещевоу сумкам кыдашеш. Амаса пачмы юкеш тӓдӓ пӓсӓн сӓрнӓл шагалеш. Людвига, ӓшкеӓт ак цаклы, кимоножым шалалтен колта—тидӓн анзылны, тьлсотым ӓрен, сӓнзӓ якте валтен шӓндӓмӓ папахан пӓлӓдӓмӓ пӓӓргӓй шалга. Людвиган анжалтышыжы пӓлӓдӓмӓ эдемӓн лаштыра пандашешӓжӓй шагал колта. Людвигам кидвлӓжӓй гӓц хватен, салтак ӓшке докыжы тӓдӓм шыпшыл шӓндӓ.

Людвига цакнен колта, но пүэргын кидвлә цаткыдын кычат.

Йәләнлә чучшы пандашан лицә Людвиган сьнзәжы докы лишеммькы, тьдьн лүдмәшжы кыце толын, тьнгеләок куштылгын эртен кеә. Ынде папахыжат, кынтымы пандашыжат тьдым алтален ак кердтеп. Эдвардын сьнзәжым тьжем сьнзә лоштат тьдь пәлен керднежы—изиш пьзьрәләл шьндьмвлә, вьлньшть йьнәлшы, вьцкьж сьнзәхалвлә. Дә тенге гьнят, золотой эполетвләдон йьлгьжәлтшы, соок итьрә ылшы гвардейский полковник Эддидьлә ак чуч.

Кьзьт тьдьн усывләжы гьц дә пандашыжы гьц, лывьрән ыргемжы гьц тавак шькш пыш качын сепнә, начкы шинельжы гьц прейьш пыш толеш.

Могельницкий вәтьжын положением ынгыла. Цьтьрьшь тьрвьвлә вәреш пьльштьнг сагашы ыжгата ушьым шьпшалал, тьдь Людвигам колта. Тьшток пырен шагалшы Юзеф шалга.

— Тьньым тенгелә встречәймәштем виноватшы тидь ылеш. ыргемьм вашталтымешкем дә йшкьмемьм мышмем якте Юзеф тьләт толмем гишән келесьшәшлык агыл ылын,—папахыжым кыдашмы лошты олен, йшкьмжым йшке өпкәльмлә Эдвард келесә. Куктаналт шьцшь ушьым янгылен шьцшь эдемлә ниялтә. Тенге йштьмжы Людвиган шьмьшть марыжы докы первийш лишьл ылмаш чувствым шижтәрә. Шергәкән эдемьн лывьрән ыргемжы дә тьдьн цилә кәпшок ик минутеш тьдьн докы отвращением тәрвәтен колтымашеш Людвигалан ясын чучеш. Сагашты Юзеф ылмымат монден шуэн, Людвига марыжы сага пьзьрген шагалеш дә, кок кидшьдонат тьдьн вуйжым элтәлен, те хень лишьл, туан сьнзәвләм шьпшалеш. Дә ьнде Эдвард йшкеәт тьдым торцшы переген, но решительны карангда дә попа:

— Вара, Людвига, вара... Вьлецем цилә ти гадостьм мьнь кыдаш шушашлык ылам, дә главныйжы—цьвьлгәш келеш. Лывьрә монгырем вашток витьмьлә мьләм чучеш. Остатка кок кечь паровозышты мьнькенәм дә кушү вьлнь амаленәм, а тьррәк попенжы—викок амалыделам.

Ик цәш эртьмьк Эдвард вәтьжын амалым кьдежыш пырымыкы, Людвига угьц цудеен колта: пандаш ямын, дә тенгеок тьдьн яжо, кыйыр ушәт ньжын шумы. Кого, правильный форман, пингьдь оголан лепкәжы олтал шьндьмлә чучеш. Тьдь эчеәт йшке модышкыжы ак ми, вет первийжы, кынеш толтымым пәлен, нигнамат тьдь ушьым ньжете. Графын тошты гардероб гьц Юзеф лыктын пумы луды костюм марылан кемьк пьтәриш тьлзьм, Ниццешть эртәрьмьм, Людвигалан ашьндәрьктә. Тьшть пьтәри тьдь Эдвардым штатский ыргемдон ужын.

— Ну, бінде мѣнь гѣцем ат лѣд гѣнят лиэш, мѣньѣн сусуэм, даже шыпшалашат лиэш,—Эдвард пелештѣ.

Прамой кѣрѣдѣмѣ занавеска вашт амалым кѣдежѣш ирок лудалгы сотыжыдон пыра. Людвиг шижѣн колта, тенге гѣнят, марыжы шижѣн колтым гѣц лѣдѣн, ак тѣрвѣнѣ, амалышы вѣкѣ анжа. Эдвард келгѣн шѣлѣ, дѣ шѣлѣлтѣмжѣ йѣде мижѣн кымда онгжы вѣлнѣшѣ парсынын кѣргѣ тыгыржы кузалал миѣ. Турна, цаклака тѣрвѣн ышмажы пеле пачылдалмы. Амалыдымы йѣдвлѣ, соок лѣдѣшѣм вычымаш — цилѣ тѣрок пѣлдѣрнѣ. Пингѣдѣ арѣкѣэш, шуку качкышеш дѣ вѣтѣжѣн яратымашеш йѣкшѣ лишѣ, янгылышы тѣдѣ йѣле амален кен, сек керѣл гишѣнжѣт Людвигалан изиш веле шайышт поспеен.

Людвиг тиштѣ ылешѣт, тѣдѣ тиштѣ ылеш. Пѣлѣмѣн, тѣдѣ нигнамат тидѣм мондыде. Вет кужы лѣдѣшлѣ корныжым Париж гѣц кок фронт вашт тидѣн лѣмеш эртѣмѣ. Лачок хотѣ тѣдѣлѣн маханѣ-шон порученивлѣм пуэныт... Тенге гѣнят, Польшыштыш сек цевѣр йѣдрѣмѣш тиштѣтѣкен тидѣм вычыде ылгецѣ, Парижым, военный министерствыштыш ровотажым тидѣ кода ылын гыце, рискым дѣ лишениш йѣкшѣмжѣм подвергая ылын гыце? Остатка шамаквлѣжѣм тѣдѣ амален кеѣш цацымжы лошты попен. Тѣ шуку агыл попымы гѣц, кыдым марыжы тидѣлѣн келесен поспеен, Людвиг ынгылен: тамаханѣ кого событивлѣ лишемѣт, дѣ йѣшкежѣт тидѣ шижѣн, тамаханѣ лѣдѣш когоэм толеш, пыдыртышы, пиш лѣдѣшлѣ, цилѣ йѣлѣмѣш семѣм, тѣдѣн йѣлѣмѣшѣжѣм пѣзѣртен шуаш крозышы. Дѣ тенге гѣнят, тидѣ цѣшѣн ылеш. Хотѣ ма лиѣлтеш гѣнят, Эдвард тиштѣ ылмы годым лѣдѣш агыл. Цилѣ, мам йѣштѣш келеш, перви кыце йѣштѣлтѣн, тѣнгелѣок решѣмѣ дѣ йѣштѣмѣ лиэш. Йѣлѣмѣштѣш маханѣ-гѣнят вопросвлѣм йѣшлѣнжок решѣн вѣрештмѣш гѣц Людвиг тѣдѣн кымда пулшвлѣжѣ шайык йѣмен.

Эдвард кыцелѣ трѣк амален кен, кѣнѣйлѣшѣжѣт тенгеок кѣнѣйлѣн. Нѣнѣн анжалтышышты вѣш лит дѣ коктынат йѣрѣлтен колтат.

— Кыце тѣнѣ шанет, маханѣ шамдон тѣ выртыншижѣйлѣ, кынам тѣнѣым омыныштет нѣшкѣ кѣзѣдон пѣчкедѣт, дѣ варажы бандит лицѣ вѣреш трѣк тѣнѣым ужат?.. Но бінде позда уже, кѣнѣйлѣш келеш.

— Сѣнзѣдѣм кымы, Эдвард, мѣнь сейчас чѣлѣлѣм.

Тѣдѣжѣ шамак колыштмыла йѣрѣлтѣ.

Ковѣр гѣц кенвацшы книгѣм лѣлтѣлеш дѣ, лыдымыла кѣйын йѣштѣ. Жеромский. „Верная река“. Восстановлѣн, самоотреченин, верностын романтика... Людвиг нимат вашталт-

те. Первишблӧок сӓнзӓм кымаш ядеш. Кушкын шошы тетья! Романтический эдем!..

Могельницкий графвлӓн тоштын годшы палацыштыш¹⁾ цилӓ коклы шӓм комнатышты, молнамшы ганьок, ирокшы бӓлымӓш тӓнгӓлӓлтӓн. Частьшым прислуга занимаемы ул этаж тагынамок уже кӓнӓбӓлӓн. Кухняшты завтракым йӓмдӓбӓлат. Кок горничный дӓ нӓрӓштӓ лакей вестибюльым дӓ кого гостиныйым итрайӓт. Кӓшнӓбӓ цилӓн эче амаленбӓт. Людвиган горничная, луаткут иӓш цевер Хеля, шонгы Юзефын ыныкажы, хозяйкыжын кӓдежӓштӓбӓ ирӓктӓбӓнежӓбӓ ылын, но амаса кӓргӓбӓ гӓц срален шӓндӓбӓмӓбӓ. Тидӓбӓ гишӓн тӓдӓбӓбӓ тӓотяжылан келесен. Шонгы тӓотя пани графиням беспокояш дӓ тӓдӓбӓн кӓдежӓштӓбӓ уборкым бӓштӓш цӓрен.

Вӓтӓбӓжӓн туалетный стӓл вӓлнӓбӓ ылшы шергӓкӓн безделушкывлӓм анжылт, Эдвард Людвиган толмым вычен. Шукат ак эртӓбӓ, тӓдӓбӓ Юзефдон иквӓреш толеш. Тӓотя сӓдӓбӓ вуйжым когоракынок кымык бӓштӓ. Симсӓбӓ казакин лывецӓбӓн тӓдӓбӓн кукшынди бӓнгӓбӓжӓ лужы раскыдынок пӓлдӓбӓрнӓ. Эдвард ӓзӓ ылмы годшенок Юзеф тидӓбӓлӓн служен. Тӓотя графский семнялӓн преданный ылын, тенгелӓ дворовый шонгы пивлӓ веле преданный лин кердӓт дӓ, кӓ хозан пӓртӓш пырынежӓбӓ гӓнӓ, хоть кӓн вӓкӓт кечӓлтӓтӓбӓ. Палацым Юзеф гӓц пасна ныгыцеӓт ӓштӓш акли ылын. Могельницкийвлӓ вестибюльш пырымашты шалгышы кӓртни выргемӓн средневековый рыцарь докы кыце привикненбӓт, тидӓбӓн докат тенгеок привикнен шӓнзӓбӓнӓбӓт. Рыцарьвлӓн фигурывлӓ поколени гӓц весӓш Юзефлӓок наследство семӓнӓ ванженӓбӓт.

Тӓотя лакей ылын. Дӓ тӓдӓбӓн эргӓбӓвлӓжӓт, ыныкавлӓжӓт наследство семӓнӓ Могельницкий графвлӓн лакейвлӓ лин миӓнӓбӓт. Луцкы иӓш ылмыжы годым сек пӓйтӓри Юзеф Эдвардын тӓотяжылан служаш тӓнгӓлӓбӓн. Теве малын дворецкийдон ылшы отношенииштӓбӓжӓбӓ Эдвард тӓдӓбӓм бӓшке докыжы икманяры лишемден дӓ тӓдӓбӓлӓн пыток бӓнянен.

— Мӓнӓ келесӓбӓмем статян цилӓок тӓнӓ, Юзеф, бӓште нӓт?

— Мане, ясновельможный пан толмы гишӓн иктӓт ак пӓлӓбӓ. Графын кӓдежӓшӓм мӓнӓ бӓшкеок ирӓктӓм. Теве, пожалуйста, ясновельможный панин кӓдежӓш кемӓ кабинет амасан сравачшы. Кен колтымет кечӓбӓ годшен, графинядон мӓнӓ гӓцем пасна, иктӓт тӓшкӓбӓ пырыде... Хеля комнатывлӓм тӓвӓбӓлӓйӓш тӓнгӓлӓмӓк, пусть ясновельможный пан бӓшке кӓдежӓштӓбӓжӓбӓ лиӓш. Хоть ыныкамжы иктӓбӓлӓнӓт ак келесӓбӓ, но тенгелӓ лучырак лиӓш...

¹⁾ Палац — дворец.

Юзеф олен, шонгы эдемвлалә, ырдәнгшырәк юкдон попен. Худаланен шыцшы, кужы сөдөй бакенбардан лицәшкыжы анжымашты кызыт веле Эдвард цакла, остатка кым и лошты тьотя кыце когон шонгем кен.

— Пиш яра, Юзеф. Ёнде мыньёланем ты немецкий майор гишән шайышт пу. Тыдын лымжы кыце?

— Адольф Зонненбург, ясновельможный пан. Майор гувернерын комнатым занимая. Тыдын денщикшы улы. Ти лайдак¹⁾ соок кухняшты пөртөлеш дә лакейскийышты Адамдон иквәреш амала. Пан майор дворянский роды гыц ылеш, дә келесәш смеем, порядочный эдем. Тыды ёшке салтаквләжылан кеквләм урдымы двoryшты зорайылаш цәрен, а то вет нёны мәнмән комбывләнәм, цывёвләнәм шышкыл качкыныт.

— Именьаштына маняр немец ёләт?—Эдвард шая лошкы пыра.

— Целый эскадрон. Нёнын имнивләшты, ёнде тылзы шөш, мәнмән шылыным качкыт. Его сиятельство пётари ёш разрешайы, тынам немецвлә пан управляющийым арестуен шындевы, дә кылатым пачаш вәрешты. Ёндежы, пан майор мә докына ёләш толмыкы, немецвлә шудым хоть солавләшты моаш тынгәлыныт, а то вет цилә мәнмән.

— Салтаквләжы кышты ёләт?

— Фольваркышты.

— Яра. Кынам тынь отец Иероним докы кеет? Мёнь тыдым тагачок ужем.

— Сейчас кыдалам. Большы приказани нимаханят ак ли?

— Уке.

Амаса доран Юзеф шагалалеш.

— Отец Иеронимлан ясновельможный пан толмы гишән келесәш лиэш?

Эдвард икманяр веремә решен ак кердт, вара вуйжым мыкык ёштәлтә.

Могельницкийвлә ёшкетёшток кодыт. Эдвард вәтыжы докы мия.

— Просты мёньым, Эдди, но малын тыләт отец Иероним керәл лин, мёнь ам ынгылы? Сулыквләэдём лачокок поведәйыктәш решыметлан мёнь нигыцеәт ёнянен ам кердт,—Людвига тянгыран ваштыл колта.

Эдвард ласкон тыдым элтәлә.

— Тыләт отец Иероним шүмешет ак пиж ма?

— Тиды агыл, но тама изиш потикалә ылеш. Тынь толмет гишән әтятәт, шольыцат, Стефанийәт ак пәлеп.

— А отец Иероним особый приглашением получая. Пусть тиды тыньым ак цудейыкты. Мыләм циләштым йыдым ял вык шагалташ яжо агыл вет. Томашты немецвлә, а мёнь-

¹⁾ Ялахай.

жы... французский офицер, Тынъ ынгылет, Людвись? Мынъ иргодым Варшавыш лăктын кешӱшлык ылам, дӱ мынъ тишкӱ толмем гишӱн маняры чӱдӱн пӱлӱт, тӱнӱрӱ лучы лиӱш.

— Кыце, эчеӱт кеет?

— Мынъ скоры мӱнгешок толам, Людвись.

— Дӱ тебе, иклаштык веремӱм сагаэм эртӱрӱшӱш годым, тӱ противный иезуитым шӱдет.

Эдвард йӱрӱлтӱ.

— Отец Иероним мӱлӱм ик порученилӱн келеш. Тӱлӱнетшӱ делавлӱ тидӱ интересный агылеп. Тынъ просты мынӱм, но, отец Иероним толмыкы, мӱлӱннӱ когылянна попалташ келеш. Тӱдӱ тамам-ӱнят кардинал гӱц ядын. Так, церкӱ делавлӱ... Тидӱ секрет, дӱ вес эдем тӱдӱн анзылны лиӱш гӱнъ, тӱдӱлӱн яжо агыл. А кӱзӱйтшӱ икманяр вопросом пуаш разрешӱйӱ.

— Мынъ колыштам, Эдди.

— Келесӱ, ты майор тӱ сагада иквӱрешок обедӱя?

— Мане, ӱтят дон Стефания тӱдӱм мӱ сагана обедӱяш приглашӱят. Тӱдӱ ӱшкӱмжӱм толкыдонок кыча. Француз йӱлмӱдонат худан ак попы... Толькы южнам сагажы тӱдӱ ик офицерӱм, обер-лейтенант Шмультикем канда. Пиш грубый баварец. Тӱдӱн намыстымы дӱ кынтымы комплиментвлӱжӱм тынъ колат ылгецӱ! Дӱ соок пӱлдӱртӱ: вуйта тиштӱ хоза мӱ агыл, а нӱнӱ ылыт. ӱтят попа, Шмультике тӱдӱлӱн кого палшыкым вуйта пуа, мӱлӱмжӱ гӱнъ, когон неприятный ылеш...

Эдвард тӱдӱн шамаквлӱштӱжӱ келесӱмжӱ гӱц тамам шукаракым ынгыла, дӱ тӱдӱн лепкӱжӱ олен кыптыргал кеӱ. Людвига, марыжын лелӱ шанымашыжым цахлаат, парня мычашвлӱжӱдон тӱдӱн сӱнзӱхалвлӱжӱм тӱкӱлеш дӱ лепкӱ тореш раскыдын вазалшы пӱрӱнзӱквлӱм тӱрлӱлтӱ. Юктеок тенгелӱ тӱкӱлмӱш когыныштым шамакдеок со мирейӱктӱ. Тидӱн паштек, Людвиган парнявлӱжӱ Эдвардын тӱрвӱжӱ докы лишеммӱкӱ, тӱдӱ, ӱшкеӱт ак цаклы, вӱтӱжӱн перстеньӱштӱш кӱвлӱ йӱлгӱмжӱм анжаш тӱнгӱлеш.

— Людвись, кыштакен тынъ ӱшкӱмедӱн драгоценностьвлӱдӱм перегет?

Вӱтӱжӱ когон цӱдеен колта.

— Потикӱ, Эдди! Кыце мынъ ти кым и ӱленӱм, тынъ ат адышт, а интересует...

— Тынъ ӱзӱ ылат, Лю... Мынъ ти гишӱн седӱндон ядым: мӱлӱм пӱлӱш келеш, маняры ценностьвлӱнӱ когыннан улы. Малан тидӱ келеш, вара мынъ келесем. Тынъ ат ӱшӱндӱрӱ, золотой тӱнгӱдон шотлен, перви тынӱн бриллиантвлӱэт манярым стоят ылы?

— Икӱнӱ ӱвӱм попен ылы, приданыеш мӱлӱм пумы драгоценностьвлӱ шӱдӱ шӱмлу тӱжем нӱрӱм стоят. Мӱлӱнем

тѣнь подарымет бриллиантвлѣжѣ манярым стоят, Ышкеок пѣлет.

Эдвард ышыштыжы пѣсѣн шотлалта: „Шудѣ шѣмлу дѣ эче шудѣ коклы—кокшудѣ Ындекшлу тѣжем. Паркеш та-йымы лу тѣнгѣн золтывлѣм оптымы пецкѣ,—эче кокшудѣ тѣжем. Кутшудѣ тѣжем франк¹⁾ Французский банкышты. Луаткок тѣжем фунт²⁾ Людвиг лѣмеш Лондонский банкышты. Дѣ луатшѣм тѣжем немецкий марка мѣ-нѣн кѣшѣнѣштем. Вот и цилѣ, оксаэш мам шотлаш лѣш. Приблизительны ик миллион тѣнгѣ нѣрѣ золтыдон. Тишеш Людвигалан дѣ мѣланем пелѣжѣ веле вазеш. Дѣ тидѣ цилѣ, ма мѣнѣн шѣм миллионаш состояниэм гѣц ко-дын!.. Вет кѣзѣйт, цилѣ пыдештѣлтмѣ дѣ урмы годым, Ын-декш тѣжем десятинѣ землям, экономим дѣ фольварквлѣм, паровой вѣкшѣм, кавашты Ыштѣм заводым дѣ тѣжем кут-шудѣ десятинѣ лесѣм капиталеш шотлаш трудна. Цилѣ тидѣвлѣ верц кредѣлѣш эче келеш... А кѣзѣйтшѣ мѣнмѣн пел миллионна улы, дѣ тидѣт трудна случайышты нимат уке гѣц яжорак“.

Амаса вес велнѣ тѣгѣн-ѣнят ял юквлѣ дѣ ваштылмы юк шакта.

— Владек, Ышкѣмедѣм йѣндон кычаш тымень шома ыл-нежѣ!—тѣгѣн-ѣнят Ыдрѣмѣш юк шакта.

Ваштарешѣжѣ ваштылмы юк шактен колта.

— Тидѣ. Стефа дон Владислав,—Людвиг лѣдѣн пѣжгѣл-тѣ.—Мѣнѣ здорова ам ыл манын Юзеф нѣнѣлѣн келесен, нѣнѣжѣ соикток толыныт.

Эдвард амалым кѣдежѣш пыра дѣ вѣтѣжѣт тѣшкок кѣ. Тѣдѣ кабинет амасажым пѣсѣн пачын колта.

— Кѣзѣйт нимат нѣнѣлѣн ит поны дѣ йѣлерѣк прово-жаен колташ цацы,—амасам чѣчмѣжѣ лошты Эдвард келе-сѣ.

— Ма вара тѣнь линѣт, шергѣкѣнем? Тѣнь здорова ат ыл манын попат? — комнатыш пырымаштыжы Стефания попа.

Тѣдѣн паштек, коньки вѣлнѣшѣ ганьы, Владислав Мо-гельницкий пырен шагалеш.

— Но тидѣ молнамшы ганьок цевер, цуратат,—логер пындаш юкдон Владислав попалта дѣ, Стефаним ловкан эртен, Людвига докы миѣн шагалеш.

Тѣдѣн клейѣлтшѣ тѣрвѣвлѣжѣ кидешѣжѣ тѣкнѣтѣт, Людвиг молнамшылаок йѣрнен колта. Тѣдѣ Ышкеѣт ак пѣлѣ, малын техень чувство тѣдѣн тѣрвѣнѣ, но ош лиѣн ти эдем, изи Ырвезѣ гѣц кого пѣэргѣшкѣ сѣрнѣлтмѣжѣ

1) Франк—французский окса шот, 37,5 коп. нѣрѣ золтыдон.

2) Фунт—английский окса шот, 9 т. 50 коп. нѣрѣ.

сембнь, Людвигалан когоракын да когоракын шумеш пиж-
тбмб, противнй лйаш тбнгълбн.

— Ёшкеок ужат, Людвись, мйнман пбрбжнйм воспитывай-
машеш шавбмб пиш шуку оксана такешок ямын. Тидб,
скачкиштбш жскей ганьы, со анзыц тбргештен лакташ ца-
ца!—мыскылымла йбрлтен, Стефания попалта.

Владек бабочка манмы галстукшым довольнан трллтй.

— Быстрота да натиск великий полководецвлн правило
ылеш.—Да, неприятный шаям вес шаяшкы сарл колтен,
марыжы дорц токо веле получаймы сирмашым Людвигалан
анжыкташ Стефания гбц Владислав ядеш.

— Станислав мам сиря?—Людвиг интересуен колта да,
Стефаним пулшыжы гбц элтлен, тбдбн сага диваныш
шбнзеш.

Владек нбнбн ваштареш шбнзеш да делам пълбшб эдем-
ла парсын цылкадон шыпшыл шбндбмб Стефаним кбжгб ял
мбшкбржбм да Людвиган итбрй ялжым анжылтеш.

— „Милая моя Стефочка,—Эдвард ёшке кбдежшб гбц
цилй колын кердшб манын, Людвига йори чбнь лыдеш.—
Мйнман штабна кбзбт Киевбштб ылеш. Тидб кого да си-
тйлыккок культурный хала ылеш, тиштб художок агыл опе-
ра¹⁾ улы. Тенгечб, шамак толшеш, ма „Фаустым“ колышт-
на, да мйнман полковникнй, Беклендорф тьотя, цудеен
колтыш: „Совсем Мюнхенбштбш ганьы! А вет бан-
дитвлдон нбордыге шолшы варварский сандйлк ылеш“.
Мбнь уже сиренйм тблдет: Острог халам нйлмкбнй,
мбнь кок арняш отпускым получаенйм да волынский именъ-
яшкбнй, Малые Боровицыш кенйм. Тбштб мам ужмашеш
мбнь пиш когон шбдешкенйм. Тома кравен шумы—ком-
натывлй пуставлй, окнявлй пыдыртымвлй. Кбртни левашб-
мйт даже тарвенйт. Машинавлйм цилй нннгемб. Фольвар-
кышты имнивлйм да молы вольыкым хресаньвлй хватен
нйлбнйт, киндб кйлйтвлйм пыдыртымы. Тарвен шбндбмб
стройкывлй гбц гач нимат уке. Йбрвйш лывбрй да яхнен
шбцмаш. Управляющий пуштмы, служышывлй кб кыш мы-
шта шблбнйт. Боровицышты ылшы франкфуртский взвод
палшымдон мбнь следствием да обысквлйм йштенйм. Отец
Паисий, русский священник, кыдын доран мбнь шагаль-
нам, кыце да кб кравен, мблйм цилй шайыштын. Тбдбн
шйа сембнь солашты цилй доны ма обыскым йштен-
нй. Конечны, мам монна—бжйл лаштыкшы веле. Цилй мо-
мынажы кым комнатышкок пырен. Мбньб франкфуртцвлйлан
мйнман томашкына блйш пыраш советайшым. Гетманский
вартын начальникшб (Мазуренко корчмарын эргбжым
йштет?) йшкбмжбн цилй семняжбдон тоже пбртбш-

¹⁾ Опера—тиштйкен оперный театр.

кѣнѣ бѣлѣш пырен. Мѣнѣ тѣдѣм именѣя управляющіеш веремѣш назначенѣм. Тѣдѣ пиш полезный дѣ шамак колыштшы ылеш. Тѣдѣ именѣяшкѣнѣ остатка тарваш дѣнгѣнѣ мѣнгеш кандаш мѣлѣм клятвым пуэн. Тилец яжо управляющійжѣм мѣлѣнем кымлы марка оксаѣш кѣзѣт моаш агыл. Солашты тѣдѣ цилѣ пѣлѣ, дѣ, мам мѣнгеш поген кандаш лиѣш, цилѣ канда. Франкфуртцвлѣлѣн дѣ тѣдѣлѣн сола гѣц ѳрдѣштѣ бѣлѣш удобны лиѣш,—тиштѣ нѣнѣ цилѣн иквѣреш ылыт, дѣ нападени моло лин колтымыкы, нѣнѣлѣн бѣшкѣмѣштѣм защищаяш куштылгы. Шамак толшеш келесѣшѣш: йѣрвѣш партизанский бандывлѣ шолыт. Бѣжѣл теѣ, кѣн вѣкѣ священник мѣлѣм келесен, мѣ толмына анзыц цилѣн нѣнѣ шѣргѣшкѣ кенѣт. „Быдло“ веле кодын. Ти негодяйвлѣлѣн вес кѣнѣ краваш охаташты бѣнжѣ ли манын, утларак вредныйвлѣжѣм Мазуренколан розгыдон шийѣш мѣнѣ шѣденѣм. Мѣнѣ, пѣлѣмѣн, бѣшкежѣ тѣшкѣ йѣхныдела...

— Маханѣ лѣдѣш!—сирмѣшѣн кидшѣм пылвуйышкыжы колталтен, Людвига олен пелештѣ.

— Мане, тидѣ Станислав дон Стефам йѣлток зораен шуэн. Боровицѣштѣ стройкывлѣжѣ эче хотѣ кодыныт, а галицийский именѣя пѣтѣн йѣлатен колтымы. Мѣнѣ толькы ам пѣлѣ, малын тѣдѣ тѣштѣ бѣшкѣмжѣм пышкыдын кычен? Мѣнѣ ылгецѣ пел сола эдемжѣм сѣкѣнем, цилѣ вольыкыштым, имнивлѣштѣм дѣ киндѣштѣм ти вольыквлѣнѣм поген нѣлнем,—Владислав попалта.

— Мѣнѣ манам, кынам, ѣнят, совсемок виноватан агыл эдемвлѣм шит, тидѣ когон лѣдѣш. Дѣ тидѣм Станислав бѣштѣ! Мѣнѣ ам пѣлѣ... Но истинный аристократлан тенге бѣштѣш яжо агыл,—Людвига тыргыжланен шая лошкы пыра.

— Тѣлѣнет яжѣ тенге попаш! Тѣмдѣн Эдварддон когындан цилѣ цела, мѣжѣ Станиславдон бѣнде кѣцѣзѣ гань линнѣ,—Стефания тыргыжланен попа.

— Пѣлѣмѣ шозѣ, „истинный аристократ“ манметдон мам тѣнѣ келесѣнет ылы вѣл,—Владислав шѣдешкен колта.—Аль тѣ веле, Чарнецкийвлѣ, ти честьлѣн достойный ылыда?

— Ситѣ, Владек, ситѣ!—Стефания кидшѣм шалалтен колта.—Мѣнѣ ужам, сирмѣшѣм тѣ бѣнедѣ колышт.

Тидѣ лесопромышленникѣн бѣдѣр ылын, кыдын ѣтяжѣлѣн миллионвлѣ худан агыл дворянский гербым вашталтенѣт, дѣ Владиславын плоток потикѣлѣ чучшы капайылмыжы кѣзѣт тѣдѣм шѣдештѣрен колта.

Владислав эчеѣт тамам келесѣнежѣ, нѣ амасашкы стучаш тѣнгѣлѣт, пырен шагалшы кого кѣпѣн слуга доложа, что ясновельможный паним его сиятельство ужнежѣ дѣ тѣшѣкок, кыптыргыш лицѣн таза тѣотялан корным пуаш ма-

нын, ӧрдӱш каранг шагалеш, тьотяжы олен, явлӱжӱм
чуть-чуть тӱрвӱтӱл, кӱдежӱш пыра.

„Сейчас Юзеф дон стец Иероним толыт, тиштӱжӱ, йор-
ри ганьы, цилӱн ик жепӱштӱ иквӱреш лин шӱнзевӱ, дӱ,
пожалуй, йӱлеок ак кеп эче. Юзефлан келесӱш келеш, отец
Иеронимым тӱдӱ тӱрок Эдвардын кабинетӱшкӱ пыр-
тыжы. Дӱ цилӱжок тиштӱ тама-ӱнят ынгылаш литӱмӱ:
Эдди толын, а иктӱт ак пӱлеп. Неужты тӱдӱлӱн тидӱ тен-
геок лӱдӱшлӱ ылеш? Молы ситӱдӱмӱшеш эче ти против-
нӱ ӱрвезӱ тиштӱ!“ Людвига тыргыжланен шаналта.

— Проклятый шӱжӱ! Мӱнӱн эчеӱт цилӱ каршташ тӱн-
гӱлӱ дӱ мӱнӱ тамалын-ӱнят кижем. Адам, явлӱэм ле-
ведӱлӱй, вара кенӱт кердӱт. Амалым вӱрӱм йӱмдӱлӱ,—ша-
маквлӱжӱм пелек-турек попен, тьотя келесӱ. Тӱдӱм астма
цер пӱктен, седӱндон тӱдӱ труднан, шойге мырыктен
шӱлен.

Адам лӱктӱн кеӱ.

— Мӱ Стасян сирмӱшӱжӱм лыдна, ӱти,—Стефания ке-
лесӱ дӱ тьотя сага шӱнзеш.

Графын цӱредӱмӱ сӱнзӱвлӱжӱ ӱлӱж кеӱт.

— Ну, вара ма тӱштӱ? Шайында!

Сирмӱшӱн пӱтӱриш пелӱжӱм тьотялан веспачаш лыдаш
вӱрештеш. Вара Стефания пакыла лыдеш.

„Сирмӱшем военный почтыдон колтымы лиеш гӱнят, ци-
лӱок мӱнӱ сирен ам кердт. Шӱм ӱвӱртӱшӱм, ӱжӱл гӱнят,
нимат келесен ам кердт. Украина таманяр пандым керӱл
шӱндӱмӱ мӱкш уля ганьы лиӱш тӱнгӱлӱн. Дӱ тӱ панды-
влӱ лошты иктӱжӱ—мӱнмӱн немецкий арми. Мӱкшвлӱ утла
дӱ утла пышкаш тӱнгӱлӱнӱт. Вурсын сеткӱде капка тӱгӱ
лӱктӱш лӱдӱш. Кӱ пӱлӱ, ӱнят, скоры мӱнӱ тӱдонда вӱш лиӱм,
ӱнянен линӱ, что судьба мӱлӱннӱ трагедим ак йӱмдӱлӱ дӱ мӱ
живойвлӱ дӱ здоровавлӱок вӱш линӱ. Эдвард гишӱн ма
шакта? Цилӱнок моло здорова ылыда вӱл? Цилӱлӱндӱ тӱ-
лӱндӱ—шергӱкӱн Людвига, ӱтам дӱ Владек—шӱлӱ. Тӱнӱ-
жӱм, Стефочка, шыпшалам дӱ...“ Ну, тиштӱжӱ мӱнӱлӱн-
нем веле,—Стефания ваштыл колта.—Станислав толеш,
мӱнӱ когон сусу ылам. А то вет пиш когон скучна. Пӱ-
тӱдӱмӱш война тидӱ, айыртемӱнок остатка ивлӱштӱ, когон
кӱнӱсӱрлӱндӱрӱ. Сезон гач цилӱжӱ кок изи бал веле
ылын. Сек интересный эдемвлӱжӱ фронтышты ылыт. Кыш
ташкалат, цилӱ вӱре салтаквлӱ. Айыртемӱнок тиштӱ, му-
жицкий Украинышты. Мӱнӱ шанымемдон Берлинышты дӱ
Парижышты настоящий ӱлӱмӱшӱм ӱлӱт, тиштӱжӱ сылык-
ланен ородыш кеӱш лиеш.

— Ам пӱлӱ, малын тиштӱ сусу лиӱшӱжӱ,—тьотя кӱчӱ-
кӱн пелештӱ.

— Кыце малын? Стась вет толеш.

Казимир Могельницкий Стефания вѣкѣ ярыктыдымла анжалеш.

— Шуку статян толаш лиэш. Сирмаш раскыдын пона, немецвлан положеништѣ бнян агыл. Дѣ нѣнѣ Украиним кодевѣ гѣнь, ма лимбѣжым ынгылаш трудна агыл. Вет нѣнѣн паштек тишкѣ большевиквлѣ толыт.

Владислав йѣрнѣмлѣ пелештѣ:

— Ну, мам тѣнь, ѣти, попет! Украиништы кымшудѣ тѣжем немецкий салтак. Тидѣ мирѣштѣжѣт сек лучший арми, большевиквлѣжѣ—винтовкыдон вооружаймы мужик цуца, бронеавтомобильѣм ужмыкышток кѣтѣлѣ шѣппен кеѣт. Ти кѣтѣм Брест-Литовск гѣц Ростов якте кѣце покте нѣйт, Шмультке мѣлѣм шайыштын. Лейтенант пыт бнянѣ, немецвлѣ ти лѣэшок Бакум нѣлѣйт, а варажы—Москвamat.

Тѣотя кидѣм шалалта:

— Ах, тырлай ыльнежѣ тѣнь, пожалуйста, бѣшкѣмедѣн Шмулькеѣтдон! Тѣдѣ бѣшке нержѣ анзылнат тѣ мужиквлѣм сѣнген ак кердт. Зайончковскийвлѣ донь хресѣнвлѣ алыкыштыш шудым хватен нѣлмѣкѣштѣ, тѣньнѣн Шмулькеѣт дѣ Зонненбургет мам бѣштенѣйт? Келесенѣйт, ик эскадрондон тѣшкѣ кеѣш лѣдѣш. А Баранкевичын сапыр заводышты ма ылын? Потикѣ! Тамаханѣ бѣрвезѣвлѣн цуца пулеметдон кым цѣш нѣрѣ нѣнѣм завод лишкѣ нѣлѣн мите. Тѣлѣнетшѣ тидѣ пустякла чучеш! Каждый кечѣн цилѣн мѣ тыл лошты шижѣн колтен кердѣнѣ. Мѣнѣ ладнан амален ам кердт. Тѣ зверѣвлѣ мам бѣштен кердѣйт, мѣнѣ пѣлем, нѣнѣ пушташат уже тымень шоныт. Нѣнѣм сила веле кѣчен цѣрен кердеш. Силажы уке лин колтыш гѣнь, ма лимѣ гишѣн шаналташат мѣлѣм лѣдѣш. Немецвлѣ—лач нѣнѣ веле мѣнмѣм переген кердѣйт. Нѣнѣ кен колтат гѣнь, мѣ ямына!

Тѣотя лелѣн шѣлештѣлѣн. Пѣлѣштѣнгѣштѣжѣ симсѣ йѣллѣ вѣршѣрвлѣ лѣктѣн шѣнзѣнѣйт. Цилѣ кѣпшѣ хѣлѣ цѣтѣрѣл колтен, тѣдѣ пиш лелѣн кахыраш тѣнгѣлеш.

Цилѣн тырлен колтат. Людвига окня докы мѣ.

Подъезд анзылны коляска шалген.

— Идѣ йѣтлѣ веле, тѣмдѣм мѣнѣ ик минутеш кодалалам,—амаса докыла кемѣштѣжѣ Людвига келесѣ.

— Мѣнѣ шѣмем вашт тѣлѣт палшаш йѣмдѣ ылам, пан Эдвард,—Людвига когыныштым бѣшкетѣштѣмок кодымыкы, Отец Иероним олен пелештѣ.

Нѣнѣ келгѣ креслѣ пѣкенвлѣштѣ письменный стѣл лошты иктѣ-весѣштѣ ваштареш шѣнзѣнѣйт. Отец Иеронимын изи, шимѣ дѣ йѣлгѣжшѣ сѣнзѣвлѣжѣ, изиш пѣзѣрѣлѣл шѣндѣмѣ сѣнзѣпын лѣэш йѣмен, Могельницкийѣм йѣйын тѣш-

лът. Отец Иероним просты янгылышыла, пеле нерышыла чучын гынят, Эдвард тй анжалтышым чувствыен.

— Мбнь толмем гишан тынь, отец Иероним, изиш цудеет лиаш келеш?—ваштарешыжй шынзышы эдемйн цаткыды парнявләм Эдвард тышла, нынжы кыдал-ыштйн шим морком олен цывештылыт.

— Цудеет? Хм... Лин кердеш!

Нынбн сынзашты вәш лит. Тиды икмагалеш юк лыктеок вәш лимаш ылын. Эдвардлан чучеш, тыдын анжалтышыжы бритва тыр тервен вуйта миән тыкнә.

— Мбнь шанымаштем коктын ма откровенны попаш тынгәлына да делашкы торок ванженә,—Эдвард шып тырым лоштарен колта.

Отец Иероним тыдын выкы тышлымла анжал шынды.

— Его святейшество кардинал Камарини тыланет шәләм келесаш да изи запискам пуаш шудыш. Теве тиды.

Отец Иероним запискам кыча да таманяр пачаш лыдын ләктеш, тыштыжы латынь йылмыдон тамам рецепт постолым сирәлтимы.

„А вет тиды гыц яжо боксер лин керднежы“, отец Иеронимым тышлымашты Эдвардын вуйшыкыжы пыра. Лачок, отец Иеронимын кого вуйжы ныл оголан ганьы, пингәды ышма-луан ылеш, да шужат кыжгы. Шим выргемжы лывәлы цаткыды, таза кәпшы пәлдырна.

— Маняры мбнь ынгылышым, его святейшество тенгелә шана: мбнь тыләт палшем лижы, да тилец утла—мыләм тынь мам поручает, цила тыдым мбнь выполняем лижы,—остаткашы отец Иероним пелештә.

— Тынь правильны ынгыленәт. Да, маняры мбнь пәлем, Ватиканын ¹⁾ у шанымашвләжы тыләт эче раскыды агылеп. Варарак тынь ти шотышты подробный объяснением получает, кызытшы кыце делавлә кеят, тыдым шайышталам,—Эдвард отвечая.

— Мане, тиды мбньым чотеок интересуя.

— Тенге гынь вот, отец Иероним,—пыжгымла ганьок олен Эдвард тынгәлеш.—Тынь, конечно, немецкий армин кышты шалгымжым пәлет?

— Мане, вообщежы пәлем...

Эдвард боковой кышанжы гыц географический картым лыктеш да стол вәлан шәралтен пиштә. Коктынат тыдын выкы пугыналыт. Эдвардын парняжы Черный тангыж дорц Балтийский тангыж докы олен йыжнен эртә.

— Теве, примерны, немецкий оккупация границжы. Рос-тов на-Дону, Харьков, ик шамакдон, цила Украина... тишкы... Польша докы, варажы Белоруссия, Латвия, Литва да Эстонидон пйтә. Тиды Германин йшке территорижы гыц почти

¹⁾ Римский папын резиденцижы, әлым вәржы.

кым гәнә кого. Мыйн Германия гишән веле понем,—Эдвард пақыла попа,—вет Австро-Венгрин значенижы тишты второстепенный ылеш. Французский генеральный штаб пумы пыток точный сведенивлә сембнь, австро-германский командовани ти пространствышты коклы бндекшы гыц чбды агыл пехотный дә кым кавалерийский дивизим имеа. Нбнн армишты циләжы—кымшуды коклы тйжем эдем.

Отец Иероним изиш йбрәлтә.

— Мбнь ынгылем, малын тбнь, отец Иероним, йбрет: Франция ик салтакымат кызбтеш имейдымы вәрбштй Германия маняр шуды тйжем салтакым имеймым шотлаш Париж гыц ләктын толашыжат ак стойы ылын, манын тбнь шанет. Мбнь манам—кызбтеш, вет войнажы со эче кеа. А война, отец Иероним, у границәвләм веле агыл, у государствывләмәт даже шачыкта. Сейчас мбнь тйләт военный тайным келесем, кыды мбләм тишкы толаш керәлым бштен. Пйтәриок, Германия войнам проиграен уже...

— Войнам проиграен?—цудейымжым тайыдеок отец Иероним попалта.—Неужели Антанта западный фронтышты тбдым шин шәләтен?

— Агыл, фронт эче кычалтеш, но тиды остатка шүләлтйш ганвы ылеш. Нбннн ямашышты коргы гыц тбнгәләлтбн. Австришты, тенгеок Берлинышты дә Гамбургыштат рабочийвлән дә салтаквлән шуку выступленивлә гишән мәнмән военный разведкына увертәрә. Ик броненосецбшты восстани лин. Кечы гыц кечыш бунтвлә шбреэмбт дә кайзеровский правительство нбнбдон кредәл сбнген ак кердт. Керек ма гбнят, Австришты дә Германишты революци лимб увербм тилоэшок мә колына. Немецвлән силанты пбтен. Нбнблән нимат палшыде: Россияын киндән областьвләм хватен нәлмәшәт, киндым дә волыкым шужен шбцшы Германишкы Украина гыц нәнгемәшәт; нация пақыла воюен ак кердт, тилжы тбдын тыл лошты ылеш. Австрижы такшат Германия палшымдон веле тырхен шалга. Ужат тбве, Россиябдон ма лин, Германидонат тбдок лиәщ. Россия гыц Европыш революционный зараза ак ванжы манын шанымаш ышан шанымаш бнежы ли. Тбды ванженәт уже. Людендорф бшкеок признаен: Украина гыц французский фронтыш колтымы немецкий частывлә большевизмдон заражялтшы ылыт дә кредәл ак кердтеп, тблец пасна лүдбшлә ылыт, вет нбнн йәлбмәт разлагаят...

— Келесы, пан Эдвард, тидыжы ик Германим веле каяса?—отец Иероним шая лошкы пыра.

Таманяр секунда юк лыктеок эртә. Эдвард кызбт веле цаклен колта, олтыдым кабинетбшты уштй. Гостиный гыц Людвига роялым шактым юк шакта. Эдвард креслыштыжы тәрвәнәлеш, лицәжы пбцкәтәэм кеа, музыкдон шижтәрбмы цилә нежностым торцынжы карангден, тбды попаш тбнгәлеш:

— Большевизмым тѣнгѣлтѣшѣжѣ годымок пѣтѣрѣмлѣ агыл гѣнь, тѣдѣ цилѣ цивилизованный мирѣм качкын колтен кердеш.—Эдвардын юкыштыжы пыток рѣшѣмѣш дѣ анзылныжы шѣнзѣшѣ иезуит веле пѣсѣ чутѣжейдон цаклен кердмѣ лѣдѣш шакта. Эдвард кѣнѣйл шагалеш, икманяр ашкылым ѣштѣ дѣ, отец Иероним анзылан шагалал, пакыла попа:—Германский империн цилѣ зданижѣ уреш... Пакылажы тѣштѣ ма лиѣш, келесѣш трудна. Берлин Москва статянок ѣштѣ гѣнь, торанжы советвлѣм шачыкта гѣнь, тѣнѣм тидѣ пиш лѣдѣшлѣ угроза лиѣш. Вет революци тѣрвѣнен шѣцшѣ сѣндѣлѣкѣш союзный войскывлѣм пыртышаш гѣнь, тидѣ Украинѣштѣ немецвлѣн судьбаштым повтѣрѣймѣш лиѣш. Социал-демократвлѣжѣ—мѣнѣ правыйвлѣ гишѣн подем—ѣшке кидѣштѣштѣ властым кычен сѣнгѣт гѣнь, тѣнѣм императорский кучкыж вѣреш демократический цѣвѣй лиѣш, дѣ Германия таманяр и мычкеш великий держава шот гѣц лѣктѣн вазеш.

Иеронимын сѣнзѣштѣжѣ Эдвард попыдеок ядмым цакла.

— Тѣнѣ ядат, малын мѣнѣ тишкѣ толынам, вет мѣнѣйм, французский шпион шотеш, немецвлѣ лѣэн шуэн кердѣт?

— Мѣнѣ, кажется, тидѣ гишѣн шѣм попы. Тенге гѣнѣят, признаем, тидѣ мѣнѣйм интересуя.

— Пиш яжо. Кужын лопыдем гишѣн ит ѣтлѣ веле. Ну вот, малын мѣнѣ тиштѣ ылам?.. Берлинышты пожар тѣнгѣлѣлт колтымык, Украинѣшты дѣ Польшышты немецкий арми сѣмѣрлен вазеш. Тидѣ обязательны. Немецвлѣ кеѣт, дѣ нѣнѣ занимамы цилѣ территории Красный арми кидеш кодеш. Тѣнѣ ынгылет, тѣнѣм ма лиѣш? Красный Москва—красный Берлин! Тидѣ—Европын кѣнѣцшѣ. Франциѣт, Англиѣт тидѣм допускаен ак кердтеп. Положени когон вашталтеш. Перви немецкий арми коммунистический Российѣм Европа гѣц айырышы барьер шотышты ылын. Ёнде ти барьержы пыдырга. Тѣдѣн вѣреш весѣм мѣ ана стройы гѣнь, советвлѣ цилѣ лывшен шуат...

— Кыце вара тидѣм лѣштѣрѣшѣжѣ лиѣш?—пыт колыштшы отец Иероним ядеш.

Эдвард картымкидѣшкѣжѣ нѣлеш.

— Национальный армѣн Польский республикым ѣштѣмлѣ, тѣдѣ краснѣйвлѣлѣн Западышкыла кеѣш корным ѣрен шѣндѣ лиѣш. Латвия дон Эстония „самостоятельностью“ получают дѣ Польшыдон дѣ Румынидон иквѣреш, Францин протекторатдон, Россия дон Запад лѣэш буферым ѣштѣт. Англижѣ Мурмандон дѣ Архангельскдон делам тѣнгѣлеш. Союзын десантвлѣ краснѣйвлѣм север гѣц пѣзѣртѣш тѣнгѣлѣт, флот—Балтийский тангыж гѣц. Английский кокшы зоныжы—Северный Кавказ, Баку, Средняя Азия. Французский флот, возможность лимѣк тѣрок, Черный тангыжыш пыра, Одессѣм дѣ вес портвлѣмѣт занимаюя. Японѣцвлѣ Вла-

дивостоком хватенйт дэ Сибирйшкы лишемйт. Ты направленидонок русский белый арми дэ чехословацкий корпус действыят. Польша ти вереман вургымла сир Украиным, Литвам дэ Белоруссим нэлэш путаен анжа, тидым йштэш акли лиэш гынь, тыштэкен советвлэлэн враждебный ылшы Государствывлэм йштэ. Ти колчашкы пйзбрэл шйндымй Москва пйц кеэ. Но мэләннэ, поляквлэлэн, кызйт эче мәнман крайнамат хаос охватываен шоктымешкы, талашаш келеш. Вооруженный силам йамдылэш келеш: немецвлэ кемыкы, Польшеш советвлэм аль мам-гынят ти постолым кы йштэш шана гынь, цилыштым нйным тылдон йылатен кердэш лижы. Мэләннэ силам погаш, нйным вооружаяш, властын органвлэм, жандармерим создаваяш йилерэк келеш—тиды пиш важны. Франция мэләннэ кредитеш амуницим, оружим, тыжемэк пелэк офицервлэм пуа. Дэ тынэм вара ма вес статян попаш тынгэләннэ. Кызйтшы действыяш, дэ пишок решительны действыяш келеш. Вет тиды обший политикын вопрос веле агыл, тиды мәнман циләннэ судьбана ылеш: польский большевиквлэм ма ана пйтэры гынь, тынэм нйны мәнмам пйтэрэт!

Эдвард тырла, картышкы анжа. Вара, тамам ашбндарен колтымы ганьы, приваялеш:

— Ашбндарым годым келесйшэш, его святейшество кардинал тйланет келесэш поручаен: тыннын ровотаэт удачный лиэш гынь, Воляннышты генеральный викариеш¹⁾ тынь ганетым весым тбдылэн кычэл моаш агыл.

Отец Иеронимын сйнзэвлэжы молнамшы выражеништым ак вашталтел.

— Мбнь тыннын приказаниэдым вычем, пане Эдвард.

— Пиш яжо, отец Иероним!— Эдвард шйнзеш.— Тенге гынь, действыяш тынгэләннэ... Иктэ кок кечышты мбнь Варшавыш совещанишкы кеем. Ти жеп лошты округыштыш йшкымедын коллегывлээтлэн обстановка гишэн ынгылдары. Тидым йойырак йшты,— иезуитын парнявлэжы тыргжланымашеш тэрвәнэл кемым цаклымыкыжы, Эдвард ынгыла: остатка шаяжым попаш ак кел ылы.— Мбнын толмем гишэн дэ мбнын попомем гишэн кызйтеш юкым лыкташ ак кел. Кым арняшты мбнын ватемын шачмы кечыжы. Ти предлогдон округыштыш лучший фамиливлэм дэ мәнман пашаштынэ интересуйшы паянрак эдемвлэм ма погенэ. Ты жепынок тонет тынь ксендзвлэн совещаним погет. Варажы личны йшкеок тынь местный политиканвлэдон вэш лиэш пацы. Кы тышты нйнын вуйлалта?

— Пепезовец²⁾—адвокат Сладкевич.

¹⁾ Викарий—епископын заместитель.

²⁾ Польский социалиствлэн паргин член (ППС).

— ТЫДЫ социалистат уже? ЙЫле! Тыл вашт лăкшы чорт! ТЫнь, отец Иероним, тЫдЫндон перегаЫнрăк действеЫы. Положени выяснялтмы якте тЫдЫ кым пачаш мăнмăм немецвлăн выжален кердеш. МЫнь Варшава гЫц икманяр офицервлăм кандем, нЫным порядочный семнявлă йЫде пайылаш келеш. Эдемвлăм айыраш тЫнгăлЫнă, йЫвЫртЫн нЫнЫм вооружаен миэнă... Пускай кУ-гЫнят тЫньЫн коллеги-влăэт логЫц Ёшке проповедьштыжы отчизна дă великий Польша верц кредăлмăшкЫ пижăш ўжеш. ТЫдЫм арестуют моло гЫнят—важны агыл, вурченă! МЫнь оксам кандем. КЫзЫтшЫ тебе луцкы тЫжем маркы. Шамак толмы годым, немецкий маркылан скоры крах лимЫ гишăн кУлăн келеш предупреждаЙы. Варшавышты мЫнЫй папын посолжыдон вăш лиъм дă кыце тЫлăнет пакыла действеыш келеш, советЫм ядам. А кЫзЫт основной задача—силам цымырымаш... ТидЫ, пожалуй, цилă, мам мЫнь тЫлăт келесЫнем ылы. Ёнде мЫнь тЫньЫм ЗамоЙский князь докы кеѡш дă тЫдЫлăн ти сирмăшЫм пуаш ядам.

Коктынат кЫнЫлЫт.

II ГЛАВА

Франциска пум роэн шалгышы млоец вЫкЫ анжен шЫн-ден. Теве тЫдЫ шалалтен колтыш, дă пел маклака пЫчкЫк-шЫ мЫндЫркЫ ѳрдЫшкЫ кенвазы. Кокшы гăнă роалеш, кым-шы Ўнă... Поленă ара йЫле когоэм миă. Тавар куштылгын кузен-кузен кемăштЫ млоецЫн ловкость дă сила пăлдЫрнă.

— ТЫнь изиш хоть кăнăлтЫшăш. Кыш талашет?—пачкен шЫндЫмЫ ковѳрым лыгы-лигЫ постарен шалгымаштыжы Франциска попалта.

Млоец горничный вЫкЫ ынгылыдымла анжалеш. ТЫдЫн сЫнзăвлăжЫ симсЫ ылыт, шим сЫнзăхалвлăжЫ чонгештЫш кекЫн шылдырла чучыт... Шамак колыштымы ўп йăрЫмжЫ сЫнзă вЫкок кечăлт шЫнзЫн.

„Север млоец, попашат уке, хотя тидЫ ЁшкежЫ эче ак пăлЫ. ТЫрвЫвлăжЫ ЁрвезЫн ганьок эче ылыт, шЫпшалты-мывлă“, ЁдрăмăшЫн опытный анжалтышыжыдон Франциска шаналта.

Млоецлăн йЫрăлтă. Кушкын шошы, силан ылшы ти млоец вЫлнЫ тама яжо, эче тЫкăлтЫмЫ ылын. Дă потика, тЫдЫн юкшы нăрăштă эдемЫн ганьы агыл, а цаткыдем шошы кого пУэргЫн ганьы.

— МЫнь тЫлăнет, анят, аптЫртем?

— Уке, ат аптЫртЫ!—Франциска пелештă.—Но вет тЫнь ирокшен кăнăлтЫдеок ровотает, тЫньЫм тăгУ талаштара вуйта. ТЫнь обедăенăт?

— Мыйнын... тывеш... качкашемжи уке. Да качмемжат ак шо.

— Ну да, шайышт тыны! Глупость тиди! Коворым намал пырташ палшай, вара кухняшкы кенә, качкылдалына. Мыйн тоже качтелам.

Млоец шекләнәл колта.

— Мәнмән техень попомаш ырте... Тамдан старшийда, симси мыйжардон каштшы, мыйным тарлышы, обед гиһән попыде.

— Тиди мыйнын овым ылеш... Коворым нәл! Качкылдал, тышти тйланет веле агыл, лу эдемлян ситә. Ит лүд, тишәкен нини незерем ак кеп!—Франциска тыргыжланен анзылвачшым төрләлтә.

Млоец, кого коворым пулш вйкыжи пиштаят, горничный паштек палацыш пыра.

— Барбара, мәннә качкаш мам-гынят пуай. Дә шукаракым! Млоецым пукшалташ келеш, дә мыйн ышкеят шужен шынзынәм, — кухняш пырымыкыжы, Франциска келесә.—Ти праздник лымеш томашты цилә вуйын-вуйстык шагалын. А праздник толын шомыкыжы ма лиәш... Шүдә хына лишәшлык, хала гыц оркестр... Иым пережок! Техеньжи шукердшенәт лите,—млоецым стол лошкы шындымыжи годым Франциска попа, Барбаражы лем торелкәвләм стәл вйкят уже шындылеш.

— Кыце тынын лыметши?—кокшы торелкәм млоецлән оптымжы годым Франциска ядеш.

— Раймонд.

— А фамилиятши?

— Раевский.

— Тынь халаштышы ылат? Äтят дон әвәтши улы?

— Улы.

— Ма вара, видны, худан ыледә — пәшә кычәл каштат? Äтят войнашты?

— Агыл.

— Кышты ыне?—Франциска седок ядыштеш.

Млоец юкым ак лык. Франциска ынгылыма шүләлтә.

— Шуэн коден, наверны?

Кухняшкы Хеля кыргыж пыра. Пәлбидым млоецым сынәжыдон лүмблә ыртеш анжалешәт, талашен попаш тынгәлеш:

— Панвлә Замойскивлә докыкеат... Графиня коляскыдон, ырвезы графшы мыктен. Кызыт Анеля графиня Стефанин упшым кыйырта, мыйнжи конюшныш кыргыжам, ик цәшшшти имнивләм кыцкен йәмдылышты.

Амаса угыц пачылтеш.

Юзеф пыра.

— Эчөйт кухняшты өрдөж эдемвлә! Мынь мам попенәм, Франциска? Дә вара—ййлерәк качкылдал, тыньым күшкы шүдевй,—тыргыжланен тйдй попалта.

— Ма вара тидй техеньй! Ладнан качкылдалашат ак пуэп! Ирок гыц йид якте кыргыжталат, кыргыжталат—дә со чбды! Со эче тамалын анят пижедблйт,—Франциска шбидешкен пелештә.

— Ну-ну, ййлмедбй мытыкемдәл!— Юзеф сбгбрәл шбндә. — Тыньжбй, хлопчик, пәшәэдбй пйтәрбй, вара керек. Тиштбй тбләт нима делаат уке... Пужым тбшәкенок аралы, шайыл кудвичеш, сараш. Кудвичбй бштбл. Тбнәм вара оксалан толат. Ну, вәрән вәрйш!—Юзеф когоракынок сбгбрәл колта.

Млоец трүк кбнбл шагалеш, тьотя даже цәкнен колта.

— Пукшым тәреш тау,—тә Франциска докы, тә Юзеф докы обращаен, Раймонд неволяракын пелештә дә пбсбн ләктбн кеә.

Остатка намалтыш пум арален пйтәрбймбк, кудвичбй бштблмбк, Раймонд фуфайкыжым чйә, конгыла лбвлән таваржым нәлеш дә парадный подъезд докыла ашкедеш.

Палац күкшбй вәрйштбй шбнзен, лапыштыжы рекә йоген. Рекә докы гранит гбц бштбмбй, кымда кок ташкалтыш вален. Тура йырлан тбнгәләлтмбй анзылны пеледбш клумбывлә дә метр күкшбйцәш проволочный сеткә пүгблә эртенйт. Ташкалтышвлә доны—пыдыргышы фонтанын йбргешкбй басейн. Шукердбй перви тиштбй Могельницкий графвлән укрепленный замок ылын. Крепостын ик лаштык кодшыжы кбзбйт яктейт эче рекә велнбй изиш перегәлт кодын.

Анзыл велжбйдон палац паркыш ләктбн. Парадный подъезд анзылны—бетондон оптал шбндбмбй кого пел-крүгә. Якшар ошмам шәвен шбндбмбй кымда аллея паркын главный капкажы докыла кеә. Фруктовый сад шайылны флигельвлә, конюшньывлә дә молы стройкывлә шбнзен кеәт.

Подъезд анзылны виш ылшы коляска шалга. Таза кучер тыргыж имнивләм чуть-чуть кычен цәрә. Шалген шбндбшбй пиш яжо ожы тырхәнәт ак кердт явләжбйдон бетоном ташкен шалга. Лишбйлемшбй Раймонд вбкбй вочык анжен, лүдбктбмлә хорге бштә.

— Ну, ит балуы, чорт!—сәпшбм цаткыдын кычен, кучер ожым вырсалтен шуа.

Тәгүн ял юк пышкыдын шактен колта. Раймонд шайыкыжы анжалеш дә Людвигам ужын колта. Тбдбжбй ик выр-теш анжал эртен кеә. Но Раймонд сбнзәжбй тбдбн вблец йбйлеок ак карангды, тагыце-анят цудейбмлә, изи брвезблә анжен шалга.

Людвига коляскаш куштылгын кузен шбнзеш.

— А Стефания кышты? Дә мбнббн имниэмжбй? Ян, ко-

ношныыш кыргыж, кызыток мыйлам Ласкым виден кандышты. Маняр гана эче шудымла!—тагу-анят Раймонд шайылыны логер пындаш юкдон чынь сыйгырал колта.

Кучер козла гыц лелын вала.

— Имнивлам кулан-гынят кычалаш келеш, ясновельможный пане.

— Эй, тынь! Кыце тышты лымет моло? Имнивлам кычалал!—кавалерийский курткан, кидыштыжы стэкым тырхыдымла саркалыл, кыжгы тырвыжым шидын шагалтен шынден, Раймондлан шудымла, ырвезы эдем чынь сыйгырал колта. Тыдын усыжат эче уке, ышкежы мытык ялан да кыжгы ылеш.

— Мынь тыланет лакей ам ыл.—Раймонд пелешта.

Владислав ыртеш орын колта. Вара стэкшым арышы ганыы шалалтен колта, но ак лыпшал: шижеш, лыпшалмы вареш млоец тыдын вуй-каркажым таваржыдон коктеш шелын шуэнат кердеш.

— Тенге гынь, каранг тишец! Ку тышкы тынным колтен? Эй, Юзеф, аль ку тышты! Кышкы тамдам чорт шыпшеда?—тырхыдымла шидешкышы Владислав сасла да кучерын кид гыц сыйым хватен налеш.

Раймонд подъезд дорц ордышкыла олен карангеш да кухняшкы оксалан ашкедеш.

Ты вереман Стефания лактеш.

Плато дон йырлан лоштышы сетка гыц икманяр ашкыл ордыжешрак Раймонд шагалалеш. Тыды аллея мычы чынь толшы мотоциклетым анжа; мотоциклетыштыжы туншы гач мытык карабинан немецкий салтак шынзен. Мотоцикл коляска анзыккок самой кыдал лактеш, тыдын мотор юкеш имнивл лудын колтат да ордыжыш тыргештен вазыт. Ожы кок яла кузен шагалеш, тарта юк веле лозырге шактен колта. Владек, имни лывак попарымаш гыц лудын, сыйым колталтен колта да подъездыш кыргыжеш. Ваш миэн шыралтамаш гыц, салтак мотоциклжым ордыжыш сарал колта. Тыды гыц эчейт когон лудын, имнивл тарванен кеат да йырланышкыла кыдалыт. Лудын колтымашеш Стефания чынь сыйгырал колта, имнивлжы тышак пуше веле кыдалыт. Эче икманяр ашкыл—да цила улыкы пыйтырналт валынежы. Тышкавла шайылынышы йырланым имнивл шижтелыт. Раймонд кыдалшы имнивлан корны тореш кыргыж миа да ыртышток ынгыла: оен тарванышы животныйвлам тыдылан царен сынгаш агыл. Тыды икта-мам ыштен шоктымешкы, ныны такешат агыл тыдым ташкен шуат... Лач остатка ыртышты веле тыды кидыштыжы тавар ылмым цаклен колта. Теве инде тыдын анзылнок дикий ожын нержы!. Лепка гыц тавар тошдон пиш когон севал колтымаш имни сыймырен шуа. Да ты ыртынок, тарта вуй шырал колты-

машеш, млоец Ышкежят кенвазеш. Кыптешт кешй кокшы имнижят йорын вазеш да Раймондым пызйртен пиштә.

Саслымашеш дворыштышвлә цилән кыргыж толыт. Ошем кешй Людвигам коляска гыц валтат да Раймондым пызйртен пиштйшы, чымедәл кишй имни докы тынәм веле кыргыж мият. Имни лывац шыпшын лыкмы эдем изишят тәрваньде. Тйдём земля вйлан пиштят. Цйре гыц вазын шыцшы лицәән, тйдй пйц амалымла веле чучын.

Пүэргйвлә имнивлә ййр хлопочаенйт. Ожы, тйдём севәл колтышы эдем ганьок, изишят тәрваньде киэн.

— Дә вет тидй самой имним пуштын! Техень шергакән имним пуштын шуэнйт,—остаткаеш шамышкыжы пырышы Владислав попаш тйнгәлеш.

— Тау йымылан, графиня хоть живой кодын! Езус Христос! Ма лиеш ылын! Дә граф Эдвардат кен колтен,—тыргыжланымашеш кошкен шыцшы тйрвйвләжйдон Юзеф попалта.

Владиславын шукердят агыл лүдмәшйжй шыдышкй сәрнәлт кеә, да тйдй ййржй ылшы слугавләм вырсаш тйнгәлеш:

— Цилә тидй тә гишәндә, чортын пусталогервлә! Оркәннен шынзйндә, негодяйвлә! Коляским пумы годым кышты тә ылында? Дә кыцелә тиштәкен хоть-махань салтакат машинәдон кыдалышташ смея?

Тидйжй тома гыц токо веле ләкшй Зонненбурглан келесймй ылын. Майоржы неприятность лиәлтмй гишән Людвиганзылыны извиняялтеш. Владислав тйдйн докы талашен толын шагалеш.

— Господин майор, балбесым тйдём арестуяш-мйнь тергем, вет тйдй графиням совсем пуштын шуа ылын. Тйлец пасна имни таманяр тйжем маркым стоя, кыдым тәмдән тй идиотда курымжы мычкат ровотаен ак шокты. Тйнь салтаквләэтлән ынгылдарышашлык ылат—тиштй заезжий двор агыл,—шамаквләм пелек-турек кылдыл, Владислав немецкий ййльмйдон келесә.

Кужы да вобла гань кукшынди майор Людвигалан кидшйым под козырек вежливы йштәлтә да Владислав докыла сәрнәл шагалеш.

— Ма тйләт, йрвезй эдем, мйнь гйцем келеш?

— Мйнь тйләнет йрвезй эдем агыл, а граф Могольницкий ылам! Тидём мондаш ак кел, господин фон-Зонненбург!

— Пиш яжо. Но пакылажат тйнь тенгеок попет гйнь, тйньйым мйнь колышташ прахем. Мотоциклист Ышке обя-занностьшым выполняен, да, сәпйым шуэн, графиням тйнь йшкетшймок коденәт гйнь, тйдй ти гишән отвечййшашлык агыл,—Зонненбург роал пумыла келесә да салтакдон томашкы ашкедеш, пакетым кемәштйжок тйдй пачеш, па-

кет вѣлнѣжѣ сирѣмѣ: „Когон секретны, пиш срочны. Пачаш личны бѣшке“.

Ти суматоха лошты Раймонд гишѣн монденѣт. Пѣтѣриок тѣдѣм Людвига цакла.

— Ой, боже, малын вара тѣ тидѣм бѣшкетшѣмок кодендѣ!—тѣдѣ сѣгѣрѣл колта. — Кѣзѣток томашкы намал пыртыда! Стефа, майорлан келесѣй, докторлан колтыжы.

Майор бѣшке кѣдежѣштѣжѣ лыдеш: „...Шифрованный радиограммы передаем, Австро-Венгриштѣ кого брожени тѣнгѣлѣлтѣн. Его императорский дѣ королевский величество престол гѣц карангын. Приказываем: агитаторвлѣм хоть лѣмѣ якте шоктымла лиѣш гѣнѣт, войскышты дисциплиным переген шокташ. Лач ик верховный командованилѣн веле подчиняялташ. Л ю д е н д о р ф“.

— „Дополнительный указанивлѣ лит... Лыдын лѣкмѣкѣйылатен колташ...“—Зонненбург пѣжгѣ.

— Кого обморок. Тидѣ—шок, лувлѣ пыдыргымаш уке. Выргемжѣм кѣзѣтеш чиктѣш ак кел. Сейчас мѣ кѣпѣшкѣжѣ камфарам изиш колталтенѣ, — мундир шокшешѣжѣ Красный крест повязкым ялштыман немец-фельдшер попа.

Раймонд курилка кѣдежѣштѣ, кымда диванышты, шокшы одеялдон левед пиштѣмѣ киѣ. Тѣдѣм тыштѣ лакей Адам дѣ Франциска анженѣт. Нѣнѣн шытырланымашкы Стефаниѣт ярлен.

Раймонд шамышкыжы пыраш тѣнгѣлмѣкѣ, кѣдежѣш Людвига толеш.

— Теве... Пульсыжы раскыдырак лин миѣ... Бѣрвезѣ эдем бѣшкѣмжѣм яжон кыча. Тидѣлѣн кѣзѣт полный покой келеш... Ма тидѣ? Салтаквлѣм цымыраш тѣтѣтѣм шактат. Мѣлѣм кѣш келеш. Ик цѣшѣштѣ мѣнь толам. Но тидѣм бѣшкетшѣм кодаш ак кел, —диван гѣц кѣнѣблмѣштѣжѣ фельдшер келесѣ.

— Тѣ кен кердѣдѣ,—Адам дон Франциска докыла обраѣен, Стефаниѣ келесѣ,—мѣ графинѣдон тиштѣ шѣнзѣлѣнѣ. Цилѣ пурынок эртен, эдем шамышкыжы пыра,—коктынок кодмыкышты, Людвига вѣкѣ анжен, Стефаниѣ олен попалта.—Кыце тѣнь шанет, Людвига, млоец цевѣр ылеш вет?

— Стефа, кыце тѣлѣт намыс агыл?!

Раймонд сѣнзѣвлѣжѣм лелѣн пачеш. Вуй мычаштыжы шѣнзѣшѣ Стефаниѣ тѣдѣн вѣкѣлѣ ласкон пугѣнѣлеш. Млоец дѣлем шѣцшѣ сѣнзѣжѣдон пѣлѣ веремѣ анжа, тѣдѣ бѣшке анзылныжы яжо нѣрѣтѣн пѣлѣдѣмѣ бѣдрѣмѣшѣм, тѣдѣн йой сѣнзѣвлѣжѣм, якшартен шѣндѣмѣ тѣрвѣвлѣжѣм мужеш дѣ кышты ылеш, ма тѣдѣндон лиѣлтѣн—ак ынгылы. Стефаниѣ олен цилѣ тѣдѣлѣн шайышт пуа. Млоец кѣнѣбл кѣш цаца, но Стефаниѣ тѣдѣм цѣрѣ:

— Ладнан киок!—манеш.

Людвиг, тѣдѣн тѣрвѣнѣмжѣм цаклаат, диван докы миѣ дѣ Раймондым кидшѣ гѣц кыча.

— Мадон мѣнь тѣлѣт тауэм ыштем вѣл?—Людвиг олен попалта.

Майорым шывштен кешѣ мотоциклет юк эчѣйт окня тѣнѣ шактен колта.

Кѣзѣт веле Раймонд цилѣ ынгыла. Тѣдѣлѣн кѣньѣсѣрѣн дѣ юалгын чучеш.

— Кышты мѣньѣн ыргемем? Мѣнь кенем,—тѣдѣ пѣжгѣлтѣ.

— ыргемѣм сейчас кандат дѣ чѣшѣт палшат. Но силаэт пырен шомешкѣ тѣлѣт кеш ак кел,—Людвиг паштек кѣдеж гѣц лѣкшѣлѣжѣ Стефания попалта.

Вуй сѣрнѣмѣшеш икѣнѣ ик векѣ лывшалт, ял вѣлецшѣ чуть веле ак кенвац, Раймонд чѣш тѣнгѣлеш. Кѣдежѣшкѣ суконный костюмом, кепкым дѣ охоташкы чимѣ курткым Юзеф намал кандымашеш Раймонд чиѣнѣт уже шагалын.

— Тидѣм тѣлѣнет ясновельможный пани колтен,—Юзеф келесѣ дѣ намал кандымы хѣдѣрвлѣжѣм пѣкенѣшкѣ пиштѣ.—Тилец пасна тѣдѣ кокшѣдѣ марки оксам эче тѣлѣт пуаш шѣдѣш,—кок икань пумага окса пачкым вѣктѣлтен, тѣдѣ манеш.—Тенгеок тѣньѣм пукшаш дѣ халашкы шывштен кеш шѣдѣш.

Раймонд анзылны комната олен сѣрнѣмлѣ чучеш. Кѣпшѣм тѣр кычаш манын, тѣдѣ кидшѣм олен шѣрѣлтен колта.

— А ровотаймы тѣреш мѣлѣнем маняры вацшашлык?—тѣдѣ ядеш.

— Ровотаймы тѣреш—кым марки, кыце попеннѣ. Но вет тѣлѣтшѣ кокшѣдѣм пуѣнѣт, ма эче келеш?

Раймонд пумага окса пачкы гѣц кым маркым лыктеш, кодшыжым стѣл вѣлѣн пиштѣ дѣ ик юктеок тѣгѣ лѣктеш.

Парк капка доны шайыкыжы анжалеш дѣ шуку жеп усадьбыш анжа. Вара олен халашкыла ашкедеш. Мардеж лицѣшкѣ ыфѣлѣ, фуфайкыжы лѣвѣкѣ пыра. А тѣдѣ со ашкедѣн, йѣкшѣ ганьы кыптештѣн дѣ икѣнѣ ик векѣ лывшалтын...

— Господин обер-лейтенант, ти кок эдемѣн пропускышты тама правильныйла ак чучеп. Кыце шѣдет?—кидшѣм под козырек ыштен, ладыра вахмистр рапортуя.

Шмульке эдемвлѣ вѣкѣ анжалеш. Нѣнѣн логѣц иктѣжѣ, кукшынди, саснашу гань цаштыра пандашан, австрийский салтаквлѣ чимѣ тырыжалт шѣцшѣ ыргемѣн, тѣдѣн вѣкѣ шѣдѣн анжа, сѣнзѣвлѣжѣм шѣрен пытка, офицерѣн пероска шѣкшѣжѣ нѣнѣм вуйта качкеш. Весѣжѣ—кужу эдем, сигара ломыж гань луды усан, шим мѣжѣрѣн, солдатский

мытык кемән, ладнанок шалга дә вагон гыңләкшй пассажир-вләм ладнан ажылтеш.

— Малың тәмдән пропускыштыда виза уке?—Шмультке строгы ядеш.

— Тйштй кымыт уже улы, нйлымшйжйм сирәлтен попейделыт—йәрсйшйжй уке. Цилән токышты талашат, махань тйштй виза,—тагыце-әнят мыскылымла дә шйдйн пй-тәришйжй келесә.

— Кыце шалгет? Шагал прамой! Мйнь тымдем тйньйм, каналья, офицердон кыце попаш келеш! Махань полк гың? Малың погонвләт дә кокардет уке? Дезертирует, мерзавец?—остаткаэш шйдйжйм шөрәш вәрйм монат, Шмультке сйгйрәл колта. Кым кечй вашталтышдеок станциштй дежурымашеш дә поездвләштй австро-венгерский армин дезертирвләм эскадронжыдон ломашеш тйдй когон шйдешкен шйзййн.

— Мйнь махань дезертир? Россййштй пленйштй ылынам, йндежй родинышкем толам. Керек, анжал хоть,—юкшым изиэмден, салтак келесә.

Шмультке кычымы әдемвлән документвләм анжа. Кйшә-нйштй шуку урдымы, шоранг шйцшй свидетельствышты, военнопленный Мечислав Пшигодскийлан пумышты, киевский комендатурын штапным темдәлмй дә мытыкын сирәлтймй: „Проверяймй. Инвалид. Ёлбймй вәрйшкйжй кеаш разрешаймй“. Кокшы свидетельствыжы варшавский водопровод монтерлан, Сигизмунд Райевский лймеш пумы, тйдйләнәт тенгеок семняжй йлымй вәрйшкй кеаш разрешаймй.

— Семнадцатый год паштек Россййштй тйнь мам йштенәт?

— Роколмам капаенәм, господин обер-лейтенант.

Салтакын ответйштйжй Шмультке йойын мыскылымым шижеш.

— Ничего, цилә тидйм пәлен нәлмешкй, мйнь донем тйнь шйнзәләләт... А тйньжйн малың виза уке?—цаклыдеок „вы“ манын, Шмультке кужы әдем докы сәрнәл шагалеш.

— Немецкий ййльмйдон мйнь попен ам мышты,—тйдйжй польский ййльмйдон попалта.

— Тидй поляк дә тйньйм ак ынгылы,—салтак перевоен пуа,—мә тидйндон иквәреш толынна. Тидәт комендатурыш вызылан каштын, но тйштй визым сирәлтйшйжй иктәт уке. Мә тидйндон земляквлә ылына, тиштйшйвлә.

Йнгылдарымашвлә палшыделыт. Цилә ти кечйвлә лошты Шмультке пиш когон тыргыжланенәт, прамой шаналтыдеок делам йштен шумаш гың йшкйжйм чуть-чуть кычен цәрен. Кйзйтәт тагыцеок тйдй ти хамым лицәжй гың севәл колтынежй ылнежй, вет әрня первиракәт каждый офицер анзылны тидй цйтйрен, а кйзйт тебе, идиотский ти

Австро-Венгриштѣ суматоха тәрвәнәнәт, техень тондон попаш смея... Пақылажы ма вара лиэш? Тагачы поезд гыц вѣцлѣ шѣм дезертирым валтымы, нѣнѣн логыц луатиктѣжѣ оружидон ылыныт. А телеграммывләжѣ салтаквлә когон шѣләш тѣнгәлѣт манын предупреджәят. Коә тидѣ тишкәт толын шоктыш гѣнь... Чорт возьми!

— Нинѣм комендатурыш нәнгедә! Иргодым проверәенә, лачокок нинѣ ти халаштышы ылыт әль такешѣм попат.

— Ну вот, толын шона, манаш лиэш! Ти клоп пѣжәшѣштѣ ѣнде йыд вашт паралт шѣнзѣ... Ирок вара тѣдѣ разбираен ләктеш!.. Целый тѣлзѣ толынам, токына якте шонам, а тиштѣжѣ, порогына анзылнок, срален шѣндәт! Теве техеньѣлән мѣнѣн кидѣшкем олакышты попазаш йымат ѣнжѣ шудѣ!—арестантский кѣдежѣш нѣнѣм срален шѣндѣмѣкѣ, Пшигодский пѣжѣм пырыл колта дә котомкажым нар вѣкѣ шѣдѣн шуән колта.

— Тѣнь, приятель, ѣшкежәт изиш виноват ылат. Нѣнѣдон оленрәк попаш келеш ылы. Тѣнь кышты ѣлет?

— Дә тиштәкенок, хала гыц мѣндѣрнәт агыл, Могельницкийвлән усадьбышты.

— Тѣштѣжѣ тѣнѣн кѣ улы?

— Дә вәтем, әтям, бизәм... Ик шамакдон, народ шуку. Мырым веле мырат сәй, ѣләт! Мәнмән родына курым годшен Могельницкийвлә доны лакейѣштѣ ѣләт. Әтям—дворецкий, бизәм—лакей, вәтем—горничный. Мѣнѣжѣ нѣнѣн доны конюх ылынам. Лакейѣш ѣш нәлеп—лицәмдон ярыделам. Дә ѣшкежәт мѣнь лакееш ѣнем ке. Собачий профессий! Хоза анзылан кокыла шѣц, хозәт тѣнѣм нер гыц чивыжы, а тѣнь пачедѣм пѣйымактыл. Имнивлә сага шуку кәнѣл.

Раевский мѣжәржѣм нар вѣлән шәрә, калпакшым кыдашеш дә салтак докыла лицән пырен вазеш. Тѣдѣжѣ пашкудыжын шилә йѣлгѣжшѣ сѣдѣй упшѣм анжалеш.

— Тѣләт маняр и шон, пане Раевский?

— Нѣллѣ вѣзѣт. А ма?

— Дә тевеш, анжемәт, викок сѣдѣем кенәт. Малын вара тидѣ тенге?

Раевскийын суровый ныгыды пынан сѣнзәхалвләжѣ тәрвәнәл кеәт.

— Улы, кыдыжы коклы иәшѣнәт сѣдѣемѣт.

Таманяр минут коктын юкымат ак лыкеп.

— Иой әдем ылат тѣнь, пане Раевский,—остаткажым Пшигодский келесә. — Мѣнь тагынамок уже тѣнѣм тѣшлем. Немецлән вот келесѣшѣц, ам ынгылы манат, а вет тидѣжѣ лачок агыл!

Раевский тйдѣн вѣкѣ тѣшлѣлтенрѣк анжалеш. Пшигодский ладнангдарымла йѣрѣлтѣ:

— Ат тыргыжланы гѣнят кердѣт, пане Раевский. Мѣнь хоть лягавый порода гѣц ылам, но йѣнгем чортлан выжалыделама эче. Ма гишѣн тумаяш, мѣньѣн тоже улы. Ти год мычкы махань „роколмам капаймем“ тѣ немецкий колбаса пѣлѣ ылгецѣ, тѣдѣ мѣньдонем вес статья попынежѣ. Интересует гѣнь, кыды-тидѣжѣм ышке ылымѣшем гѣц мѣнь шайышт пуэнт кердѣм. Соикток вет пѣшѣнѣ мѣнмѣн кѣзѣйт уке. Кытыренжѣ веремѣ йѣлерѣк эртѣ...

Раевский салтакын тыргыжланымжым тѣшлѣ.

— Пѣлет мам мѣнь тѣлѣт, Пшигодский, келесем,—тѣрокок агыл тѣдѣ попа.—Мам шайышмет шоэш, тѣдѣм кынамжы шайышташ ак яры. Тѣнь мѣлѣнем порядочный эдемлѣ каят. Дѣ кѣзѣйт веремѣжѣ техеньѣ — попыдеок эртѣрѣш лиш гѣнь, утым попаш уке. Вот, шамак толшы, немецѣн алтацажым тѣнь ташкал шѣндѣделат ылгецѣ, мѣ тонынаат уже ылына ылы...

Салтак тѣдѣн сага нар вѣлѣн шѣнзеш.

— Ма лачок гѣнь, тѣдѣ лачок! Но, пѣлет, южнамжы техеньцѣш толеш — йѣнгеш когон скучна. Дѣ кѣлѣн гѣнят тидѣ гишѣн шайышт пумы шоэш. Айыртемѣнок, колыштшы эдемешѣ лач эдемлѣок цилѣ ынгылен кердѣм шижѣт гѣнь. Теве мѣнь кѣзѣйт тонна ганьок почти ылам, тенге гѣнят, кого сусу тидѣ гишѣн мѣньѣн уке...

— Малың?

— Дѣ теве цилѣ тидѣ кыце лиѣлтеш. Тѣнгѣлтѣш гѣцок шайыштам, мѣндѣрѣнок... Бѣдѣрѣм мѣнь война тѣнгѣлтѣш анзыц нѣлѣнѣм. Солашты ышлѣнем ик цевер, яжо, келесѣш келеш, изиш зорникрѣк бѣдѣрѣм монам. Графский усадьба сага ылшы фольваркышты Францискыдон мѣ ылѣш тѣнгѣлтѣнѣ... Война тѣнгѣлтѣтѣ. Графвлѣжѣн тенге лиѣлтѣн: кого эргѣжѣ, Эдвард, кыдын именьяжѣ Варшава доны—русский гвардиштѣ служен, кѣдѣлтѣшѣжѣ, Станислав, кыдын именьяжѣ Галициштѣ дѣ Украинѣштѣ — мобилизуймы паштек австрийский офицер лин. Кынам теве немецвлѣ мѣ ылымнѣ вѣрвлѣм нѣлѣнѣт, тѣдѣ тиштѣшѣ гарнизон начальникын адѣютактшы лин. Тенге лѣктѣн: войнам керек кѣ проиграя гѣнят, Могельницкийвлѣжѣ ак проиграеп. Атям ядмыдон граф Станислав мѣньѣм денцикешѣжѣ нѣлѣн. Дела, манаш лиш, ничего кен. Дѣ теве тагыце-ѣнят господавлѣ Францискама ужыныт. Нѣнѣлѣн тѣдѣ яралла чучын дѣ Францискама горничныеш нѣлѣнѣт. Бѣлѣш тѣдѣ палац сага ылшы флигельѣшкѣ кен. Тѣдѣм шонгы граф паштек тѣвѣлѣяш шагалтенѣт. Тѣдѣжѣ со хвораен. Йыд вашт со анжаш келеш. Тиштѣжѣ мѣнь вѣтемѣнѣм тамам ярдымым цаклаш тѣнгѣлтѣм. Тѣдѣ мѣлѣм нимат ак попы, тенге гѣнят ужам — тѣдѣм тама ясыландара. Тѣдѣн докы мѣнь хала гѣц вады йѣце

толынам. Ирок икәнә анжем (тәйдә эче амала ылы), тәйдән онғыштыжы кәкәвлә улы, вуйта тәгү тәйдәм пырын шәнден. Шүмем йылаш тәнгәльи. Изиш велепүктен шәм шу! Тәйнәм тәйдә келесыш: тәйдән дервен шонгы граф пижедәлеш. Мучыен пәтәрен. Тәйдә гыц нигыцеят ытлен ак кердт. Франциска кредәләш тәнгәлмәк, тәйдә мәнбәм иргодымок фронтыш колташ дә ышкәймжәм тәйдәм томажы гыцәт поктен лыкташ крозаш тәнгәлән... Дә техеньбәм мәләм шайышт пуш, дикий ганьы мәнбә лин колтенәм. Тәйдәлән, шонгы гадлан, колаш жеп шон! Кишкә мешәк! Нималанат ак яры... Кердәшбжә хоть ак кердт, а вәтә докы лезә. Пүдон пыреш... Кечәи мычкы мәнбә ороды ганьы каштынам. Йыдым толым—Франциска уке. Пөртәш пырен кешәм. Шонгы докы амасашкы стучаш тәнгәльбәм. Варажы ма лин, чорт веле пәлә! Ам ашбндәрә... Дә йәл кыргыз толыныт, мәнбә арышы гань шиэдәләнбәм, но мәнбәм колтыделәт! Граф Станислав мәнбәм вуем гыц револьвердон әнгәлтәш, дә мәнбәм колышы ганьым кудвичәш шәйдәркәлен лыктыныт. „Йукшәи вуй ружгәймәи гишән“ арестуенәт. А иргод кечешәжә—әшалонышкы дә фронтыш. Тәштәжәи мәнбә, пәтәриш возможностьшток, русскийвлә докы пленәш сдаялтым.

Сибирәш поктен кевәи, концентрационный лагерәвләшкәи. Тидә пятнадцатый год пәтәшәш годым ылы. Шуку ясым мә тәштәи тырхәннә. Ик салтаклан кечеш тридцать пять копек! Офицервләлән—шәм тәнгә. Салтаквлә тифдон дә шужен коләнбәт, офицервләжәи ничего бленәт...

Тәи нүжеец революци толы. Семнадцатый годым мә тәшкәи-тишкәи мыргайыл әртәреннә. Вара, большевиквлә күм келеш нашмы гыц роалтымык, мәәт, пленныйвләәт, тәрвәнәеш кешнә. Офицервлә логыц отчаянный ик брвезәи әдем — венгерец моалты, лейтенант Шайно. Тәйдә мәнбәннә төрок қелесыш: „Пыдыртыда, шүмбелкәвлә, складвләм, продуктывләм дә обмундированим ышләндә нәлдә!“ Мә тенгеок и ыштәшнә. Толькы большевистский революцижәи тәшкәи эче миән шоте, мәнбәәдбәм пәзәйрәл и шәндевәи. Шайном дә мәнбәм, ку делашты участвыен, тюрьмашкы пыртен шәндевәи, военно-полевой судыш пунештәи. Но тиштәи техень тымаша тәнгәләлтәи! Большевиквлә мәнбән лагернә яктеят толын шөзәи. Циләм освободаевәи. Митингвлә тәнгәләлтевәи. Дә пленныйвлә логыц частышы большевиквләлән палшаш решәи. Тенгелә тәжемәк пеләк нәрәи, большы агыл гынь, мә погыненнә,—венгерецвлә, галичанвлә... Шукыжок кавалериствлә. Вооружаялт шәцнә, имнивләм мона. Халам хватен нәлнә. Тюрьмам пачна. Шайном мона дә тәйдәлән вопросым төрок шәндәшнә: „Лачокок тәньбә порядочный әдем ылат гынь дә проста народлан сочувствует гынь, командым принимамай дә действуй“. Лейтенант шуку бәш тумайы, манеш: „Рад стараться. Кадта мәләм имним дә кок маузерым!“

Вот тѣнгялнӓ мӓ русский офицервлӓэдѣм лочкаш. Тидѣ мѣлӓм яжола чучын, дӓ мѣнь куд тѣлзѣ имни вѣлецӓт валы-делам. Лейтенант Шайно военнопленныйвлӓдон Дальний Востокеш партизанеш коды, мѣньжѣм ӓшке тома лишкѣлӓ шыпшаш тѣнгяльѣ. Мѣнь Украиныш тольым. Тиштӓкенӓт мѣлӓм пӓшӓ моалты. Немецвлӓн лапа пындашкышты поназымешкем воуенӓм. Солашкы разведчикеш колтевѣ. Разъезд лӓктѣн шагалы. Яра эче, сагаэм оружи ылте. Военнопленныйеш мѣньѣм пиштеныт — тошты документвлӓэм вурчевѣ. Шыпшедевѣ, шыпшедевѣ мѣньѣм, остаткашѣжѣ токеш колтевѣ...

Пшигодский тырла, вуйжым янгылымла сӓкӓлтӓ дӓ тӓр-вӓнѣдеок шѣнзӓ.

— Малын тѣнь мѣлӓнем большевиквлӓ донышы делавлӓ гишӓн шайыштат? Вет мѣнь тѣлӓнет пӓлѣдѣм эдем ылам, кым кечѣ веле иквӓреш кенӓ. Техень шаяэтдон иктӓ-махань негодяй туре вӓрештӓт, ӓшкѣмедѣм ӓшке стена сага шагалтет, — Раевский олен келесӓ.

— Тидѣ мѣнь тѣлӓнет веле, вѣкем ӓнянѣдѣмлӓ анжетӓт, попом...

— А ма дела тѣлӓнет мѣнь докемжѣ? Анжемӓт, тамахань-ӓнят чудной эдем ылат тѣнь. Мийшѣжӓт тѣнь тѣ монгыр гӓц агыл мимѣлӓ мѣлӓм чучат. Давай тидѣм шуӓнӓ дӓ ама-даш вазына.

Арестантский кѣдежѣшкѣ вады рѣмӓлгѣ пыра. Стена вес велнѣ эдем юквлӓ тырлат. Окняшкы юр шӓвѣктѣм юк шо-дыге шакта...

— Мѣнь тѣньѣм, Раевский тӓнг, кѣзѣт ижѣ пӓлѣшѣм, калпакым кыдашмыкет. Кым кечѣ тумаенӓм: кышакен тѣ-ньѣм ужынам? Сводный интернациональный бригадын комиссар формышкы пиш когон тѣнь миӓт. Толькы вӓржѣ веле тѣлӓт тиштѣ агыл дӓ фамилиӓт весѣ — тѣдѣм Хмурий тӓнг маныт ылы. Вѣкет яжоракын анжалмыкыжы, лӓктеш — тѣдѣ тѣньок ылат... Вѣкем ӓнянѣдѣмлӓ ит анжы манын шамланен, вот мѣнь шайышт и пушым. Ужат ӓнде, мӓ пишок пӓлѣдѣмӓ ана ыл.

Раевский сӓдӓй усывлӓжѣ вашт йѣрӓлтен колта.

— Мане, техень сходство лин кердеш! Толькы тидѣ лӓ-дѣшлӓ ылеш, — нима деладеок, такешок керем онгеш шып-шыл шѣнден кердѣт...

Пшигодский кидшѣм Раевскийын пулшыжы вѣкѣ пиштӓ.

— Пыт ӓнянен кердӓт, Хмурий тӓнг... ит йӓтлѣ веле, тӓнг... то есть, пане Раевский. Красный армиштѣ пел и такеш мѣнь ӓлен эртӓрӓйделам — кыды-тидѣм тымень лӓктѣ-нӓм...

Стена тӓнӓ поезд ружген толмы юк шакта. Эчеӓт эдем юквлӓ. Тӓгӓ-ӓнят амасам пачеш. Коридорышты — чѣнь сас-

лен командываймы юк шакта. Арестантский кыдежыш австрийский салтак цуца пырен шагалеш.

Кыдеж цец шангок салтаквлӓ лин шыцмыкы, немецкий драгунвлӓ амасам чучын шындӓт. Тышӓкенок шумны дӓ тор лин колта. Салтаквлӓ нарвлӓэш, седӓрӓэш, окня анзылан, стӓл вӓреш ылышы ящикеш шыныт.

Железный крест орденӓн бравый кавалерист Пшигодский-лӓн сынзӓжым пыть ыштӓ.

— Тоже отстует, камрад? ¹⁾ Тынь ма, погонвлӓэтшым ышкеок кедӓренӓт ӓль тыдым обер сукин сын кедӓрен пуэн?

— Мынь—военнопленный ылам. Тӓжы кышкы—токуда?— Пшигодский йӓрӓлтен ядеш.

Кавалерист вӓреш ефрейторский нашивкан ладыра салтак келесӓ:

— Мане, бессрочный отпускыш.

Йӓрвӓш ваштыл колтат.

— Токина, карасвлӓм лоаш.

— Вӓтӓвлӓнӓ ультиматумым предьявляенӓт: токина ана ми гынь, оставкым получаенӓ. Седӓндон тевеш талашенӓ.

Лык гыц тӓгӓн недовольный юк шакта:

— Анжен каеш, изиш талашалынна. Полковой совет пыш—полк хӓлӓ иквӓреш тӓрвӓнӓш! Тынам ти драгунвлӓ гыц начкы вӓр веле кодеш ылы.

— Ит ойхыры! Мӓнмӓнвлӓ толын поспеят—ытарат.

— Вӓкш пӓӓ чучылт кемӓкы, ыражым калпакдон ат пӓтӓрӓ.

— Воюенӓ, ситӓ!

Когонок пӓцкемышӓлт кей. Салтаквлӓ сартам чуктӓт, сумкыштым пачыт дӓ ужиныаш тынгӓлыт.

— Сагана шыцтӓ, камрадвлӓ! Шужендӓ сӓй?—консерв банкым кызыдон пачаш тынгӓлешӓт, Пшигодский дон Раевскийым кавалерист ядеш.

Раевский таум ыштӓ. Пшигодский охотан согласая: тыды кок кечӓ уже качте.

— Тенге гынь тынь, камрад, Россия гыц толат? Ну, кыце тыштӓ? Попат, ылӓшӓт акли. Лачок вара?—ылӓшӓрӓк пехотинец ядеш.

— Кыдыжылан тыштӓ лачокок шокшы—помещиквлӓлӓн, капиталиствлӓлӓн, дӓ цилӓлӓнок, кӓ царизм годым мӓ ганьнавлӓ ылӓнӓ мыктен каштын. Ныным большевиквлӓ яжонк пӓзырӓл шынденӓт. Ну, а рабочийвлӓ дӓ хресӓнӓвлӓ воюят. Ышкеок пӓлет, нынын ыкы цилӓ вецӓн пырат,—кышты ылмыжымат монден, Пшигодский келесӓ.

— А тидӓжы лачок вара, большевиквлӓ помещиквлӓ гыц

¹⁾ Камрад—тӓнг, сослуживец.

землям вуйта шыпшын нәлһинһит дә хресәнһвләлән пайылеп пуәнһит?

— А кыце тһнь шанет, тидһйтежы советский власть верц хресәнһ воюяш кеҗ ылын?

— Лачок вара, большевиквлә пленныйвләм вуйта му- чыят?

— Бдрәмәш ямаквлә! Офицервлә тумает лыктыныт. А большевиквлә доны пленныйвлә гһц бһштһмһ целый интер- национальный бригадывлә улы гишән тәләндрә шайыште- лыт?

— Маханһ-шон тһштһ изменниквлә гишән попенһит... Мәнмәмәт тһвеш ти обер изменниквләэш лһмдрә.

— Кыце тә шанедә, мәләннәәт Венгриштһ землям пуат?

— Пуат... кок метр келгһцәшһм...

— Малын мһнь ам получайы? Малын бһне мһнь вою- енәм?

— Йһле тһнь воинский уставым монден шуәнәт! „Импе- ратор верц дрә...“

— Ну императоржылан скипидарым уже шһрен пуәнһит хоты!—сыкыр лаштыкшым пырылал, кавалерист веселән попалта.

Пшигодскийәт качкын дрә салтаквлә попымым довольнан колыштын. Консерв банка охырем кембккһ Пшигодский усыжым бһштһлеш, кавалеристлән таум бһштә дрә иктһн вһ- кәт анжалтеок ядеш:

— А малын тә, камрадвлә, оружидеок токыда кедә? Тен- ге лаштыкын-лаштыкын циләдрәм тәмдрәм жандармвлә кычен пһтәрәт. Икәнәштһ таманяр эшелон тәрвәннен кешәш, офи- цервлә гһц паснаок. Тиштһ ик камрад ти гишән уже по- пен. Тонына кұм келеш бһрзәлмһ годым, винтовка нигнамат ак әптһртһ. А то теве...

Раевский тһдрәм шокшыжы гһц олен шыпшылеш.

— Изиш оленрәкһн,—поляк йһлмбдрон тһдрә пһжгәлтә.

Сотеммһ годым лүлмһ юквлә нһнһм шижтәрәт. Тыргыж- ланен бһшке лоштышты попен, цилән кһньһл кеәт.

— Ма тидһи?—Пшигодский Раевский гһц ядеш.

Тһдрәжы ынгылыдымла пулшыжым веле кыптырталеш. Ик коклы минут эртһмбккһ цилә пәлһ лиәш. Прикладвлә- дон пыдыртен шумы амасашкы икәнәштһ таманяр салтак пһзһрген пырат, дрә цилә вецһнок сусу юквлә шакташ тһн- гәлһйт.

— А-а-а! Дә вет нинһ мәнмәнвлә—тридцать седьмой стрелковый гһц!

Прәжәштһжы тесакан кого артиллерист бас юкшыдон мүгбһрәлтәрен колта:

— Камрадвлә, ранецвләдәм нәлдә! Йәле! Пақыла кенә. Мә ти драгунишкывләм изиш цбвештәлбнә. Изиш веле сагадаок эртен шәйнә ке, яра эче тиштә ылмыдам пәлбшнә. Ну, ну, талашалда!

Городской площадышты нәйнә айырлат. Пшигодский спутникшын кидым цаткыдын кормештә:

— Кызбтеш цевер! Иктә-малан тәләт мән керәл лиәм гбнь, кышты бәлмем пәлет. Цевер кызбтеш, пане Раевский.

Таманяр ашкылым эртен кембкбжб, тбдб шагалеш дә шәлә бштбмлә кидшым махаялеш.

Раевский тбдблән вуйжым мыкик бштәлтә...

Подвалыш пырымы пәлбмб вәреш Раевский шагал колта. Тбдб тыргыжлана. Луатик и перви тидбм тишецбн кым жандарм виден лыктыныт. Теве тиштб, ташкалтышышты, Раймондым изи кидшб гбц кыченәт, Ядвига шалген. Нблбмшб жандармжы тбдбн корныжым әрен шагалын... Кызбтшб нбнб ма линбт? Живойок ылыт вәл? Потикбкогыш—үлбкб валаш дә амасашкы стучалаш смелостьшы ак ситб.

Дә теве амаса пачылтеш. Пидмб проста жакеткән бдбр ташкалтыш мычкы пбсбн куза. Амаса угбц пачылтеш. Изи брвезб вуй кайын колта.

— Сарра әки, канфетбм кандет?

— Конечно, кандем, якшар вуем. Амасам чүчок.

— Келесәй, Раевская Ядвига тиштәкен блә?—ладнан попаш цацен, Раевский ядеш.

Бдбр шагал колта.

— Раевская? Уке... Таманяр и перви тбдб тиштб блен. Кызбтшб тиштб кем-ыргызы Михельсон блә. Раевскийвләжб Краковский переулкышты бләт.

— Тенге гбнь, тбдб бшкежәт дә тбдбн эргбжәт живовойлыт?

— Ядвига Богдановна дон Раймонд? Конечно, живовойвлә. Тбньжб ма, шукердшен нбнбм ужтелат ма?

— Мане, шукердшен... Нбнбн тома номербштбм тбнь келесен ат кердт?

— Нбнбн докы кенет гбнь, әлбмә иквәрешок ашкелбнә. Ирок йбдеок мән Ядвига Богдановна докы пырем—тбдбндон ик мастерскойышток мә ровотаенә...

Раевский сагажы ял юкым колеш.

Тидб бдрәмәш вбкы анжыдеок ашкедеш, тенге гбнят, бдбрбн цудейбмлә анжымыжым цакла. Тидб эдемвләм

икәнә ужинок ашындрен, а ти бдёржы, кыдым изи ёрвезы Сарра манын лымдыш, йәл гыц утла ашындрәлтын. Айыртемёнок кого шим сьнзәвләжы, кыдывлә изи ёрвезыдон попалтымжы годым, тёрок пышкыды анжалтышан лин колтевы. Тёды техеньок ёрвезы агыл ылгецы (ёдырләнжы, наvernы, луатшым игыц большы агыл) ты изи ёрвезын әвәжеш тидым шотлаш линежы.

Бдёр келесымё гыц шуқыракым Ядвига дон әргёжы гишән тёдын пәлымёжы шозш ылнежы, но привыкыш пырышы осторожностьшы тёдым кычалеш. Кого лелёжок пулш вёлецын хоть кенвазын: тёды пәлә ёнде—нынё ёләт, тенге гёнят, лишёлемё вәш лимәш гишән тыргыжланымашыжы когоёмён. Махань вәл тидын әргёжы? Вет ёрвезылән кёзёт луаткәндәкш и. Тёды уже полный пёэргы... Ядвигажы?

А ма, тёдын вес марыжы улы гёнь? Вет луатик и әртен кен! Цилә тиды кынамок ылын! Кыце сёдёй ўп гыц карангаш акли, тенгеок ти кужы ивлән лелёцштымәт пулш вёлецын кедәрәш акли...

— Ну вот, мә толынат шонна!

Бдёрын юкшы нёжгән шакта.

Раевский эчәт икәнә тёдын вёкы анжалеш. Луды жакетка цёреән пидмё калпакшы простан чимё. Чыката нер, цевер ышмажын раскыды линижы.

Тамаи цаклымыла чучын, ёдыр йёрәлтә.

— А, Саррочка! Сейчас ләктәм...

— Ядвига Богдановна, мёнь ёшкетем ам ыл, токыда хына толын. Пуры кечы, Раймонд!

Изи лап комнатышты Раевскийын вуйжы изиш веле потыкыш ак тёкнё. Лач ик окня тамахань-әнят сарай стена докыла ләктеш. Пёцкемёш дә тор.

Пальтом чимәштёжы, Ядвига анжал колта.

Сигизмунд лелем кешы кидшыёдон калпакшым кыдашеш дә олен келесә:

— Пуры кечы, Ядзя!

Ядвига кымдан пачын шумы сьнзәвләдон икманяр жеп анжа.

— Зигмунд!

Цытыршы кидвләжыдон тёдым әлтәлен, Ядвига мәгырәш тёнгәлеш, марыжым эчәт вуйта тиды гыц айырен нәлёт.

— Малыи мәгырәшёжы, яратымам, малыи? Теве эчәт мә иквәреш ылына... Ак кел... Ядзя...—Раевский вәтёжым семәлә.

Раймонд сьнзәжымәт ак карангды, әтяжы вёкы анжа. Тиды гишән самой кужы вадывлә мычкы әвәжы когон яратен

3 Штурмадон шачыктымывлә.

шайыштын. Раймондын шамышты атяжй пиш яжола чучын: мужественный, силян, честный да справедливый.

Брвезйн шумйшты, атяжым яратымаш шам сага, тйдём преследуйшы, кйртнидон коваен катыргыш колтышывлә вйкй сйнзә мычанжат ужын кердтымаш шам кушкын.

„Каторга“ ма ылмым брвезй пыток ынгылен кердте.

Тйдй шумжйдон веле чувствыен, тидй тама-анят каньй-сйр, нимат йштәш литымй вәр ылеш. Авәжй пиш мйн-дйрнйшй, свет пйтймаштыш страна гишән—Сибирь гишән попен, тйштйжй тырхыдымы уштй, эртен кердтымй шйргйвлә аль лымдон левед шйндймй колышы ганьы нырвлә. Шудй километр ййрвәш ик живой йанганәт уке. Да тебе тйштй, тй каньйсйр крайышты, кйртнилен шйндймй эдемвлә земля пындашты кугижәлән золтым капаят. Нйным салтаквлә оролат. Тидйжй самой каторга ылеш. Да тйштй тйдён атяжй.

Кун шанымашыжат лач иктй веле ылын—незервләлән да тылыквләлән счастливый йлымашым йштәш, авәжйн ойхан шаявләм тйдй гишән колышт, маняр сйнзәвйдём брвезй йоктарен...

Карангден кердтымй пиш кого ойхыжы гишән, пыжгаялт кешй брвезй курымжы гишән, марыжым соок яратымжы гишән да тйдём ти кужы ивлә мычки цярнйдеок вычымжы гишән эргйжылән агыл гйнь, күлән вара йне авәжй шайышт кердён?

Шавен шоктыдымы цилә нежностьшым авә эргйжй вйкй ваштен.

Брвезй тйдй эдемён ясыланымашым да ойхым шум вашт шижшй кушкын. Авәжйлән лач ик тидй веле сусужат ылын, да тйдй лач тидйндон веле йлен. Ивлә эртенйт. Брвезй силян млоец лин шагалын. Шйренок, тидён вйкй анжен, авәжй йшкймжён брвезй годшыжым, Сигизмунд, техеньок брвезй да цеве, тидён докы ужаш толмым ашйндәрен. Кыцелә тидём йлымашйжй мыскылен.

Сек яжо ивләжй тәнг гйц пасна йлен колтымы ылыныт, тагышты тйдён ясыланымжы цәш ййде ашйш вазын... Да тебе тйдй толын, атя да марыжы. Сөдйй, пингйдй анжалтышан. Лепкәштйжй, саблыдон роал колтымы пөрем ганьы, келгй кок пйрйнзйк...

Атяжй тйдй гйц күкшй. Тйдй силян. Тидйжым Раймонд пулш гйц элтәлйшй тйдён кидвләжй гйцок шижеш.

Атиэм, яратымем!—тйдй олен пйжгәлтә.

Сарра цилә тидём анжен шалген. Тиштй ылмыжы тйдйлән яжо агылла чучын. „Тебе тидй маханьы ылын, Раймон-

дын таинственный атяжы!.. А мыйн вет тидым цакленам ганок ылы" тэнгвлэжы верц сусу лин, тиды тумая.

— Ядвига Богдановна, мыйн кыргыжам, а тын кодат. Ясы лин колтенат манын тын гишанет мыйн келесем,— тиды олен пелешта.

Ядвига шамышкы пыра.

— Ах, лачок вет, мастерской... Вычалал, Саррочка! Мылам кодаш акли—тагачы вет Шпильман маланна когылянна Могельницкийвлэ докы кеаш шуден. Мыйны шым ми гынь, тиды поктен лыктеш...—Тиды марыжы докыла сарнал шагалеш да пйжгалта.—Ит йатлы веле, Зигмунд, мыйн кешашлык ылам. Мылам бшланемок висалтен анжаш да шергакан заказым сдаяш келеш. Мыйн ирйрак толаш цацен анжем. Ну... Раймонд цила тылат шайышт пуа... Госпыди! Тын толметшы неушты лачок ылеш?

Порогышты тиды эче иканы марыжым этала да амасам чучын шында.

— Ти йдыр—тамдан тэнгдэ?—Сигизмунд эргыжым талашен ядеш.

— Мане, ати.

— Ныйым поктен шо да аватлан келесы: мыйн толмем гишан ныйы иктыланат бнжышты попеп.

Раймонд ынгыла да кыдеж гыц пйсыб лактын кеа.

Тиды мыйнгеш толмашешыжы сөдбй вуйжым кидшыдон тйкылен, атяжы стол сага тамам тумачын шынзен. Тиды эргыжы вйкы анжалеш да суровый нежностьдон йыралта. Раймонд тидын анзылны юкымат ак лык шалга.

— Тамдан, наверны, качмыда шоэш?—остаткажым тиды олен ядеш.

— Шоэш, тольки тын "та" манын мылам ит попы.

Эчейт тыр лин колта. Ныйы иканы-иктышты вйкы анжат. Эргыжы атяжы гишан шуком пален, атяжы эргыжы гишан нимат ак палы. Ти палыдымаш Сигизмундым тыргыжландарен. Мадон ти млоец блен да махань корныдон кеаш шана? Нинын лоштыш отношени кыды статян лиэш? Тидын тэнгжы да соратникшы тиды лиэш, аль пеле йалын, ордыж эдем ганьы лиэш, кыды гыц, пашкуды-обывательвлэ гыц шылмылаок, шылаш попаза? Молнамшылажок, Раевский лудыш векыла лицан лиэш.

— Шыц, эргы, кыце бленда, шайышт пу...

Шекланышы анжалтышдон йыралтен, Раймонд стол лошкы шынзеш. Атяжы тидын цеве, йдрамашын гань нежный лицашкыжы анжа. Тиды эргыжын лицашты мужеством кйфалеш да симсы сынзавлаштыжы веле ик выртеш тамам анят шумеш пижшым мөш.

— Кышец тынгалмыла, ати?

— Тын тыменят?

— Агым, городской школым пйтаренам гынь, кым и

шоэш. Пақылажы тымень шым кердт—оксана уке ылы! Айам колтынежы ылы да мынь соғласаен шым кердт, суткашты коклы цащ тидылан ыргыктымем йш шо. Да Баранкевичын сахарный заводушты ровотаяш тингалым...

Комнатышты тыр. Цашын икладаын цотке кашмы юк веле шакта.

— Тагачыжы мынь гишанем заводушкы кетелат?

— Агыл... Мынь уже таманяр тилзи тийшти ам ровотайы.

— Малин?

Раймонд тыргыжланен тарванал кеа.

— Мыным завод гыц поктен лыктыныт.

— Ма гишан?

Раймондын сынзавлажы пизыргал кеат.

— Нини мылам свидетельством пуэнийт, вуйта мынь складвлам кравымашты ылы гишан лыктын колтымы ылам...

Атяжын сынзахавлажы аварген кемым ужын, Раймонд царнен колта.

— Но тиды лачок агыл, ати! Тиды подлый алталымаш. Ма куд тилзи ровотаймына тареш тулаш веле тергенна. Рабочийвлэ Баранкевич докы депутатвлам айыревы, молодежь мыным колтыш. Баранкевич пивла выкы саслымлаок выкына саслыш да поктен лыкты. Контора анзылны манмам народ вычен шалген. Кыце хоза манмам принимаен, ма шайышт пушна. Ну, тымыкыжы тингалалты. немецкий охрана манмам поктылаш тингалмыкы, ма тидым разоружаен шушна да пулеметыштым отимайышна. Спискы мычкы рабочийвлан жалованьем тулаш кассирым заставышна. Касышты окса йш ситат, кладовщиклан складым пачаш шудышна да, кулан окса ситыде, окса вареш кым мешак радды сакрым пузш шудышна. Нимахань кравымашат ылте! Ма тошты салтаквлдон немецкий драгунвлэ гыц олицам защищаенна. Баранкевич ниним хала гыц телефондон шуден поспеен. Цила лентавланам лул питарыммыкы, ма шаппен кешна. Тенге гынят, пулемет немецвлан кидыш йш показы, ма тидым бнян вареш таенна...

Раймонд тырла. Атяжы, тамам туманен, сдой усыжым цывештылеш да йбра.

— Варажы ма лиалтын?

Вара немецвлэ цила гыцок сакрым мынгеш поген налынит. Шукым арестуенит, мольвлажым Баранкевич окса тулдыеок поктен колтен. Мыланем да мольланат, ку делегацишти ылы, завод хоза волчий билетвлам пуэн. Мынжы, ати, ик кырвенга сакрымат налтелам. Баранкевичшы мылам шуды кандакшлу маркым тулдые. Тиды тирис пел и ровотаймы паша тар...

— Яра, эргы. Тинь мыным кыце-гынят йшкымедын пу-

деметчиквләтдон вәш йштй. А йндежй, икта-ма качкаш улы гйнь—давай качкылдалына.

— Ит йәтлй веле, әти, селедка гйц пасна нимат уке...

III ГЛАВА

Паркын чугунный кого капкажы чўчылте—тйшкй иктй паштек весй экипажвлә пыренйт... Могельницкийвлән цолт сотемдәрен шйндймй палац подъезд доны цәрнйдеок мйнгеш-анеш кашмаш—приглашаймы әдемвлә толынок миәнйт. Вестибюльышты нйнйн вйлец выргемйштйм лакейвлә кыдашыныт.

Гостинныйыш пырымашты толшывләм Стефания дон Владислав встречаят. Кидвләдон пулшвләжйм цәрәмок коден, бальный шим платье Стефанин таза кәпшйм чыкатан левед шйнден. Тйдйн лицәжй сусуәш тәрвәнән шйнзйн. Тйдй хынавләм пиш сусун дә пиш пурын встречаен, седйндонат графын пиш яжо томажы дә кого общество анзылны пйтәри андак шекләнән колтышы изирәк шляхтичвлә смеларак линйт.

Тыргыжланымашеш дә настоящий аристократеш йшкймжйм кайзыкташ цацыманеш Владислав якшарген ижй шйнзйн; политический соображенидон тишкй ўжмй тыгыды әдемвләлән Могельницкий граф ылмыжым тйдй пыток пәлдбртәш пугаен. Мелкопоместный дворянвләдон здороваймыжы годым, тйдй кок парняжым пелек-турек виктәлтен, кого помещиквләжйдон ик-кок шамакым попалтен. Замойский князь семняжйдон толмыкы веле, тйдй нйнйн ваштареш кыргыж ләктеш.

Кого зал гйц музыкым ынгарымы юквлә шактат.

— Теве Баранкевич панат вәтйжйдон! — Владислав Стефанилән пйжгәлтә.

Нйнйн докы кужы дә кйжгй әдем толеш; тйдйн сага—вәтйжй, пиш когон тоша йдрәмәш. Крахмальный воротник гач панын таза шўжй мыньырген ләктйн. Рәкбн ганьы, вйкй ләктйн шйцшй сйнзәвләжй Стефания вйлән шагал колтат.

— О-о-о! Вельможный пани тагачы пишок цевер! Иктә лу и нәрй йрвезйрәк ылам ылгецй... хе... хымм... да!—әрәкәш йрдәнг шйцшй кого юкшыдон тйдй ваштыл колта.

Тйдйн вәтйжй, пани Анеля, сылыкын ййрәлтә. Сакыр завод хозан жилеткә полдышвләжй, кого мйшкйр чймен шйндймәшеш, тырхен кердтймлә дә теве-теве кйрйн вацмыла Владиславлан чучыныт.

Баранкевичвлә гостиныйыш эртәт. Немецкий офицервләдон автомобиль толмы гишән лакей Стефанилән келесә. Владислав Стефания вйкй когон тйшлймлә анжалеш.

— ТЫнь, Стефа, мондыделат, Эдвард немецвләм сЫнзә гЫцдәт колташ Ыш шүдЫ. НЫнЫм изи гостиныйыш пырташ келеш. Некецкый йЫлмЫдон попышы Ыдрәмашвләм погаш, а главныйжы әрәкәм Ыжәләяш ак кел,—тЫдЫ талашен попалта.

— Пәлем... Теве уже толыт. МЫнь нЫнЫм встречаем, а тЫнь кұшкЫ кедә толмышты гишән Эдвардым предупреждай. Дә мЫләм палшаш Людвига толжы. Цилән уже тЫдЫ гишән ядыштыт...

Владислав кен колта. Стефания немецвләм утлаок когон рЫжлЫ йЫрәлтЫшдон встречаю. Зонненбург сага, шонгок агыл эче, халаштыш гарнизонын начальник ашкедЫн. НЫнЫн паштек кым офицер, нЫнЫн лошты—Шмультке. Зонненбург нЫнЫм Стефания докы нәлЫн мийә.

Полковник пышкыды усыжым тЫдЫн кидшЫ тервен тЫк-нЫктәлеш.

— Любезный приглашенидә гишән, графиня, чоте когон сусу ылам, дә немецкый армиштЫш ик офицерЫн вәтЫжЫм ужаш мЫләннем утлаок приятны,—тЫдЫ попалта.

— Мә лоштына, господин полковник, тәләндә скучна ак ли манын мЫнь Ынянем.

— О, мам вара попымла, мам попымла! — полковник келесә.

Офицервләдон әрен шЫндымЫ Стефания залышкы ашкедеш.

Зонненбург Шмульткем шагалталеш.

— Господин лейтенант, усадьба йЫр караулым шагалташ шүденәт?

— Так точны, господин майор!

Эдвардын кабинетЫштЫ таманяр әдем шЫнзенЫт. Тиштәк-кен ылыныт: тенгечЫ веле Варшава гЫц толшы Эдвард, отец Иероним, князь Замойский, Баранкевич, викарный епископ Бенедикт дә эче штатский ыргемән кым йЫрвезЫ әдем.

Людвиган кЫдежЫш пырым амаса анзылны Юзеф шЫнзен.

Лакей видЫмдон шонгы князь Могельницкый толмыкы Юзеф амасам почтительны пачеш дә лакейЫн нер анзылноок мЫнгеш чүчЫн шЫндә.

— Кен кердәт, керәл лият гЫнь, мЫнь шүдем.

ӘргЫжЫ пулшыжым веле ынгылдымла кыптырталеш дә ташкалтыш мычкы вала.

— А кыштакен тЫ бродяга—Мечислав? ТЫнь тЫдЫн паштек анжал, Адам. Вот вет эче махань наказани!..

Адам шагалалеш дă атяжым сылыкын анжалеш.

— Тенгечшѣ вады годшен, Францискам шимѣжѣ паштек, мѣнь тѣдѣм ужтелам. Салтаквлă докы фольваркыш кен маныт.

Атяжѣ пырымыкы, Эдвард кѣнѣйл шагалеш.

— Ну, бѣнде цилăн погыненнă, лишăшлык. Нѣнѣ улнѣ веселăймѣштѣ годым, мă кыды-тидѣ гишăн попалтен посепеннă. Знакомый ли, ати,—Казимир Могельницкий пырен шагалмашеш вăрѣштѣ гѣц кѣнѣйл шагалшы бѣ рвезѣ эдемвлăлăн Эдвард попалта.

— Капитан Врона,—ош лицăн, нолтышы сѣнзăн ик эдем нѣнѣн логѣц бѣшкежѣ гишăн келесă.

— Лейтенант Варнери,—весѣ, тѣр кăпăн, кловой сѣнз попалта.

— Поручик Заремба,—кымшы, мытыкын тѣредмѣ усан, тореш пулшан эдем кѣжгѣ юкшыдон мѣнгăлтă.

Кѣдежѣш Владислав талашен пыра.

— Эдвард, немецвлă толыныт — полковник дă таманяры офицер... Людвига улѣкѣ валыш, колат, музыкым шактат? Мам шѣденăт, цилă бѣштѣмѣ. Мѣлăм тишăкен кодаш лиэш?

— Акли. Хынавлăм анжаш улѣкѣ ке. Пел цăшѣштѣ толлат,—Эдвард кукшыш келесă.

Владислав шѣдешкен колта, но военныйвлăлă сăрнăл кѣ дă лăктеш. Тагачы тидѣ подпоручикыш „производьмы“ дă Эдвард формируймы польский легионышты взводный командиреш назначымы ылын.

— Тенге бѣнде, панство разрешая гѣнь, мѣнь тѣнгăлăм — цилăн вăрăн-вăрѣш шѣцмѣкѣштѣ Эдвард пелештă.

Улѣцѣн музык юк шакта.

— Весиргодым мă выступаяш решеннă. Веремăм большы шывшаш акли. Австриецвлă, цилă кѣшкен, токышты шѣлѣт. Тагачы мăлăннă Германиштѣ революци лимѣ гишăн пăлѣ ли. Мăнмăн положенинă нигнамат ылтымыла лелѣ. Мѣнгешлă кешѣ немецвлăм партизанский отрядвлă поклат. Шукеш агыл, нѣнѣ тишкѣ толын шот. Пан Зайончковский попа, нѣнѣн доны солавлăштѣ уже тѣнгăлăлтеш... Тă пăледă, шѣмшѣ ноябрѣн Люблинышты пепезовец Дашинский вуйлалтыман польский правительство организуалтын.

Баранкевич, когон тыргыжланен, кидшѣм шалалтен колта.

— Тидѣ когонок лѣдѣш агыл,—тѣдѣм Эдвард ладнангдара. Лачок хоть, Дашинский бѣшке декларациштѣжѣ всеобщий, прямой, тайный дă равный избирательный правам, кăндăкш цăшăн пăшă кечѣм дă хресăнвлăлăн даже землям обещаен,—мыскылымла Эдвард пакыла попа.—Тенге гѣнят, цилă тидѣ тагачы кечеш керăл декораци веле ылеш. Силам цымырен шоктымыкына, цилă тидѣм йѣрăл шуаш мăлăннă такешăт агыл. Кѣзѣтшѣ, Дашинскийн деклараци велдѣк, мужиквлă бѣшкеок именьявлăм перегăт, кыце бѣне—вет на-

родный достояни. Иктѣ важны: вооруженный сила мѣ кидѣштѣн лижѣ. Мѣнмѣн кѣзѣйт шудѣ нѣрѣ эдемнѣ. Халам нѣлѣш тидок ситѣ. Халаштыш австрийский гарнизон шылен пѣтен. Прамойрак силажы—немецкий драгунвлѣн эскадрон... Но немецвлѣжѣдон мѣ попен шоктенѣ. Вет нѣнѣн бѣшкѣ-мѣштѣнѣт скоры ик салтакыштат тишѣк ак кодт.

— Кѣшец тѣнь тѣ шудѣ эдемжѣм нѣлѣнѣт?—моцы гань кошкен шѣцшѣ тѣотя—епископ интересуен колта.

Кѣзѣйт якте со тѣдѣ немецвлѣ палшымлан бѣнянен, бѣндежѣ пѣлѣнежѣ: отец Иероним шуку тѣдѣлѣн попымы ти затея манярак реальный ылеш.

— Тидѣ—австрийский армиштѣш расформируймы польский легионын частышы дѣ местный польский военный организацин членвлѣ. Ну, варажы—яжорак семнявлѣштѣш молодежѣ... Халам нѣлмѣкѣнѣ вес кечешок мѣнмѣн кым пай большы лиэш... Керѣл лиэш гѣнь, пан Дашинский бѣшке организуймы народный милицижѣм колташ сѣрѣ.

— Хе... хым... да!—Баранкевич крозымла кахралта.—Цилѣ ти социалиствлѣм дѣ молы мазуриквлѣм сѣнзѣ мычанемѣт мѣнь ужын ам кердт!.. „Народный милици!“ Тумаен лыктыныт вет! Мѣлѣмжѣ гѣнь „жандарм“ шамак большырак шѣмешем пижеш.

— Тау пуры шамакетлѣн,—йѣрѣлтѣм шотеш лицѣжѣм кыптыртал, бѣшке лыкшы гѣц капитан Врона пелештѣ.

Врона йѣрѣ, колышы эдем пѣжѣм кайзыкта машанет—тѣнѣрѣшкѣ тѣдѣн лицѣжѣ дѣ нѣргѣ сѣнзѣвлѣжѣ тѣрвѣнѣдѣмѣ ылыт. Переворот паштек Врона жандармвлѣн шефеш шагалшашлык ылын.

— Кѣ вара городской головажы лиэш?—епископ ядеш. Эдвард снисхѣдительно йѣрѣлтѣ.

— Власть мѣ кидѣштѣнѣ, округын штаб кидѣштѣ лиэш. Магистратыштыжы адвокат Сладкевич постол марионеткывлѣ шѣнзѣш тѣнгѣлт... Ик кым ѣрняштѣ мѣ иктѣ тѣжемак-пелѣк ѣль кок тѣжем салтакым погенѣ. Тидѣжѣ уже изи арми лиэш.

Епископ пышкыдын тѣдѣм лѣштѣрен шуа:

— Тѣнь тумает, тидѣ ситѣ лиэш?

Капитан Врона Варнерилѣн олен пѣжгѣлтѣ:

— Ти коштымы кучы тенгеок ороды агыл лишѣшлык... Зайончковский тѣотя пѣкенжѣ гѣц трѣк кѣнѣйл шагалеш.

— Мѣнь шанымаштем, его преосвященство кѣзѣйтшѣ момент пиш когон серьезный ылмым ак ынгылы. Тѣ, халашты бѣлѣшѣвлѣ, кыштакен соок махань-гѣнѣят войскы шалга, кого лѣдѣшѣм ада чувствыйы гѣнь, мѣлѣннѣжѣ, мѣнмѣн именьявлѣштѣнѣ, йѣдвлѣмѣт амалыдеок эртѣрѣмлѣ! Йѣрвѣш вет мужиквлѣ. Лу украинец лѣш—ик поляк... Тѣ

хлопецвлӓ омынешыштӓт ужыт, кыцелӓ нӓнӓлӓн партизан-
влӓдон иктӓш ушнымла...

— Тӓррӓкшӓ, кыцелӓ мӓнмӓн землянӓм шыпшын нӓлмӓ-
лӓ,—Замойский приваялеш,—национальный вопрос тиштӓ
придача веле ылеш.

— Земля—хресӓнвлӓлӓн, заводвлӓ—рабочийвлӓлӓн, пан-
влӓм—стения сага, а ксендзвлӓжӓм—керем онгыш.—Нӓнӓн
тенгелӓ, лиӓш келеш?—Врона ладнан попалта.

— Ӗрдӓж шаявлӓшкӓ карангаш ак кел, панвлӓ!—Эдвард
нӓнӓм цӓрӓ.—Тенгелӓ гӓнь, весиргодым мӓ городской ко-
мендатурым, управым дӓ вокзалым занимаенӓ. Военный по-
ложением дӓ доброволецвлӓм погаш обявляенӓ. А вара ан-
жалына, дела кыды статян сӓрнӓлкеӓ.

Епископ мыскылымла йӓрӓлтӓ.

— Мӓнь лозштӓрӓмем гишӓн пан граф йӓнжӓ йӓтлӓ веле!
Но мӓнь кыды-тидӓ вопросом раскыдемдӓлнем,—тӓдӓ
олен попалта дӓ крисӓн гань сӓнзӓвлӓжӓм Эдвард вӓкӓ
целен шӓндӓ.—Положени пиш когон серьезный ылым
мӓнь шотыш ам нӓл манын, пан Зайончковский токо веле
попыш...—Йойланен келесӓмӓ шамаквлӓштӓжӓ чӓдӓ агыл
яд ылын.—Но мӓнь тумаем, тидӓндон мӓнь агыл сулыкым
ыштем. Кымы вӓц и ти крайышты йымылан мӓнь служем, дӓ
вещӓвлӓн истинный положением пӓлӓш мӓлӓм жеп шон. Мӓнь
воин ам ыл, а йымын шамаквлӓм шӓрӓшӓ смиренный про-
поведник веле ылам. Дӓ мӓлӓнем отец Иеронимдон когы-
лянна ти совещаништӓ шӓнзӓш керӓлжӓт уке. Но церкӓн
служительвлӓт военный совещанивлӓштӓ южнам участву-
енӓт, походышты лин кердшӓ лӓдӓшвлӓ гӓц тыргыж вое-
водывлӓм предупредаяш манын нӓнӓ тенге ыштенӓт... Тӓ
цилӓнок католиквлӓ ылыда. Мӓнь тӓмдӓн пастырьдӓ ыла-
мат, ышкӓмемӓн шанымем тӓлӓндӓ келесӓшӓшык ылам.—
Епископ попаш цӓрнӓлеш.—Идӓ монды, панвлӓ, мӓ вет
русско-австрийский границӓ тӓрӓшты ыленӓ. Кӓзӓт ти
границӓ ыштӓн шумы. Российыштӓ ылышы украинцевлӓ ре-
волюцим уже пӓлӓт. Кыце нӓнӓ ышкӓмӓштӓн помещик-
влӓм йылатенӓт, тӓ пӓледӓ? Немецвлӓн оккупаци веремӓш
нӓнӓм пӓзӓртен шуэн. Тиштӓ, Галициштӓ ылӓшӓ вес
украинцевлӓжӓ, австрийский император йымын милостьдон
властувенӓт дӓ порядкам кычышы тӓдӓн армижӓ ылынат
веле, тидӓм ыштӓделыт... Бӓндежӓ императоржат, армижӓт
уке. Лу пайышты бӓндекш пайжы украинцевлӓ ылымӓн край-
ышты тӓ властьюм ышке кидӓшкӓдӓ нӓлӓш йӓмдӓлӓлтӓ-
дӓ. Пан Эдвард граф Потоцкийын дӓ князь Радзивиллын
сирмӓшӓштӓм мӓлӓм лыды. Нӓнӓн помещьешты дӓ завод-
влӓштӓ Воляния дӓ Подолия кымдыкеш ылыт. Нӓнӓт
ышкӓмӓштӓн отрядыштӓм погат дӓ властьюм нӓлӓш йӓм-
дӓлӓлтӓт. Нӓнӓ тӓмдӓн палшыкдам вычат... Тидӓ ма вара

техень, панвлә? Тиды тебе ма ылаш: польский государство, шачмешкыжат эче, Украиныдон да Белоруссидон войнам тынгальмы гишан тумая. Вет таландя цила населенидон тыштды кредялаш поюза, а ты населенижы тамдам иноземный захватчиквляэш, помещиквляэш шотла да та ваштарешта шагалеш... Бнде шаналтыда, кыцеля ти изи государство техень делашкы, манаш лиэш, авантюрышкы нима шекландыдеок пижын кердеш? Бшке донна, Польшышты, москальвля да холопвля ваштареш бшке отчизным защищаяш национальнй большинством имееня гынь, то кыцелан та украинцевлам да белоруссвлам украинцевля да белоруссвля ваштареш польский помещиквля верц шагалтедя? Йымат ужеш, мыныын шанымашем—католический церкы цила мир вьлыны сьнген шоктыжы! Тенге гынят, панвля, ма тетявля ана ыл. Немецвлялан Украиным оккупируяш кымшуды коклы тыжем салтак керял лимым ма палышашлык ылына! А тажы тылзышты веле кок тыжемым моаш сьредя... Мыны шанымемдон, панвля, Потоцкийвлан, Радзивиллвлан, Сангушковлан да эче вес вьц-кут магнатвлан интересыштым маланя жертваяш келеш да польский королевством бшке донна, кышты опора улы, цаткыдемдяш келеш...

Князь Замойский, кыдын лымжым магнатвля лошты епископ йориок келесыде, тырвыжым шьдын пырыл шьнды.

— Хе... хымм... да!..—мышкындыдон бшкымжым пылуы гыц севял колтен, Баранкевич кичкыжал кахралта, (тыды пиш когон шьдешкен шьынзын). Баранкевич когон кахрымжыдон сагажы попышы эдемвлам соок лудыктен, кахыралтымжым соок тыды „да!“ манын кашартен.—Ит йатлы веле, ваше преосвященство! Тенге гынь, тынь мылам заводем шуэн колташ да Варшавыш шьлаш советяет? Да тидым маланя, тишты шьынзышывлялан цилаланя бштымля? Манман именьявланам, товранам шуэн кодаш, Варшавышкы кыцзылы мияш да тышты Польский королевством „цаткыдемдяш?“ Тау! Но ма вес статян шаненя! Ма остатка шулышныя якте кредялаш туманя... Бшкымнан цила сосотоянинам арен шьцшы луды волькывлан добровольны пуаш! Куэш вара тынам манмажым та шотледя?

Епископ йьрнымыля тырвывлажым пьзырял шьнды.

— Пан Баранкевич йьрвяш лиялтшы событивляшкы бшкымжын завод трува мычаш гыц анжа, кышецын йьрвяш вьц уштыш ньрыш веле каеш, а Польшын национальнй интересвля тыдылан керял агылеп.

— Но великий Польша тангыж гыц тангыж якте шарленшомым каждый шляхтичок ак шаны ма?—Заремба сьгырлял колта.

Епископ тыдын векыля даже акат анжал.

— Примерет худа, господин поручик. Тыжем шьмшуды

шымлу кокшы и годшы великий Польша, кынам тйдй Украинин частышым, Литвам да Белоруссим кидыштйжй кычен, (шамакеш, Польшын границажй тйнамат Черный тангыж гыц мйндйрнй ылын) седьндон ямын, что каждый уезд тйнам Ышке гишанжй веле шанен, каждый воевода хоть ма да большырак землям хватен нйлаш цацен, тйдйм Ышке владенишкйжй пйчкын пырташ путаен, ик магнатат государство гишан шаныде, лач ик Ышке интересйжй гишан веле шанен... Кйзйтат та тамам тй статьянымок угыц тйнгйлаш шанедй,—Зарембалам епископ уштйн келесй.

— Странны, но немецвлй Украиним нйлым годым, его преосвященство тидйн ваштареш ылте,—князь Замойский шьдйн роал пуа.

— Тйдй реальный сила ылын... Кйзйт империвлй урыт, коронывлй вилйт... Россия тыл лошты. Дй мйланнй, Ышкймнйм йненй ямды гынь, осторожнййрак лйш келеш. Мйнь Ышкежй опора улы вйреш укрепляятмй верц ылам! Мйнь осторожность верц ылам! Йымат ужеш, силада тймдйн ылгецй, проклятый большевиквлйм Польшынштышвлйм веле агыл пйтйрйш тймдйм мйнь благословайнем... Мйнь кеем, да пусть панство йшйндйрй, мй донна тиштй, Ышке доннаок, йшлйннй мыгилйм капайш тйнгйлшй эдемвлй улы. Ашйндйрйдй, Дашинскийын правительство гыц пасна, Польшыштат кыды вйрежй советвлй уже улы!

Епископ кйньйлеш, цилйлан кымалеш да лйктйн кей. Кйзйт якте ик шамакымат пелештйдймй отец Иеронимат кйньйлеш да тйдйн паштекок лйктйн кей. Пйлдйртйш йнжй ли манын, нйнй шайлы ходдон валат. Епископын левйшан коляскыжы докы, паркыш юк лыктеок ашкедйт, тенгешок коляскышкы шйзйт. Лач халашкы лишеммй годым веле епископ отец Иероним докыла сйрнйлеш да олен келесй:

— Тйнь, отец Иероним, конечно, мйнгешок тйшкй кет? Ну, иргодым токем пыры да мйлам цилй шайышт пу. Графым ынгылдараш цацы, Замойский дон Потоцкийын шая семйнь тйдй когонок йнжй ке. Тйдй организуймы отрядвлй Ураина покшақыла кешйшлык агылеп, нйнй тишйкок кодшашлык ылыт. Дй мйнь эче колынам, тенгечй тонет тиштйшй ксендзвлй ылыныт... Вес гйнак, мйнь шанем, мйнь гыцем пасна ада погыны. Мйнь халашты лу кечй нйрй лййм. Мйнь краковский епископствышкы ванжымем тйнь, конечно, пйлет. Но кйзйт, мйнь тиштй ылмем годым, мйнь гыцем пасна нимат йштйш ам шудй... Ит монды, отец Иероним, тйнгйлмйнй цилй ти дела урын кеш гынь, викарный епископ тйнь лин ат кердт. Седьндон мйньйн палшымом да советйймем шотеш пиштйде кодаш ак кел... Ит монды, осторожность—мудростыин шыжаржы ылеш.

Отец Иероним тйрвйжйм пырын. Тйдй самыным йш-

тѣм гишан пѣлѣш гѣц кѣрмѣ школьникын положеништѣш ганьы бѣшкѣмжѣм чувствыен. Кышец ти шонгы бѣрвѣж цилѣ пѣлѣ? Мане, шим выргеман ти келтѣмаш анзылны бѣшкѣмѣм перегѣлѣнрѣк кычаш келеш!“

Коляска местный ксендзын тома доран шагалеш. Отец Иероним коляска амасам пачеш дѣ епископлан лѣктѣшбѣжѣ палша.

— Йымыдон иквѣреш!—прошаймыжы годым епископ келесѣ.—Кучер тѣннѣм мѣнгеш нѣнген кода.

А столовыйышты ѣрѣкѣ йоген йога, бокалвлѣ цонгырталтат.

Тиштѣ шуку качкыныт дѣ йѣныт. Цилан икѣнѣштѣ попенѣт, икѣнѣ-иктѣштѣм колыштелыт. Тыргыжланенѣт, споренѣт, доказываенѣт.

Лакейвлѣ шынгалт вазаш кыргыжталыныт.

Юзеф бѣжалѣен анжен, граф Эдвард пумы луцкы тѣжем маркы—качмы-йѣмашеш кыцелѣ пѣтѣ.

Бѣлѣшбѣрѣк ѣдрѣмашвлѣ гостиныйышты диванвлѣштѣ шѣнзѣт дѣ пѣлѣмѣштѣ эдемвлѣ гишан сакой манеш-манешвлѣм цѣрнѣдеок попат.

Спортивный комнатышты Владислав йѣр бѣрвезѣрѣк пѣѣргѣвлѣ цымырген шагалыныт. Поручик Заремба, патриотический призыван речь паштек, доброволецвлѣм сирѣш тѣнгѣлѣн. Цилѣ кандидатвлѣ анзыцок намечѣймѣ ылыныт. Вербуймы эдем каждыйок назначеним дѣ инструкцим получаен. Оружи яциквлѣм уже кандымы, дѣ иргодым вадеш цилѣ оружи пайылен шумы лишѣшлык. Кыды-тидѣжѣ лѣдѣнѣт, но тидѣм вѣкѣжок пѣлдѣртѣделыт. Владислав шкап гѣц лыкмы, бѣзѣжѣн мундир гѣц веспачаш ыргыктымы, офицерский нашивкан мундирдон кавырталтен. Добровольцеш сирѣкѣм паштек, кид-ялым лѣлтѣлѣш манын, „Еще Польска не сгинела“ мырым мырат дѣ цилан залышкы ружге кѣт.

Немецвлѣ шонгыграфын кабинетѣштѣ картла мадыныт. Нѣнѣм ѣрѣкѣдон пыток угощаенѣт. Стѣл вѣлнѣ ѣрѣкѣштѣ улы моло, офицервлѣ картла мадаш цѣрнѣделыт моло—тидѣм пѣлѣш Стефания шѣрерѣкѣнок тѣшкѣ пыренпырен анжен. Ѧрѣкѣ изиш веле кодмым цаклен, тѣдѣ Владиславлан келесѣ:

— Кабинетѣш бургундскийым пуаш шѣдѣй.

Владислав яжонок уже подылын дѣ когон тѣрвѣнен шѣнзѣн. Тѣдѣн сѣнзѣшѣжѣ служанка Хеля тѣкнѣ.

— Йѣлерѣк мѣгѣрѣпѣш кыргыж дѣ ик корзин бургундскийым намал тол! Йѣле!

— Әрәкә делашты, ясновельможный пан, мѣнь ам пѣлѣ.
Лучи атямлән мѣнь келесем, тѣдѣ намал канда.

Владислав бѣдѣрѣн кѣпшѣм ыртеш анжал шалга.

— Кѣзѣток келеш! Айда, мѣнь айырен пуэм.

Мугѣрепѣш валымык, Владислав мугѣреп амасам олен чѣчѣн шѣндѣ. Анзыц ашкешѣ Хеля тидѣм викок ак цаклы.

Әрәкә ямдарвләдон темен шѣндѣмѣ корзинѣм лүлтәләш манын, Хеля пугѣнәлеш. Но Владислав трѣкок тѣдѣм се-дѣрәшкѣ йѣрен пиштә.

Кѣшнѣ седок йѣнѣт, веселәенѣт...

Владек мугѣреп амасам олен пачеш — иктәт уке. Тѣдѣ әрәкә корзинѣм ташкалтыш вѣкѣ намал лыктеш, амасам ропок чѣчѣн шѣндѣ дә, лүдѣн йѣрвәш анжылт, сралаш тѣнгәлеш. Кѣшнѣ тәгүн ял юк тѣдѣлән шактымла чучеш. Сравачым замок тервенок коден, тѣдѣ ѳрдѣж амасадон кудвичѣш кыргыжеш. Пиш худам бѣштѣшѣ ии ганьы, тѣдѣ буфетнѣй кѣдежѣш пыра дә ик стопка портвейным шѣ-ләлтѣдеок йѣн колта.

Буфетнѣй кѣдеж лыкышты кок хына шѣнзенѣт, нѣнѣ ти вечерѣштѣ бѣшкѣмѣштѣм худан чувствыенѣт лишәшлык. Нѣнѣн логѣц иктѣжѣ—швейнѣй мастерской хоза Шпильман, изи кѣпән, пѣлдырә әдем дә весѣжѣ—коммерческий банкын директор Абрамахер, цәрә лепкән, мылы, кѣжгѣ әдем. Нѣнѣ Владиславым ак цаклеп дә тѣнгәлмѣ шаяштым па-кыла видәт.

— Тѣнь ынгылет, господин Абрамахер, кыцелә тидѣ мѣнѣйләнем тѣкнә? Мѣнѣн Исаакем сирѣктәш шагалмы-кы, тѣдѣлән келесенѣт: „жидвләм“ ана принимаы! Ужат вара, тидѣ—польский арми!

— Ну, вара ма?

— Исаак шѣдешкен колтен. Мѣнь Баранкевич докы, дә тѣдѣлән попом: колышт, манам, ти делашкы мѣнь лу тѣ-жем маркым пуәнәм, мѣнь эче кымшѣдѣ комплект военный обмундированим пуэм! Разве Исаакым каптенармусеш әль хозяйственный махань-гѣвят офицерский должностышкы шагалташ акли? Тѣдѣ, тау йымылан, коммерческий учили-щѣм пѣтәрен дә кѣшәнѣштѣштѣ копейкѣмәт имейдѣмѣ ти паноквлә гѣц ороды агыл! Разве, манам, еврей ылмы ги-шәнок бѣшкѣмѣн союзниквлә вѣкѣ тенге анжаш яра?

— Ну, вара ма?

— Ну, Баранкевич цилә делам слайыш. Исаакым хозяй-ственный частыш зачисляевѣ. Тенге гѣнят, офицерский чинжѣм тѣдѣлән бѣш пуэм. Кѣзѣтеш тѣдѣ—сержант. Но тидѣ нимат уке! Исаак ышан йрвезѣ, дә дела яжо-нок кеш тѣнгәлеш гѣнь, тѣдѣ соикток офицер лиэш! Пусть тидѣ мѣләм эче ик лу тѣжемеш шагалеш!

Абрамахер Владиславым цакла дә Шпильманым покажы гѣц шыралеш. Нѣнѣ пѣжген попаш тѣнгәлѣт.

— Тенге гынь, господин Шпильман, тынь шанымашетдон нынь властым хватен кердйт лиэш?

— А кыце тынь шанет, малын Ыне цилә тиды Ыштәлтеш?

— Ну, кыце тынь тишкы анжет?

— А кыды статян анжымла, господин Абрамахер? Мынь шанымемдон, советский власть лимешкы, пускай уж панвлә лиштй. Вет цәрә калявлә панвләм шин шуэвы гынь, нынь тыләтәт, мыләмәт нимат ак кодеп. А кы пәлә, анят, вуйнажымат эче... Мынь колынам, мыньын рабочийвләэм лошты тенгечы техень попымашвлә ылыныт: советский власть веле толын шожы, ма ти выр йушы Шпильманлан цилә ашын-дәрен пуэня... Тыфу, страм! Мынь ти кыцызйвләм пукшем, а таужы вәреш— „выр йушы“! Свет вылны справедливость улы, келесй?!

— Тынь пәлет, кы тидым попен?—Абрамахер ядеш.

— Тыте кыце вара! Мыньын Ышке эдемвләэм улы. Сарка тенге попен, кем-ыргызы Михельсонын Ыдыржы. Тыды там-дән томаштыда Ылә, лиаш келеш? Мынь, конечно, ты дрянным иргодымок поктен лыктам! Дә тыды ик Ышкетшы веле ма? Австриецвләланжәт ти немйрым тынгәләш келеш ылы! Порядочный народ, малын шанет, дә нә вот—революци!

Абрамахер ак тырхы, тыдым ләштәрен шуа:

— Тенге гынь, Ышке счәтет гыц иностранный валютым иргодым мынь дорцем нәләт тынь? Мынь тумаем, цилә тидым келгышкырак таяш келеш. Кызытшы, Ыжәл гынят, ты оксам иктә вәре колташат, шыпштен лыкташат акли... Тенге, тынь талашал, а то, кы пәлә, ма тиштй лин кердеш! Ашышкет нәл, ти Могельницкий Ышке лапажым манман банкна выкәт пиштен кердеш. Малын тенге лин ак кердт?

— Тынь шәртныы эдем ылат, господин Абрамахер! Тынь рок лывакы ныл аршын келгыцыш ужат. Ыняны мыләм, мастерскойвләэм дә томавләэм нәлшы махань-гынят идиот лимыкы, тагачок, сынзәэм пытят Ынем Ыштй, выжален колтынем! Дә пел ценәэшок, ей-богат! Вот кышкевен якте худа положени толын!..

Кембыжы гөдышы шайыл ходдонок палацышкы мынгеш толмыжы гөдым, отец Иероним мугйреп гыц олен саслымы юкым колеш. Тыды шагал колта.

— Пачтай! Иымы гань лидә! Мынь лүдәм!

Тиды йдрәмәш саслен. Сравачшы замок тервенок ылеш. Отец Иероним тыдым пйтйрәлеш. Ородыш кешы гань лин колтышы Хелялан пйцкемышыштй дявол каймыла веле чучын колта.

— Езус Христос! Свента Мария! Ыжәләйыдә!—өрт гыц кен тыды сгырәл колта.

— Тынъ ма линят, ыдырәш? Ит лүд! Мынъ отец Иероним ылам, ат пәлй ма?

Пелек-турек попымы Хелян шамаквләжй тйдылән цилә келесят. Тйды ыдырйым кидшй гйц кыча.

— Сагаэм әлок кенә...

Күшйл этажыш кузымы амасам севәлмәшеш тй веремән тйшток ылшы Стафания амасам пачеш.

— Ма техень, отец Иероним?—Хелян лүдышлә лицәжйым ужыи, Стефания шекләнен ядеш.

— Просты мйньым, графиня, мйнь ти ыдырәшдон иктят ылтымы вәрйштй попалтышашлык ылам. Будуарышкыда пыраш разрешйй.

— Керек, но ма лиәлтйи?

Отец Иероним тырлаш шүдымй статян тйдылән кидшйым веле шалалта, Хелян кйдежйш пырта, диваныш шйндә дә Стефаниядон ләктеш.

— Нималан ярдымы истори лиәлтйи. Тенге ыштәш келеш, ти историм иктят йнжй пәлй. Бйшке спальнышкет пыры дә колыштал. Мйләм әче тынъй керәл лият,—отец Иероним талашен пйжгәлтә дә Хеля докы пыра.

— Тенге, ыдырәш, лачокок правдам шайыштат гйнь, тынъ попымет лүдышлә ылеш. Бнде мйньым колыштал, ыдырем. Тынъ ти гишән әтят-әвәтлән шайыштнет. Тидым ыштәш ак кел! Бйшкймедым бйшке тынъ ямдет. Господавлә тынъын әтят-әвәтйым өлицәшкй поктен лыктыт, әлякйым шәрен кашмы гишән тынъжйым тюрмашкы шйндят. Вет графдон когындам иктят ужте манын бйшкеок тынъ келесйшйц. Бйшкймедын духовный әтятйым, мйньым, колыштал. Йымы бйшкеят даже врагвләлән обидәм простяш шүдә. Дә цилә тидым мондымыкет, по-христиански бйштймет гишән, тйләнеток яжо лиеш... Юк лыктеок эртәрәш шамакым пуэт гйнь, обидәят гишән Стефанилән мйнь келесем. Тйды пыры католичка ылеш, тынъым обижаййшйи виноватшым изиш хоть йымы анзылны простыкташ манын, золтыжым тйды ак йжәлйй. Тидй гишән иктйләнят ам келесй манын пресвятой Мария лймдон клятвым пуок, ыдырем. Бйяны, мйнь тйләнет лач пырым веле шанем. Мйнь тйләт благословеним йымы гйц сарвален шоктем. Худам бйштйшй эдемжй йымын наказани гйц каранг ак кердт!

Отец Иеронимын сйнзәвләжй Хелям гипнотизируен шйндят, дә тйды олен пйжгәлтә:

— Мйнь ам келесй.

Отец Иероним, молитва шамаквләм пйжген, бйшкймжйи лелй кидшйым Хелян вуеш ласкон пиштәлеш.

Сагашы кйдежйштй, отец Иероним гач ти худа историштыи участим принимаймәшеш пиш когон намысланен шйн-

збнѣт, Стефания изи шўндѣкшѣ гѣц шѳртнѣн тыгыды хѣдѣрвлѣжѣм лыктын...

Людвига вады кыт мычкок пиш яжо, веселѣ настроенийн ылын. Цилѣн тѣдѣн вѣкѣ анжымаш, цўдеймѣш, ѣшкѣмѣн цевѣр гишѣн шамланымаш, Эдвард толмы гишѣн счастли- вый ылмаш, рўжгѣшѣ ти обшествышты тидѣ сек цевѣр ылмы гишѣн ѣвѣртѣрѣшѣ чувствывлѣ—цилѣ тидѣ Людвиганым вуйжым сѣртен. Лѣмлѣ семнявлѣ гѣц ылшы ѣрвезѣ эдемвлѣ мазуркым ѣль краковякым тѣдѣндон танцуаш ѣш- лѣнѣштѣ кого честеш шотленѣт. Ёрвезѣ панвлѣмѣт дѣ сѳдѣй усан тьотявлѣмѣт цўдейѣктен, тѣдѣ вуйжы сѣрнѣ- мешкѣ национальный танецвлѣм танцуен.

— Тидѣ пишок цевѣр ылеш!—танцуышы Людвига вѣлец сѣнзѣжѣмѣт ак колты, Варнери попалта.

Князь Замойскийым дѣ Эдвардым ѣшкетѣштѣмок коден, капитан Врона сага тѣдѣ улѣк вален. Ташкалтыш гѣц ци- лѣ зал хѣлѣ нѣнѣлѣн кайын.

— Ёдрѣмѣшвлѣ—мѣнѣн стихия агыл, мосѣе Варнери! Ик цѣвештѣш кокаин патентованный ти красавицывлѣ гѣц большы мѣнѣм тыргыжландара,—французский шамаквлѣм пиш когон куктыл, Врона келесѣ.

Варнери ѣѣрнѣмѣлѣ тѣрвѣжѣм кыптырталаш.

— Вкус гишѣн ак спореп... Кыце тѣнѣ тумает, тѣдѣм мѣнѣ вальс турыш вызывайшым гѣнѣ, удобны лиѣш вѣл? Ам тайы, мѣнѣ почти яратен шѣнденѣм!

— Тенгеок тырхашет трудна гѣнѣ, мѣнѣ шанымаштем, приглашашат лиѣш. Толькы ит монды, ѳрдѣж эдемвлѣлѣн Замойскийын изи эргѣжѣн гувернержы тѣнѣ ылат... Успе- хым жѣлаем! Хотя ѣнѣнѣшѣжѣ акли,—Врона мылын по- палта.

Ладыра кѣпѣн вахмистр лейтенант Шмульткем ўжѣн лыкташ пыток Юзеф гѣц тергѣ. Вахмистр разрешенидеок пыраш цацымым ужын, тьотя доложаш кѣѣ.

Икманяр минутышты, Стефаним кид-пўѣнеш кычен, Шмультке толын шагалеш. Обѣр-лейтенант ѣрѣлшѣ ылын. Вахмистрым ужмыкыжы, Вильгельмын гань усыжым тѣдѣ мѣдѣн тѣрвѣталеш.

— Маханѣ дела, Зуппѣ? Пустякешок мѣнѣм ѣнѣжѣштѣ беспокоеп манын мѣнѣ келесенѣм вет.

Шмультке Стефанин кидшѣм ак колты, дѣ тѣдѣжѣт кѣш талашыде. Вахмистр ѣдрѣмѣш анзылны попаш ак смейѣ, но лейтенантын усыжы когон лўдѣшлѣ тѣрвѣнѣлѣш тѣнгѣлешѣт, тѣдѣ талашен рапортуен колта:

уж
де:
Пи
кер
В
ле:
—
фо.
дѣ
сал
тѣд
кы
П
—
влѣ
фин
Т
тал
дѣн
Ть
С
Эдв
—
ыле
мѣл
Э
Каз
—
гѣц
це
леш.
деп
Тѣд
гѣнѣ
—
кыш
семе
рын
рево.
Стеф
дежѣ

— Господин обер-лейтенант, доложаш смеем: тѣнь икѣнѣ уже арестуймы, ышкѣймжѣйм военнопленныеш лѣймдѣшѣ дѣ дезертирвлѣ вокзалыш нападаймы годым шѣлшѣ Мечислав Пшигодскийым фольваркеш мѣнь кыченѣм...

— Арестуймы—ну и яра! Ти гишѣн иргодымат доложен кердѣт ылын.

Вахмистр шеклѣнѣл колта дѣ ял гѣц ялыш тѣрвѣнѣ-леш.

— Но вет тѣ эдем салтаквлѣм смущаен. Тилец пасна фольваркышкы господин майорын денщикшѣ йѣукшѣ толын дѣ тагышец-ѣнят ик корзин ѣракѣм намал канден. Тѣдѣ салтаквлѣлѣн попен, Германиштѣ тама лиѣлтмѣм вуйта тѣдѣ пѣлѣ...—вахмистр шагалал колта дѣ лѣдѣшлѣ шамакым так и ак келесѣ.

Шмультке Стефанин кидшѣйм колталта.

— Ма техеньѣ?

— Вара ти военнопленный офицервлѣм арестуяш салтаквлѣм йышкыраш тѣнгѣлѣн.

— Ситѣ! Тѣньжѣ кышты ылынат? Ит ѣйтлѣ веле, графиня, мѣнь кешѣшлык ылам.

Тыргыжланен колтышы Стефания Эдвард докы кушкѣ талашен кыргыж куза. Амаса сага шѣнзѣшѣ Юзефлѣн тѣдѣн эргѣжѣм арестуймы гишѣн мытыкын шайышт пуа. Тѣотя талашен ѣлѣкѣ вала.

Стефаным колышт нѣлмѣкѣ, пырен шагалшы Врона гѣц Эдвард ядеш:

— Юзефын кокшы эргѣжѣм тѣ вербуендѣ?

— Уке. Тѣдѣ тамахань-ѣнят ышлѣнжѣлѣ статян эдем ылеш. Ирок мѣнь тѣдѣм ядымат, келесѣш: мѣнь воюенѣм, мѣлѣнем тидѣжок ситѣ.

Эргѣжѣн кабинет гѣц лѣктеок шѣнзѣшѣ, пеле нерѣшѣ Казимир Могельницкий шижѣн колта.

— Тенге келеш, Шмультке ти негодяйѣм ышке кидшѣ гѣц ѣнжѣ колты. Кха-кха-кха... Кышец тѣдѣ толын, вообще подозрительны ылеш.—Тѣдѣ эчѣят кахыраш тѣнгѣлеш.—Вет ти тип хоть-махань преступленимѣт ыштен кердеш... Тѣдѣ тиштѣ ылмым мѣнь тагачы веле эче пѣленѣм. Тѣдѣ Францискам шин шѣнден теве... Эдвард, тѣнь махань-гѣнят мерѣм принимамай!

— Ладнангок, ѣти, немецвлѣ мѣ гѣщнѣ паснаок тѣдѣм кышкы келеш таен шѣндѣт. Мѣлѣннѣ цилѣ ти истори кид семешнѣ веле ылеш... Денщик, маняры цаклем мѣнь, майорын секретный пумагавлѣжѣм лыдын миѣн, дѣ салтаквлѣ революци лимѣ гишѣн пѣлѣмѣштѣ чотеок яжо. Ничего, Стефа, цилѣ тидѣ пустяк! Ѧлок, князь, хорыш кенѣ, молодежь веселѣймѣм анжалына, тѣшецѣн яжон каеш.

Ти вады кыт мычкы Франциска кухняшты ровотаен. Лицаштѣжѣ кок кого кѣкѣ тамга улы гишѣн хынавлѣм анжаш тѣдѣм колтыделют. Тѣдѣн марыжым арестуймы гишѣн Юзеф келесѣмѣк, андак тѣдѣ нимат ынгылыдымы ганьы лин колта, варажы тарелкѣвлѣдон шѣдѣн цонгырталтылаш тынгѣлеш.

— Ну и пускай! Мѣлѣмжѣ махань дела? Тѣдѣ мѣлѣм марем агыл! Рок вашток техень ѣлѣмѣш вален кежѣ! Тѣдѣм сѣкѣлтыштѣ хоть, мѣлѣнем ѣжѣл агыл.

Тѣдѣлѣн попаш сѣнзѣвѣдшѣ ѣптѣртѣ. Тѣдѣлѣн ѣшкежѣт дѣ нималан ярдымла локтыл шумы ѣрвезѣй курымжат ѣжѣл ылын. Ти томашты маняры терпен, цилѣ тѣ орланымаш, оскорбленивлѣ ѣшѣндѣрѣлтынѣт. Тенге гѣнѣят, сек кого обидѣжѣ Мечислав вѣкѣ ылын, вет тѣдѣ толмыжы кечѣнок тидѣм шин шѣнден. Дѣ махань худа шамакѣвлѣдон тѣдѣ тидѣм лѣмдѣлѣн! Сѣнзѣвѣд эчеѣт когоракын ѣога. Ёшлѣн ѣшкеѣт ѣжѣл ылмыла, но тѣдѣжѣт ѣжѣл. Мам тѣдѣ тѣштѣ ѣштен? Мадон тидѣ пѣтѣ? Мечиславлан лѣдѣш угрожаймы гишѣн тидѣ когон тыргыжлана. Марыжы верц ясыланымым дѣ тѣдѣ седок эче тидѣлѣн шергѣкѣн ылмым Франциска ѣллѣн признаен кердте.

Стефания Франциска вѣкѣ ѣжѣлѣйѣмлѣ анжалеш. Горничныйжы, сѣнзѣвѣдшѣм цѣрѣш цацен, запон пачыжым тыргыжланен кормештѣлеш.

— Ѧнят токо, мам мѣнѣ тиштѣ ѣштен кердѣм. Шонгы граф тѣнѣн маредѣм пиш когон ак яраты. Дѣ кѣзѣт веремѣжѣт техеньѣ...

— Тѣнѣ цилѣ кердѣт, ѣсновельможный пани. Сарвалем тѣнѣым! Тѣлѣнет господин офицердон попалташ веле, дѣ тѣдѣ колта,—Франциска сарвален пѣжгѣ.

Стефания кидшѣм веле шалалта.

— Уке, кѣзѣт ти гишѣн лейтенантдон мѣнѣ попен ам кердт! Дѣ тѣнѣ мѣнѣым цѣдейѣктет—тѣнѣым эдем шиѣш, а тѣнѣжѣ...

— Ну, ма вара! Яратаат—шиѣш...

— Вот кыце!—Стефания пелештѣ. Тѣдѣ цаклен, махань рольым ти делашты шонгы граф мадын, седѣндон пакула тѣдѣ акат попы. Пыток агыл сѣрѣмѣшвлѣдон горничныйым ѣнѣндѣрен кодаат, коридор гѣц, кышкы тѣдѣм Франциска ѣжѣн лѣктѣн, мѣнгешок тѣдѣ залышкы кеѣ.

Хеля когон кѣлѣм годшыла цѣтѣйрен дѣ одеял лѣвѣкѣ пѣйхен.

Лѣдѣн колтышы ѣвѣжѣ тѣдѣн сагаок шѣнзен.

— Ѧнят, доктырлан колтымла, ѣдѣрем?

— Нимат уке, äви, эртä. Мыйнь изиш кыйменäm. Бйшкетемыймок мыйньым коды.

— Ну, тыйнь бнде ти гәнä мыйнь дорцем ат шбл, каналья! Тенге бнде тыйнь—офицервлäm арестуяш келеш манат? Кбзбйт мäок эче тыйньын собачий блбмашедым кйтбкемден кердбнä... Ну, отвечайбй вопросеш, а то...—Шмультке револьвержбдон стблым севäl колта.—Кыце лбмет, фамилиэт?

— Пшигодский Мечислав.

Кого залышты мазуркым танцуят. Панвлä ялгавалыштым ловкан ташкал миät, бдрämашвлä плавны сärнен эртät.

— Тыйньым, графиня, анжаш веле мыйнь линäm!

Людвига йбрäлтä. Варнерин пулшыжы гач тбдб хорыш анжа, тбштбжб йälбм чотеш пиштбдбмбб пингбдб анжалтышан Эдвард шалген. Лейтенантшы Людвига тидблän йбрä манын шана...

— Шу лижб тангыж гбц тангыж якте ылшы великий Польша! Шу лижб польский великий дворянство! Смерть мән-мән врагвлälän!—äркäэш яжонок брен кешб Владислав сасла.

— Виват!—тбдбн ваштареш зал сбгббрäl колта дä ыр-теш оркестр юкымат левед шуа.

IV ГЛАВА

— Äти, анжы, кечб хыналаш толын!—Мойше лявбрән седбрäштб изи кидвлäжбдон кечб аярым кычаш цаца.— Äти, мыйнь тблänет кечб аярым изиш кандем... Тбдб шблеш, бнежб кычыкты...

Мойше сбнзäжбм кымалта. Иклаштык кечб аяр тбдбн лицäшкбжб вазалеш. Тбдб пälä, кечб сейчас амалаш кеä, дä вара пбцкембш лиэш. Сейчас тботяжы дон äтяжб молотыштыдон пиш талашен шиäш тбнгälбт. Нбнбн крäsинбштб укеät, кечб амален кембкб, нбнб соок тенгелä бштät. Нбнблän шаргагемвлäm бштäш келеш. Иргодым ирок, кбдälешбжб кбзбм сакен, костан кугуза толеш дä тботям саслаш тбнгälеш. Кугуза тботядон мам попа, Мойше ак пälб, а тботяжы пälä дä тоже тамам-äнят ынгылаш литбмбм попаш тбнгälеш. Тботя цилä пälä. Хоть ма гишän Мойше тбдбм ядеш гбнят, тбдб соикток отвечая. Теве папажы лбценä-парняэш лбценäтылым чүктä. Сейчас

качкаш тѣнгѣлѣнѣ! Мойше ашѣндѣрѣ, пѣлѣ годшен ѣнде тидѣ шужен ѣлѣ. Тагынамшенѣт тидѣ тотлым качте. Со фасоль веле, итѣнѣудеок. Кынам вѣл папажы ти фасольым шолташ цѣрнѣ? Анят, Сарра акажѣ олмам ѣль канфетым канда? Сарра акажѣм дѣ канфетѣм Мойше ярата. Сарра акажѣ ласко, яжо ылеш. Ыргыдымжы годым соок тѣдѣ Мойшедон мадеш. Шуку акавлѣ дѣ кывавлѣ ыргыман тѣ томам тидѣ ужын... Сѣнзѣвлѣжѣ Сарра акажѣн коговлѣ, коговлѣ! Вакса ганьы шимѣвлѣ. Дѣ нѣнѣн вашт, тѣгѣр вашт анжым годшыла, Мойше ѣшкѣмжѣм ѣшке ужеш... Мойшенѣт ѣшкѣмжѣн лыкшы улы—стѣл лѣвѣлнѣ. Тиштѣкен тѣдѣн цилѣ пурлыкшы—изи тѣнгѣл, кавашты лаштыквлѣ, ѣтяжѣ подарымы изи молот, пу пыдавлѣ. Мойшеѣт кемвлѣм ырга, толыкы мадыш кемвлѣм.

Стѣл лѣвѣлнѣжѣ Мойшелѣн яжо. Тиштѣ тѣдѣ иктѣмѣт ак ѣптѣртѣ дѣ ѣвѣжѣт, ял лѣвѣлнѣ пѣтѣрнѣлт каштат маньн, тидѣм ак саслы.

Ѧтяжѣ дон тѣотяжы вес лыкшыты, окня доны ровотаят. Тѣшецѣн кечѣ аяр хыналаш шѣэн толеш дѣ толашыжат ыргеш веле толеш. Мойше тѣдѣндон мадылдалат ак шокты, тѣдѣ ѣѣле шѣлеш.

Лыкшыты камака эче улы—тѣштѣ ѣвѣжѣ дон папажы. Лыкшыток кровать эче улы. Папажы камака вѣлнѣ амала. Сарра акажѣ—шѣндѣк вѣлнѣ. Тѣотя—каваштым оптымы ящик вѣлнѣ. Ѧтяжѣ дон ѣвѣжѣ—кроватьшыты, Мойше—цилѣштѣ сага вашталтышла. Томащты нѣл лык, Мойшелѣнжѣ нѣл и. Тенгечѣ ѣтяжѣ тѣотялан шайышты... Мам шайышты, Мойше ынгылен шоктыде.

Амаса юк шақта. А-а-а! Сарра акажѣ! Мойше сусу пардон тѣргѣлтен ижѣ колта.

Тѣдѣ Саррам пылвуйжы гѣц элтѣлен шѣндѣ. Сарра костенецѣм канден ѣль уке, тѣдѣ пѣлен нѣлнежѣ... Мойше пѣлѣ, кыштакен вадеш шѣнзѣаш яжо—акажѣн пылвуй вѣлнѣ. Тѣдѣн калявачшы кужы дѣ лелѣ. Калявач мычашыжы выжгата, тѣдѣндон нерѣм цѣгѣлтѣаш пиш яжо.

Молотвлѣ шѣѣрен шит... Вады рѣмѣлгѣ окнявлѣаш скоры шим савыцвлѣм кѣрен шѣндѣ. Лоценѣ-парня вѣлнѣшѣ тыл веле кыдежѣм сотемдѣрѣаш тѣнгѣлеш...

Ѧвѣжѣ сыкырым шулеш. Ѧтяжѣ дон тѣотяжы кидѣштѣм мышкыт.

— Ма тѣнь, Саррочка, юкымат ат лык?—ѣтяжѣ ядеш.

— Мѣнѣм Шпильман мастерской гѣц поктен лыктын.

— Ма гишѣн?—почти икѣнѣштѣ цилѣн сѣгѣрѣл колтат. Мойше веле юкымат ак лык.

— Тѣдѣм вѣр ѣушы маньн лымденѣмѣт.

Ма техеньѣ „вѣр ѣушы“, Мойше ак пѣлѣ, тенге гѣнят тидѣ тама-ѣнят лѣдышлѣ лишѣшлык.

— ТЫнь ма вара, ти гишән тЫлът тЫдЫ жалованем при-
вая машаненът?—тЫдЫм әвәжЫ ядеш. Саррам тЫдЫ ак яра-
ты.

— ТЫнь статянет, Фира, мЫләм юкымат лыкмыла агыл
ылын ма? ТЫдЫ тЫлзЫ йЫде пәшә тәрЫм чЫдемден миэн,
а кечеш луатнЫл цәш ровотайыкта. Ышке паен шЫнзЫн,
мәнмәжЫнЫм копейкывләм кЫреш. Гад противный!

— Кыце вара Ынде лимЫлә? Анзыкылажы квартир тәрЫм
мә тЫнЫн тЫлзЫш жалованьеэтдон Абрамахерлән тҮләш
шаненнә ылы, — тьотя лҮдЫн келесә.

— Квартир тәрЫшкет тидЫлән махань дела вара? ТидЫ
Ышке ышыжыдон Ылә, ужат махань чывань... ИзИш веле
вельможный пани агыл. ТидЫ хозалан тура шамакым келе-
сәш смейә, а иргодшы сыкыр лаштык гишән ак шаналты.
Әль Ызәт дон әтят тЫнЫм пукшен лыктыт манын Ынянет?—
әвәжЫ сасла.

Мойше әвәжЫ вЫкЫ лҮдЫн анжа. ӘвәжЫ кашар нерән,
тоша. ТЫдЫ соок ясы дә соок шЫдән.

— Сораш ак кел, Фира. Томашты несчастье лин гЫнь,
соредәлмЫдон тЫдЫм изИэмдәш акли.

ТидЫм тьотя попа. ТЫдЫ Мойше дон Саррам ярата.
Тьотя шонгы. Пандашыжы тЫдЫн кужы, ошы. СЫнзәхал-
вләжЫ шЫдәнвлә, а сЫнзәвләжЫ пурывлә. Тьотя соок пҮ-
гЫнен шЫнзә, тЫ гишәнок тупшы тЫдЫн мыгыр.

Тәгү әнят амасашкы стуча. Теве амаса пачылтеш, дә
Мойше важный кугузам—Абрамахерым ужеш. Йәләт цилән
тЫдЫн вЫкЫ анжат дә юкымат ак лыкеп.

Остаткажым тьотя попаш тЫнгәлеш:

— Пуры вады лижЫ, господин Абрамахер. ШЫнзәш
вәрЫм мома. Фира, сартам чҮктЫ.

Мойше тьотяжы гЫц яднежЫ: тагачы кукшыгечЫ ма?
Но тЫдЫ важный кугуза гЫц лҮдеш.

— МЫнь тЫнь докет, Михельсон, деладон толынам:
квартир тәрЫм тҮләш сЫрет тЫнь, әль мЫнЫи вес мерәвләм
принимайшашлык ылам?—важный кугуза келесә.

— ТЫнь уш изИш вычал, господин Абрамахер. Обяза-
тельны тҮлен колтенә. Толькы оксанажы кЫзЫт уке. Ик
маркыат! Ышкеок пәлет, незер эдемлән Ыләш кЫзЫт пиш
лелЫ. Мам ровотает, качкын колтет. Сарра жалованьем по-
лучая манын шаненнә ылы, но господин Шпильман пәшә
гЫц тЫдЫм карангден...—тьотя олен келесә.

Кугуза Сарра вЫкЫ анжалеш. ТЫдЫ завор вЫлнЫ орави-
вләм оролен шЫнзЫшЫ таза котилә веле чучеш. Йой котИ.
ТЫдЫ амалымла чучеш, лочокшым гЫнь, цилә ужеш. Дә
орави завор вЫкЫ шЫнзеш веле, тЫдЫм лапажыдон—цоп!
Усывләжәт кугузан—лач озы котин ганьок ылыт.

— МЫНЬЫМ ЦИЛӘ ТИДЫ ЧЫДЫ ИНТЕРЕСУЯ. МЫНЬ ЯДАМ, КЫНАМ ТӘ КВАРТИР ТӘРДӘМ ТҮЛЕН КОЛТЕДӘ?

Тыды калпакым чий. Йылерәк тыды ләктын кешәш ынежы!

— Иргодым ныл тылзы вылвәлым—кудлу маркым циләгеок ада түлы гань, весиргодымжы тәмдән квартирдә олицәштй лиәш.

— Кыце олицәштй? Вет тел шон шагалын! Йымы гыц хоть лүд, господин Абрамахер. Вет тынбын шүмет улы! Вет тынят еврей ылат!—папа мәгбәрәл колта.

— Мынь сек пйтәриок—тома хоза ылам. Йымылан дә незер еврейвләлән тә түлышәшлык долгыда гыц шуқыракым мынь жертваем. Но еврей еврейлән квартир тәрым түлышәшлык агыл манын шанымдадон тә кого самыным йштедә,—кугуза попа.

— Махань тыштй квартир? Тиды короп ылеш—әтяжы чынь сгыбәрәл колта, дә Мойше тышәк цытбәрәл ижы колта.

— Ха! Короп? А тә луцкы маркеш дворецбштй йлынедә?.. Ну, мынь цилә келесышым. Иргодымок окса түлымы лижы! Дә такшат йшләндә тә вес квартирым кычәлдә. Ышке томаштем неблагодарный, тура шамакаи эдемвләм мынь урдаш ам шаны.—Дә кугуза амаса докыла сәрнәл кеә.

Мойшен әвәжы тыдын докы кыргыз миә.

— Тырхалай, госиодин Абрамахер! Марем вйкы тыдын шамаквләжы гишән ит шыдешкы. Мә пйцкемыш эдем ылына, анят, керәл сембынь келесенжәт ана мышты. Тынь уш просты, господин Абрамахер. Пәлымән, мә түленә!.. Анят, иклаштык оксажым иктә-мам ровотаен пыртенә? Тә, шамак толшеш, тыгыр мышшывләм тәрледә вет? Мынят тәләндә тыгыр-ялашым мышкын кердәм. Анят, иктә-мам госпожа Абрамахерлән дә йдырвләжлән ыргыкташыжы келеш? Сарра тидым йштен кердеш,—әвәжы сарвален кугузалан попа.

Кугуза эчәйт икәнә Сарра вйкы анжалеш дә келесә:

— Ну, яра йне, мынбы икманяр кечы вычалам... Пусть тиды,—парняжыдон кугуза Сарра вйкы анжыкта,—иргодым токем коңторыш толеш. Анят, тыдылән иктә-махань пәшәм мона...Тенге гынят, оксажым тә йәмдылыдә...—Дә важный кугуза ләктын кеә.

Мойшен тыдын паштек йылмыжым пишок когон лыктын анжыктымжы шоәш, но әвәжы ужы гынь, эчәйт пйлышым кыраш тынгәлеш, вет ирок, коти пачеш пыда короплям ялштымы гишәнәт тыдылән уже икәнә попазен.

Сигизмунд Раевский йыд шуку лимыкы ижы изи кыдежышкы толеш. Ядвига тыргыжланен тыдын паштек анжылтеш. Йыдым, тыдым элтәлен, пйжгә:

— Мыйнь тыйным пиш чыды ужам... Эчэйт, Зигмунд, цилэ первишй статянок! Шумьштем мыйнын ладна агыл—тыйн верцет мыйн лудам! Тенге, видны, шачмем годымок мыйлам пуйырен... Тыйн толмыкет, мыйн пиш когон сусу лим. Вет маняр и, Зигмунд, ынгылы—маняр и, да со йшкетемок...

Сигизмунд кидшым тыйын пулшыш юк лыктеок пишта. Тиды Ядвигалан ласко шамак гыцат шергакан ылын. Марыжы первийт техень шамаквлэм попен мыштыде. Марыжы тидым когон яратымым Ядвига яжон пала. Тидын йшешыжы вазеш, кыце ныйн Варшавышты нелегальный собраништы пйтари ваш лийт. Тидын тыйнамок эче партийный кличкыжы ылын—Хмурый танг. Ышкежы тиды ты собрани гыц Польский социал-демократический рабочий партин член лин лактын. Водопроводышты ровотайшы кужы капан слесарь, комитетын член—Хмурый танг томажы яктеок тидым провожаен. Ты йыд гыц ныйн лошты танг ылмаш да варажы яратымаш тынгалалтын.

— Тамдам эчэйт мыйн гыцем ныйн кердмшты гишан мыйлам тумаяш пиш лудыш. Мыйн манам—тамдам, вет эргинажы тыйнын ймылкаэт ганьы лин. Тиды тыйн гыцет сйзаяжымат ак колты... Мыйн палем, вес семынжы линат ак кердт. Но ынгылы, мыйнын шумешемжы маханьы? Хоть кышты ылам гынят, хоть мам йштем гынят—шанымашемжы со та гишанда веле! Мыйн тинары ясыланенам, тинары тырхенам, да эчэйт тамдам ямдышым гынь, тырхен ам кердт лиэш...

Попаш царымла, Сигизмунд тидын пулшыжым кычалеш.

— Тенге акли, Ядзя! Мыйн цилэ ынгылем. Ма техеньй ясы, мыйнат палем. Аван, конечно, тиды силанрак ылеш. Ямдаш—тиды кого ойхы. Но мам йштымла! Вет тыйн партишты ылынат. Тыйн вет палет, бой тынгалалтын гынь, цель икты веле, хоть маняреш шагалеш гынят, сек шергаканым ямдымла гынят—врагым шин шалаташ.—Тиды йшке онгыштыжы Ядвиган вуйжым да сйзавыдеш норышты тидын лицажым шижеш. Ядвига сылыккланен шынзынат, ваштареш нимат келесен ак кердт, колыштеш веле.

— Парти гыц айырлымет гишан мыйн тыйным ам йатлы. Слабквлэ кредалмашын лелыцым сынген ак кердтеп, тиды лийлеш. Ти ивлэ мычкы йшке кидыштышты партийный знамым циланок кычен сйнгыделыт. Южшы карангыныт—йшкымштын цилэ шытырланымашыштым да ышыштым семняштылан пуэныт. Ныйнлан семняштын яммаш—йшланыштат яммаш ылеш. Да цилэ йлымашым ти комнатеш шынгараш лиэш ма? Тумаял, Ядзя. Тыйн ма докына мынгеш толат, мыйнын яратымым, да тиштыжы угыц счастьем моат... Мадонна хоть-ма лиэш гынят, тыйнын соок йлаш целет кодеш, человечество палымбы самой яжо, самой благородный цель.

Адвиган тйрвйвлжй Сигизмундын онгеш, шум шимй вйрйш пышкыдын тйкнйт. Человеческий кого нежностьюдон темйн кешй Сигизмунд тйдым токыжы шыпшыл нйлеш...

А кйдеж вес лыкыштыжы, кидшым шаралтен, ладнан шулен, эргйжй пингйдын амала. Тйдылн омын каеш. Атяжйдон иквареш тйды кырык неркаштй шалга. Ййрвйш мычаштымы степь. Ййд. Востокуштыла ярката жерй пйлгомым якшартен шйнден. Дй тидйлн степшйт йылымыла чучеш. Лишйлем толшы штурман грозный юкшы шакта. Мйндйрнй, сйнзй маняры ужын кердеш, тангыж коштйлтеш машанет, пиш шуку народ тйрвйнйлеш. Кого тыл сотышты тыл гйцйт якшаргы знамйвлй выльгыжыт. Вурс йолге каеш. Имни ял юквлйеш мйландй рйшкйлтеш. Дй цилй тидйн вйлнй сйнгймйш гишйн мыры юк мйгйрйлтеш. „Тидй, эргйм, мйнмйнвлй толыт. Алок, ваштарешйштй кенй“, атяжй попа дй тидйм кидшй гйц кыча...

Раевскийвлй сотеммй семйнок кйнййлйт. Рушйрня ылын. Водокачкышты ровотайшы машинистын томашты— станци гйц пел километраш вйрйштй, келгй каремйштй, рекй тйрйштй революционный рабочийвлн погынымаш тагачы лишйшлык. Угнетательвлй ваштареш первиок эче иквареш кредйлшй эдемвлм цилй ти кечйвлн дй вадывлн Раевский иктй паштек весйм кйчйл мон. Веремйеш ордйжйш карангалшы тошты подпольщиквлмйт тйды мон лыктын. Дй хоть кышкы ташкалын гйнят, тйды йшке шайылныжы тйдым перегйшй эргйжй ылмым шижйн. Кйзйтйт тебе, машинистын воля кйдежйшкйжй рабочийвлй погынымыкы, Раймонд стрелочникын охыр будкашты шйнзен. Тишец тйдылн ййрвйш цилй кайын. Улнй, рекй доны— водокачка. Вургымла окня гйц кйртни корны насып дй северйшкйлй кешй рельсвлй кайыт. Шалахай гйц— подъездный корновлй дй депо кайыт, нйнйн шайылны— вокзал.

Изи кйверйм вуйта чинйкйлйл, тиштй машинист Ковалло сйрнйлеш. Сир мычкы ялгорныдон нйлымшй эдем эртен кемйкй, тйды таваржым конгыла лйвйкй нйлеш дй будкашкыла ашкедеш.

— Ну, млоец, йнде яжон анжы,—тйды Раймондлан келесй.—Тишкй толшашлык йнде иктйт уке. А иктйжй толеш гйнь, колты. Толькы, улйк валаш тйнгйлмйкйжй, калпакетдон махаял. Мйнь йдырем кудвичйшкй оролаш колтем. Тйды мйлам келесй.

Ковалло улйкйлй ашкедеш.

— Олесй, кейй, кудвичйштй тйвйлййлай. Дй тйлат мам келесенйм, ит монды,— кйдежйш пырымыкы, Ковалло йдыржйлн келесй.—Йнде цилн ылыт, лйш келеш? Тенге гйнь, попалташат лиеш.—Портйштй ылшывлм Ковалло ядыла

анжал миә. Мытыкын тѳред шѳндѳмѳ сѳдѳй уишѳдон дѳ техеньок сѳдѳй цащтыра усыжыдон шѳлѳлѳ веле тѳдѳ чучын. Ышан луды сѳнзѳвлѳжѳ Раевский вѳлѳн шагал колтат.—Тенгелѳ, шамак тѳнѳ вѳлнет, Зигмунд. Тѳнгѳл, а мѳ колышталына,—стѳл сага шѳщѳлѳжѳ тѳдѳ попалта.

Дѳ моylvлѳ докы обращѳен, ядеш:

— Знакомыялта, сѳй? Мѳжѳ тидѳндон тошты приятельвлѳ ылына. Тѳ пѳледѳ, тидѳм тишкѳ тыр вѳдѳм тѳрвѳтен колташ колтенѳт. А то тиштѳ народ гѳц шуку пачеш кодыныт... Халашты тымаша тѳнгѳлѳлтеш, тидѳ гишѳн тумаялаш келеш.

Григорий Ковалло украинский йѳлмѳдон попен.

— Тѳнгвлѳ!—Раевский тѳнгѳлеш.—Местный революционный комитет мѳнѳм тишкѳ кыды-тидѳ делавлѳм обсуждаен лѳктѳш колтен.

— А кѳ тѳштѳ, комитетѳштѳжѳ ылеш?—лыкышты тырын шѳнзѳшѳ кушкынди Воробейко простан ядеш. Тиштѳ ылшывлѳ логѳц тѳдѳ сек ырвезѳ ылын. Раевский тѳдѳн вѳкѳ анжалеш дѳ йѳрѳлтен колта.

— Ладнанг кердѳт, эдемвлѳ ѳнянвлѳ...

Воробейко шеклѳнен колта.

— Мѳнмѳн уже партийный организацинѳт улы,—Раевский пакыла попа.—Лачок хоть, мѳ шукун ана ыл—цилѳжѳ кымлы шѳм эдем. Тенге гѳнѳт, цилѳн проверяймѳ эдемвлѳ. Халашты, виднѳ, переворот кеѳ. Немецвлѳ кеѳт, а панвлѳжѳ властым ѳшке кидѳшкѳштѳ нѳлѳт. Нѳнѳм кидѳштѳ гѳц пѳрен колташ кѳзѳтеш мѳнмѳн ниманаат эче уке. Значит, действующаш келеш, железнодорожниквлѳм, сакур заводышты ровотайшывлѳм ял вѳкѳ кѳнѳлтѳш келеш. А то, ти курныж цуца цаткыдем шоѳшѳт, тѳдѳм сѳрѳл шуаш куштылгок ак ли.

Раевский сага шѳнзѳшѳ Данило Чобот, олмыдшы кѳпѳнок агыл, но пиш цаткыды эдем, паровоз камакашкы кѳшкѳмѳжѳ кѳ-шѳ ганьы шимѳ, лелѳн тѳрвѳнѳл кеѳ, дѳ лѳвлѳлнѳжѳ тошты пѳкенѳт йочыргал колта.

— Цилѳ понятны... Но мадон тебе панвлѳм мѳ пыргедѳшѳжѳ тѳнгѳлѳнѳ? Народым мѳ кѳнѳлтенѳ, тидѳ факт!—Оружинѳжѳ уке! Мышкындыдон шукок ат воюйы,—ѳшкѳмжѳн кѳжгѳ юкшы гѳц шеклѳнѳл, тѳдѳ попа. Ёшкеѳт ак цаклеп, цилѳн тѳдѳн кого мышкындывлѳжѳм анжал шѳндѳт.

— Дела оружиштѳ ылеш гѳнѳ, мѳндѳркок кеѳш ак кел—шѳмшѳ корнышты тупикѳштѳ пломбируймы вагон улы. Тѳштѳкен ящиквлѳ винтовкывлѳдон. Крузымыштым мѳнѳ ѳшке ужынам,—Воробейко ылѳжѳл кеѳ.—А патронвлѳжѳ станци сага ылшы артиллерийский складышты—хоть мѳдѳлт вац. Дела тишкевен шон гѳнѳ, мѳ ти йѳдынок хоть тѳ вагоным тишкѳ, водокачка докы, шѳкен толына, тиштѳжѳ выртышты йѳстѳрен шуѳнѳ дѳ запасной

кйдежбш таен шйнденй. Водокачка ордйжбштй ылеш, тидйм иктят ак цаклы... Толькы омешт шалгаш веле ак кел.

Раймонд будка докыла толшы млоец паштек орола. Тй-дйжбй торок насыпь вйлец кей. Мардеж мыры лаштыквлй-жым йфйллй-йфйллй канда:

Тйньй курымеш мйньйн ылат,
Колымаш веле мйньм айыра!

Уштй, тенге гйнят, ваткан пинжакшй млоец вйльнй йо-лык-мелбк ылеш. Тйдй, анженок каеш, яжо настроенийн ылын. Калпакшым шайык шйкйлл шйнден. Поспейшй ыржа цйрейн кйыррак упшй мардежеш мадеш. Млоец кидвлй-жйм кйшйнбш керыл шйнден дй седок мырыжым мыра.

Раймонд тйдйм пйлен колта. Тидй Андрей Птаха ылын, сакур завод котельныйыштыш кочегар. Раймондым йнде иктй веле тревожаен—кышкы Птаха кей. Солашкы кей гйнь, тйдй кйртни-корны гач вургымлашкы кешйшлык. Теве тй-дй сйрнйльмй вйрышкйжйт шоэш... Уке, ак сйрнйль, тишкйллй толеш! Каеш, водокачка докы кей! Мол вйре нигышкат агыл! Раймонд йшке вйржй гйц карангеш.

— Эй, Андрюша!

Птаха сйрнйль шагалеш, тагышец трук лйктйн шагалшы Раймонд вйкй цудеен анжа дй тидйн ваштареш кей.

— Тйнь кышкы кеет, Андрей?

— Мйнь Григорий Михайлович докы. Тйве, тйдйн тома-жы лапышты.

— А мам тйштй тйнь йштйнет?

— Мам? Хм... Дй тйвеш, со иктймок. Тйдйн кекшй пиш яжо улы. Мйнь рйшйрня йбидеок тйдйм колышталаш каштам. Яжон мыра, шельма!—аздарымла ййрйлтен, Птаха кеклесй дй Раймондын кидшйм цаткыдын кормештй.—Тйньжбй тиш-тй мам шалгет?

— Мйньбй? Так... Случайны вйрештйнйм. Ти вйрыштй нигнамат ылтелам... анжалмем шо,—Раймонд шеклйнен пелештй.

Птаха ййрйш праха. Луды смела сйнзйвлйжй Раймонд вйкй йнйндйбмля анжал колтат. Трук тйдй калпакшым сйнзйхалжы якте пйзйрйлл шйндй.

— Анжалмет шон колтен? Техень мызывлйм ужынам мйнь!—Дй, шйдйн лицйм йштен, привая:—Бйшлйнет вес вйрйм момыкет, лучирйк лиэш. Тиштй анжымат уже, ынгылет?

— Нимат ам ынгылы!

— Тенге гйнь, шйэдйльте ак эрты.

— Шйэдйльш? Ма гишйн? Тйнь тагачы изиш ййлдйль-нйт, векйт...

Птаха пыток туран анжал шьндә дә кидшым кышан гыц лыктеш.

— Тынъ мам ородыланет? Власть ёнде тәмдәнәт, ороды- ланашат лиэш машанет? Цилә тидьвлә мьләм такешәт агы- леп! А вот чыкотурлаш тынгәләмәт, пәлет, кыце хохолвлә тервен пижедәш келеш. Приказат тьләт ак палшы!—Ан- дрий крозен келесә.

— Ит равед, Андрий! Махань власть? Махань приказ? Тынъын лачокок шиэдәлмет когон шоэш гынь, иктәжым весым кычәл моок,—Андрийын техень поведенижы гишан шьдешкәш тынгәлшы Раймонд келесә.

— Ну, миэн шыралтыц ма? Пәлә коти, кун пайым качкын. Полячишкывлә цилән икстатян ылыт: вьлецьын—парсын, көр- гьштёжы—чивык. Оселвлә вьлнй кыдалыштмылаок, хохол- влә вьлнй кыдалышташ привикнендә.

Раймонд тьдён докы ашкед миә.

— Йүкшы ат ыл ылгець, техень шамаквләэт гишан өр- дьжлувләэдём яжонок мьнь лыдын пунем... Лач одыра пи- ганьок пижедәләтшш! А мьнь эче тыньым толкан ёрве- зеш шотленәм... Ма гишан тынь цилә польский народым оскорбляет? Мьнь вьлнем махань парсын? Кун вьлнй мьнь мыктен каштам? Эх тынь, преня!

Үлйцьын ёдьёрын тянгыра юкшы трүк шактыде ылгець, ти полымаш әнят мадон пьтә ылын.

— Андри-и-й!—шактен колта.

Коктынат анжал шьндәт. Үлнй, цементдон опталмы водя- ной камерын площадкышты Олеса шалга. Птаха икманяр веремә юк лыктеок шалга. Вара, калпакшым мьнгешок комдык шьнден, тьдй үлйкы валаш тынгәлеш. Икманяр ашкылым карангмыкыжы, тьдй шагал колта дә тагыш өрдьжышкылә анжен, келесә:

— А тынь ёшләнет анжылташ вес вәрём кычәл. А то, ёрвезы тынь ёшкымён ылат гынят, онгылаш луэдём со- икток мьнь шин пуэм, ынгылышыц?

Андрий үлйкы вален шомым. Олеса тырхенәт ак кердт выча. Тьшкәт, каремьшкы кукушы дә юалгы мардеж толын. Мардеж ёфьлым гыц переген, Олеса юбкы пачыжым кок киддонат кычен шьнден.

Пидмь пышкыды свитер тьдён онгжым дә пулшыжым шыпшыл шьнден. Ёдьёрлән луатшым и. Тьдй шимсьнзән, чичәлгы лицән пьсы ёдьёр. Тьдён каждый движеништё- жы ёдрәмәш шекшәт дә ёдрәмәш задоржат ылын. Но ти противоречи тьдйлән айыртемьнок олмыдын дә керек- кумәт токыжы шыпшын.

Лыпшаш-ваштыр ганьы цевеp кәпән ти ёдьёр пиш цевеp ылмыжым пәлен. Кәпеш шошы ёдьёрын движенивләжы ть- дьйлән пишок когон олмыдыныт, хотя ёшкежы тьдй тидём цаклыде.

— Тынъ тѣдѣндон ма гишан пошышыц?—здороваяшы-
жат ирѣкѣм ак пу, тѣдѣ Андрейѣм ядеш.

— Так... Роднявлѣ гишан... Тѣдѣн ѣтяжѣ дѣ мѣньѣн па-
пам двоуродный знакомыйвлѣ ылыт. А тынъжѣ ма, тѣдѣн-
дон икѣнѣ-иктѣдѣн сѣнзѣцкѣ анжымыла мадат? Ма тынъ
уштѣшток, пѣртѣшкѣт мѣньѣм ат уж? Мѣнь тѣдѣм изиш
ѣрзѣлнем ылы, дѣ тынъ тевеш...

Андрій трѣкок цѣрнен колта. Ыдѣрѣн сѣнзѣвлѣжѣ когон
уштѣн анженѣт, дѣ тидѣлѣн пишок худан чучын колта.

— Эчежѣ мам?

Ти ядмашты Птаха тѣрокок кайшы крозымашым цаклен
колта. Сѣ кѣмаклака тервен миэн тѣкнен. Андрій тенге
попымым вычыде—тидѣлѣн агыл вет тѣдѣ тишкѣ толын.
Но Раймонддон вѣш лимѣш дѣ Олесан тенге уштѣн, да-
же шѣдѣн ядыштмыжы цилѣ делам портен шуа.

— Эчежѣ мам?—Олеса бетоным ташкал колта.

— Эчежѣ, тишецѣн чортын папажы докы кежѣ манын
мѣнь тѣдѣлѣн келесѣшѣм, ынгылышыц?

Андрій ужеш, кечѣ соикток ынде порталтын дѣ напро-
лом кеѣ. Тѣ нѣжвец мардеж когон ыфѣлѣл шѣндѣ дѣ
Олесан юбкы пачыжым лѣктѣлѣл колта. Вѣсѣлт кешѣ юб-
кыжым тѣдѣ шѣдѣн севѣл шѣндѣ. Андрій тѣшѣк шеклѣ-
нѣм гань лин колта дѣ сѣнзѣжѣм ѣрдѣжѣш карангда.

— Махань осел! Махань осел! Мам ынде эдем туман
ен кердеш?—Олеса олен попа.

Андрій тѣдѣн сѣнзѣштѣжѣ сѣнзѣвѣдѣм ужеш дѣ ойхы-
рал колта.

— Ну, пускай мѣнь—осел, а малын мѣгѣрѣмлѣ? Мѣнь-
жѣ вет тѣлѣт нимат техеньѣм...

— Мѣнь мѣгѣрем?.. Каждый изи ѣрвезѣ анзылны мѣлѣ-
нем мѣгѣрѣш пишок келеш! Мардеж сѣнзѣм пѣчкѣдѣ, а
тидѣ... Тоже млоец! Рунжыдон рок тервен кѣлмен шѣнзѣш
мѣндѣр агыл, а тѣшкок... Келесѣй мѣлѣм, ма чортлан тынъ
тишкѣ каштат? Тѣньѣм ужмемѣт ак шо манын маняр гѣ-
нѣ тѣлѣт мѣнь келесенѣм!

— Мѣнь тама тидѣм колтелам доко.

— Каранг сѣнзѣэм гѣц, противный.

Олеса сѣрнѣл шагалеш. Кыце тидѣндон мирейѣмлѣ, Ан-
дрій ак пѣлѣ. Тидѣ шижеш, Раймонд тишкѣ ыдѣр ужаш
толте. Олеса тѣнѣм ышкѣмжѣм вес статян кычынежѣ.

— Ойхы ярелѣ цигѣркѣм пѣтѣрѣлшѣш гѣнь веле?—тѣдѣ
сылыкын келесѣ дѣ таваклан кѣшѣнѣш кидшѣм цикалеш.
Тѣдѣн парнявлѣжѣ лыгы-лигѣ тодыл пиштѣмѣ пумагаэш
тѣкнѣт. Тѣдѣ пумагам лыктеш, шѣргѣлеш дѣ эче икѣнѣ лы-
дын лѣктеш! „Приказ командующего вооруженными силами
государства Польского на Воляни...“

— Тынъ, Олеса, ат пѣлѣ, ѣтят ти пумагам лыдын? Тѣдѣ

мам бiштә? Тынъ турешет мѣнь яралеш ам ләк гѣнь, лучы
ятят докы мѣнь пыралам.

— Атям докы пыраш акли, тѣдѣн хынавлѣжѣ улы. Кат
тишкѣ!—Олеса тѣдѣн кидшѣ гѣц пумагам нѣлеш.

Приказшы по-польски дѣ рушла пецѣтлѣмѣ. Тидѣм йѣле
лыдын ләктѣн, Олеса Андрий докыла сѣрнѣлеш:

— Мѣнь паштекем ит пыры, мѣнь сейчас ләктәм...—Дѣ
тѣдѣ тома докыла кыргыжеш.

Андрий сусурак лин колта. Ужеш, дела тѣрләнә. Мардеж
докыла тупын сѣрнѣл шагалешят, сусу пардон тѣдѣ кого
цигѣркәм пѣтѣрѣш тѣнгѣлеш.

Кѣдежѣштѣ пыт колыштыныт. Раевский шоен дѣ рас-
кыдын лыдын.

— „Первый параграф. Польский народын воляжыдон
тагачы кечѣ гѣц цилѣ власть крайышты легионервлѣн
штаб кидѣштѣ лиѣш“.

— Ужыда? Украиныш пырен кенят, польский народ лѣм-
дон командуя!—шим сѣнзѣхалан красавец, депоштыш мо-
лотобоец Остап Щабель тыргыжланен сѣгѣрѣл колта.

— Ядаш интересны ылнежѣ, кынам нѣнѣ польский народ
гѣц ядыныт?—цевер кѣпѣн Метельский талашен кѣнѣл
шагалеш, дѣ тѣдѣн сѣнзѣштѣжѣ кого шѣдѣ кайыш кол-
та.

„Кокшы параграф. Халашты осадный положеним объ-
вляем. Шѣм цѣш гѣц поздан ълицѣвлѣ мычкы кашмаш за-
прещаялтеш, дѣ тидѣ гишѣн лѣмѣ якте шоктымы лиѣш.

Кымшы параграф. Мѣнѣн разрешениде сакой собрани-
влѣ, сходкывлѣ, цуцан погынымашвлѣ запрещаялтят. Угѣц
организуемы власть дѣ верховный командовани ваштареш
агитацим видѣшѣ эдемвлѣм вѣрешок лѣш приказы-
ваем“.

— Охо!

— Пирѣн кайыш тѣрок каеш!

— „Польский народын властет“ техень ылеш, виднѣ!

— А тѣ польский народшы гѣц чорт гѣц лѣдмѣлѣок
лѣдѣт!

— „Нѣлѣмшѣ параграф. Предупреждаем, польский госу-
дарствын гражданвлѣн личный владеништѣм ѣль нѣнѣн
имуществоштым насильственны шыпшыш нѣлмѣш кравымаш-
дон иктеш шотлымы лиѣш, дѣ техень эдемвлѣ бандитвлѣ-
дон иктеш шотлалтыт“.

— Аха! Лучы пѣтѣриок тишец тѣнгѣләм ылын!

— Народшы тама ак кай, а помещивлѣн нагайкашты сѣн-
зѣ анзылнок, —Чобот кого юкшыдон попалта.

— Народым бунтуяш ынжы ли манын, земля гишан нён-
ны эче ак попеп. Веремä терпä—тел...—Воробейко келесä.

— А владенивлäжы, тынь статянет, ма ылыт?—тыдён до-
кы сарнал, Щабель ядеш.

— Пакула лыдам. „Вьзёмшй параграф. Угыц формируй-
мы частьвлäшкы добровлец-поляквлäм погаш обявляем.
Каждый доброволец вьлänжы чийш, качкаш-йуяш дä тьл-
зеш вьцлй марки жалованьем получаяш тынгälеш.

— Пакулажы ма эче тышты?—Ковалло тырхен ак кердт.

— Пакулажы? „Польский государствын сек лудышлä
врагвлäжыдон—большевиквлäдон командивани нима бжä-
лйдеок кредäläш тынгälеш. Большевицкий партишты
шалгышывлäм пälымкы, коклы нйл цäш лошты нёнйм воен-
но-полевой судышкы пуаш приказываем.“

— Тидыжым специальны мä лымешнä сирымбй!

— Нёнйм кидйш показымык, сändälк вьлнй шукок ат
ылы!

Чобот вьц парняжыге ныгыды үпшы лошкы шыдён ке-
рыл шьндä.

— Ку вара нёнйм техень пьсы?—тыды ядеш.

Раевский подписыш анжалеш.

— Полковник Могельницкий.

Ик минутеш комнатышты тыр лин колта. Раевский при-
казым стöл вькыштышты.

— Мьнь шанем, тängвлä, бнде цилä раскыды?

Чобот, окняшкы анжен, мызге шүлä.

Раевский цилäштым анжалеш дä нёнйм лицäштышты ни
лудышым, ни тыргыжланен колтым ак уж. „Яжо народ
погынен“.

Серьезный рабочий лицävлä. Изыш угрюмыйвлä. Щабель
игецыжы семынь агыл суровый. Воробейко тамам туман
шынден. Ковалло, Чобот дä доктор Метельский ревкомын
членвлä ылым Щабель дон Воробейко пälыделыт. Нинй
лач Раевскийым веле ревкомын представителеш шотле-
ныт.

Раевский хоза докы мий.

— Бйрвезывлäм халаш колташ келеш, кыцелä тышты
дела кей, пälышты. Пускай Раймонд дон йдырет кейт.

— Яра, сейчас келесем.

— Бндежы мälänнä попалташ келеш, анзыкыла мам бш-
тымлä,—Раевский келесä.

Олеса Птаха докы кыргыз мий.

— Ну, противный, äлок халашкы! Гуляйälнä, кыцелä
тышты дела кей, анжалына.

Кырык вѣкѣ кузаш тѣнгѣлмѣкѣштѣ тѣдѣ рѣшительны келесѣ:

— Тѣнь Раевскийдон мирейшашлык ылат, тѣте тѣнь сагаэт нигышкат мѣнь ам ке! Ороды ат ыл ылгецѣ, тѣ млоец малын тиштѣ ылмы гишѣнѣт тѣлѣт келесѣнем.

Тѣдѣ будка докыла кыргыжеш.

— Халашкы кенѣ, Раймонд. Кыцелѣ тѣштѣ дела кеѣ, ѣтям анжалаш келеш манеш. Тѣньбѣн ѣтят торанна коды, вычаш сѣрѣш. Тишкѣжѣ Воробейко толеш.—Дѣ Андрей толмы нѣжвец, келесѣ:—Птаха тѣлѣт такешвлѣм понгын шѣнден, но млоец тѣдѣ худа агыл. Тѣнь тѣдѣн вѣкѣ ит шѣдешкѣ. Ну, кешнѣ.

Птаха ашкедеш дѣ шайыштеш, вуйта тѣдѣн дон Раймонд лошты айыртемѣн нимат лите.

Вокзал доны лѣмѣ юквлѣ шактен колтат. Паровоз тыргыжын сѣгѣрѣл колта, но трѣкок кѣрѣлт кеѣ. Тыр лиѣш.

— Андрей, тѣнь халашты ылынат? Махань дела тѣштѣкен?—Олеса лѣдѣлдѣл ядеш.

— А чорт тѣдѣм пѣлѣ! Кавалериствлѣн отрядым ужым. Городской управа доны фендрик цуца винтовка кидѣ шалга. Иктѣм пѣлѣшѣм—адвокат Сладкевичын эргѣжѣм. Калпакешѣштѣ ош кучкыжвлѣм пижѣктѣл шѣнденѣт... Шукыжок гимназиштѣ тыменьшѣвлѣ. Потикѣ!

Кѣртни корны лиништѣ эдемвлѣ уке. Депо капкавлѣм чѣчѣн шѣндѣмѣ. Эдем укеѣн ти вѣрѣштѣ тама-ѣнят крозышы улыла чучеш. Станци гач ѣштѣмѣ кѣвер докы лѣктѣн шошаш годым товарный склад огол шайыц нѣнѣн ваштареш тамахань эдем лѣктѣн шагалеш. Тидѣ австрийский полицейский ылын. Тѣдѣ трѣкѣштѣ ѣрдѣжѣш каранг кеѣ, но кым эдемѣм ужын колтаат, ладнангеш. Шѣлештѣл, икѣнѣ ик векѣ анжылт дѣ северѣшкѣлѣ кидшѣдон ажед, польский ѣлѣлмѣдон пелек-турек ядеш:

— Тѣ тѣштѣ вооруженный эдемвлѣм шѣдѣ уж?

— Уке,—кымыт лошты лач ѣшкетшѣ веле польский ѣлѣлмѣм пѣлѣшѣ Раймонд келесѣ.

Полицейский водокачка докыла кыргыжаш тѣрвѣнѣ. Но Птаха трѣк тѣдѣм кыптештѣрен колта, дѣ кого кѣпѣн шуцман кыце-кердтмѣн шыралт вазеш. Тенгеок пѣсѣн Андрей тѣдѣн вѣкѣ кузен шѣнзеш. Тѣдѣжѣ, керек кыце кредѣлеш гѣнят, Птахан цаткыды кидшѣ гѣц сѣсѣрнен ак кердт.

— Раймонд, револьвержѣм шыпшыл лыкай. Дѣ ѣлѣрѣк!

Раймонд полицейский вѣкѣ пѣгѣнѣлеш, талашен дѣ тыргыжланен, револьвер кобуран полдышым колталта дѣ револьверѣм шыпшын лыктеш. Птаха полицейскийѣн шашкыжым ножна гѣц шыпшын лыктеш, вара ѣрдѣжѣш чѣнь каранг кеѣ дѣ тѣдѣн ваштареш чымалтен шагалеш.

Раймонд кидыштыйы маузерым саркалә, тидындон мам ыштыймла—ак палы.

Цилә тиды пиш йыле эртен кеҗ, Олеса цаналтенәт ак поснейы. Полицейский ял вйкы кыныл шагалеш. Лудмашеш да пиш когон шйдешкымашеш онгылашыжы веле тидын цытыра. Но ваштареш шагалмы гишан тидын шанымыжым Птахан пингыды анжалтышыжы тйшякок карангден шуа.

— Ну, йнде кыргыз! Ялгавалвляэдым яжоракын ташкал!—Андрий шашкыжыдон север векыла анжыкта.—Ат ынгылы? Ну, кыцелә тйштй тә статянда—махен драпис к чертовой матери!

Раймонд револьверым кышанышкыжы тая. Полицейский минут ййде шайыкылажы анжылт, кейш тынгалеш. Икманяр ашкылым ыштыймыкыжы, пражажым кедара да йнде керал агыл охыр кобурам да ножнам шуэн колта. Андрий кеҗ да лүкталеш ныйым. Шашкыжым ножнаш керылын да сусун ййралтен, тиды мынгеш толеш.

— Кышакен вал ти хадырым тайымла?

— Тын ма, ородыш кенәт? А тиды манмам циланам лүл оптен ылгецй?—Олеса тидым ырсаш тынгалеш.

— Эх, ылгецывлам шотыш налшаш гынь, нер ыражешат калывонгы кушнежы! Ма чортлан тидылан pistolетшы келеш? Соикток пашажы пйтен! Мыламжы тиды керал лиэш.

— А штикшы тйланет малан келеш? Шуэн колток, да кенә!

— Ну да! Тиды гыц кок яжо кызым ышташ лиэш. Мынь тидым тебе тишкы, ташкалтыш лывакы пиштем. Тиштй ак кай лиэш.

Кйвер вйлан тиды ныйым поктен шоэш.

— Колышт, Андрий, эчеят тынь иктә-мам ти постолым ышташ шанет гынь, ма сагана ит ке. Манман важный дела,—Раймонд келесә.

— Ну, мам пижын шйвзындә? Дела тевеш кындонок кеҗ. Мынь тагынамок pistolетым войынем ылы, тиштйжы анжем, хадыр кид гыцок сйсырна.. А яжонок мынь ти полицейым лудыктышым! Кызйт лу уштышымат, наверны, эртен! Потика!—да Андрий пиш когон ваштыл колта, Раймонд дон Олеса ййралтйде акат тырхеп.

Андрий докы мынгешок яжо настроенижы толеш. Кйвер мыч тиды куштен да мыралтен эртә:

Гоп, кумә, нә журыся,
Туды-сюды новерныся!

Тенгеок трук тидын ышышкыжы толеш—цилә ти делам пуры ыштыймашдон кашарташ.

— Колышт, Раймонд, pistolетым мынь тйланет пода-

рем. Нәл! Мѣньѣн дружбаѣм пәлѣ! Мѣнь ѣшләнем весѣм моам.

Олеса тѣдѣн докыла чѣнь сәрнәл шагалеш.

— Тѣнь ма, эчѣт иктәжѣ вѣкѣ кечәлтәш шанет? Ит ке сагана! Ынгылет? Ит ке!

— Агым йә! Ма тѣнь тагачы мѣньѣн настроениѣм со портет? Мѣнь цилә шүмем вашт, а тидѣ... Келесенәм вет, мѣнь большы ам масакланы, ма эче тѣләт? Кышты моам, мѣнь ѣшкеок пәлем! Тѣньѣн махань дела? Нә, Раймонд, кобура дә здорован намалышт. Военный делашты ѣдрәмәш мам ынгыла вара!

— Тѣнь ѣдрәмәшвлә гишән оленрәкѣн!

Но Андрий ѣдѣрѣм уже ак колышт. Раймондым кѣдәл гѣц элтәлен дә шекләнәлѣн йѣрәлтен, тѣдѣ пѣжгәлтә:

— Ку эртѣшѣм ашѣндәрә, тѣдѣн сѣнзәжѣм—вон! Ынгылышыц? А ти штукужы гѣц статяш толмы вәрѣштѣ мә лүэн анженә. Яра?

Ответ вәреш Раймонд тѣдѣн пулшыш кидшѣм пиштә.

V ГЛАВА

Ти рүшәрнян ирок Могельницкийвлән палацышты когон ир кѣньѣлѣнѣт.

Польский легионервлән формым чиэн шѣндѣшѣ вооруженный эдемвлә конюшнышты имнивләм йәмдѣленѣт. Пиш шуку дворня ѣлѣмѣ флигельвләштѣ пехотинецвлә выпустяш сигналым выченѣт.

Шмультке дон Зоннербург токорак веле завтракаенѣт. Комнатыш Юзеф пыра дә майорлан запискәм пуа. Майор лыдын ләктеш дә келесә:

— Графиня Стефания пиш важный дә пиш срочный деладон токужы пыралаш шүдә.

Нѣнѣ ынгылыдымла вәш анжалыт дә тѣшәкок стѣл логѣц кѣньѣлѣт, мундирѣштѣм тѣрләлтәт дә тѣотя паштек юк лыктеок ашкѣдѣт.

Кокшы этажышты Юзеф Стефанин кѣдеж амасам кымдан пачын колта дә, кид вѣктәлтен, немецвләлән пыраш шүдә.

Но графиня вәреш пәлѣдѣмѣ формым чиэн шѣндѣшѣ таманяры вооруженный офицер нинѣм вәш лит. Нѣнѣн логѣц иктѣтшѣ немецвлә паштек амасам чүчеш дә револьвер кидә нѣнѣн шайылан кодеш.

— Мам тидѣ означая?—Зонненбург кукшын ядеш.

Шмульте, ѣшкеят ак цаклы, кидшѣм кѣдәлѣшкѣжѣ вѣктәлтә. Но револьвержѣ майорын кѣдежеш кодын.

Кѣдеж лыкышты, пышкыды кресла покенвләштѣ Баранкевич дон шонгы граф шѣнзенѣт.

— Шыңда, господавлә,—лицәжым йырыктәл шынден, офицервлә логыц икты келесә.

Немецвлә седок шалгат.

Баранкевич пөкен гыц лелын кыныблеш дә нынын докы мий. Тыды, знакомый әдемвлә статья, кидшым вicktәлтә, но офицервлә акат тәрванеп. Баранкевич кәкәрген кеә.

— Хе... гмм... да!—тыды тынгәлеш.—Дела вот маханьы, господавлә. Тә уже мәнмән крайна гыц карангыда гынь дә анзыкыжым мәнмәм переген ада кердт гынь, мә ышкеок ти дела кидышкына кычаш решеннә.

— Ку тиды ма?—Зонненбург тыдын вькы шыдын анжал шында.

— Ма—тиды польский легионнын штабшы. Вот тәләндә представляен кердәм!—Дә Баранкевич таза кәпшым ик польский офицер докыла сәрәлеш.—Полковник граф Могельницкий, легионнын начальникшы.

— Эдвад Могельницкий? Французский армиштыш полковник?

— Почти лачок ылеш, господин обер-лейтенант. Мынь, тәржым попышаш гынь, русский гвардин полковник ылам, но русский военный миссин членжы ылынамат, война гачок Францишты ыленәм, а Российышты большевистский переворот лимыкы, французский армин офицер линәм,—шотеш пиштымылә дә тенге гынят уштын Эдвард келесә.

— Тынам ма тыным арестуышашлык ылына.

— Изис поздарак, господин обер-лейтенант. Тышец пасна тәмдәм ма тишкы викок вес деладон шуденнә. Кызытшы положением ма ладнанок обсуждаен ләктына гынь, тәләндәят дә мәннәт лучы лиэш,—Эдвард пакыла попа.—Ма халам кидышкына нәлына. Тәгыңдәжы ма нейтралитетым тергенә. Тишец токыда кеыштә ик условидон веле ма тәләндә ана әптәртты, тиды—мәнмән делашкына ада ярлы гынь. Конечно, цилә оружи дә обмундировани ма кидышкына ванжа.—Шмультке кидшым шыдын лүлтәл колта. Тә ышкеок ужыда, тиды чернын бунт агыл, но тәмдән отсупайшы частьвләдә паштек красныйвлә лишемйт. Ныны ма вькына немецкий войскывлә кемы паштекок шыңгалтыт. Теве малын, тә кемйдәм вычыдеок, округышты ма порядкәм шындышашлык дә ышке силанам мобилизуышашлык ылына. Мынь тә докыда обрацаем, господин майор дә господин обер-лейтенант. Тә коктынат дворянин дә офицер ылыда. Лачок хоть, ма враждебный лагерьвләшты ик веремән ылынна. Но кызыт мәнмән тәдонда обций враг—революци. Тә мадонна кредәләш тынгәлыда гынь, тиды красныйвләлән кид семешышты веле лиэш. Тидыжым тә вычедә манын мынь ам тумайы.

Икманяр веремә юктеок эртә. Шмультке ядмыла статья Зонненбург вькы анжалеш.

— Яра... Но кыцелә теве ти делашкы гарнизоннын началь-

ник господин полковник анжаш тӱнгӱлеш?—шекӱнен колтышы Зонненбург попалта.

— Его преосвященство епископ Венедикт господин полковникдон попенӱт шоктен уже,—таӱу-ӱнят тӱдӱн пулшыжы шайылны келесӱ.

Немецвлӓ шайыкышты анжалыт. Нӱнӱн анзылны, шая лошты пӱлдӱртӱдеок комнатыш пырышы, отец Иероним шалга. Тӱдӱ Зонненбурглан пецӱтӱн пакетым кычыкта, дӱ, немецвлӓ сирмӱшым лыдмы лошты, лыкышкыла ладнан эртӱ дӱ шонгы граф сага шӱнзеш.

— Ну, господа офицервлӓ, махань тӱмдӱн ответдӱ?—Эдвард ядеш.

— Мӱлӱннӱ подчинялташ веле кодеш,—Зонненбург кукшын келесӱ.

— Пиш сусу ылам! Тӱ, господавлӓ, конечны, свободный ылыда. Анзыкыжым мӱ донна тӱ мӱнмӱн хынана лидӱ. Иктӱм ядам, ышкӱмӱштӱм кыце кычаш келеш, салтаквлӓлӱндӱ келесӱдӱ. Поручик Заремба револьвередӱм пиштӱ. Подпоручик Могельницкий, йӱмдӱлӱлтмӱ гишӱн мӱнӱн приказем отрядлан передайы. Господа офицервлӓ, вӱрӱн вӱрӱшкӱдӱ кедӱ.

Пел цӱш эртӱмӱкӱ, пехота дон кавалери гӱц ылышы изи отряд кым пулеметдон халашкыла тӱрвӱнен кеӱ.

Кымда камерышты пеле пӱцкемӱш ылын. Кӱжгӱ решеткаан изи окнявлӓ вашт соты ак пыры ганьок. Тор. Луцкы эдем вӱреш тиштӱ кымлы иктӱ. Нарвлӓ вӱлнӱ эдем кӱпвлӓ сага-сагаок кӱт. Пӱцкӱтӱ дӱ льявӱрӱн.

Седӱрӱштӱ кишӱ богатырский кӱпӱн хресӱн кого вуйжым Пшигодский докыла сӱрӱлеш, вӱц парняжыге кымда пандашышкыжы шергелӱ керӱлеш, дӱ келесӱ:

— Тӱнӱ мам мӱлӱм жавала саслет? Курым годшен ляхвлӓ мӱнмӱм шинӱт! Пан мӱнмӱм вольыкеш лӱмдӱш тымень шон, тенгеок и попа: „быдло“. Поляк дон хохол лошты курымат мир лин ак кердт!

Пшигодский шӱдӱн шӱвӱл колта.

— Кышкевен якте тӱнӱ ороды ылат! Цилӱок тӱлӱт ситӱлыкым пумы, а ышетшӱ тебе чӱдӱ... Шамак толшеш, мӱнӱм дӱ ышкӱмедӱм тӱнӱ нӱл, косолапый мӱскӱ! Мӱлын мӱлӱннӱ шӱдешкен ылашыжӱ, келесӱй! Тӱнӱмӱт дӱ мӱнӱмӱмӱт помещик тарташкы кӱцкӱнежӱ дӱ пӱжвӱд лӱкмешкӱ поктынежӱ. Тенге гӱнӱ—поляк дон поляк лоштат айыртем улы. Вет цилӱнок нӱнӱ помещик агылеп, чорт побери! Тӱнӱ ганет, шӱкшӱ ялашанвлӓт улы!

Хресӱн ынянӱдӱмлӱ колыштеш.

— Помещик ылат ылгецӱ, тӱнят, Зайончковский гӱц ху-дан агыл, мӱнмӱм вакнет. Ышке манат, шӱкшӱ ялашан ылам,

а седок нереш тышкет—,ороды, дескаты, сола тәгә, а мёнъ ышан ылам“. Ышкымедын чыванедым анжыктет...

Пшигодский кыньылеш дә нареш шынзеш. Икманяр веремә тиды әдем вйкы нйцкәтән анжа дә вара йырәлтен колта.

— Чудак-әдем ылат! Мёнъ тёнъ докет пурынок, а тёнъ шыдешкет.

— Тенге гёнъ, ороды дә мөскә манмедым пурынокеш тёнъ шотлет?

— Прахы, кугуза! Тёнъ мёнъын шамаквләшем ит кечәлт, тёнъ важышкы анжы!

Нар лывәцын нбжмй вуй кайын колта, дә Пшигодский вйкы йрвйжын гань сынзәвлә анжал шындәт.

— Ну, турна ылат тёнъ, пане Пшигодский! Ти ушкүж гыц сек пйсы ожым йштётет! Ха-ха-ха!—дә йрвйж сынзән, амалымжы вәр гыц, нар лывәцын, ләктәш тынгалеш.

— А тывъжын ма пи дела тиштё?—польский йылмым ынгылен, хресән ладнан келесә.

Пшигодскийәт лывйрән костюман, тырыжалт шыцшы галстукан вертлявый әдем вйкы туран анжал шындәт.

— Мёнъын пилә вәреок делаэм улы, вет такеш агым мёнъ...

— Жулик дә охмуряло!—кыдеж лык гыц йонгата дә нәрәштә юк тидын шаяжым пйтәрә.

— Тёнъ, пи игы, тырырак тйштё, а то...—дә әдем кидшым крозымла лүлтәл анжыкта.

Пшигодский сага кишй цыре гыц вазын шыцшы кукшынди лицән йләлшырәк рабочий соредәлмй лошкы ярла:

— Оленрәкын мышкындетдон, пан Дзөбек. Пшеничек төрйм келесйш. Камерыштыш цилә протаквлән кышәнйм итраән лыкметшы факт ылеш.

— Мёнъ? Шолыштынам?—Дә Дзөбек кидшым кышәнйшкыжы цикәл колта.

Камера тагынамок шижын, но кызыт веле пытшок тәрванен кеә. Дә ти тәрванйлмәштё Дзөбек явный угрозым йшке докыжы шижын колта.

— Кыце тёнъ шанет, Патлай, малын тиды, пачыжым ташкалмы ййде, кидшым кышәнйшкыжы цикә? Лудыктёнежы йль привыкыжы тидын техень поганный?—Пшигодский нашкудыжым ядеш.

— Мёнъ пәлем, тидын тйштё безопасный бритвыжы улы,—шаргаемвләжым чимй лошты лыкышты шынзёшы млоец попалта.

Вара тиды шагалеш, седйрәштё кишйвлә гач Дзөбек докы миән шагалеш. Тиды пекарывлә чимй выргемән, клоной сынзән, сары упән кужы млоец ылын. Лу йащ ученикым пекарня хоза шйащ тынгалынәт, хоза вйкы кызыдон тиды кыргыз миән, дә тиды гишән полици арестуен тидым.

Хозажы изи шушырдонок ытлен, а Пшеничекшым суд вычен.

— Ма тѣньбѣн тѣштѣ, анжыкты!—тѣдѣ Дзѣбеклѣн сѣ-гѣрѣл колта.

Камера тырлен кеѣ. Ти жепѣн тѣгү-ѣнят сторожвлѣ логѣц коридор мычкы кыргыж эртѣ. Тѣдѣн паштек лелѣ шарга-гема̄н ял юквлѣ шактен колтат.

Амасам пачыт. Порогышты иктѣлѣнѣт пѣлѣдѣмѣ форман офицер шалга. Тѣдѣн шайылны—таманяр салтак. Лудѣн колтышы тюремный начальник арестованныйвлѣн аттестат-тыштым сирѣмѣн кѣжгѣ книгѣм шѣргѣ. Пшигодский куш-тылгын кѣньѣл шагалеш. Салтаквлѣ лошты тѣдѣ ышкѣм-жѣн шоляжым—Адамым пѣлен колта, а офицержѣ—поль-ский легионыш тидѣм пыраш ядшы самой ылеш.

— Тиштѣкен, господин капитан, восстани гишѣн арестуй-мы хресѣнѣвлѣ ылыт,—тюремный начальник немецкий йѣл-мѣдон мѣгѣмѣктѣлеш.

— Тидѣ Зайончковскийѣн шудым хватен нѣлмѣ дела ги-шѣн?—Врона ядеш.

— Мане, мане... Тилец пасна сахарный завод гѣц шѣм рабочий...

— Пѣлем.

— Дѣ эче икманяр эдем махань-шон делавлѣ гишѣн. Нѣ-нѣн логѣц кок поляк: жульничество дѣ лудѣктыл крозымы гишѣн обвиняймѣ Дзѣбек дѣ Пшигодский... Тидѣжѣ комен-датурын особый делашты шотлалтеш.

— Пѣлем,—Врона сѣнзѣжѣдон Пшигодскийѣм кѣчѣл моѣш.

— Ну, а молыжы тыгыды делавлѣ гишѣн. Нѣнѣн логѣц иктѣ игечѣ шотымы—Пшеничек.

Врона книгѣм нѣлеш, Пшигодскийѣн сахарниквлѣн дѣ хре-сѣнѣвлѣн фамили туре якшар крандашдон пѣлѣквлѣм ыштѣ.

— Молывлѣжѣм лыктын колташ. Пуста-логервлѣм пук-шен шѣнзѣктѣш уке! Кешнѣ пақыла.

Вес камерым пачын шоктымешкѣ, тюремный начальник освобождаймѣ эдемвлѣн фамилиштѣм лыдынат поспея.

Коклы минутышты камереш луаткут эдем веле кодеш. Патлай Пшеничек гач икманяр шамакым ышке вѣтѣжѣ-лѣн келесен поспея, Пшигодскийжѣ шѣмбелжѣдон по-палтынежѣ.

— Пан капитан, тѣньбѣн милостетлѣн ѣнянен, мѣнь ядам смеем, девятый камерышты шѣнзѣшѣ мѣньбѣн шѣмбелем, Мечислав Пшигодскийѣм, колтай. Тѣдѣ немецвлѣ ваштареш агитацим виден дѣ тидѣ гишѣн тѣдѣм питѣренѣт...

Адамын юкшы цѣтѣрѣлтѣн. Тѣдѣ конфедератка ¹⁾ нер дорц кидшѣмѣт ак карангды.

¹⁾ Польский военный картузы, вѣлвѣлжѣ нѣл оголан.

— Рядовой Пшигодский, мам Ыштӑш келеш, мѣнь Ышкеок пӑлем. Ке капка докы!

Адам вӑрешѣжѣ тѣнгшѣ ганьы лин шагалеш.

— Мѣнь мам келесѣшѣм? Кругом марш! Мам шалгет, пся крев?

Юкат уке. Лицӑ гѣц мышкынден колтымашеш тѣдѣ лыпшалт кеӑ дӑ винтовкыжымат чуть веле ак кенвазы.

— Марш, а то пи вӑрешок лӑэн шуэм!

Адам вӑржѣ гѣц лелѣн тӑрвӑнӑ. Седѣрӑ мычкы винтовкыжым шѣдѣртѣл, коридор мычкы олен ашкедеш. Девятый номеран камерым эртѣмжѣ годым Ызӑжѣн сѣнзӑжѣдон вӑш лиэш. Тѣдѣжѣ попымыштым цилӑ колын.

...Переворот лиӑлтмѣ гишӑн дӑ арестованныйвлӑм воляшкы колтым гишӑн увер тѣшӑкок хала мычкы шӑрлен кен. Шукат ак ли, хала тѣрѣштѣ, тюрьма донь, народ погынен шагалеш.

Легионервлӑн отряд капка лишкѣ иктѣмӑт ак колты.

Раймонд, Андрий дӑ Олеса тоже тишток ылыныт.

Освободаймывлӑм ядышташ тѣнгӑлѣт, нѣнѣм колцала ӑрен шагалыныт, но прамойжок иктӑт нимамаат пӑлбѣде. Пекарѣ вьргемӑн Ырвезѣ эдем капка гѣц кыргыз лӑкмѣкѣ, тѣшӑкок тѣдѣм ӑрен нӑлѣт.

— Тѣнь ма, тоже шѣнзенӑт?

— Мане!

— Тенге гѣнь, цилӑм освободаят? — Раймонд тѣдѣм ядеш.

— Ну да, цилӑм! Ирсӑ жуликвлӑм веле... А кѣ честный, нѣнѣм эчеӑт яжоракын пѣзырӑлѣт.

— Тенге гѣнь, тѣнь—жулик ылат? Раймонд, кѣшӑнедѣм перегѣ! А то тидѣлӑн—вырт, дӑ тѣнѣн укеӑт!

Пшеничек Андрий докыла шѣдѣн сӑрнӑл шагалеш.

— Мѣнь жулик ылам маньн тѣнь келесѣшѣц? Сакраменска потвора!

— Ышкеок келесѣшѣц,—ваштареш шагалаш йӑмдѣлӑлтѣн, Андрий сѣгѣрӑл колта.

— Ма тӑ, ӑптӑнвлӑ постол, кечӑлтѣндӑ? Эдем гѣц толкыдон ядылдалашат волям ак пуӑп!—Пшеничекым шокшыжы гѣц шыпшылал, Ылӑлшѣрӑк Ыдрӑмӑш сѣгѣрӑл колта.

— Тенге гѣнь, цилӑм ак колтеп, манат? А кѣвлӑм кодат?

— Келесѣшѣмѣш, кѣ правда верц, нѣнѣ эчеӑт шѣнзӑт! А кѣ мѣнѣм жуликеш лѣмдӑ, тѣдѣн нержѣ гѣц паткагылым мѣнь Ыштем... Мѣнь правда верц шѣнзенӑм! А малын колтенѣт, чӑрт пӑлӑ!

— Эй, тѣнь! Мам тѣнь тиштѣ алталылат? Мѣнгешок рѣшотка кӑргѣш пырынет ма?—яжон чиӑн шѣндѣшѣ, цилӑ хала пӑлѣмѣ колбасный завод хоза сѣгѣрӑл колта дӑ пекарѣм пандыжыдон туп гѣц шьрӑл шѣндӑ.

Андрій тйдѣн кид гѣц пандым роалтен нѣлеш.

— Тѣнь малын тйдѣм пѣрен колтышыц, шѣшѣ колбаса? На, получайы сдачым!—Андрій торговецѣн вуй гѣц котелокшым ловкан ѣнгѣрѣлтен валта.

— Кычыда! Поли-и-ци-и!—цѣрѣ лепкѣжѣм кидшѣдон хватен, тйдѣжѣ сасла.

Корны вѣлнѣ имни ял юквлѣ шактен колтат.

— Тидѣ махань эче погынымаш?—имнижѣ вѣлец народ вѣкѣ ѣѣрнѣмѣлѣ анжен, Эдвард Могельницкий сѣгѣрѣл колта.—Поручик Заремба, площадым ирѣктѣш!

— Ра-зой-дисы!—Заремба командывая.

Тйдѣн вуй мычаштыжы палаш тѣыл-тѣол кайын колта.

Корныштыжы цилѣ сѣмѣрен, народ тѣрвѣнен кеѣ дѣ кыргыжаш тѣнгѣлеш.

Тюрьма капка анзылны легионервлѣн отряд пичѣлвлѣм виктен шагалеш. Тидѣжѣ командирлѣн приветстви шотешѣт лин кердѣн дѣ народымат лѣдѣктен.

Кок кварталым кыргыжмы паштек Раймонд, Олесса дѣ Пшеничек шагалыт. Халыкым поктыл колтымыкы, легионервлѣ кыдалыт.

— Андрійжѣ кышты? Тѣ тйдѣм шѣдѣ уж?—Олеса тыргыжлана.

Кыргыжмашеш лицѣжѣ якшарген шѣнзѣн, тйдѣ лелѣн шѣлѣ.

Бѣрвезѣ пекарѣ пѣтѣри Раймондым, вара Олесам анжалеш дѣ сылыкын ѣѣрѣлтен колта.

Тореш ѣлицѣ гѣц Птаха кыргыж лѣктеш. Кидѣштѣжѣ пандым сѣртен, тйдѣ куштылгын тѣргештѣл кыргыжеш.

— А-а-а! Тѣ тебе кышты ылыда! Фу... А мѣнь изиш киѣн кодым...—ѣѣрен шѣнден тйдѣ попа.

Тѣнгвлѣжѣ докы кыргыж мимѣкѣ, тйдѣ завор тервен ѣѣрнен шагалеш дѣ ваштылаш тѣнгѣлеш.

— Эх, кыце тйдѣ кыргыжы, ужында ылгецѣ! Ваштылок колем! Цилѣн шынгалтыкы, мѣнь эче икѣѣ колбасныкым пандыдон пушым, тйдѣжѣ кыце колталтыш! Мѣнь—паштекшѣ, дѣ чуть-чуть поктен шонам. Прощаймы шотеш эчеѣт икѣнѣ тйдѣлѣн пушым. Тйдѣ мѣнь гѣцем, чорт гѣц шѣлмѣ ганьы, калка лѣвѣкѣ шѣлѣѣ...

Пшеничекѣт ваштылеш.

Раймонд дон Олеса, нѣнын вѣкѣ анжен, тоже ѣѣрѣде цѣттен кердтелыт.

— Мѣнь сагаѣт большы нигышкат ам ке. Страмаѣт веле... Техень хулиган ылмедѣм мѣнь эче пѣлѣделама...

— Тагачшы кечѣ техеньѣ ылеш гѣнь, мѣнь виноват ам ыл,—Андрій ладнан келесѣ.

— Нә, приятель, панды. Тәйдәндон тәйнәйм шинәйт, так ышләнет әшәндәрәшет нәл... А келесәй, мәнмән заводскийвләм тәштәй шыц уж? Патлайым, Широкийәйм?—пандым пумыжы годым Андрий пекарәым ядеш.

— Кыце вара! Мәйнә нәйнәйдон инвәреш шәйзенәм. Яжо әдем—Висилий Степанович. Заводскийвлә цилән иквәреш... Нәйнә сага әче иктәйт Пшигодский улы. Тоже яжо әдем,—украинский шамаквләм Пшеничек труднан полен.

— А пәлет ма?—тумаялын, Раймонд келесә.—Әл, Василий Степановичын вәтәйжә докы кенә, тәйнә тәйдәйлән цилә шайышт пуэт.

— Дә тәйдәй такшат вәтәйжәйлән ма-шоным келесәш шүдәш.

— Тенге гәйнә, кенә. Давай знакомый линә.

— Господин капитан, освобождаймывлә логәйц и әдем тамам пиш важныйым тәйләт келесәнежә.—Тюремный начальник Дзөбек вәкәй анжыкта.

— Ну, ма тәштәй? Йәйләрәк!—канцеляриш пырымыкыжы, Врона келесә.

— Ясновельможный пан, сәйнгәймәшдон тәмдәм поздравляем! Мәйнә ышкейт поляк ылам, дә мәйнә...—Дзөбек чувствыдон попаш тәйнгәлеш..

— Мытыкыракын!

Дзөбек шая пәйтәртәйшәйжәйм неләйн колта, яраш цацымла йәйрәлтә дә талашаш тәйнгәлеш:

— Мәйнә, поляк ылмемдон, родина анзылны тәләндә төрәйн служышашлык ылам... Тюрмашкыжы мәйнә самынә вәрештәйнәм...

— Мытыкын, пся крев!—Врона сәйгәйрәл колта.

— Тәйләт келесәш керәлеш шотлем, пане капитане, девятый номеран камерышты лүдәйшлә әдемвлә кодыныт... Айыртемынок ты Патлай... тенгеок Пшигодскийәйт. Нәйнә соок красный пропагандым видәт... Айыртемынжок Патлай лүдәйшлә ылеш. Тәйдәй настоящий большевик, пане капитане! Тә тәй әрвезәйм—Пшеничекәйм воляшкы колтендә! Тидәй пиш вредный әрвезәй! Тәйдәй соок нәйнәйдон йәхнен. Патлай тәйдәйлән пәйләшешәйжәй тамам-әнят со пәйжген. Әче позда агыл гәйнә, тәйдәйм кычаш приказым пу. Пан капитанын колыштмыжы шоәш гәйнә, мәйнә цилә подробны шайышт пуән кердәм.

— Яра! Попалтенә... Шамак толшеш, тәйнә маханә пәшәм ыштәш тәйнгәләш сөрет?

— Тәйләт кыце угодны лиәш, пане капитане.

— Ма вара, провыен анженә! Авось тәйнә гәйцет агент ху-

да ак ли. Но толькы мѣнь донем фокусвлѣеок! А то лепкѣшкѣ пуля, дѣ каремѣш.

— О, мам вара попет, пане капитане! Мѣнь доверим оправдаем!

Вадеш Раевский эргѣжѣдон томашты докы йѣвѣрт миѣт. Окняшты тыл-соты каеш.

— Тенге гѣнь, цилѣ тыр. Ѧвѣм тоннаок.

Ѧтяжѣ квартирѣш пыра, эргѣжѣ капка доран оролаш ко- деш. Ѧтяжѣн порученивлѣм выполняйѣл, ѣрвезѣ эдем кечѣ мыч халашты каштын шѣнден.

Ик минутышты пѣрт гѣц Ѧвѣжѣ лѣктеш. Кемѣшток эргѣжѣн пѣлѣшеш пѣжгѣлтѣ:

— Патлайын вѣтѣжѣ докы кеем. Мѣ донна Олива улы. Ѧтядѣм вычен.—Дѣ пѣцкемѣшеш ямын кеѣ.

„Яратымы, туан Ѧвиѣм! Кыце тидѣ вашталт кен! Тамахань- Ѧнят весѣ лин—совсем ѣрвезем кен...“

— Цилѣ ѣштѣмѣ лиѣш, Раевский тѣнг! Мѣ донна типо- графин складшты запасный „бостонка“¹⁾ улы. Ручной. Ти йѣдеш нѣнѣн штаб гѣц мѣлѣннѣ срочный заказ улы. Приказвлѣм, мобилизационный анкетывлѣм дѣ воин- ский книжкѣвлѣм пѣцѣтлѣш келеш. Цилѣ тидѣм тѣлѣтѣт мѣнь изиш-изиш намал кандем. Ѧнят, керѣл лит. Тидѣжѣм мѣнь ти йѣдын ѣшкеок пѣцѣтлен шуѣм. Вѣцшудѣ листѣм, болшы ам поспейѣ. Толькы ир векѣлѣ воззванивлѣм склад гѣц лыкташ келеш. Наборжымат тоже, а то разбираеш мѣньнѣн веремѣэм уке лиѣш. Вара мѣнь шапирографым²⁾ частян-частян намал кандем. Тѣдѣ керѣл ылеш. Кѣ пѣлѣ, типографиштѣжок пѣцѣтлѣш Ѧнят эче акли. Лыдын лѣкмѣ- кѣштѣ, нѣнѣ вет цилѣ вуйын-вуйстык шагалтат... Ти дела- м яжон шаналтен ѣштѣш келеш, а то эче вуѣдѣмѣт ямден кер- дѣт,—ладнан дѣ толкыдон Олива попа.

Шонгы наборщик Раевскийлѣн яжола чучеш. Лицѣжѣ тѣ- дѣн тыгыды пѣрѣнзѣквлѣэш кыптыргал шѣнзѣн. Вѣргеньѣ тѣрѣн кого сѣнзѣлыкым тѣдѣ чиѣн, нѣнѣн шайылныжы— кловой валган пуры сѣнзѣвлѣ.

— Келесѣ, Олива тѣнг, тѣштѣ, тѣнь гѣцет пасна, ѣннѣ эдем иктѣт уке?

— Кѣ тѣдѣм пѣлѣ. Улы, конечны, толканвлѣ, дѣ керем онгыш пыраш ак шагалеп. Пѣртѣштѣ ѣлѣшѣ народ. Мо- львлѣжѣ эчѣят худавлѣ: кок пѣпѣэсовец, сионист дѣ кы-

¹⁾ Пѣцѣтлѣм мышинѣ.

²⁾ Пѣцѣтлѣмѣм Ѧль сирѣмѣм шукемдѣмѣ прибор.

мыт—мардеж кышкы Ыфйля. Эмма Штольберг гынь веле? ТЫдЫн атяжы венгерек, но ЫдЫржЫ тишак шачын. ЫрвезЫ-рАк эче, а такшы ничегола чучеш.

— Яра, Олива тАнг, дейтвуйы.

Наборщик кЫньЫлеш.

— ДА, изиш монден шЫм шу! Келесай, тЫнь, мАлАнна пецАтЫм Ыштен ат кердт?

— МЫнь хоть гравер ам ыл, но пожалуй, Ыштем. ТАлАнда вет пиш яжожок ак кел. Хе-хе...—ТЫдЫн лицАштЫжЫ пЫрЫнЫквЛА тАрвАнЫлАш тЫнгАлыт, а сЫнзАвлАжЫ сага веерлА цымырнат.—Ну, цевек кЫзЫтеш. ЫрвезЫвлАм ирок вЫц цАшеш колтыда.

Вулы пракеш шимем шЫцшЫ Оливан кидшЫм Раевский лапа пындаштыжы кычалал урда.

— Малын тЫнь партиштЫ ат ыл, Олива тАнг?

— Шонгы ылам уже... Кышты вара мЫлАм! Пускай уш ЫрвезЫрАквЛА. А мЫнь палшалтем. МЫньЫм сАкАлтАт гЫнят, ЫжАл агыл—ЫшкЫмемЫнЫм ЫленАм. Конечны, колымы иктЫнАт ак шо, но ЫрвезЫвлАнжЫ тидЫ лелЫрАк.—ТЫдЫ сЫнзАлыкшы вЫлецЫн Раевский вЫкЫ пингЫдЫн дА, Сигизмунджылан чучеш—йАтЫмлА статян, анжал шЫндА.

Олива лАктЫн кемЫкЫ, кЫдежЫш Раймонд пыра.

— Вот ма, эргЫ, тЫлАнет молодежын коммунистический союзом организуяш поручаенА. ПартилАн сторожевойвлА дА разведчиквЛА, пыт Ынян молодежь келеш. ТЫнь Ышкеок ужат, мА врагвЛА лошты ылына. Ик самын ашкылтыш гЫц, движени гЫц цилА организаци ямын кердеш. Опытшы укедон молодежь южнамжы неосторожный ылеш, тебе малын союзышкы у тАнгвЛАм пыргымаш пиш важный дела ылеш. Ку лудтЫмЫ, сознательный, керАл годым ЫлЫмАшЫжЫмАт пуаш йАмдЫ, нЫнЫм веле пырташ лиэш. Шаналты доко, мА трусым пыртенА, дА тЫдЫ иктА-статян жандармвЛАн кидЫш вАрештеш. Вет тЫдЫ, ЫшкЫмжЫм спасаяш манын, цилАм келесен кердеш. ТЫдЫн революционностьшы пЫтАришЫ арест якте веле ситА. ЛудЫшлА приключенивЛАм яратышы эдемвЛА улы. МАнмАн кредАлмАшнА—нЫнЫлАн кровный дела агыл. НЫнЫ революцилА мадыт. ТидЫндон шЫренжок приключенческий книгАвлАм лыдын шЫндЫшЫ интеллигентиквЛА ясыланат. Мадыш гЫц колымашкы дела ванжаш тЫнгАлмЫкЫ, нЫнЫ лудАш тЫнгАлыт. Анзыкыла лишАшлЫк организацин основной ядрожым мА коктын иквАреш намечаенА. Кум тЫнь тЫшак достойныеш шотлет?

Раймонд тумаялеш.

— МЫнь ам пАлы, ати. ТидЫ вет пиш серьезны,—остаткажым тЫдЫ олен попалта.

— Яра, мЫнь тЫлАт палшен пуэм. Ковалло Олеса гишАн тЫнь кыце шанет? ТЫдЫ яко семня гЫц ылеш. НЫнЫ кок-

тын ылыт—әтяжй дә бдйржй. Кровный связь—кровный дела. Тйды мйләнем смелый йдйрлә чучеш.

— Мйләнемәт тйнгеләнок чучеш.

— Ну, вот. Ик тәнг уже улат. Пақылажы, эче кўм тйньй пәлет?

Раймонд пүлә веремә юк лыктеок шйнзә, вара келесә:

— Сарра Михельсон. Тйдым Шпильман пәшә гйц поктыл колтен, а квартир хозашты тагачы блицашккй нйньым поктен лыктын. Так кудвичбшток, кйшкен шбндймбй хдбйрвлә вйлнй шйнзәт. Мйнь тй бдйрым токо веле ужим, нйньйлән нигыш кеәш... Кыце вәл нйньйлән палшымла, йти?

Раевский тамам тумая.

— Пускай тоқына толыт.

— Дә кышты бйләшйжй тйнгәлйт? Кйзйтәт тиштй сәрнәләш вәр уке, а нйньй кудытын ылыт. Дә эче пурлыкышты...

— Ничего, мәләннә тишец соикток кеәш келеш. Тйнь пәлет вет, мәнмәм хала мычкы уже кйчәлйт. Тагачы агыл гйнь—иргодым мон лыктыт. Пусть толыт дә йләт. Мәләннәжй вәре-вәре шәләнәш вәрештеш. Мйнь кйзйтеш Ковало доны бйләш тйнгәләм, әвәт—Марцелина кыват доны, а тйнь иктәжй тәнгет доны... Дә мә тйньдонет вес шаяшкы кешнә. Тенге гйнь, Сарра. Яра тидй. Кү эче тйньын пәлмет улы?

— Эче Андрей Птаха улы. Тйдын смелостьшы—утыдон. Толькы пиш зорник ылеш дә утым йштен колтен кердеш. Мйнь шанымаштем тйды сознательный, толькы пиш тыргыж.

Раевский ййрәлтә.

— А тә тйдым кйзйтеш кычалал миэдә. Осторожность сознанидон иквәрешок толеш, вет әдем пәлә, йшке сагажы йәлбмәт тйды ямден кердеш... Тйды ма, тйньын вриятелет?

— Мане... Дә пытшок агыл эче... Зато Олесадон дружанан йләт...—Дә Раймонд кайынок шекләнен колта.

— Аха. Ма вара, тидй худа агыл. Эче кўм тйньй шанет?

— Эче ик млоец улы, Патлай сага тюрмашты шйнзен. Чех Пшеничек. Натурыжыдон—Андрей ганьракок ылеш.

— Яра. Иргодым тйнь кәждййштыдон пасна попалты, икәнә-иктйштй гишән нимат ит келесй. Цилә трудностьвлә гишәнәт шайышт пу, махань делашкы кембштым йрвезйвлә пәлбшты. Кынам нйньй пыток согласаят, тйнам веле нйньым коммунистический союзын членвләш шотлаш лиэш. Пйтәриш тәнгвләм ревком утверждая, а вара у тәнгвләжым йшке турештәок пырташ тйнгәлйдә... Кйзйт тйнь водокачкыш кеет. Тйштәкен йыдым серьезный пәшә лишәшлык. Ковалло келесә. Тйньын оружият улы?

— Мане, револьвер, Андрей полицейский гйц отимаен вәлмй.

— Кыце тйдым кычылтмыла, тйнь пәлет?

— Ам пәлй.

— Кадай, мыйн анжыктем.

Когон хитрййат агыл оружин механикым Раймонд пәлен нәлмйкй, әтяжй келесә:

— Кычы. Ит монды: лач айыртемйн трудна случайвлә годым веле лүаш келеш, кынам мол статян ытлаш акли. Но лүләш тйнгәлйнәт гйнь, остатка патрон якте шалгы. Хоть икәнә, хоть лу гәнә лү—жандармвлә анзылны икстатянок отвечәйбймлә... Ке, бйрвезем, дә перегәлйн каш...

Әтяжй тидйм „бйрвезем“ манын пйтәри эче лймден. Раймонд әтяжйм цат әлтәлен нәлнежй, тйдйн онгжы тервен пйзбйрген шагалнежй дә келесйнежй: „Әти, тйньбйм уважаем мйнь дә яратем“. Но әтяжйн шытырланымжым ужын, Раймонд пйсйн ләктйн кеә.

Водокачка докы кешбйләжй тйдй Сарра докы, тйдйм сусуэмдәш манын, кыргыж пыра. Әтяжй шүдйм статян бдйрдон тйдй попен кердте. Соок әптбйртенбйт.

Тйдйн кок цәш нәрбй эче йәрсймй жепшй кодын, дә тйдй заводский окраина докыла, Птаха йлёмй вәрбйш ашкеш.

Андрйй тоныжок ылыи. Тйдй кроватишты шйнзен дә украинский мырывләм дә куштым семвләм мандолиныдон шактен. Тйдй токо веле ойхан сембйм: „Та нәма гирш никому, як тий сиротыни“ мырым пйтәрен дә пиш когон веселә голакышкы ванжен. Тйдй пиш яжон шактен. Парнявләжйдон кбйвләм ыдыралмы йбде лепкәшкбйжбй кечәлт шбйцшбй ұпшбй пйсйн мыльгалт мий.

Тйдйн шоляжы, бйндекш иәш Василек, кбйпцйкеш вуйын-вуйстык шагалын дә явләжйм күш лүлтәлйн, нбйндон махань-шон фигурывләм бштә. Равновесижйм ямден шумкы, тйдй кроватиш кенвазеш, дә тбйшәкок, явләжйдон цамала чымалтен колтен, эчеәт вуйын-вуйстык шагалеш.

Раймондым ужын колтымыкы, Андрйй кбйвләжйм пиш пыт ыдырал колта дә шакташыжат праха,—кбйлжбй кбйрйн кен. Андрйй тишәк пиш когон сусу лин колта.

— А вет мбйнь ти сембйм яжон вактын пушым. Кбйләт даже кбйрйн кеш!—тйдй кровать гбйц тбйргештә дә мандолиныжым стөл вбйкбй пиштә.

Андрййбйн әвәжбй тонышты ылте — тйдй пашкудыш кен.

— Мбйләм тбйньдонет ик важный дела гишән попалташ келеш.

— А ма лиәлтйн?—Птаха тыргыжланен колта. — Давай попы!

— Когыньна лошты веле лиәш.

Андрйй Василек докыла сәрнәлеш. Тйдйжй кбйпцйк вбй-

кәт кузен шынзын поспеен дә, цәрә явләжыдон чымедыл,
парняжыдон нерыштәжы капайылеш.

— Василек, олицәшкы ләктылдәләй!

— А мам мынь тәштә ужтемам?

— Мынь тәләт келесенәм—кыргыз! Тиштә тәнь гәцет
паснаок кердәнә.

— Ам ке. Тәштә ұштә. А шаргагем уке.

— Әвәмән ботинкывләжым чи.

— Ну да! Тәдә вара мыньым лоцкен пужы!

— Тәнь ма, прәжәм вычет? Ма, тәнь статянет, әль бне
кудвичыш мәләм ләкмәлә?

— Малың кейшәжы? Мәнь пәлышвләәм питәрен шындем,
а тә попыда.

— Васька!—Андрий юкшым когоэмден колта.

Но Василек шынзә, тәгә ләктәш акат шаны. Андрий
прәжәжым кедәрәш тәнгәлеш. Василек бзәжым сәнзәжы
гәцәт ак колты. Раймонд Птахам кидшә гәц кыча.

— Кенә, Андрюша, кудвичыш. Тәштә брвезылән лачок-
шымат ұштә.

Нәнь ташкалтышеш шынзәт. Пәрт амаса йочырик
шакта.

— Васька! Шиәм вет! Мәнь тәләт колыштыктем теве!

Амаса чүчәлт кә.

— Тәнь ма, тәдә лачок шиәт?

— Дә уке! Лач мәнь ганемок шельма. Мәнь тәдәлән
иктәм, тәдәжы мәләм весым. А шин ам кердт,—ярәтем
шельмым. Тәдә тәдә пәлә. Цилә бштә, толыкы тәдәндон
пуры лиәш келеш. Командываймым гәнь пиш когон ак
яраты.

Лоштышты пәжген попен, нәнь шуку шынзен колтат.

Андрий Раймондым калиткә якте провожаен кә. Тәштә-
кен нәнь, кидәштәм кычен, юк лыктеок икманяры шалгат.

— Тәнь ынгылет, Андрий, ти гишән иктәт пәләшәшлык
агыл.

— Раймонд, мәнь келесәшым вет! Могилә! Мәнь бш-
кәйт таманяры туманәм: неужели, манам, правдам кыньыл-
тәш свет вәлнә иктәжы народ уке? Анжет гәнь, тәдә
улы уже.

— Әнят, тәнь вес статян туман колтет. Тәнәм ирго-
дым келесет.

— Мәнь?! Мәнь шайыкыла цәкнем гәнь, вәрешемок
пәдешт кәш лижы! Эх, Раймонд, тәнь мәньын характе-
рем ат пәлә! Так, манат сәй, пустам понгын каштеш... А
вет мәньынәт настоящий бәләмәш верц шүмемжы сылык-
лана...

Уштѣ пѣцкемѣш йѣд. Пѣцкедѣшѣ мардеж кѣртни кор-
нѣ вѣлнѣ пѣртѣлеш.

Вокзалышты, жандармский отделенин амасашты изи вы-
вескым вашталтенѣт. Названижѣ тѣдок кодын, но толькы
польский йѣлмѣдон сирен шѣндѣмѣ.

Маневровый поезд запасный корнышты, вуйта самынь-са-
мынь, ѣшкетшок шалгышы вагонышкы шыралтмѣм, тѣдѣм
анзыкыла олен шѣкен кемѣм, вара шагалмыжым дѣ мѣн-
гешок толмыжым жандармский отделеништѣ иктѣт пѣлѣде.
А вагонжы коклы нѣрѣ эдем тѣдѣм вычен шалгымашкы
ѣшкеок кыдалын. Сотеммѣ анзыц тѣ паровозок водокачка
донышы мѣндѣр тупик гѣц вагоном тошты вѣрѣшкѣжѣ
нѣнген кода.

Жерѣ кузымешкѣт Раймонд мешѣк лѣш пѣтѣрѣлмѣ воз-
званивлѣм типографин склад гѣц намал лыктеш. Йѣд вашт
тѣдѣ амалыде. Но тѣдѣн анзылны сек лѣдѣшлѣ дела эче
шалген.

Ирок Михельсонын семняжѣ Раевскийвлѣн кѣдежѣш
ѣлѣш толеш. Эргѣжѣдон тѣдѣ хала гѣц кеѣ, манын тома
хозавлѣлѣн Ядвига келесѣ.

Водокачкышты у жилец приваялтеш...

Шукердѣт агыл пѣцѣтлѣмѣ листовкѣм Врона кым пачаш
лыдын лѣктеш. „Цилѣ сѣндѣлѣквлѣштѣш пролетарийвлѣ, уш-
ныда!“ Заголовкым русский, украинский, польский дѣ не-
мецкий йѣлмѣвлѣдон пѣцѣтлѣмѣ. Вооруженный восстанишкѣ
ѣжмѣш! „Цилѣ власть советвлѣлѣн!.. Долой капиталиствлѣм
дѣ помещиквлѣм... Земля хресѣнвлѣлѣн“... Ах, пся крев! А
вет типографиштѣ пѣцѣтлѣмѣ, мѣнмѣн нер мычаштынаок.
Могельницкий мам келесѣ? А главный, чорт возми, под-
письшѣ: „Революционный комитет“. Значит, техеньѣ улы
уже...

— Эѣ, кѣ тѣштѣ.

Амасашкы часовой пырен шагалеш.

— Кадай тишкѣ Дзѣбекым, пся его матѣ!

Палашыжѣдон цонгырталтыл, Дзѣбек жандармери на-
чальникын кабинетѣш кыргыж пыра, палашыжы австрий-
ский гусарвлѣн ганьы шѣдѣрнѣ.

— Честь имею...

Вронан лицѣжѣ трѣкок вочык шывшылт кемѣм ужын,
Дзѣбек мыгедѣлт кеѣ.

Кидешѣжѣ возваним кычен, капитан стѣл сага кѣнѣл
шагалеш. Дзѣбек ак пѣлѣ: Врона тѣ йѣрѣ, тѣ тѣдѣн тѣр-
вѣвлѣжѣ шѣдешкѣмѣшеш шывшылыт.

— Тидѣ ма техеньѣ?

— Доложен кердѣм, пане начальник, мѣнѣн агентвлѣем

ти гишан токо веле мѣлѣм келесевѣ. Ирокок эче кинематограф афишывлѣм клейѣмѣ годым, тамахань эдемвлѣ ти листоквлѣм тышкен каштыныт. Анжал доко, пане начальник, ик велнѣжѣ тѣмдѣн приказда, вес велнѣжѣ—воззвани. Нѣнѣ тенгеок и клеенѣт: кышты лиѣш—воззваниз, кыды вѣрежѣ—приказым... Пақыла доложаш смеем, тамахань-ѣнят ѣрвезѣ, лу иѣш кытла, мѣнмѣн газетвлѣнѣм намал, центральный ѣлицѣвлѣ мычкы кыргыжын, листоквлѣм кѣшкен дѣ саслен: „Штабын приказшым лыдта!“ Поставойвлѣ листовкым лыдын лѣктѣнѣт, ѣрвезѣм кычынештѣ ылын, а тѣдѣ тагышкат шон... Тенгеок доложаш смеем, заводышты дѣ кѣртни корнышты ти листоквлѣм тамахань пѣлѣдѣмѣ эдемвлѣ шѣлѣтенѣт... Мѣнѣ уже типографим цилѣ хѣлѣ арестуенѣм. Но, ѣшкѣмнѣн материалвлѣнѣ гѣц пасна, тѣштѣ нѣмат мотелыт. Дѣ тѣштѣ ППС членвлѣ кокты улы, нѣнѣн доны иктѣт тидѣм пецѣтлен кердте манын нѣнѣ вуйыштым пиштен ѣняндѣрѣт. Мол агыл, нѣнѣн ѣшкѣмѣштѣн машинѣштѣ улы!

— А кышты нѣнѣ приказвлѣжѣм моныт?

— Доложаш смеем, мол вѣре агыл, управышты. Нѣнѣм тѣштѣ коридореш пачкыдон ѣѣрен шѣндѣмѣ. Ку шанен, каждый нѣлѣн кердѣн.

Врона вахмистр докыла кок ашкылым ѣштѣ.

Дзѣбек тѣнѣрѣмок шайыкыла цѣкнѣ.

— Колышт тѣны! Шулер! Мѣнѣ тѣлѣнет мундирѣм дѣ чинѣм пуѣнѣм, но цилѣ тидѣм тѣнѣ капаен ат лык гѣнѣ, мѣнѣ тѣнѣм сѣкѣлтем, дѣ тѣшец анзыцшы иктѣ шѣдѣ салам тупешет пиштѣктем! Теве тѣлѣт тѣжем марки. Ёшкѣмедѣн цилѣ сбродедѣм погы дѣ листоквлѣм пецѣтлѣшѣ эдемвлѣде мѣнѣ анзыкѣм ит тол... А моат гѣнѣ—подпоручик чин дѣ тѣжем марки окса. Ёымын лѣмдон цуреѣм, честь ваштареш преступленим мѣнѣ ѣштем. Техень хамский лицѣ офицерский погоным лижѣктѣш недостойный ылеш. Но сѣкѣмѣ лиѣш ѣнет шаны гѣнѣ, тѣнѣ ти чинѣм получает. Оксадон шѣлѣш моло ит тумайы—мѣнѣ тѣнѣм рок лѣвѣлнѣт моам. Марш!

Дзѣбек оксам роалта дѣ пиш чѣнѣ сѣрнѣл кеѣ, палашыжат тѣдѣн тѣреш сѣрнѣл ак поспейѣ, дѣ ти велдѣк вахмистр чуть веле кыптешт ак вац. Палашым хватен, тѣдѣ коридорыш кыргыж лѣктеш.

— Теве ма гишан тѣнѣн маредѣм фронтыш колтенѣт ылын,—Людвига пѣжгѣлтѣ.

— Ясновельможный пани! Тѣнѣм сарвалем! Тѣнѣн ѣледѣм шывшалам... Пан граф цилѣ тѣлѣт ѣштѣ... Ётары-

дай тйдём!—Людвиган пылвуйжым элтәлен, Франциска мәгбәрә.

— Яра, мёнъ цилә бштем, толькы мәгбәрәш цәрнә,—Людвига тыргыжланен попа.

— Святой Мария лымдон сарвалем, талашал, ясновельможный пани! Тагачы йыдым нёнъм лұят. Капитан бшке келесбш,—седьрә гыц чучь-чуть кёнъыл, Франциска попа.

— Сейчас мёнъ граф докы кеем. Ладнанг, Франциска,—Людвига келесә. Сарвалышы бдрәмәшён лицәшкы анжаш тйдёлан лелы дә тйды кыдеж гыц пёсын ләктын кей.

— Ку тбштй? Ах, тиды тыньы, Людвись! Ит йәтлы мёнъм, мёнъ кызыт пиш когон ам йәрсй.—Эдвард телефон трубкам стёл вёкы пиштә.

Төдён кабинетшы штабыш сәрәл колтымы ылеш. Стёл вёлны—кок телефон. Стеняштй—якшаргы дә шим флагвладон пышкын шёндёмы карт кечә. Диванышты шашка дон револьвер кийт.

— Эдди, ик минутеш веле... Мыләм ик делам бштен пуай ылнежы...

— Попы, Людвись. Тёнъ вет пәлет, мёнъ тёләнет цилә бштем.

Телефон звоня. Эдвард трубкам нәлеш.

— Мане, мёнъ. Ма? Павлодзиштй восстани? Ма техень? Вокзалышты лұлыт? Ма лиәлтмём кызыток пәлен нәлдә. Конечно... Циләм ял вёкы шагалтыда... Сейчас мизм... Ма? Немецкий эшелон? Усадьбым перегәш ик взводем колтыда. Мане. Сейчас кеем!

Эдвард, арышы ганьы, трубкам стёл вёкы шуэн колта.

— Ма лиәлтён, Эдди?

Могельницкий прәжәжым талашен бштәләш тёнгәлеш, тбштйжы шашка дә револьвер кечәт. Лицәжы тйдён пёцкәтә.

— Изиш неприятность тбштй лиәлтён. Мә цилә тидём төрлен колтенә... Сейчас тишкы Владислав кавалерийский взводдон толеш. Ит тыргыжланы, мёнъын сусуэм, цилә төрләнә. Тенге гёнят, иктә-ма лимәш гыц, кейш йәмдёләлт... Мёнъ штаб гыц звонялам. Ну, север кызытеш!

— Эдди, а мёнъын ядмемжы?

— Просты, тёнъ тйдём вадеш келесет...

— Дә тёнәмжы позда лиэш. Мёнъ сарвалем тёнъм, Эдди... Мёнъ лымешем бштәй—Юзефын эргёжым освобождать! Мыләм келесәшәт лұдыш, но тйдём ти йыдын лұят.

Тйды Эдвардын корныжым әрен шёндә.

— Ах, вот тёнъ ма гишән! Ну, тидём бштәш акли. Тйды лұдышлә эдем. Дә, вообще, мёнъын шергәкәнем, ти делавләшкы тёнъ ит ярлы. Мёнъ талашем, Людвись.

— Сарвалем тѣньѣм, Эдди! Мѣнь лѣмешем тидѣм бѣштѣй... Колат? Сарвалем!

Тѣдѣ Эдвардым пулшыжы гѣц элтѣлѣ дѣ тервенжѣ пѣзѣйрген шагалеш.

Но вѣтѣжѣн элтѣлѣмжѣм колталтен, Эдвард тѣдѣм брѣдѣжѣш пыток карангден шагалта.

— Мѣнь тишѣкен ик минутешѣт кодын ам кердт. Мѣньѣм вычат. Вокзалышты ладна агыл... Цевер...

Людвига тѣдѣм шокшыжы гѣц хватя.

— Эдди, мѣнмѣн яратымна лѣмеш, сарвалем тѣньѣм. Тидѣм ат бѣштѣ гѣнь, значит мѣньѣм ат яраты...

Эдвард трѣк сѣрнѣл шагалеш, уштѣ анжалтышан, викок брѣдѣж эдем ганьы.

— Мѣнь шѣдем тѣлѣт, остаткашѣжѣ мѣнь тѣнь гѣцет тергем... мане тергем, штабын делашкы тѣнь ит йыхны! Тѣньѣ бѣштѣш литѣмѣм кѣчет. Ма дела тѣлѣт нѣнѣн докы? Ти эдемвлѣ мѣнмѣм пѣтѣрѣш йѣмдѣ ылыт, а тѣнь нѣнѣмок эче защищает... Тѣньѣн пуры кымылет кынеш ак тол. Нѣнѣм арыш пивлѣ шотешок пѣтѣрѣш келеш! Пожалуйста, шам гѣц кетеок! Мѣлѣм палшышаш годым, тѣнь аптѣртет веле.

Амаса чѣчѣлтеш. Коридор мычкы пѣнгѣдѣн ташкалмы ял юк дѣ шпор юк чѣнь шактен эртѣт. Ик минутышты кым мыктешкѣ халашкы тѣргѣшдон кыдалыт.

VI ГЛАВА

Подпоручикын шѣртнѣй погоным дѣ тѣжем маркым кидѣшкѣжѣ пырташ Дзѣбек пыток решен, а дела ак лѣк гѣнь—пакырак шѣлѣш. Такшат вѣрѣм вѣшталташ тагынамок жеп шон. Но кѣзѣтшѣ, мадыш тѣнгѣлѣлтмѣкѣ дѣ картвлѣмѣт шѣлѣтѣм годым, лѣдмѣ шамжым тидѣнѣм шулер шамжок сѣнгѣ. Пѣтѣриок цилѣ „банкеш кемѣлѣ“. Вычок эче техеньок тыргыж вес веремѣм, кынам сѣкѣлтѣмѣ лиѣшѣт куштылгы, тенгеок генерал лиѣшѣт лелѣ агыл. Толькы самынь бѣнжѣ ли. Кого мадыш икѣнѣ веле лиѣш... Дѣ тидѣ действыен.

Кок капралым дѣ шукердѣт агыл Пушкальская панин „заведеништѣ“ швейцарышты служышы Кобыльскийѣм, кѣзѣтшѣ бѣнде жандармерин сержантым, сагажы нѣлѣн, Дзѣбек рабочий поселкышкы кеѣ.

Пшеничек ѣлѣмѣ тома доран трандас шагалеш.

— Стоп!—Дзѣбек корны вѣкѣ тѣргештен вала.—Кобыльскийѣ, паштекем! Ти стерва Пшеничекѣм ѣнят хватен кердѣнѣ...—дѣ, палашыжым кычалал, кудвичѣш пырен кеѣ.

— Теве тѣдѣ, теве! Шагал! А то лѣэм!—пекарын кого

кәпшй тйдйн нержй анзылнок мйнгеш коридорыш цак-
нен колтымык, Дзобек сусун сйгйрәл колта.

Леон комнатышкы бомбыла пырен кеә дә паштекшй ама-
сам көргй гйц пиштен шйндә.

— Езус-Мария! Ма техеньй?—әвәжй сйгйрәл колта.

Но тудйн амасам тарватат уже.

— Кобыльский, пыдырты, а то шйлеш!

Сержант кыргыз миә дә цилә кәпшйдон амасашкы шын-
галтеш. Пыдырген кешй амаса паштек кйдежйш пырен
кеә дә, равновесижым ямден шуэн, седйрәшкй кенвазеш.
Тй выртынок Пшеничек окняшкы кыргыз миә, вуйжыдон
рамым шйкәл колта дә садыш тйргештә.

Окня пыдыргым юк, пырен шагалшы эдемвлә дә эр-
гйштйн кыргыз шйлмәш шонгы Пшеничеквләм өрт гйц
колтенйт. Лудмй пардон нйны апай ганы лин шагалыныт.

— Кычы тйдйм,—Дзобек сасла, но комнатышкы ййле
пырен кеәшйжй седйрә гйц кйныйләш цацышы Кобыль-
ский дә кенвацшы амаса тйдйлән әптүртәт.

— Эчеәт шйлй... Эх тйнь, тангата! Мам анженәт? Не-
рет анзылнок ылы вет, сволочы!

Шушыртым пылвуйжым нйәлтйл, Кобыльский сылыкын
попалта.

— Тйдй, пане Дзобек, тйньйнәт нер анзылнеток ылы...
Дзобек тьотя докы кечәлтеш.

— Ну, тйнь, шонгы кляча! Тәрвәнй! Мә тйньым йрик-
тәйләнә, вара келесет, кышты эргет шйлйн йлә.

— Военный пане, мйньжйм малын?—чешский ййлмйм
польскийдон яркалыл, тьотя пелештә.

— Тйнь эче ядыштат, ма гишән? Мйнь тйләнет тенгечй
мам попышым, каналья? Токет толмыкы, мйләм торок ке-
лесй маньым вет?

— Бйшке туан эргй вйкй, кынам вара тидй ылын?

— Ну, мә вот тйньым тымдалтенә, тйнь цилә тидй ги-
шән отвечает... Марш!

— Тә кышкы тидйм нәнгедә?—папа лудйн сйгйрәл колта.

— Тырлы тйнь, ведьма! Цилә тә ик нырыштышок мөр
ылыда... Тырлы, а то тишәкок тйләт мычаш лиәш...

Вуйжым кымык сәкәлтен, тьотя калнактеок кок жандарм
лодон ашкеш. Ййрвәш юк лыктеок пашкудывлә шалгат,
коклы и нәрй нимахань скандалтеок йлйшй честный, соок
смирнә колесникым арестуймы гишән нйны цудеят.

Пел цәш эртймык, вәтйжйм дә тетявләм лудйктен, нйл
жандарм Патлайын изи пөртйшкйжй пырен шагалыт. Нй-
нын толмышты сйнзәәш торок тйкнә. Тиштй сакур заво-
дыштыш рабочийвлә йленйт. Патлайым цилән пәленйт. Ик-
маняр минутышты тома доны рабочий цуца погынен шага-
леш.

— Тюрма гыц лăкшы ырвезы тълат мам попен? Келесы!—Курныж ганы Дзобек Патлайын ватъжы докы миэн шагалеш.

— Мынь нимат ам палы...—лудын шыщы тоша изи капан, ёдрамаш олен попа. Ёрвезывля, цилан изивля, тьдын туп шайылныжы лыкышкы пьзьргат.

— Ну, тынь...—Дзобек худа шаядон шудал колта,—тынь ышмаэдым пачат!

Тьды талаша. Воззанивлям пецатлышывля докы кишам лымьнок тышты моаш лиэш манын тьды шижын.

— Ну, вот... Тенгечы тонет Пшеничек ылын... Тьды ма донна шынзят уже да цила шайышты... Конечно, тьдым ма салатон тьорен шындымня паштек. Седьдон, ам палы манмет нима пользымат тълат ак пу. Маланна трештаралаш веле келеш. А тынь ат келесы гынь, аль алталет гынь, тыням каваштедымат вьлецет кыдашам. Попы!

Ёдрамаш лыкышкы пьзьрген шагалеш, тьды когон лудын.

— Мынь... Нимат ам палы...

Дзобек талаша.

— Кобыльский, тынгалтыш шотеш иктым пу тидьлан!

Ныл оголан ганы форман, ушкуж шуан да лап лепкан Кобыльский нагайкаан кидшым лултал колта.

Ава дон тетявля иканашты сыгырал колтат: авя—каршты-машеш, ырвезывляжы—лудмашеш.

— Тырлы, авя пи... Попы, мам тълат келесенят! Попы! Кобыльский, эче иктым пуай!

Ёдрамашын орт гыц кемыля саслымыжы олицашты шалгышывлям кьзьдон вуйта шырал колта.

— Мам тидым тышты бштат?

— Ой, эдемвля, мам вара та шалгедя? Пьртыш пыремада.

— Анят, тышты ёдрамашым орландарат, а та ышмадам жьрен шагалында...

— Тюрмашты эдемым шуктымьшты ак ситы, эче ёдрамашым шит...

— Эй, мужиквля, кеня!

— Шагалда! Кышкы!—амаса сага шалгышы капрал сыгырал колта.

— А мам та тьдым бштедя?

— Мам нинь саслат?

— Пьртышкы колты!

— Малын понятойвлядеок?

Шьдын саслымы юквлям колын, Дзобек амаса анзык лăктын шагалеш.

— Тиды ма техенья? Кьзьток шаланыда!

Икят ак каранг. Анешля, юкышкы цила вецын народ погынаш веле тынгалеш.

— Марюса кывам нагайкадон шит! Мбнь бшкеок окня вашт ужым...—завор вькы кузен шынзын, Василек сасла.

— Малын бдрамашым шидя?—блалшырак рабочий Дзобекым ядеш.

Народ шайыцын со шыкя. Дзобек пиш когон лудын колта, тупшы мычкы уштын чучеш—тыштб кышкы вуйта каштеш. Тиды паля, лудмыжым народ цаклыш гынь, тидым винок нембртен шуа. Тиды револьвержым кобура гыц лыктеш.

— Шаланыда, а то лулаш тынгалам!

Анзыл радб айынал кея да пакыжок каранг ак кердт: шайыцын седок шыкят. Лач пандашан ик рабочий веле, Дзобек анзылнок шалгышы, вяржы гыцак ак тарваны.

— Тынь ти хдырдон ит шалалтыл. Цилам лул ат пбтарб... Лучы пурынок карангда тишец...

Лумб юк цилам шумбштб гыц севал колта.

Рабочий онжым кидшбдон кычал шында, лывшалт кея да покан кенвазеш. Халык тбдын йбр тышакко чбдем кея. Жандармвля порт гыц Патлайын ватыжым шбкен лыктыт да извозчикын пролеткыш шыкял колтат. Револьверыштбм кидешышток кычен, жандармвля бшкеак кузен шынзыт.

Дзобек дон Кобыльский вес извозчикын пролеткыш шынзыт да тоже кыдалыт.

Пушмы эдем йбржы большы да большы народ погына.

Глушко слесарьым пушмы увер поселкышты йбрваш шарлен кея. Тб увер цилам лыквляшкок пыра да сек палнышы землянкывляшкят шозш. Шукыжок Патлайын тома докы талашат, ма лиялтбм бшке сынзаштбдонок ужнешты. Кыдыжы бшке томашты анзылны тыргыжланен шайыштыт.

— Ма гишан пуштыныт?—увербм кандышы гыц иканышты таманяр юк ядыт.

— Патлайын ватыжы верц шагалын. Да тбдым себб Кобыльский, тбвеш Пушкальская доны блбшышы вышибало револьвер гыц луэн пиштен.

— Кобыльский агыл, тбвеш пазарышты рулеткым сараылы вет, тбды. Кызыт тбды нынын доны вахмистр.

— А кышты законжы? Эдемвлам нима деладеок пуштыт.

— Закон иктб—кб пандым кычен, тбды капрал лин. У хозавля якте блен шоктенна!

— Мане, бнде тенге: ик кечы бленат, сакалтыделыт—таум келесы. Ну и блбмаш!

Кышты-тиштб веле шаявля смелыйрак ылыт.

— Тиды ма гишан та, тбнгвля?

— Да так эче, йблмынам тыгатена... Ти гадвля мам шанат тбдым бштат. Мажы тебе большы йблмынам тыгатена. Лборгалалына—да портыш! Йыдымжы токет толыт да кишкэдбм лыктыт...

— Ма бне тынь, техень лудтбмб, тиштб шалгет? Ке панвля докы да попалты нындон.

— Тѣньжѣ ма, пѣэдѣм кайзыктет? Тиштѣ эдемвлѣм лѣлѣт, а тѣнь шутѣм бѣшет!

— Немецвлѣлѣн оружим идѣ намал манѣн мѣнь попышѣм вет. Теве бѣнде немецвлѣ шѣлѣт, а панвлѣлѣн масакѣм анжыкташна киднѣ охѣр. Так и кышкыжит.

— Народ дружна ылгецѣ, а то вет каждый бѣшке каваштыжы верц пѣтѣрѣ.

— То-ты бѣшкѣлѣ! Кѣшѣнѣштѣжѣ парня важло гѣц анжыкталеш дѣ, бѣнжѣштѣ кычеп манѣн, давай кыргызаш...

— Мѣ тиштѣ, лач фронтѣшты ылшывлѣжѣ, кымшѣдѣ эдем нѣрѣ ылына... Винтовкѣвлѣм цилѣнок сдѣйымлан мѣнь ам бѣнянѣ!

Но тиштѣ шая лошкы попышѣн вѣтѣжѣ пыток пырен кѣ.

— Игнѣти, ѣл токѣна! Ѧл, манам, токѣна!

Баранкевичѣн заводѣшты кокшы смена пѣшѣм пѣтѣрен. Заводѣн главнѣй капкажы анзылны вашталтышеш толшывлѣ шукѣн погѣнен шагалыныт. Икманѣр рабочивлѣжѣ контрольный будка вашт завод цехвлѣшкѣ пыренѣт, вес цуцажы, пушмы гишѣн уверѣм колынытат, капка доран шагалалыныт.

— Мам шалге дѣ? Пырыда манам!—капка оролы, шонгы тѣотѣ сасла.

— Поспеенѣ... Гудок ылте эче.

Андрѣй камакашкы остатка порци кѣ-шѣм шуа. Цѣш стрелка кымытыш лишемѣн. Кочегарвлѣ лу минут ѣл гѣц анзыц вашталтыныт.

— Колынат, Андрѣша, ляхвлѣ Глушком лѣэн шуѣнѣт,— тидѣн докы мишѣлѣжѣ, Дмитрусь тѣнгжѣ кочегар тѣдѣлѣн келесѣ.

Котельнѣйш у сменѣштѣшвлѣ пырат, дѣ Андрѣй шаявлѣм колеш:

— Капка донѣ тымаша тѣнгѣлѣлтеш!

— Охранниквлѣ тѣшкѣ кыргызевѣ, ужыц?

Окня тѣнѣ лѣмѣм юк шактен колта. Кочегарвлѣ икѣнѣ-икѣштѣм анжалыт.

— Мѣ тѣштѣ?

Вес гѣнѣ лѣмѣм вычен, икманѣр веремѣ цилѣн юк лыктеок шалгат. Андрѣй ташкалтыш мычкы пад левѣш вѣкѣ куза. Кушнѣ—кѣм ѣнгѣсѣр окня. Нѣнѣн логѣц иктѣжѣ виш. Тѣдѣн вашт завод капка каеш. Тѣштѣ тама-ѣнят ѣнѣнок агыл кѣ. Капка анзылныш площадь цилѣ хѣлѣ народдон пѣѣнѣлт шѣнзѣн. Тамаханѣ эдем пичѣ вѣкѣ кузен шагалы дѣ тама-ѣнят народлан сасла. Капка докы, иктѣ паштек весѣ, заводѣм охранѣйшѣ легионервлѣ кыргызыт.

Сагашы машиннѣй отделени гѣц котельнѣйш младшѣй механик, пан Струмил кыргыз пыра.

— Малын тә сменялан гудоком ада пу?—кыце кердмьн тьдй сасла.

— Птаха кышты? Пуда йа гудоком!

Тьдм иктят ак колышт, тидм ужын, гудок клапаным пачшы керемьштбш колцам механик бшке хватя да шыпшыл шьндә.

Пиш силан гудок юкеш Андрий трькьштб лудьн колта. Тьдй цилә монден шуа. Тьдй капка анзылны токо тьнгәләлтшй тымашам веле ужын да трьк—гудок юк.

Цилә амасавлә гьц завод кудвичбш народ ружге ләктеш. Рабочийвлә лошты—пелыжок бдрәмәшвлә.

Андрий йблерәк седьрәшкы вален кеә.

Струмил колцам колталта. Гудок тырла. Кьзйт ижй механик Птахам ужын колта.

— Тьнь кышты каштынат?

— Мьнь окняшкы анжышым...

— А-а-а, окняшкы! Тенге гьнь, расчелым получаы. Тьньм ровотаяш тәрлевйт... Шагалда пшәш!—Струмил кочегарвләм сьгьрәл колта да машинный отделенишкы чьнь кыргыжеш.

Андрий икманяр веремә тәрвәндәок шалга. Тьдм вуйшыкыжы ик шанымаш пырен кеә.

Тьдй коктешләнә, шанымашыжым карангден шунешй. Но шанымашыжы яжонок тьдм хватен нәлбн. Шумжәт руй-й чучын колта, вуйта тагышец кшбц тьргештәш йәмдәләлт шагалын. Дә ик выртышток тьдй амасашкы кыргыж мйә, тьдм срален шьндә да сравачшым кьшәнбш пиштә. Вара падвлә докы мйә, колцам хватя да тьшәк кидмыч кечәлтеш. Гудок юк угьц тьнгәл колта.

— Тьнь ма, ородыш кенәт, Андрий!—кочегарвлә Птаха докы кыргыж мйәт.—Мәвмәм циләнәм пшә гьц лыктын колтыктынет ма?

Но Андрий ньнм ак колышт. Тьдй колцам седок улйкылә шыпшеш.

— Прахы, Андришка! Циләм вет поктен лыктыт,—Дмитрусь сарвала.

Андрий охыр кидшбдон лелй ломым хватя да Дмитрусьын лицәжй анзыланок сьгьрәл колта:

— Келесй хлопецвләлән, тишец ләктын кештй! Запасный амаса вашт... Мьнь ньнм ломдон шйәш тьнгәлбнәм манын пускай попат...

Но тьдм саслымжы ак шакты. Тьнәм Андрий колцам колталта. Гудок выртышты тырла. Кок кидшбдонат лелй ломым роалтен, сьнзәжм йылатен шьнден, кшшү пыракеш шимем шьцшй, тьдй тәнгвләжылән сасла:

— Запасный амаса вашт кыргыжда! Хлопецвлә, пурынок ядам—кьзйток ләктә! Мьнь гудоком саслыкташ тьнгәләм, народым кьнблтәш... Пускай мьньм бшкетемьм шит...

Ләктә, хлопецвлә, а то ломдон шийш тѳнгәләм! Йѳлеләк! — Тѳдѳ ломдон шалалтен колта. Кочегарвлә цилән запасный амасашкы шыралтыт.

Андрій амасам кѳртни крѳквләдон крѳклен шѳндә, ломым амаса кѳлеш керѳл шѳндә дә эчѳт колцажым хватя. Воздухым цѳтѳртен, лѳдѳшлә несчастливым увертәрен, гудок юк эчѳт мѳгѳрәш тѳнгәлеш. Халаштышвләм циләм тѳдѳ ѳлицәшкѳ поктыл лыктеш. Тѳдѳ Баранкевичын шѳэ ѳпшѳм кѳнѳѳлтә. Тѳдѳ Вронам цѳре гѳц вазыкта дә Дзѳбекем цѳтѳртәрен колта. Тюрмаштат гудок юкым пыт колыштыныт. Немец салтаквлә эшелон гѳц тѳргенѳт дә йѳрвәш анжылтыныт. А гудокшы седок урмыжын...

Охранниквлә котельный кѳдеж амасашкы пыраш кредәлѳт. Но кѳртнидон коваен шѳндѳмѳ лелѳ амаса прикладвләдон шимәшеш цѳтѳрәлтеш веле.

— Ташкалтышым кандыда! Окнявлә докы кедә! Лудә тѳдѳн вѳкѳ, пся его матѳ! — капрал охранилан сасла.

Окняшты лѳмѳ юк шактен колтым паштек вуй мычаштыжы пуля шйшкен эртѳмѳкѳ ижѳ Андрій лѳдѳшѳм цақлен колта. Тѳдѳ, ѳшкейт ак цақлы, колцажым колталта. Гудок тырла. Вес гәнә лѳмәш гѳц спасаялт, Андрій кѳ-шѳ йәмѳш шыралтеш.

Винтовкан кидшѳм анзыкы виктен, окняшкы легионер пѳзѳрген пыра. Птаха кѳ-шѳ йәмѳштѳ әрен нәлмѳ каля ганьы пѳртѳлеш. Бунтшылан конец толмым тѳдѳ шижеш. Тѳдѳлән пиш когон ясын чучын колта.

Окня әнгѳсѳр, дә легионер пулшыжым анзык ѳштен пыраш кредәлеш. Шайыцынжы тѳдѳм шѳкәт. Тѳнәм Андрій аш кѳ-шѳ маклакам хватя, хотѳ пуштын шуат гѳнѳят, йәм гѳц тѳргештен ләктеш. Шалалтен колта, кѳ-шѳ маклакажым кыце-кердмѳн шелеш дә легионерѳн лицәшкѳ тѳрок чучеш. Тѳдѳжѳ урмыж колта. Лицәжѳ выртышты вѳрәнг кеә. Винтовкыжым шуән колта дә ѳлнѳ шалгышы легиснервлән кидѳш кенвазеш. Винтовкыжы котельный кѳдеж седѳрәшкѳ цонгыртоқ кенвазеш. Эчѳт лѳмѳ юк шактен колта. Сусу пардон Андрій ороды ганьы лин колта. Тѳдѳ кѳ-шѳ маклакавләм окняшкы кыце-кердтмѳн колта.

Окня вес велнѳ шудалмы юквлә шактат. Ташкалтышыштыш әдемвлә талашен мѳнгеш валат.

Андрій когон шѳдешкен колта. Тѳдѳ прәжәжѳм кедәрен шуа дә колцам регулятор тервен шыпшыл ялштен шѳндә. Гудок угѳц урмыжаш тѳнгәлеш. Дә ѳнде тѳдѳ тавыкынтавыкын ак мѳгѳрѳ — Птаха прәжәжѳм ваток ялштен.

Андрійын кидшѳ ѳнде свободна. Трук хватен нәлмѳ лиәш ѳнжѳ ли манын, окняшкы седок тѳдѳ кѳ-шѳ маклакавләм кѳшкә.

Котельный кѳдежѳштѳ эче кок окня ылмым кредәлмѳ лошты Андрій монден шуән. Дә чѳчмѳ кок окня гѳцәт стѳок-

ла пыдыргым юк шактен колтымык веле тйдѣ ынгыла: кым окня ваштареш тидѣлѣн кредѣл сѣнгѣш агыл. Пульвлѣ эчеѣт тйдѣм кѣ-шѣ йѣмѣш поктыл пыртат. Ик окня гѣц винтовка дул кайын колта.

Андрій тѣшкѣ кѣ маклакам шуѣн колта. Но вес окня гѣц лѣен колтымаш тйдѣм шайык цѣктѣрѣ.

— Бндежѣ теве концец!—Андрій келесѣ дѣ изиш веле ак мѣгѣрѣ. Тйдѣ когон сылыкланен колта.

Тѣшѣкок тйдѣ когон янгылымжым шижеш. Седѣндон, кредѣлѣшѣт ак шаны, тйдѣ йѣм лыкышты бнде шѣнзѣ. Тйдѣн покажым тама-ѣнят карштарен шырал шѣндѣ. Птаха, бѣшкеѣт ак цаклы, шырал шѣндѣшѣ хѣдѣрѣм хватен нѣлеш. Тидѣ кѣ-шѣм нѣртѣмѣ пожарный машинѣн кишкѣ мычаш ылын.

Янгылышы шамышты тама-ѣнят бѣбѣж кеѣ.

— А-а, тѣ шанедѣ, мѣнѣым кидѣшкѣдѣѣт уже кычендѣ, сволѣчѣвлѣ, панский душавлѣ! Сейчас анжалына!—когон саслышы гудок юкышты иктѣт тйдѣм ак колеп гѣнят, Андрій чѣнь сѣгѣрѣл колта.

Андрій вѣдѣм шлангыш колтышы аравам пиш чѣнь сѣртѣш тѣнгѣлеш. Брандспойт гѣц, цожге шишкен, парлѣктѣш тѣнгѣлеш. Тйдѣн паштек шокшы вѣд нѣрхѣш тѣнгѣлеш. Кѣ-шѣ йѣм цѣц пар шагалеш. Андрійлѣн шѣлѣшѣт акли ганьок лиѣш. Цѣтѣрѣш кидшѣдон брандспойтым хватен, парнявлѣжѣм йылата гѣнят, трубка гѣц нѣрхѣшѣ шокшы вѣдѣм тйдѣ котельныйш колташ тѣнгѣлеш.

Дѣ, тйдѣм пуштын кердмѣш ышышкыжат бнде ак тол, тйдѣ шокшы вѣдѣм окнявлѣшкѣ колта. Окня вес велнѣ урмыжаш тѣнгѣлшѣвлѣм колын, сусу пардон дикарь ганьы тйдѣ тѣргештѣлеш. Тйдѣ бнде, падвлѣ лѣеш шѣнзѣнѣт, вуйжымат ак лык, брандспойтым сѣркѣлѣ, окнявлѣшкѣ шокшы вѣдѣм цожге колта.

Шѣмжѣ онгышты, пыдешт кеѣ машанет, тѣргѣ. Котельный цѣц пар шангок. Седѣрѣ мычки шокшы вѣд йога. Андрій пад вѣкѣ куза. Тѣдѣлѣн пиш пѣцкѣтѣ. Кидшѣм йылата. Тенге гѣнят, техень трудна положени остатка якте тйдѣм кредѣлѣктѣ.

Гудок урмыжмы юк хала мычки седок шѣрлѣ.

Могельницкий штабыш кыдал толеш.

— Ма тидѣ тѣмдѣн техеньѣ?—тйдѣ Вронам строгы ядеш.

Капитан кидшѣм козырекшы докы лѣлтѣлеш.

— Шанаш лиѣш, серьезный беспорядкывлѣ, пане полковник. Мѣнѣын вахмистрем ик рабочийым, ваштареш шагалшым лѣѣн шуѣн. Дѣ тевеш, заводышты ровотаяш отказенѣт, митингым бѣштѣт. Мѣнѣ тѣшкѣ Зарембам колтышым...—вѣлец анжен ладнанок Врона рапортуя.

Эдвард тѣрѣвѣжѣм шѣдѣн пыреш.

— Кү тиди гудокым саслыкта? Малын та кйзйт якте ти тревогом цярйделда? Ма, нйны заводым хватен нлбнйт?

Врона кидшым изиш валталалеш. Шыпшылт шйцшй кпдон шалгаш тйдйлн неприятны. Тйдй Могельницкий гйц вольно шалгаш разрешеним вычен, вет младшийвл дон старший офицервл лошты вежливость лишашлык.

— Уке, заводушты мнман охранниквллок ылыт. Но ик кочегар котельный кйдежйш пырен шйнзйн, да кйзйт якте нигыцеят тйдйм тйшец пыргед лыкташ акли.

Могельницкий шашкы вурдыжым шйдйн севл колта.

— Ик эдем, манат? Колышт, капитан, ма тидй—мыскылымаш? Ик эдем цилл халам тярвтл, а та тидйм ладнан анжен шалгедл.

Окня тунй силан гудок кйрйлтеок мугйрл. Тидй Могельницкиййм пиш когон шйдештрл.

Врона тйдйн анзылны истукан ганьы шалга. Эдвард кйзйт веле бшке оплошностьшым цаклен колта.

— Вольно! Вет бшкеок ынгылет, кйзйт тидйм анжаш уке,—кидшйдон тйдй тыргыжланен шалалтен колта.

Врона юкымат ак лык, кидшйм колталта.

Окня тунй тама лычи-лочи шактен колта, тгү кукшы укшым вуйта тодеш, да тйшаккоок тырла. Могельницкий пйсйн окня докы ашкед мй.

— Тидй Заремба, бшлнжй корным ирйктл,—Врона ынгылдара.

Могельницкий тйдйн докыла сарнлеш.

— Эшелонштыш немецвлл кыце бшкймйштйм видят?

— Кйзйтшй худан агыл. Халашкы взвод гйц чйдйн ак кашеп. Со йамдйвлл. Эшелон лишкй иктймат нлйн ак миеп... Нйны шймшудй эдем нрйн ылыт. Нйл оруды, броневтомобиль. Пыжлымаш ак палдырны, офицервлл вярйшчйшток ылыт... Магазинвллштй нйны цилл продовольством поген нлбнйт, туллшйжй распискывладон туленйт. Мйнь полицейскийвллн нйным тйквллш агыл, магазинвллжйм питйрлш шуденлм. Ваштареш шагалыток гйнь, иктл-махань мерлм принимаяш вярештеш.

— Мане, мане, нйным тйквллш ак кел,—бндежй ладнаракын Могельницкий келесл.—Келесй, кыцелл тйн шанет, цилл тидй „нйнын“ пшл агыл?

Полковник кй гишн попа, Врона трок ынгыла.

— Конечно. Ик воззванижок мам стоя. Тенге гйнят, вахмистр тй эдемйм пуште ылгецй, мйнь шанымемдон, цилл тырынок эртл ылы.

— А тйнь иктл-мам пален кердйц?.. Кй тидйм печатлен?

— Кйзйт эче известны агыл.

Тамам решлш цацен, Могельницкий ик лык гйц весйш сарнлеш. Вара, палашыжым кычалын, стл сага шйнзеш.

— Вот ма, пан капитан,—тйдй пингйдйн келесл.

— Колыштам,—Врона эчөйт вианен шагалеш.

— Тынъ ынгылет, пан Врона, халашты техень положеним эче ик-кок кечыш колтышна гынь, тынам...

— ынгылем,—Врона попалта.

Могельницкий кынъылеш. Шортный кандрэвлэдон тырлэл шындымь воротникшым тэрлэлтэ, вуйта тыдылэн шулашкыжы лелы, да келесышашлык шаяжым кашарта:

— Тенгелэ, делам йылерак тынгэл. Сек пьтарыок—тюрьмаштышы цилэ ты швальым ти йыдын лул опташ приказываем. Нынйм кышкы-гынят хала гыц өрдэжышкырак лыкта. Пускай иргодым хала кымдыкеш тиды гишан извещенивлэм мыньын лымемдон клеят.

— Колыштам.

— Вара, вадеш шым цаш гыц поздан иктэжы нержым олицашкы кайзыкта гынь,—лүдэ!—Эдвард перчаткам кидышкыжы пиш силан шывшыл шында.—Кытом виташкы поктыл пырташ келеш. Кытө соок кытө ылеш. Тыды гишанок саламат урдат.

Окня тунь гудок юк седок мугырен.

— Да тишец пақыла, пан капитан, тынь гыцет техень ответым мынь ам кол лижы... Ик эдемдон кызыт якте слаен кердтелда, кыды кызыт якте со эче урмыжеш.

— Тышты Заремба ылеш. Гудок цэрвэшашлык, пан полковник.

Могельницкий, акат калышт тыдым, амасашкыла ашкедеш.

— Тынъ сагаэм кеет.

Часовойшты шалгышы капрал нынйлан чествым пуа да, ныны улык вален кемыкы, Вронан кабинетыш пыра да телефон сага шынзеш.

Штаб анзылан кавалерийский взвод строялт шагалеш.

Владислав Могельницкий, ньоцката кыпшыдон өртнелыш шынзынэнт, строй анзылны мыктен каштеш да ши кандрэдон олмыктен шындымь конфедераткыжым седок тэрлэлеш. Бэажы дон Вронам ужын, имнижым шпорвлэдон чынь тэрвэты да царгатам сыгырал колта:

— Взвод, сми-и-и-рно!

Эдвард ялжым өртнел колцашкы чикты, „куштылгын“ кузен шынзэш манын, риснялтен колта.

„Шонгемэм тама? Парижский лимузинвлэ ялын кашташат мондыктеныт,—досаднан тыды шаналта да карштымашеш лицэжым кыптырталеш.—А молы ситыдымашеш геморрой эче! Викок кавалеристлык агыл...“

Тыдын докы Врона кыдал мий.

— Анжалына, махань-техень „серьезный беспорядкывлэ“,—Эдвард мыскылымла пелешты да имнижым шпорвлэдон чынь тэрвэтен колта.

Владислав командым пуа, да шайылны имни таган юквлә шакташ тѳнгәлѳт.

Пѳтәриш эдем цуцам нѳнѳ аптек доран вәш лит.

— Махань дела?—Эдвард чѳнь сѳгѳрәл колта, да ши-жеш—вургымла сѳнзәхалжы тѳдѳн тѳргәш тѳнгәлѳн.

Тѳдѳн дорц сек лишнѳ приличнѳй, нѳ незер ыргемән интеллигентнѳй бѳдрәмәш шалген.

— Тишкѳ кым эдемѳм шушыргышывләм канденѳт.. Ик бѳдрәмәшѳнѳм сѳнзәжѳм шин лыктыныт,—польский йѳлмѳдон тѳдѳ келесә да виноватанла йѳрәлтә.

— Ку нѳнѳм шушыртен?

Бѳдрәмәш шекләнән колта, да мам келесѳмлә, ак пәлѳ.

— Тишкѳ мыктен тәмдәнвләок толевѳ, господин офицер.

— Народым нима деладеок шит...

Врона юквлә шактым векѳлә имнижѳм сәрәл колта.

— Ку тидѳм келесѳш?

Народ тәрвәнѳләш тѳнгәлеш. Шайылнышвлә кыргыжитат уже.

— Нинѳм анжалда,—Эдвард пѳжѳ вашт пелештә да имнижѳм анзыкыла колта.

Народ мышкындым керѳл колтымы пышкыды нѳнжѳк-ләок тѳдѳн анзылны шәләнән кеѳ.

— Әй, тә! Томан йѳде, марш! Эче иктә стерва ѳлицәшкѳ ләктеш гѳнь, пускай вуйжыдон прощая!

— Пәне подпоручик, нагайкадон лыпшаш приказым пу-ай,—Вронан шѳдѳмѳм бѳшке шайылныжы Эдвард колеш.

Тѳдѳ лавшемжѳм трѳк шывшыл колта да кыдалеш.

„А жандармский пәшә пуры агыл. Лявѳрән пәшә!“ тѳдѳ йѳрнѳмблә монгыржым кыптырталеш. Фронтвлә гач әртѳ-мәштѳ воротникешѳжѳ тим цѳвештен йәлмѳжѳ годым лач тенгеләок тѳдѳ йѳрнен.

Тѳдѳм Врона поктен шѳеш.

— Мѳнѳ шанымемдон, пан полковник, взводем коден анзыкы мѳндѳркѳ бѳшкетет айырлаш ак кел. Пан Владислав сейчас тѳштѳ кынештәрен кода, да мә пакыла кен кердѳнә.

— Ну, ти кѳтѳлән кѳзѳтеш ик нагайкаок ситә,—Эдвард мыскылымла келесә.

— Мане, но нѳнѳн лѳгѳц иктәжѳ хѳтѳ кѳ маклакам шу-ән колтыш гѳнь...

Шайылны юквлә тырлат. Взвод лишемеш. ѳлицә бнде охыр.

— Цилә тидѳм перви полици бѳштен, бндежѳ, бѳшкеок ужат, ѳлицәм бшләннәок ти намозы гѳц ирѳктәш вәреш-теш.

Врона сотарымла йѳрәлтә.

„Йәлѳн киддон тылшолым ыдыраш тыменьбнәт тѳнь,

штабной крис! Ничего, чыванедым вйлецынет нини изиш кедарат... Вычал, тиди агыл эче лиэш“, тамахань-анят удовольствиедон капитан тумаялеш.

Врона войнам окопвлашты эртарен. Кокганя контужымы ылын. Капитан чин якте чуть-чуть служен шоктен. Тиди нуждаэм кеши помещик семня гыц ылеш. Бйлымашты неудачник, война гач тиди пиш когон жестокий лин. Луды салтак цуцам тиди сынза мычанжат ужын кердте, да тенгеок фронт шайылны, мйндир штабвлашты, халавлашты наслаждаен, йун бйлышывламат тиди яратыде. Окопыштыш лярвран бйлымаш гыц веселя бйлымашкы, тылыш лыкшы ни лишыл эдемжы, ни оксажы тидин уке ылын. Австриецвля докы пленыш попазымык, тиди сусу веле лин,—жестокий ылмыжы гишан бшке салтаквлajok тупышкыжы пулым колтен кердмаш гыц тиди ытлен. Австришты, поляк ылынат, Пилсудский тидым бшке легионышкыжы вербуен. Врона эчеш профессиональный убийцын пашашкы шагалын, но только фронт вес велны да мундир дон какардыжым вашталтен. Пилсудскийдон кыным нйлын кердтелытат, немецвя Магдебургский крепостышкы тидым шынденит (конечны, тюрьмажы тиди лымлан веле ылын, тидым тйшты яжон урденит), легионжым шаладен шуэнит; австрийский армишты большы воюйымжы шотеш, Врона тйням Варшавыш шйлын. Варшавышты тидым польский войсковой организацин вербовщиквляжы ¹⁾ кычал монят, варажы Заремба поручикдон иквареш Волынныш Могельницкий докы командиренит.

— А, эчеш погынен шагалыныт!—Эдвард сйгырал колта.

Врона вуйжым лулталеш. Кок блиця хрестяла ваш лимы вярйшты, срален шындымы булочный доны, лачокок народ погынен шагалын. Врона сарнал кея да кидшым шалалта. Взвод торгышдон кыдалаш тынгалеш да нинын шайылан строилт шагалеш.

Народ логыц юквя шактат:

— Малын киндым ак выжалеп?

— Тиди ма вара техень? Шужен колымла ма?

Взводлан вярим пуаш, Эдвардлан аль ордбжыш карангаш, аль народ лодон эртен кеяш келеш ылын. Тиди имнижым кыце-кердмын шпордон тарватен колта. Имни кок-яла кузен шагалеш. Бдрямашвлан да тетявлан лудын саслымышты Эдвардым изишат ак цары. Тидын самолубижы цакваш волям ак пу. Когон шйдешкымашеш тйрвбжым пырын, тиди народ вйкок кыдал пыра.

— Кышкы вара тынь? Бйрвезывля... анжемя, бйрвезывля!—тамахань бдрямаш лудын колтен сасла.

¹⁾ Пилсудскийын нелегальный военный организацижы.

Когон шѣдешкѣмашеш шѣленѣт ак кердт, Эдвард ѳртне-
лѣштѣжѣ шагал колта.

— Сабльвлѣ-ѣм! Владислав вѣцкѣжѣн сѣгѣрѣл шѣндѣ.

Тѣгу-ѣнят Эдвардын имнижѣм сермѣц гѣц хватя. Тѣдѣ-
жѣ большы тырхен ак кердт, палашыжым ножна гѣц шып-
шыл лыктеш. Эче ик секунда, дѣ тѣдѣ эдемѣн вуйгарка-
жым коктеш шелѣн шунежѣ. Но „назад!“ манын пиш чѣнѣ
сѣгѣрѣл колтымашеш дѣ имни анзылнок немецкий карту-
зын якшар тѣр кайын колтымашеш тѣдѣн кидшѣ шагал
колта. Эдвард лапшемѣм шыпшыл нѣлеш.

Кѣзѣт веле тѣдѣ народ лошты немецкий салтаквлѣм, а
ѳлицѣ оголыштыжы сыкырлан тама толшы повозкам ужын
колта.

Шайылны Владислав командыжым кашарта:

— ...лыкта!

— Отставитѣ!—Эдвард пиш когон шѣдѣн сѣгѣрѣл колта.

Вронаат немецвлѣм цакла. Нѣнѣ, тидѣлѣн корным ѣрен,
сага-сагаок ѣнде шалген кеѣт дѣ ляпцѣкѣ тесакан лелѣ вин-
товкыштым анзыкыла виктен шѣнденѣт.

Народ логѣц иктѣт почти ак код, ѳлицѣ охырем кеѣ. Кы-
ды-тидѣ веле мѣндѣрѣцѣн анжен шалгат, вычат—мадон ци-
лѣ тидѣ пѣтѣ.

Гудок седок урмыжеш. Тидѣ Эдвардлан вес опасностѣм
ѣшѣндѣрѣктѣ. Эдвард изиш ладнангеш. Конечно, пѣцѣлгѣ-
жар мундирѣн ти фигурувлѣм шин шуаш трудна агыл. Но
нѣнѣн шайылныжы нѣл орудѣ, броневтомобиль дѣ шѣм-
шѣдѣ штик шалгат. Самолубим ѳрдѣжѣш шуѣн колтен,
нѣнѣлѣн ступаш веле кодеш. Тидѣжѣ пиш лелѣ. Но Мо-
гельницкийѣн расчешы ти гѣнѣкѣт сѣнгѣ.

— Ма тѣлѣнет келеш?—имним сермѣц гѣц кычен ша-
галшы эдемѣм тѣдѣ немецкий ѣлмѣдон ядеш. Эдемжѣ
сары упѣн лейтенант ылын, кловойгы сѣнзѣвлѣжѣ сѣнзѣ-
лыкшы вашт Эдвард вѣкѣ туран анженѣт.

— Мѣлѣнем тебе ма келеш: сабледѣм ножнашкы тѣнѣ ке-
рѣл.

Эдвард ужеш, попымыжы годым, лейтенантын изи усыжы
потикалѣ цѣтѣрѣлтеш.

— Тидѣ тѣнѣм когонок тыргыжландара гѣнѣ, мѣнѣ ти-
дѣм тѣлѣт ѣштенѣт кердѣм,—Эдвард мыскылымла пелештѣ
дѣ палашыжым ножнашкы олен керѣлеш, парняжымат самынѣ
пѣчкѣн колта. Пѣчмѣ парняжым вес парнядон темдѣлѣл,
Эдвард пѣтѣри лейтенант вѣкѣ, вара салтаквлѣ вѣкѣ ан-
жалеш.

Револьвержѣм пиштѣм паштек лейтенант револьвер ко-
буражым полдышта. Вара тѣдѣ салтаквлѣ докыла сѣрнѣл
шагалеш, дѣ пи оптымы ганы царгата юк салтаквлѣн вин-
товкыштым туп шайык сѣкѣлтѣктѣ.

— А кѣдон мѣнѣ попом?—тѣнѣмок немецѣт ядеш.

— Полковник граф Могельницкий,—Эдвард кидшым картузыжы докы лүлтәлеш.

— Полковник? Махань армин? Мынь тама техень формым ужетлам,—лейтенант эчеят когон цудеен анжа.

— Польский армин,—Эдвард олен пелештә дә эчеят шы- дешкәш тбнгәлеш.

— Польский армин?—лейтенант цудеен ядеш.—Мә техень армин ана пәлы.—Тыдын изи усыжы эчеят нерышкыжы тбкнә.

— Ада пәлы! Ну, анцыкыжым пәләш тбнгәлбдә,—Эдвард крозымыла попалта дә имнижым тәрвәтә.

— Пане Врона, нинбдон попалты... Киндышты келеш гынь, пускай нәлбт. Ти швабдон большы мбнь попен ам кердт. Эче икманяр шамак ли гынь, тидын вуйжым дурац- кий сбнзәлыкшыге молыге пыдыртен шәләтем,—польский йблмбдон тбды келесә дә пақыла кыдалеш.

Владислават взводшыдон тбдын паштек кеә.

Тюрьма доны тыр ылын. Капка доны, лелы пулемет йбр— легионер цуца.

— Тынь ашбндәрет, пане Врона, мам мбнь тбләт келесы- шым?

— Мбнь ашбндәрәш обязан ылам, пане полковник. Тиш- ты вахмистр остатка дознаним йштә.

Гудок со урмыжеш. Эдвард имнижым шагалта, урмыжмы юкым пүлә жеп колыштеш, дә тбдын вургымла сбнзәхал- жы эчеят тбргәш тбнгәлеш. Киддон кычалын, тбды тбрг- гымашым цәрбнежы, но нимат ак палшы.

— Капитан, келесы, тюрьма гыц штабышкы звоньышты, дә кү тбшты улы, циләштым завод докы... Зарембаат, вид- ны, нимат йштен ак кердт. Бшләнок ти пәшәшкы пижәш вәрештеш. Мбнь ты ышмаражым соикток питйрем.—Тбды имнижым лыпшал колта.

Взвод тбдын паштек чуть-чуть поспея.

Кыдалшы мыктешкывләм ужын, эдемвлә тбшәкок кудви- чыш шылыт. Шылын поспейдымвләжы стена сага пбзбргәт. Лач завод лишнәлә веле эдемвлә шукемәш тбнгәлбт.

Эче ик оголым сәрнәлбт, дә завод докы кемы цилә кор- нывлә народдон пүәлен шындымы ылыт. Тиштәкен тама- няр тбжем эдем ылын.

Эдемвлән саслым юк гудок юкдон иктыш ярла. Иквәреш погынен шагалшы тинәр эдемым ужмыкы, Эдвард шеклә- нен колта. Тбды техеньжымок вычыде. Бшкеят ак цаклы, тбды имнижым шагалта. Токыжы Врона дон Владислав кы- дал толыт.

Мам-гыйнат дә бштәш келеш ылын. Народ анзылны тәр-
вәнбидеок шалгаш нигыцеят акли.

— Капитан, шәләнәш нһнһлән шуды. Сейчас же!

Врона народ лошкы саслым годым, Эдвард приказвләм
пуэн миә:

— Винтовкывләм снимаеш! Командыдон веле лүәш.

— Тыве тй переулкым занимайда... Ку тйштй шалга, са-
ладон нһнһм!

То шалахайыш, то вургымлашкы лывшен, легионервлә
тйшец әдемвләм шыкен лыктыт дә пүгылә каклякан стро-
ялт шагалыт.

— Остатка гәнә,—Врона сасла,—приказываем!..

Народ, вуйта тйдым коктеш пычкын колтенйт, кок векй-
лә шелын кеә дә, завод капка докы кеәш корным коден,
тйнгшй ганьы лин шалгалеш.

Эдвард өрдбйжйш кен шагалеш. Владислав дон Врона вес
векй.

— Кйзйтеш воздухыш лүәш,—Могельницкий олен ке-
лесә.—Командым взвод мычкы пуэн мидә.

Легионервлә винтовкыштым целен шагалыт. Народ лош-
ты паника тәрвәнә.

Тенге гыйнат, легионервлә дон народ лоштыш йонгы
чһнь ак когоэм.

Шайылны шалгышывлә, анзылны ма лиәлтмйм акпәлепәт,
цәкнен кешй әдемвләм, бшкеят ак цаклеп, тйкымен шын-
дәт. Колымаш гыц спасаялташ маньын, анзылнышы әдем-
влә шайылвләм ял вйлецын виләт, бшләнйштй корным
пачыт, дә, тидындонжы паника эчеят когоэмеш. Эдвард
сусу лиәш: „Кйтө кйтөок ыләш“.

— Пли!—тйды сйгырәл колта.

Залп юк воздухышты мүгйрләт кеә, тәгү вуйта кымда
материм коктеш кышкед шуэн. Народ чһньырак цәкнә дә
кенвацшы әдемвләм рок вйлән шуэн кода. Ял вйлнок шал-
гышывләжй нһнһм колышывләэш әль шушыргышывлә-
эш шотлат.

— Пли!—Эдвард сйгырәл колта.

Взвод цилә обоймыжым лүл пйтәрымккй веле тйды ко-
мандыжым пуаш праха.

Площадь пелжй нәры йнде ирыктымй. Народ, лач коэ-
ок, шайыкыла чһнь дә чһнь цәкнен миә...

Завод капка пачылтеш. Зарембан взводшы, саблывләм
лүлтен, кыргыжывлә паштек кыдалеш.

— Анзыкыла марш!—Эдвард сасла.—Витәшкыштй нинһм
поктыл пыртыда!

Владиславын взводшы анзык кыдал пыра. Эдвар дон
Врона капка докы кыдал миәт...

Пел цәш нәры кок взводге әдемвләм поктыл кыдалыш-
тыт.

Өлицәштѣ ик йәнгәнәт кодте. Шушыртымы дә шин шумывлә, Ышке Ылмәшбштѣм спасаен, турешбшток аваляныл кеят.

Могельницкий паштек заводышкы Баранкевич дон городской голова Сладкевич толыт. Кѣзѣт яктежѣ нѣнѣ кайзаш смейбделыт.

Завод кудвичѣштѣ кәндәкшудѣ эдем нәрѣ рабочийвлә шалгенѣт.

— Малын тә нинѣм тишец лыктелда?—Эдвард подпоручик Зайончковскийым ядеш, тѣдѣжѣм тишәк Заремба резервеш коден ылын.

Совсем эче нәрәштә подпоручик, под козырек пелек-турек Ыштен, шекләнен оправдаяш цаца.

— Пан поручик тенге шүден. Нинѣ өлицәштѣшвләдон иктѣш Ынжѣштѣ ушнеп манын тѣдѣ лүдѣн.

— Тоже политик! Заводым төрок ирѣктәш келеш ылын. А то, тѣштѣ, өлицәштѣ, нинѣм циләштѣм сәкенѣт манын туманѣт. Тишец худа провокацижѣм туман лыкташат акли!—адвокат дон сақыр завод хозан кидѣштѣм кычым лошты Могельницкий тыргыжланен попа.

— Ма тидѣ техенѣ? Тидѣ вет бунт! Тидѣлән пѣтәртѣштѣм пиштәш келеш!

— Ит тыргыжланы, пане Баранкевич, ма келеш, цилә Ыштѣмѣ лиэш.—Эдвард ладнангдара тѣдѣм.

— Дә мѣнѣн заводышкем свеклым йөрән шѣндѣмѣ вет. Тѣдѣ мѣнѣн шүн кеә! Завод шалгымым мѣнѣ тырхен ам кердт... Каждый кечѣ мѣләнәм таманяр тѣжемѣм стоя,—Баранкевич тыргыжланен попа.

Шык ылмыжы гишән анекдотвлә кашмы ти кѣжгѣ эдем Эдвардлан противнә ылын.

— Свекла гѣц серьезныйрак делавлә улы, пане Баранкевич. Павлодзишты восстани. Холмянкышты дә Сосновкашты мужиквлә тәрваненѣт...

— А мәнмәнвләжѣ кыце вара?—подпоручик Зайончковский лүдѣн сѣгырәл колта.

— Ит ойхыры, подпоручик: халашкы толмем годым мѣнѣ тѣнѣн әтядѣм дә цилә семнядәм вәш лим. Нѣнѣ кѣзѣт мә донына ылыт. Цилән живоввлә дә здоровавлә.

— Просты, пане полковник...

— Ничего, мѣнѣ тѣнѣм ынгылем.

— Эче ти немецвлә вокзалышты... Мам шанат, магазинвләштѣ цилә нәлѣт,—Сладкевич шая лошкы пыра.

Могельницкий тѣдѣн докыла сәрнәлеш дә чотеш пиштѣдѣмжѣм тайыдеок келесә:

— Мѣнѣ тумаем, пан Сладкевич тебе тидѣвләдон попалташ кеәш ак отказы,—дә тѣдѣ рабочийвлә вѣккѣ анжыкта.

Кудвичѣш ик часть взводшыдон Владислав пыра. Вес частьшы өлицәштѣ патрулируен каштын.

— Приказ выполняймь, пане полковник,—остака кок шамакшым айыртемьнок сусун попалтен, тьдь Эдвардлан доложа.

Гудок урмыжмашты Эдвард тьдьм колын ак кердт. Тьдь шумбелжь докы мь. Владислав тьдьн вуйжы докы пьгьнлеш.

— Взводем нъл дъ токына ке. Тишть тьнь гьцет паснаок кердьнъ, тьштьжь иктът уке. Часовойвлъм шагалтен шьндь дъ соок йъмдь ли. Телефондон штабыш связьм кычы. Ну, кыдал!

Владислав под козырек ьштъ дъ имнижьм съралъш тьнгълеш. Капкашкы Заремба ьшкьмжьнвлъдон пыра.

— Пане Баранкевич, кеок, вьтедьм ладнангдарок. Порядок восстанавливаймы. Вадеш токына тол, попалталына. А мьнь кьзьт ниньдон делама ьштълтем,—дъ Эдвард котельный кьдеж левъш вьлнъ музырланышы вьд парым анжалеш.

— Пане Заремба, завод гьц карангаш рабочийвлълн приказым пу. Ти попугайым соикток иктът ак колышт. Коклы минутышты тишть иктът ьнжь ли. А мъ ти чортын ьшмаражшым питьрълш кенъ.

Подпоручик Зайончковский кемъштьжок Эдвардлан рапортуя:

— Ёнде тьдь, пане полковник, парым питьрен. Шьлълшжь тьдьлълн тьшть акли, виднъ. Мъ сусу лин колтенъ ьльы. Но окняшкы кузаш тьнгълмькьнъ, тьдь льэн колтыш дъ ик салтакым шушыртыш... Мам вара, пьтъреш атака годымок ик легионер тьдьн докы пьчължьм самынь колталтен колтен. Пьчъльштъ нъл патрон ьлын. Кенвацмыжы годым, пьчъл льэн колтен. Значит, кымыт кодын. Вара ти бандит льэн колтен. Значит, тьдьн эче кок патронжы улы... Ну, тьдь хоть-кынамат шлангым ходыш колтен кердеш. Тьдь тьштъ крепость кьргьштьш ганы ьлеш... Механик поа: пар пьлъ веремълн эче ситъ.

— Механикым шьдьдъ тишкь.

VII ГЛАВА

Заводышкы Василек сменьш толшы рабочийвлълн пьтъреш группа сагаок вьрештьн. Ниньн пашкудыштым, Серге кугузам кыцелъ пуштыныт, ьзължьлълн тьдь йъл гьц анзыц шайышт пунежы ьлын.

Сторожвлъ гьц йьвырт, рабочийвлъ лодон пьсьн эртен, икнъ агыл ровота лошток Василек ьзължь докы пырен. Шьренок смена гач тьдь ьзължь сага котельныйышты ве-

ремәм эртären дә Һазәжылән мадон-Һөинят палшаш цацен. Кочегар делам йыле ынгылышы ти пЫсЫ ҺөрвезЫм кочегарвлә яратсЫт.

Икәнә тидЫ пан Струмилдон даже вәш лин шЫнзЫн, но рабочийвлә ҺөрвезЫ верц шагалынытат, механик кидшЫм веле шалалтен. ҺөрвезЫ вагонвлә Һөц кУ-шУм йәстәрәш кочегарвләлән палшен, котельныйышты пырымы-ләкмЫ цилә ыражвләм пәлен дә вара, ҺшләвжЫ пиш удобный ик ыражым монат, амасаштыш контролервләлән кайзыдеок котельныйыш кашташ тЫнгәлЫн. ТидЫ кУ-шУм йөрЫмЫ кудвичЫш пырен, вара вентиляционный кЫжгЫ трувашкы пырен, тиштЫжЫ йылатен лыкмы кУ-шУ касам йөрЫмЫ йәмЫшкЫ вален. Вара кЫртнин пырыс мычкы кУ-шУ йәм якте кузен, тЫшецЫнжЫ кок-кым кУ-шУ лаштыкым өрдЫжЫш карангдалын дә нимат пәлдЫртЫдеок котельныйыш вәрештЫн. ҺшкЫмжЫн секретшЫм Василек иктЫләнәт, даже ҺазәжЫләнәт, келесЫде. Тенгелә йывырт пырен шагалмыжы дә амасаштыш контролервләм ловкан чиктен мыштымыжы кочегарвләм когон цУдейЫктен, дә тидЫжЫ ҺөрвезЫлән ажола чучын.

Андрий питЫрген шЫцмЫм дә тЫдЫм пушташ цацымым пәлЫмЫкЫ, Василек когон лудЫн колта. Легионервлә котельныйыш пыраш кредәлмЫм ҺөрвезЫ пиш когон тЫшлен.

НЫнЫн цацымышты лөэштәрәлт кемЫкЫ, тидЫ пиш когон сусу лин колта. Василек рабочийвлә лошты пөртЫлеш дә, мәҗгЫрәл колтышашыжы веле улы, сарвалымла анжен, пәлЫмЫ кочегарвләм ядыштеш:

— КелесЫ, кугуза, тЫдЫм Ынде нЫнЫ мам Һштәт?

Кочегарвлә юкымат ак лыкеп. А иктЫ кидшЫ Һөц тидЫм кыча дә өрдЫжЫш виден кеә.

— Живойок ылмет годым, кыргыз токет! ИктЫ теве попазен... Тыргыжланым лошты әль тЫнЫн шУәдЫмәт пЫтЫрәл шумыштым вычет?

Василек тЫдЫн дорц каранг кеә. Мәҗрен-мәҗрен, эчеәт тЫдЫ легионервлә докы анжаш кыргызеш.

Завод кудвичеш әрен шагалтымы рабочийвлә циләнок анженәт, котельныйышты ма кеә. Һшкет әдемЫн отчаянный отвагыжы, кыдын анзылны вооруженный легионервлә нимат Һштен кердтелыт, рабочийвлән шУмЫм тәрвәтен колта. ПЫцкәтә анжалтышан, лелЫ ровотаәш мучыялт шөцшЫ әдемвлә шижЫт, Һшкет әдемЫн кредәлмәшкЫ кид колтен анжен шалгаш яжо агыл. А гудок юк тидЫ гишән ашЫндәренок шалген. Птахан судьбажы циләмок Ынде тыргыжландарен. ТЫдЫм цилән дә наружок цУдеенЫт, айыртемЫн—Ыдрәмәшвлә. ШЫдән юквлә шакташ тЫнгәлЫт:

— Намыстаат уке, мужиквлә! ИктЫм шуән коденЫт, а ҺшкежЫ кыргызаш!

— Большы ватывладдон воюедә...

— Ватыштын пум шин лыкташ гынь—герой ылыт...

Бдрәмашвлән саслымашеш дә гудок урмыжмашеш тыр-
гыжланен шыцшы рабочийвлә двор гыц ынешты ләкеп.
Легионервлә штиквләм ходыш колтат. Кавалериствлә ны-
ным имништбдон пазыртат дә салатон лывшат. Саслы-
машеш юкшат Зарембан брдәнг шыңзын. Ваштареш шагалын,
шыдешкен шыцшы рабочийвлә ик легионерым мыкте вь-
лец шывшын валтат. Молыжы чуть-чуть тьдём кредәл
нәлын кердыт. Зарембан эскадронжы дворым пиш труднан
ирьктә.

Василек ышләнжы вәрәмәт ак мо, кыргызталеш.
Кыргызталшы ти ырвезым легионервлә цаклат.

— Эй, тыны! Тылат тишты ма келеш? Шагал, пся твоя
мать! Кышкы кыргызат?—икты сьгырәл колта. Василек
рабочийвлә лошкы ярлен кеә. Кычымы гыц лүдён, тьдём
служебный ходдон кў-шў оптымы складыш кыргызеш дә
трук тиштәкен йывырт кашмы ыражшым ашбндәрен кол-
та...

Кў-шў оптым йәмьш шомыкыжы, пылвуйвләжым дә вуй-
жым каштарен, пүлә жеп тьдём нйл-яла кеә, но ыражшым
мон ак кердт. ыражшы угыц кандымы кў-шўдон мүден
шындымы ылын. Тынам ырвезы кого маклакавләм брдём-
жыш кышкыш тынгәлеш. Ик кў-шў маклака мьнгеш мын-
дырталт вала дә цәрә ялжым когон карштарә. Василек шы-
ралт вазеш дә мәгрә. Но, мәгрә ситәримыкыжы, эчеят
пәшәшкы пижеш. Тьдём изирәк йәмьм капаен уже. Но ка-
паяшыжы трудна дә трудна лин миә. Кў-шў мьнгеш бнжы
валы манын, тьдём кўшкы дә пакырак намалаш келеш.
Нерыш, сьнзәшкы пырак пыра. Тьдём тьрвьнзеш дә
шывәл колта. Но кў-шўжын мычашыжат ак кай. „Самыль
вәре ам капайы вәл“, Василек тумаялеш. Тьдөвлән обиднән
дә лүдөшын чучын колта. Дә тьдём эчеят мәгрәл колта.

— Андрий, Андрию-ю-юшка!..—кыце-кердмьн тьдём сьгы-
рәл колта.

Андрий тьргештен вазеш, вуйта тьдём пышкыл колте-
ныт.

— Тыфу, чорт...

Тагышты шайылныжок Василек мәгрөмлә тьдөвлән чучеш.

Пичәлым кычен, Птаха угольный йәмьшты шалга дә сьн-
зәжым ыртешәт окнявлә гыц акколты. Брандспойт тишток
кыә. Пыцкәтә пар окнявләшкы олен ләктеш. Котельныйш-
ты пыцкәтә дә шүләш лелы.

Андрийлән южнамжы цилә тиды худа омынла веле чу-
чеш. Кым цәшәт уже эртен кен, а тидым иктәт ак ытары.
Дә цилә, мам тиды ыштен, керәл агыл. Тидым соикток кы-
чат дә лүәт. Иктәт тиды гишән ак тумайы. Цилән брдёмш-

тѣ ылыт, а Птаха ик ышкетшѣ вуйжым пиштѣшѣш-лык!..

— Андрюшка!— тагышты лишнок Василек сасла.

Күшѣц кў маклака мындырталт вала дѣ Андрийын пулшеш тѣкнѣ. Тѣдѣн паштек сусун сѣгѣрѣлмѣ юк шакта: „Тидѣ мѣнѣ, Васька ылам!“ Андрий совсем лўэн колта ылы, но кѣзѣйтшѣ трук прахен шуа.

Настоящий, живой Василек тѣдѣн докы вала. Шоляжым чуть веле лўэн шутымыжым ѣшѣндѣренок Андрий цѣтѣрѣл колта.

— Андрюшка, тидѣ мѣнѣ... Тѣштѣ нѣнѣ эчѣят шукын погыненѣт. Кудвичѣ цѣц мыктешкѣвлѣ. Дѣ нѣнѣн сек главнѣйшѣтат... Шѣлѣш келеш тишец! Тиштѣ ыраж улы... Мѣнѣ соок тѣдѣн вашт каштынам. Кѣзѣйтшѣ, кўшкок шўм оптен шѣнденѣтѣт, мѣнѣ йѣлеок пырен шѣм кердт,—цат элтѣлен, ѣзѣжѣн пѣлѣшеш Василек сасла.

Андрийын шўмжѣ когон шѣш тѣнгѣлеш.

— Кышецѣн тѣнѣ тишкѣ пыренѣт?

— Угольный двор гѣц.

— Тѣштѣ ыражшы укеш...

— Мѣнѣ трува вашт. Тѣдѣ кѣжгѣ! Тѣнят лѣктѣн кердѣт. Кенѣ, Андрюшка, кенѣ! Ой, кынарын погынен шагалыны! Остап кугуза попа, нѣнѣ тѣнѣм пуштыт!

Василек Андрийым ыраж ѣнгѣш шывшеш.

— Пыры, а мѣнѣ паштекет!

Василек кўшкѣ кузен кеѣ. Птаха эчѣят икѣнѣ котельнѣйым, йѣрѣш тѣнгѣлшѣ камакавлѣм анжалеш дѣ тоже паштекшѣ куза. Василекшы тѣштѣ вычаат уже тѣдѣм. Андрий предохранительѣм перегѣлѣн шывшылеш дѣ пѣчѣлѣм шоляжылан пуа. Варажы, кўшѣц вилшѣ шўвлѣм кидшѣдон ыдыркалыл, кредѣл-кредѣл, кўшкѣ лѣктѣн шѣш.

Василек талаштара тѣдѣм. Андрий кого кў маклакам хватя дѣ ыражыш мындыртен колта. Бѣрвезѣт тѣдѣлѣн палша, кидшѣдонат дѣ ялжыдонат кў-шў макакавлѣм кѣшкѣ. Ик минутышты ыраж пѣтѣрѣмѣ ылын.

Василек Андрийѣм ышке корныжыдон нѣнгеѣ. Вентиляционный трувашкы пырен кердѣмѣжѣ гишѣн шаналтаат, Андрий пиш когок лўдѣн колта. Василек паштек вуйжым дѣ пулшвлѣжѣм трувашкы цикѣлмѣкѣ дѣ пақыла олен кеѣш тѣнгѣлмѣкѣжѣ веле тѣдѣ куштылгын шўлѣлтѣ.

Кўшкѣ лѣктѣн шагалмашешѣштѣ тыгыды юр юрын. Угольный дворжы завод гѣц ѣрдѣштѣ ылын дѣ заводын территори гѣц кўкшѣ каменный стѣнядон айырлалтын.

Тишкѣ запасной кыртни корнывлѣ пыренѣт.

Василек разведкыш кеѣ. Шукат ак эртѣ, тѣдѣ толеш дѣ келесѣ: корнышты иктѣт уке.

— Тѣштѣ охыр вагонвлѣ кым рѣдѣ шѣнзен кеѣт. Вагон-

влә лодон лйвецьн кемькь, иктәт ак ужеп ʹлиэш. Шайыл-ныш капка доныжы иктәт уке. Тьдьм срален шьнденьт. Мә вагон вькь кузен кенә, тьшещь—капкашкы дә вара—нырышкы,—Андрийьн пьльшьшкьжок Василек попа.

Ньнь кў-шў ара вьлецьн вален кеәт дә, пўгьнәльн, вагонвлә лодон кыргыжаш тьнгәльт.

Василекын планжы пишок яжоэш ләктьн. Остатка вагонжы капка сагаок шалген. Ньнь решоткала ылшы кьртни капка гач ванжен кеәт дә кьртни корны мычкы кыргыжыт.

Кидшьм кок векьлә шәрәлтен дә кок метр кытеш ючкалтыл, Василек, кек ганьы, анзычок колталта. Тьдь шьренок шайыкылажы анжалеш, ьзәжь тьдьн паштек поспея аль уке. Андрей кыце-кердмьн кыргыжын. Юр лицәшкьшть лыпшен. Кечәлт шьщь лель пьлвлә цилә пьлгомьм левед шьнденьт. Андрей пичәлжьм ак шу. „Попазымлаок лиэш гьнь, остаткаэш ик коктым хоть пуштын чучам. Кычевә гьнь, соикток мьнььм пуштыт“, тьдь тумая, спаялтмыжылан нигыцеәт эче ьнянен ак кердт. Завод мьндьрән шайылан кодмыкы дә подьездный корньвлә вокзал докыла сәрнәләш тьнгәлмькь веле Андрей шагал колта дә, сила гьц кешь, рокуш вален шьнзеш.

— Шагал, Василек, большы кен ам кердт!—тьдь сьгьрәл колта дә онгжым кидшьдон кычен шьндә.

— Кыргыжаш келеш, Андрюшка, кыргыжаш, а то поктен шот!—шеклянен икәнә-ик векь анжылт, ьрвезь вәрьштьжь тьргәлтен-тьргәлтен колта. Шьрть дәнгьнь нөрөн шьщь, тьдь уштеш дә лүдмәшеш кыптыргылеш. Лявьирген шьщь цәрә ялжы кьчьштьм якте кьлмен шьнзьн. Шпал ьйлән шагалынат, тьдь ик ярлжыдон весьжьм шьркәлә.

Андрий тьдьлән утлаок шуку шьнзьмлә чучеш.

— Ынде ситә, Андрушка, кыргыжына!

Птаха Василекын явләжьм, нөрмәшеш непьирген шьщь шь худа картузыжым, ьдрәмәшьн тошты кофтым чимь, каклярген шьщь кәпшьм анжалеш, дә тьдьлән обиднән, ьжәльн чучын колта: пин ганьы ьлмәшьшть ти ьрвезьлән шаргагем нәләшәт ровотаен шокташ акли.

„Ындежь тебе сыкыр лаштыкат уке лиэш. Ышләнемжәт нигыш пырен кеәш...“

— Андрюшка,—Василек олен сьгьрәлеш.

Андрий кьнььлеш. Тьтьрә лозеш ямшы завод вецьнлә гудокын грозный юкшы седок мўгрәлтеш.

— Сьгьрә,—когөшньм шамдон тьдь пелештә, дә ьшкьмжьн сообцникшын кьжгь бас юкым ьвьртен колыштеш. Дә тьдь ьнде ак кыргыж, пьсьрәкьн ашкедәш веле тьнгәлеш. Василек изи явләжьм шьрен нәлөн миә дә, минут ььде шайыкыла анжылт, ьзәжь сага ашкедеш.

Күкшь насыпь вьлецьн водокачка донышы пәлмь томам

ужын колта дә тһнәм веле Птаха спасаялтмыжылан Ынянә.
— Василек, шоля! Васька, стервец! Нһнһ вһкһ Һнде мӓ шһ-
вӓлһнӓ! А тһнь верцет рошотым анзыкыла мһнь Ыштем...—
Тһдһ шоляжым ӓлтӓлен шһндӓ, онгжы тервен пӓзӓбрӓлеш.
Яра ӓче, сӓнзӓвӓдһм таяш нужда уке. Юр ваштырла юр-
машты, нһнһм соикток вет иктӓт ак уж.

— Мӓ йыдым веле тһнгӓл кердһнӓ. А кӓзӓйт кымлын
цуцан лӓктӓш гһнь, глупость лиӓш,—Раевский уже шһ-
дһн пелештӓ.

Чобот вуйжым Турнан кымык Ыштӓ.

— Йыд якте нһнһ цилӓм поктен шӓлӓтӓт дӓ тюрьмаштыш-
влӓмӓт мӓнмӓнвлӓм решен шуат. Кӓзӓйт—самой веремӓ.
Мһнь согласын ам ыл и конец!

Тһдһн паштек Метельский тыргыжын попаш тһнгӓ-
леш.

— Сигизмунд тӓнг, Чобот тӓрӓм попа. Кынам масса ӓли-
цӓшкӓ лӓктӓн, кынам рабочийвлӓм лӓлӓйт, мӓ оружидон
выступаяш обязын ылына. Пускай мӓнмӓм шин шуат, но
мӓ выступаиде ана кердт. Тһте гһнь мӓлӓннӓ позор лиӓш...
Вет тидӓжӓ марксизмын аксиома ылеш. Пускай выступле-
ни веремӓ якте тһнгӓлӓлтӓн, но раз тһнгӓлӓлтӓн гһнь, мӓ
тӓдӓм вуйлалтышашлык ылына.

Раевский тӓдӓн вӓкӓ тӓрӓнрӓк анжалеш.

— Вуйлалтымаш—тидӓ пачеш шӓдӓбрӓдӓмӓш агыл.

Метельский шӓдешкен колта.

— Оружидон выступаймаш пачеш шӓдрӓнмӓш манмым пӓ-
тӓриӓче мһнь колам. Тидӓм тһнь гӓцет колаш мӓлӓм лӓдӓш...
— Факт,—Чобот мӓнгӓлтӓ.

Метельский кӓдеж мычкы тыргыжын кашташ тһнгӓ-
леш. Кӓкшӓ, олмыдшы лепкӓн тӓдӓн лицӓжӓ ӓчеӓт ошем
кеӓ. Кого шим сӓнзӓвлӓжӓ кӓргӓ сотыдон йылат. Тӓдӓн
цилӓ фигурыштыжы тама-ӓнят хрупкий улыла чучеш.
Раевский ӓчеӓт икӓнӓ ӓрвезӓ врач вӓкӓ анжалеш дӓ Ындежӓ
ладнаракын келесӓ:

— Мӓ совещанинӓм утла кужыш шывшыл колтышна.
Ти акел спорым, мӓнь шанымаштем, пӓтӓрӓш келеш... Чо-
бот дон доктор ваштареш ылыт. Мӓнь дӓ Ковалло—йыдым
выступаймы верц. Ти веремӓш мӓ кокшӓдӓ нӓрӓ ӓдемӓм
сахарниквлӓм дӓ железнодорожниквлӓм цымыренӓ дӓ воору-
жаенӓ. Ти веремӓш Сосновка гӓц Щӓбель толеш дӓ, ӓнят,
сагажы хресӓнвлӓ ӓче лит... Выступаймы лӓмеш веле вы-
ступаяшыжы—тидӓ по-большевистски агыл. Метельский
тӓнг, анзыц пӓленок дӓ нимахань пользыдеок кымлы ком-
мунистлӓн гибельӓм йӓмдӓлӓмнӓ гишӓн мӓлӓннӓ пиш кого
позор лиӓш. А тһннӓм колыштмыла гһнь, тһнь ти возмож-
ностьым врагвлӓлӓн йӓмдӓлет. Мӓнь ӓчеӓт келесем: ком-

муниствлӓ цилӓн кӓзӓйт рабочийвлӓм мобилизушашлык ылыт. Мане, тенге! Оружим кидӓш нӓлӓн кердшӓ каждый ӓнӓн эдемдон попалташ келеш. Тӓ ӓшкеок ужында, кыцелӓ изи цуца вооруженный панвлӓ тӓжем эдемвлӓм шинӓйт. Малын тидӓ тенге? Рабочийвлӓ организованный ылтелыт, седӓндон нӓнӓм шинӓйт. Вет партижӓт отпорым организуяш существую. Тиштӓкен красивый шаявлӓ керӓл агылеп. Давайда лучы тумаялына, кыцелӓ рабочийвлӓм йӓлерӓк вооружайымла. Мӓнӓн шанымемдон, цилӓ гишӓнок тиштӓ шуку попымы. Колтымы тӓнгвлӓнӓ ти веремӓ лошты мӓ гыцнӓ большы ӓштенӓйт... Мӓнмӓн оружинӓ улы, но патронвлӓнӓ эче уке. Тидӓм мондаш ак кел. Тӓ маныда—патронвлӓм насна моаш дӓ тишкӓ шывштен кандаш, мӓнӓн ӓшкежӓ ти предложенидӓ ваштареш ылам. Склад вокзал лишнӓ ылеш дӓ, изи неудача лимӓкок, мӓ патронде кизӓн кодын кердӓнӓ. Седӓндон отряд тишӓк погына, цилӓ массыдон патрон склад докы кеӓ, караульныйым снимая, патронвлӓм хватя дӓ, вооруженный лин, халашкы наступлением тӓнгӓлеш... Чобот заводшыкы кок платформым оружидон дӓ патронвлӓдон шӓкӓл пуа. Поселкыштышвлӓм, кӓ эче вооружаялт поспейде ӓль решен шоктыде, мӓ вооружаенӓ. Мӓнмӓн опорына поселок лиӓш. Отряднӓ шукужок тӓшец ылеш. Вот и цилӓ!

Ковалло ярктымла кичкӓжӓл колта.

— Пиш ӓжӓл, Патлай тӓнг тиштӓкен уке. Тенге гынят, йыдым мӓ тӓдӓм освобождаянӓ, вет халаштыш ибӓтӓриш пункт, кышкы мӓ наступлением ӓштенӓ, тюрьма лиӓш. Тенгелӓ, решӓмӓ, тӓнгвлӓ. Мӓнӓн, председатель ылмемдон, кӓзӓток делашкы шагалаш тӓлӓндӓ предлагаем. Но, мӓлӓннӓ ӓнӓн лижӓ манын, тӓгыцтӓ ответӓм ядам: тидӓлӓн тӓ подчиняйӓлтӓдӓ?

Чобот Раевский вӓкӓ обижӓйӓлтӓмлӓ анжалеш.

— Махань сомнени лин кердеш? Ма, партийный дисциплинӓм мӓ ана пӓлӓ?

Раевский слабкан йӓрӓлтӓ. Тӓдӓ стӓл логыц кӓнӓылеш, Метельский докы мӓ дӓ тӓдӓн пулшыш кидшӓм пурын пиштӓ.

— Келесӓ, доктор, перевязкым ӓштӓш цилӓ керӓлым тӓнӓ достанен кердӓт? Вӓр йоктарыдеок эртӓрӓш акли вет...

— Ма келеш, мӓнӓн цилӓ достанем. Кӓзӓйт мӓлӓм кышкы кеӓш шӓдет?

— Изи ӓрвезӓ ит ли, Метельский. Веремӓ агыл! Вокзалыш ке, немецвлӓм анжал анжы. Железнодорожный доктор ылметдон офицервлӓдонат тӓнӓ попалтен кердӓт. Махань нӓнӓн настроеништӓ? Пӓлӓш яжо илнежӓ, легионервлӓдон кредӓлӓш тӓнгӓлмӓкӓнӓ, мам нӓнӓн ӓштӓш тӓнгӓлӓйт.

Нѣнѣ сеньѣкѣш иквѣреш лѣктѣт. Вады лин. Юр юрын. Юалгы дѣ начкы.

— Погода яжо,—Раевский келесѣ.—Ну, тѣнгвлѣ, вадеш ѣндекш цѣш якте айырленѣ. Тѣнь, Григорий Михайлович, ѣшкѣмедѣн деповскийвлѣэт докы ке. Пусть ик вѣц эдем партин членвлѣ тишкѣ толыт. Тенге келеш: мѣнмѣн тиштѣ опора лижѣ. Кун оружи улы, пусть сагашты нѣлѣйт... А тебе тѣньѣн цѣгѣкетѣт чонгештѣ!—Раевский пышкыдын ѣѣрѣлтѣ.

Кушѣцѣн Олеса кыргыжын вала.

— Мам тѣньѣ, ѣти, шѣденѣт, мѣнь цилѣ ѣштенѣм,—тѣдѣ шѣлештѣл келесѣ.

Тѣдѣ ѣѣл гѣц шеклѣнѣлѣн. Начкы платьѣежы кѣпшѣ тервен пижѣн шѣнзѣнѣт, тѣдѣ комнатыш пырен кѣш талашен.

— А Раймонд кышты?—Раевский тѣдѣм ядеш.

— Мѣ тѣдѣндон халашты иктѣ кок цѣш шоѣш айырлышна. Тѣдѣ кѣзѣйт посѣлкышты... Ядвига Богдановна тѣмдѣн тошты квартирѣшкѣдѣ тамахань-ѣнят пумага вѣдѣл-тѣшѣм намал кеш... Раймонд келесѣш шѣдѣш: тюрьма доны—вѣц эдем дѣ пулемет. Мѣнь Воробейко докы кыргыж пырышым, тѣдѣ паровоз лиѣш манын келесѣш,—Олеса талашен пелештѣ дѣ комнатыш пырен кѣѣ.

— Яжо тѣньѣн ѣдѣрет,—Чобот сылыкын шѣлѣлтѣ. Ёшкѣмжѣн тидѣн тетяжѣ уке ылын.

— Тау. Ёжѣл, иктѣ веле мѣньѣн. А ѣдѣр такыш худа агыл,—лицѣжѣм трѣк кыптыртен, Ковалло олен попалта.

Юр когоракын пыра. Сеньѣкѣшкѣт шѣвѣктен шѣнден.

Метельский шляпѣжѣм цатрак темдѣлеш дѣ резиновый плащѣжым полдыштен шѣндѣ.

— Кешнѣ?

Раевский будка якте сѣнзѣжѣдон нѣнѣм провожая. Нѣнѣ кок векѣ айырлымыкышты веле, тѣдѣ пѣртѣш пыра.

Олеса выргемжѣмѣт вашталтен посpeen дѣ кѣдежшѣ гѣц тидѣн докы лѣктеш.

— А тѣнь, наверны, нимат качтелат?—начкы калявачшым пынзалал, тѣдѣ шекѣн пелештѣ.—Мѣнь сейчас роколмам шолтем дѣ шуктым кавштам намал толам... ѣтѣм камакашкы роколмам шѣндѣш нигнамат ак ѣшѣндѣрѣ. Мѣнь вет тѣдѣлѣн ѣѣмдѣлен коденѣм,—недовольныйла кайын, шутядон тѣдѣ попа.

Пиш когон шѣдешкен шѣцшѣ Могельницкий, нагайка мычащѣжыдон кем комзыжым лочке шиѣш.

— Ёѣлерѣк тумайы, пане Струмил! Мѣньѣн веремѣм уке. Ти безобразим тѣнь допускаенѣт, дѣ, лу минутышты гудок саслымым ат цѣрѣ гѣнь, тѣньѣм лѣѣн шуаш вѣрештем.

ѣдвард ужеш, механикын пылвуйжы кыце цѣтѣрѣш тѣнгѣлеш, тѣдѣ лицѣшкѣжѣт ак анжал.

— Помилуй, пане полковник, а маханьы мѣньѣн тиштѣ виноватемжѣ?

— Оправдаш ит цацы, а келесѣ, кыце тѣдѣм тѣшецѣн пыргед лыкмыла.

— Мѣнь шуку тумаенѣм...

— Худан тумаенѣт,—Эдвард тѣдѣм лозштѣрен шуа.

Нѣнѣ машинный отделеништѣ шалгенѣт.

— Тѣдѣн докы парым колташ акли вѣл?

— Тѣдѣ машинный отделним выключаен шуэн,—ѣанг ясыжыдон Струмил попалта.

Дѣ трѣк, ышмажым ородыла кѣрен шуэн, Струмил тѣн-гышѣ ганьы лин шагалеш дѣ вара лепкѣжѣм сусун севѣл колта.

— Улы, монам! Яра веле, пан полковник ышым пуш. Мѣ шѣкшѣм питѣрен шѣнденѣ. Тѣнѣм тѣдѣ шѣкшеш шѣлѣтен колта...

— Давай, действуй!

Котельный окнявлѣ гѣц шѣкш лѣктѣш цѣрнѣмѣк, пел цѣшѣштѣ, Эдвард приказым пуа:

— Проверѣйѣдѣ!

Запасный амаса пачылтеш, тышец капрал дѣ сагажы котельныйш пырен лѣкшѣ икманяр легионер лѣктѣн шагалыт, кахырен дѣ лицѣжѣм кыптыртыл, сѣнзѣвѣдшѣ веле йога, капрал пелештѣ:

— Иктѣмѣт шѣнѣ мо, пане полковник.

— Ма-а?—Эдвард сѣгѣрѣл колта, дѣ парнявлѣжѣт лызыр-лозыр шактат, нагайка вурдыжым кормештен шѣндѣ.

Котельный гѣц ѣылыш пыш лѣктеш. Эдвард трѣк сѣрнѣл кеѣ, дѣ, иктѣн вѣкѣт ак анжал, амаса докы кеѣ.

Котельныйш Заремба, Врона, Зайончковский дѣ Струмил пырат. Эдвард, ваштыр гань юрымат ак анжы, кудви-чѣш мычкы каштеш.

— Ну?—Заремба дон Врона мѣнгеш толмыкы, Эдвард шѣдѣн ядеш.

Зайончковский дон Струмил тѣдѣн сѣнзѣшѣжѣ кайзашат лѣдѣнѣт.

— Тѣдѣ лачокшымок уке... Дѣ кышкы шѣлѣн, тумаен мышташат акли.

Бѣнде, гудок саслаш цѣрнѣмѣк, айыртемѣнок тырла чучеш.

— Тенге гѣнь, тѣштѣ иктѣт уке ылын? Ѧль кыцелѣ цилѣ тидѣм ынгылымла?

— Ылын, но кышкы кеен—тумаен мышташат акли...—Заремба кидшѣм веле шѣрѣлтѣ.

— Значит, тѣ тѣдѣм шѣлтендѣ?

— Тидѣ лин кердте—цилѣ амасашты эдемвлѣ шалгенѣт. Нимат ам ынгылы, пане полковник...

— Боевой офицер ат ыл ылгецѣ, мѣнь тѣньдонет, пору-

чик, вес статян попынем. Пане Врона, халаэш порадкым ёштёмькына, поручикым луцкы суткаэш строгий арестдон пыртен шьндаш шудем. Эй, кў тьштё, пуда имним!

Водокачка донышы томашкы эдемвлё седок толыныт. Пётариок Ядвига толын. Олеса кухняшты камака сага мыгедьлмь лошты, марыжылан цилё новостьвлём тьдё шайшт послея.

Тьдён паштек Воробейко толеш. Пальто лйвецьинжы тьдё поген пиштёмь двухстволкым дё патронташым лыктеш. Стволом приклад тервен пижыктен, тьдё пичальжым райё дё стёл вькы пиштё.

— Патронвлём картечьдон мьнь ряенём. Коклы ашкылеш смелан лўлэш лиэш. Мадон лўлёт, йыдым ат паль, а юкшы ситалькок лиэш. Тьнгальтешеш яра! Тидьжы закускаэш,— немецкий патронан обоймым кьшанжы, гьц лыктын, тьдё важны келесё.— Вьц штук... Пашкуды ёрвезы гьц кьчен нальнём. Тагышты поген, чорт игы. Тьдёлан малан келеш? Маланнэжы пиш когон керёл... Вььтлэн ик патрон радь пуэяят, каждый икэнэ гьц лўэн кердеш...

Воробейко обоймым стёл вькы переген пиштё. Мычкыжы вьд аьгьрлэ йога. Тенге гьнят, машинистьин помощник яжо настроенийн ылеш. Тьдё сьнзэхалвлэжым потикалэ тьрвэтьлеш дё, нержым ньыстке ёштен, талашен шайштеш, махань отчаянный эдемвлём тьдё канда.

— Кемашток кем подошвлём тарвал нальт,— титец силан шаям тьдё ак мо.— Теве яжонок пьцкемьш т кемькы, мьнь ньным кандем. А кьзытшы мьнь мьнгешек кьргыжам. Тьштё кыды-тидьждон попалташ эче келеш дё паровозымат йамдьлёмлэ. Немецвлэ агыл ылгецё, такешат агыл ылнежы... Йори гань вет чортшы ньным канден! Ньнёлан анзыкыла кейш ходышты уке маньт—тьштё ньнёлан панвлэ пробкам шьндат... Ну, мьнь кешым,— тьдё талашен лэктён кея.

Но сеньькыш лэкмькы, мьнгеш толеш.

— Винтовкым иктэжым камера гьц тьландё кандымла агыл? А то иктэ стерва толешат, кредальштё нимадаат уке лиэш.

Раевский вуйжым мыкик ёштё.

Воробейко мьнгеш толмашеш пьртьштё Раймонд дё эче икманяр рабочий уже ылыт. Ньнын лошты—сары упан кужы млоец, кыдым Раймонд атяжы авзык нальн мьё.

— Тидё Пшеничек. Тидё тьлат Патлай гишан дё молы тьнгвлэ гишанят шайшт пуа. Мьнь тидым Степовой доны случайны вэш линам.

Раевский млоецьин кидшым цаткыдын кормештё.

— Тидьжы,— пырышы рабочийвлэ докыла сьнзэжыдон ан-

жыктен, Раймонд олен келесә,—пулеметчиквлә. Ашһндәрет, тһнь нинһдон знакомый лиһш сәренәт ылы? Теве ти кужы—Степовой, весыжы, усан—Гнат Верба,—нинһ тошты салтаквлә. Нинһ пулеметыштым частян-частян, мешәкеш оптен канденһт. Мә тһдһм водокачкишты сейчас цымырен шһнденә. Ленгә улы, патронвләнә веле уке... Моливләжы, тһнь шһдһмет статян, поздаракын толыт.

Комнатышты тор лин шһнзеш. Кужы кәпән рабочий Воробейко кандымы винтовкым проверәйә.

— У ылеш! Штикшым тенге пижыктһмлә: раз, два и готово!

Раевский поселкыштышвлән настроеништһ гишән рабочийвләм ядыштеш.

Ядвига Олесалан палшаш кеә. Пшеничекым сыгбәрәлһн, Раймонд тоже кухняшкы кеә.

— Теве, Олеса, у тәнг. Ашһндәрет?

Пшеничек начкы картузыжылан вәрым ак мо дә кидыш-тһжы пһтбәркәлә. Атяжым арестуймы гишән тидблән уже шайыштыныт. Шонгы гишән тһдһ когон беспокоялтын.

— Тишәк, олмангаеш хоть шһнзһмәдә. Тор, идә йәтлһ веле,—Олеса пелештә дә шолтым роколмажым коршок гыц мискыш пиш куштылгын йәстәрен шуа.

Ядвига шуктым капштакы итһнүм опта.

Раймонд шижеш, Андрей гишән ыдбәрлән хоть ма дә келесәш келешок.

— Олеса, пәлет тһнь, кү тиды гудокым саслыкта?

— Ам пәлы, а ма?

— Попат, котельныеш Птаха питбәрнәлт шһнзһн.

Бдбәрһн шим сһнзәхалвләжы тәрвәнен кеәт. Шокушы коршок парнявләжым йылатымымат тһды ак шиж.

— Кыце Андрей? Бшкетшок?

— Мане. Тһдһм әрен нәлһнһт... Кызыт якте тһды вһнһдон кредәлеш.

Пшеничек Олеса выкы сылыкын анжен.

— Кыце тенге, Раймонд? Малын тһдһм бшкетшһмок канденһт? Мам тһды бшкетшһ ыштә?

Раймонд Олесан сһнзәшкыжы анжен ак кердт. Тиды кухня гыц ләктһн кеә.

— Ати, ашһндәрет, тһләт мһнь Андрей Птаха гишән попенәм ылы?

— Ашһндәрем.

— Самой тһ Андрей заводишты гудокым саслыкта. Пуштыт тһдһм. Ядам тһнһым, ати, разрешайы мәләннә кеәш...

Раймонд шижеш, тидын шайылныжы Олеса шалга.

— Разрешайы мәләннә... Сейчас эче поселкы гыц тәнгвлә толыт... Цилән Андриюшам пәләт. Мәләннә тһдһм вурчаш келеш.

— Да, ырвезы бжәл! Нһнһ пуштыт тһдһм,—амаса сага

шалгышы кужы кәпән рабочий, Раймонд пулеметчикеш лым-дымбы, олен келесә.

Сгизмундын сьнзәхалвләжы вәшок цымыргал кейт.

— Мәнмән патронвләнә уке. Дә тйшец пасна частян-частян выступаяш акли.

Иктәт ак тәрвәнәл. Раймонд әтяжы анзылны юк лыктеок сарвалышы ганьы шалга.

Раевский ёдырын сьнзәшкыжы анжалеш, дә Олеса төрок ынгыла, тьды шаяжым ак вашталты.

— Госпыди! Неужели тәмдән шүмдә уке!—Олеса олен пелештә.

Раевский сөдөй вуйжым икманяр секундеш кидешыжы лелын пиштә. Усы мычашвләжы костанын кечәлт шьнзә-нйт. Олеса әшьндәрен колта, ти эдем кок йыд амалыде. Тишкевен яктежы эче маняр йыд амалыде әртен! А кыце тьды гишән әтяжы яратен дә уважаен шайыштеш...

Шоэн йьрәлтышы ти эдем хоть-кынамат тидым ласкон вәш лин. Пьтәриш шаналтымжы гишән ёдырлән намысын чучын колта...

Гудок юк трүкок кьрылт кей. Икманяр веремә иктәт ик шамакымат ак пелештеп. Олеса мәгьрәш тьнгәлеш дә йшке кьдежышкыжы кыргыз пыра. Кроватыш шынгалтешәт, тьды эчеәт когон мәгрәш тьнгәлеш.

Ядвига тьдым вуйжы гьц ниялтә. Пөртышкы угьц у эдемвлә пырен мият. Водокачкын машинный отделени, сарай, кого кьдеж дә кухня толшы эдемвләм чуть-чуть шьнг-дәрәт. Ковалло, Чобот дә ньнын сага железнодорожниквлә толыт.

Циләмок ик вопрос мучыя, малын гудок цәрнен?

— Пырен шоэвок таки!..

Дә трүкок амасашкы Птаха пырен шагалеш. Тьдын шайылы—Василек.

— Вот и нә!—цилән цудеен колтат.

Тишәкен Птаха тьнгвләжын разочаровани ганьым шижын колта.

— Птаха, тьнын?—кухня гьц кыргыз ләктын, Раймонд сьгьрәл колта.

— А то кы ёне?—Андрий попалта. Кьвер доны Василекдон когыныштым вооруженный Воробейко шагалтымлан дә тишкы тинәры эдем погынымлан тьды когон цудеен колта.

Цилән икәнәштә попаш тьнгәлйт:

— Анжыдок, Птаха заводышты гудокым саслыкта маньт, а тиды тебе гуляен веле каштеш!

Раймондын юкшым колын, Олеса кьдежшы гьц кыргыз ләктеш. Ковалло лепкажы лывец Андрей вькы анжалеш.

— Тиштә тьнь гишәнет ямакым колтат, гудокым саслыктет маньт, анжет гьнь, такеш веле?

— Тенге гынь тѣштѣ кў-гынят весѣ улы. Лўдмѣ пардон тѣ балда-кочегарвлѣ путыен шуэнѣт...

— Кў ыне урмыжыктен?

— Ёрвезѣ, виднѣ, смелый!

— Лач настоящий боецок! Замечательный эдем. Тѣ негодяйвлѣ тѣдѣм пуштыныт гынь, когон ѣжѣл,—Раевский тыргыжланен пелештѣ дѣ кѣнѣйл шагалеш.

Орланен колтымашеш Андрийѣн сѣнзѣштѣжѣ пѣцкемѣшѣн кайын колта. Мучыялт шѣцшѣ, эртѣшѣ икманяр цѣш лошток худаланен колтышы, начкы ыргемѣн, кў-шўѣш лѣвѣрген шѣцшѣ, вуйжым кымык ѣштен, юкмат ак лык тѣдѣ шалга. Тидѣжѣм иктѣт цаклыде. Лиѣлтеш вет тенге: иктѣ-мадон когон тыргыжланен шѣцшѣ эдемвлѣ тыр обстановкышты сѣнзѣѣш тѣрок кайшашлыкымок ак цаклеп.

Птаха гишѣн ыргышток монден шуат. Случайжат такешѣ случаеш веле лѣктѣн. Тѣдѣм героеш шотленѣт, а тѣдѣ такеш гуляен каштеш веле лѣктѣн. Тидѣ цилѣнѣмок недовольством тѣрвѣтѣ, ошибка гишѣн цилѣлѣн обиднѣн да же чучеш.

Олеса сѣнзѣвѣдшѣ гишѣн намысланен колта: вет тидѣм цилѣн ужыныт дѣ тѣдѣ гишѣн тамамат шанен кердѣт. Птаха техень положениш вѣрештмѣш, Андрий ѣшкежѣ тиштѣ хоть виноват агыл гынят, Олесан самолюбим карштареннок пышкыл колта.

Тѣдѣ Андрийѣн ѣжѣл фигурыжым обиднѣн анжалеш. „Дѣ мам мѣнѣ тидѣн вѣлнѣ яжожем ужынам? Ороды постол шалга! Лучы кен колтем ылнежѣ!“ тѣдѣ шѣдѣн тумая.

Раймонд ѣдѣрѣн сѣнзѣшкѣ анжалаш шеклѣнен, сѣнзѣжѣм шѣлтѣш цацен. Тидѣлѣн кѣнѣйсѣр ылын.

Василек ѣзѣжѣн пулш шайыц цўдейен анжылтеш. Тѣдѣ ак ынгылы, кыцелѣ Андрий цилѣ тидѣм тырха. „Нѣнѣн статья гынь, мѣзаводыштыжат ылтелна? Мѣнѣн парнявлѣэм кў-шўѣш шушыргенѣт тебе, тидѣ нѣнѣлѣн такешѣт агыл“, тамалын-ѣнят лѣмѣнок парнявлѣжѣ гишѣн тѣдѣ ѣшѣндѣрѣ. „Ѣче ѣвѣм шийш тѣнгѣлеш“ тѣдѣ ойхын шаналта дѣ мѣгрѣл колтышашыжы веле улы. Тѣдѣ нышкашат тѣнгѣлѣн уже.

Андрий вуйжым лўлтѣлеш.

Олеса ужеш, тѣдѣн лицѣжѣ трўкоок ошем кеѣ. Тѣдѣ лывшалт кеѣ дѣ, кенвазаш ѣнжѣ ли манын, стенам тѣкѣлен шагалеш.

„Ма тидѣ, йўкшѣ ылеш тама? Тидѣ эче ситѣде!“ Олеса лўдѣн шаналта... дѣ тѣнѣмок тамам-ѣнят весѣм шижѣн колта. Олесалан тѣдѣ ѣжѣлѣн чучын колта. Тѣдѣ Андрий докы мѣ дѣ олен келесѣ:

— Мам тѣнѣ тиштѣ шалгет? Кухняшкы кемѣ. Ёндежѣ кўн статьян ылат вѣл! Тоже герой...

Андрій ик ашкылым анзык Ыштә, Олесам кидшәдон Өрдәжәш карангда.

— Тенге, значит, мәнәым тә йәрәш монда? Мәнә Ылмәшемәт йәләйделам... Тә цилән кыргыж шәйләндә, Ышкетемәм врагвләлән пушташышты кодендә! Мәнә Ышкетемок нәнәдон кредәләнәм, тә гыңтә палшыкым выченәм, а тә тиштә йонгешт шәнзендә... Ындежә мыскылаш шагалында...—Андрій сәнзәвәдшәм нелеш.

Цилән тәдәйн вәкә угың анжал шәндәт. Шывшыл шәндәймә кәрш кәл ганьы тәдәйн юкшы, тыргыжланымашыжы, мучыялт шәцшә цилә кәпшә—цилә тидә Андрій вәкә Ынде вес статян анжалыкта.

Птаха большы попен ак кердт. Лывшалт-лывшалт, тәдә кухняшкы пыра, тәдәйн вәшт—Олесан комнатыш. Тиштә Андрій седәрәшкә вален вазеш дә шамтымы ганьы киә. Лүдәйн колтышы Олеса тәдәйм ядышташ тәнгәлеш, но ниамат нәлен нәлән ак кердт.

Зато тәдәйн шакшым Василек Раймон дон Пшеничеклән кухняшты цилә шайыштын. Изи свидетельәм Раевский докы виден нәнгеәт. Ырәләл шомыкыжы, Ышке рассказшым Василек угың шайышт пуа дә приваялеш:

— А пичәлжәм Андрюша сагажок нәлән, цуратат! Пичәл сарай шайылны шалга. Сейчас кандем,—дә тәшәкок тәдә амаса тугә ләктәйн кеә.

Шукат ак ли, тәдә толеш.

— Теве! Рәйәймә!

Сигизмунд Олесан комнатыш кеә. Птаха со эче седәрәшток киән.

Раевский кок кидшәдонат тәдәйн вуйжым лүлтәлеш. Млоецәйн сәнзәжә гың сәнзәвәд тырге ләктәйн.

— Тәйнә молодчина ылат, Птаха! Мәнә Ышке шамаквләэм мәнгеш ам нәл... А тәнгвләәтшәлән самыным Ыштәмәштә гишән простяш келеш.

Птаха тәдәйн кидшәм кыча.

— Тидә мәнә саслыктенәм,—тәдә пәжгәлтә.

— Ынде тидә гишән иктәт ак сомневаяы.

Раевский Ышкәймжәйн кидәштәжә Птахан пуал шәцшә кидшәм шижеш.

— Кидетшә тәйнәйн ма лин?

— Тәдәйм мәнә шокшы вәдеш йылатен колтенәм.

— Тәйнә тишәкок кодат дә кәнәлтет. Бойышты участвуймаш гың тәйнәйм мәнә освобождаем. Ыдрәмәшвләм переги.

VIII ГЛАВА

Ушкүж шеләым оптен шәндәймә шун әтә тәрым коптилкын якшар йәлмәжә ныла. Коридор стөняштә тамахань кого кекәйн йәмәлкә шылдырвләжәдон икладын лывшедә.

Пылвуйжым кидвлӓжӓдон кычен шӓнденӓт, Сарра изи тылым авжа. Меер драгвыдон кем комзым ырга.

Амаса шайылны, изи кӓдежӓштӓ тыр лиэш. Тӓштӓ амалаш вазыныт. Нӓнӓлӓн юкым ӓштӓш ӓнжӓ ли манын, Меер йориок техень тыр пӓшӓм ӓштӓ. Шонгы ӓтяжӓ хвораен колтен. Цилӓ ти лелӓ ӓлӓмӓш,—квартир гӓц лыктын колтымаш, вес квартирӓш кемӓш—тӓдӓм лаксыртен колтен. Тошты заказчиквлӓ тишкӓ ак толеп—мӓндӓр, а увлӓжӓм йӓлеок ат мо. Яжон ровотайшы кемыргызын лӓмжӓ шуку ивлӓ мычкы веле паткыдем шоэш. У вӓрӓштӓ цилӓ угӓц тӓнгӓлмӓлӓ.

Лелӓ, когон лелӓ, кынам тӓлӓт кутлу нӓл и...

Махань сусум, яжом кужы курымжы мычкы ӓтяжӓ ужны? Сарра тӓдӓн шаявлӓжӓм ӓшӓндӓрӓ. ӓтяжӓн ӓлӓмӓшӓжӓ луды, икстатян тыгыды пу пыдавлӓ ганьы эртен. Молот юк, кавашты пыш, мыгыр тупшы дӓ пӓшӓ, ир жерӓ гӓц пӓц йӓд якте каторжнӓй пӓшӓ.

Дӓ тидӓ луатик иӓшӓжӓ годшен...

Стеняштӓ кек седок шылдырвлӓжӓдон махая.

Сарра сӓнзӓжӓм кымен шӓндӓ. Неужели тидӓмӓт, Меерӓмӓт, Мойшемӓт, якшар вуян изи Мойшем, техень пуйрымашок выча? Шукердӓ, кынам тидӓ изи ӓдӓрок эче ылын, папажы тидӓлӓн попен: „Пуйрымаш—тидӓ ынгылаш литӓмӓ хына, дӓ каждый ӓдӓрок тӓдӓм тыргыжланен выча. Пуйрымашым йымы ӓшке колта. Тӓдӓ гӓц ытлаш акли. Дӓ тӓдӓм шӓдештӓрӓш ак кел. Маняры пурын эдем тӓдӓм принимая, тӓнӓрӓ тӓдӓ милостян лиэш“...

Папа тагынамок колен. Тӓдӓн ямаквлӓжӓ мондалтыныт, изи ӓдӓр вуеш ӓдӓмӓ библейский семенавлӓ шачышым пуетелыт. Дӓ тебе кӓзӓйт, ти ӓштӓ шӓжӓ вадын, тӓ пуйрымаш толын шагалжы, Сарра тӓдӓн анзылны амасам тӓрок чӓчӓн шӓндӓнежӓ. Тӓдӓ такшат пӓлӓ, жестяник, Фальшток тидӓн ӓлӓмӓшӓжӓм отравляяш веле нинӓн докы каштеш. Фальшток ӓшкӓмжӓм пӓлӓ—тӓдӓн мастерскойжы улы, дӓ млоецшӓт худаок агыл. Лачок хоть, ӓвӓжӓ тӓдӓн лач ведьмаок ылеш (кӓзӓйтӓт тӓдӓ эргӓжӓм шиэш), но вӓтӓжӓ дон тӓ ведьма лоштышты кыце ӓлӓш тӓнгӓлӓт—Фальштоклан махань дела? Тӓдӓн кым рабочиӓй, пӓрт... Тӓдӓлӓн ӓдӓрӓм нӓлӓш келеш. А малын Сарра худа ӓдӓр? Тидӓ тетявлӓм тӓдӓлӓн ӓштӓ дӓ тотлы качкышым йӓмдӓлӓ. А вӓц иштӓ тидӓ папа лиэш гӓнӓ, ма вара,—еврей ӓдӓрӓн техевӓ пуйрымаш, ӓтяжӓн вет ӓдӓржӓ гӓц пасна нимажат уке...

Тӓгӓ-ӓнят амасам олен севӓлеш. Меер сӓрнӓл анжалеш.

ӓнде стеняштӓ курныжын гань нерӓн, аварген шӓцшӓт упӓн Меерӓн вуйжы пока гӓц каеш.

— Тидӓ Раймонд. Тӓдӓ... мӓнӓм ӓжӓш толын,—вӓржӓ гӓц кӓнӓлӓн, Сарра олен келесӓ.

Раймонд ёшке сагажы шйжй йыдын юалгы пышыжым канден.

— Мёнъ сейчас чийлаләм,—Сарра вес кыдежыш амасам олен пачеш.

Раймонд Меерлән кидшым вicktältä дä тйдйн ваштареш äтяжын пöкенеш шйнзеш.

Жакеткым чиэн, Сарра лäктеш. Меер шйртешйжй варым шйрä. Сарра ужеш—тйдй довольна агыл.

— Кышкы тä юр вашт кедä... дä йыд шуку лимыкы. Веремäмок монда!—тидыжым Меер еврейский йылмйдон пелештä.

Тенге гйнят, ма гишän попымыжым Раймонд ынгыла, дä якшарген кеä. Сарра икманяр жеп шаналтен шалга дä вара олен ядеш:

— Тидйлән келесäш лиэш?

— Мёнъ ам пäлы,—Раймонд тыргыжланен келесä.

— Мёнъ шанымемдон лиэш,—Сарра решä.—Колышт доко, Меер, ик выртеш шйртедйм кодалал!

— Мёнъйн срочный заказ, мёнъйн веремäем уке...

— Меер, тагачы халашты восстани тäрвәнä...—Бшкымжым ганьок, Меерйн кого дä шим сйнзäвлäжй тидйн вйлән тйнгшй ганьы шагал колтымым ужын, Сарра попаш цäрнен колта.

— Восстани? А кышец тынь пäлет? Дä...—Тыды шаяжым ак кашарты.

Сарра тйдйн пулшышкыжы кидшым тйкнйктä:

— Меер, äнят, тйнят сагана кеет?

— Кышкы?

— Кеет гйнь, келесенä.

Ясы эдемлä тйрвйжым вочык ёштен, Меер сйнзäжым пытькаш тйнгälеш.—Нигышкат мёнъ ам ке!—вардон шйрен шйндбймй дратвыжым чынь шывшедыл, тйдй пелештä.

Стеняштй кек ймйлкä пел шылдыржым шалалтен колта.

— Дä тйнят ат ке... Амалаш кеок... Тидйләнжй келесй: пускай анзыкыжым тишкй ак кашт... Мане, мане, пускай ак кашт! Тыньым сäкäлтйктымем мёнъйн ак шо,—лүдйн дä шйдйн тйдй пйжгäлтä.

Раймонд ынгылыдымы шаям колыштеш дä тйдйн смысылжым ынгылаш цапа. Тидйн векй чуть цаклымла анжыктымжы гйц веле Раймонд ынгыла, Меер тидй гишän попен.

— Ма вара, код, мёнъ кеем. Мёнъ техень ат ыл машаненäm...—Сарра „трус“ манын лймдйнежй, но ти шамакым пелештен ак кердт.

Кем комзан колодка Меерын пылвуй вйлец седйрäшкы кенвазеш. Цилән амасашкы лүдйн анжалыт.

— Тыньй семня гишän шаналтышаш... äтят гишän! Тыньйн ма, циләнäm пйчкеден опыктымет шоэш? Кышты тыньйм

совестетшй? Ма тйлат тйштй келеш?—большы да большы тыргыжланен, тйдй пйжгя.

— Мйньбн совестем? Мйньблйнем, Меер. Блйнем! Тидй совестым ямдымаш ма?

— Ха! Блйнет? А бшке колаш кеет...

— Мйньб пакулажат тенге ам кердт! Соок шужен кашташ, незерйштй блйш... Хоть кў, кўн кидйштй власть да окса улы гйнь, тйньбн шўмбшкет чымыжы... Келесй, ма-лан техень шушш шотышты блйшйш, кыдым каждый гади-на пйзырйл шуэн кердеш? Лучы мйньбм блицйштй пускай пуштыт!—тегеок олен да тыргыжланен Сарраат попа.

— Кў тйлат тидым тымден?

— Блймйш тымден, ти проклятый блймйш...

— Тйнь гйцет ышанрак эдемвлйят нимат бштен кердте-лыт, а тйньб сйндйлькйм сйрйл колташ тумает?

Сарра кйньбл шагалеш.

— Нимат бштен кердделыт? Тйнь иктйжй бштен пумым вычет. А бшкежй Шпильманвлй да Баранкевичвлй анзылны авалынылет? Пуырймашым шудалаш да мышкындыдон крозаш, вет тидйжйм иктйт ак уж... А мй нйньбм пйтарйш сбрёня! Вет нйньжй тйньбнйат врагвлйет ылыт. Малын тйнь нйньбн вйкй кидетшйм лўлтйлйш лўдйт? Кышты тйньбн совестетшй.

Меер Сарра вйкй тыргыжланен анжалеш.

— Мйньбн совестем—тидй семня.—Тйдй вар лаштыкым тоша парнявлйждон тыргыжланен непцйртйлеш.—Мй гйц-нй пасна нйньб качте колат. Ынгылет? Колат! Да иктйт нй-нйльй ак палшы... Кенеток гйнь—ке! Тйдй амаса докы-ла кидшйм шбдбн шалалта.—Ке, ке! А мйнь еврей ылам, незер кем ыргызы... Мйньбн родинем уке, кыдын верц вуй пиштйш келеш... Руш кугижй ылы — мйньбм пи шотеш поктылыныт. Немецвлй толыныт—тйдок. Бнде по-ляквлй—блицйшкйт лйктйш лўдйш. Ну, а нйньб вйреш гет-манын гайдамаквлйжй толевй гйнь, мйльнй куштылгы лиэш? Мйньб ам пйльб, махань тйштй восстани да кў кум поктыл колтынежй. Мйнь пйлем толыкы, еврей тоныжы шйнзйшйшлык...

— Ти йыдын рабочийвлй тйрвйнйт.

— Рабочийвлй?—нимат ынгылыдымла Меер ядеш.

Вокзалышты паровоз кужын шишкалта. Ик выртеш тыр-ла. Вара эче кым гйня мытыкын сйгбйрйлеш. Тй юквлй тишкй пиш раскыдынок ак шактеп. Раймонд пйсьбн кй-ньбл шагалеш.

— Прощай, Меер!—Сарра тыргыжланен пелештй.

— Тенге гйнь, тйнь кееток?—Меерын юкшы цйтырйлт кей.

Меер тйдйм сылыкын анжалеш. Сарра ик выртеш выча-лал шалга.

— Шин шуат тәмдәм. Мададон вара тәннннн ваштареш кедә?—чуть шакта тйдй мөгымәктәлеш.

Вара, якшарген шыщшй сьнзәвләждон пытькен, пүгәнәлеш дә шаргадон ыргымы сапожный кызым лүлтәлеш.

— Тидым хоть нәлбма...

Ннннн паштек амаса чүчылтеш. Меер шуку жеп тәрвәнбдеок шыңзә. Лүдйшлә, худа шанымашвлә тйднн вуйжы гыц йблеок ак ләкеп.

Комнатышты шалген, икәнә-иктй дервен цат пйзйрген, вйцлй эдем нәры шыңген кердынйт. Молеввләжй кувичышты, сенькышты дә машинный отделениш пырымы аңгыштй шалгенйт. Цилән штиквләм пижыктымй винтовкывләдон ылыныт.

Переезд векылә ылшы окням Олеса одеялдон кәрен шннден.

Андрий, Григорий Михайловичын кукшы выргемым чиэнәт—тидыжым бытәш тйдйлән Ковалло шүден,—йәвлә сага кухняшты шалген. Василекланат Олеса атяжын ялашым мон дә ышкымжын тошты мйжәржым пуэн. Кызытшй тйдй ял вургышкыжы Олесан цылкавләм шывшеш. Тишток тйднн сага Олесан ботинкывләжй шыңзәт. Кок шүмбелын нөрән шыщшй, лявйрән выргемыштым Олеса цыланыш шуэн колтен.

— Ну и кужывлә!—мызге шүлештыл, Василек попа.

Тйдй талаша. Сөдйй усан кужы кугуза мам попа, колышталнежй.

— Мбншь шанымемдон, тәнгвлә, шуку попаш ак кел,—Раевский келесә.—Каждыйок тишкй тә логыцлә добровольны толын, дә каждыйок пәлә, малын толын. Давайте, тәнгвлә, пыток решенә: кун шүмжй бойм тырхен ак кердт, пуской кеә. А кұ ти грабительвләм пйтәрәш решен, кұ вековой врагвләдон кредәләш решен, бой гыц ак шыл манын, пускай ышкымжын рабочий шамакшым пуа.—Раевский тырлалалеш.—А кұ кыргыж шылеш...—тйдй тәнгвләжын лицышкышгы ядыла анжалеш.

— Тыхеьвләм лүәш тннгәлынә,—тйднн шаяжым Степовый кашарта.

Раевский тйдым сьнзәжыдон кычәл моэш.

— Мане, кұ кыргыжеш, тйдй трус велеят агыл, тйдй предатель лиэш.

Кидшыдон винтовкеш тйкыләлт, Раевский окня сага шалген. Тйдй юкшым когөзмдйдеок, молнәмшы статянок ышкымжым кычен, каждый шамакшым раскыдын попен, ышке шанымашыжым келесен пуаш сек проста шамаквләм кычәл шайыштын.

Кымда пулшан, цилә пәлйшын гань сьнзән ти эдем ышкеәт ладна ылынат, йәлбнәт ышке силаштылан бнннмәш кушкын. Эдем тидй ышке докыжы простажыдон йәлым

шыпшын, тидѣ уты-ситѣм попыде дѣ Ёшкѣмжѣн правота-
жылан пыт Ёнянен,—техень качествавлѣм революционный
кредѣлмѣшлѣн цилѣ Ёлѣмѣшѣштѣм пушы эдемвлѣнѣм уж-
аш лиѣш.

Ковалло цѣшѣм анжалеш.

— Зыгмунд, веремѣ шоѣш.

Раевский калпакым чѣѣ.

— Мане, тѣнгвлѣ, — тѣдѣ чѣнѣ келесѣ. — Вара кыргыз
шѣлмешкѣ, лучы кѣзѣйток кок гѣнѣ тумаялаш дѣ веремѣш-
тѣ карангаш...

Иктѣт ак тѣрвѣнѣ.

Тѣдѣ тѣнгвлѣжѣм, нѣнѣн верц шытырланымла, вуй гѣц
ял якте анжалеш.

Каеш, шукужок нѣнѣн логѣц фронтышты ылтелыт. Пи-
чѣлѣштѣм магазинный коробкам токыштыла Ёштен кычат,
прѣжѣвлѣм когон шывшыл шѣндѣмѣ, кидѣмѣт шыралаш
акли. Но лицѣштѣ гѣц каеш—шиѣдѣлѣш йѣмдѣ ылыт! Вот
хоть комдык нерѣн ти млоец, кепкыжым пѣлѣшѣжѣ як-
теок шывшыл валтен шѣндѣшѣ,—винтовкым Ёшке тервен-
жѣ, Ёдѣрѣм вуйта, элтѣлен шѣнден. Сѣнзѣвлѣжѣ пингѣдѣн
анжат, но изи Ёрвезѣлѣ пачылдалмы тѣрвѣвлѣжѣ луаткѣн-
дѣкш иѣш ылмыжым раскыдын анжыктат.

Шайылыны шалгышы шарга картузан кукшынди рабочий
цилѣ верцѣн келесѣ:

— Кок векѣлѣ тумайылаш мѣнмѣн дела агыл. Кѣн гайкы-
жы слабка гѣнѣ, нѣнѣ торанышты кодыныт. А кѣ тишкѣ
толын гѣнѣ, тѣдѣ мѣнгеш токыжы кеѣш толте.

Раевский винтовкыжым пулш вѣкѣжѣ пиштѣ.

— Тѣнгвлѣ, мѣнмѣн решениѣм кудвичѣштѣшвлѣлѣн дѣ
молывлѣлѣѣт келесѣдѣ. Командиреш революционный коми-
тет мѣнѣм назначен. А тѣ кок помощником айыредѣ.

— Чобот!

— Степовый!

— Большы уке?

— Уке!

— Тенге гѣнѣ выступаенѣ. Кѣн патронвлѣ улы, нѣнѣ ан-
зыц кеѣт. Складым хватенѣ, тѣшец поселкыш, а варажы
тюрьмашкы. Каждый лу эдем Ёшке командиржѣм пѣлѣ?

— Конечно!

— Пѣленѣ!..

Шѣдѣ кутлу кым эдем пѣцкемѣш йѣдышкы кеѣт. Нѣ-
нѣн ял юкышты юр дон мардеж шужгымдон ярла.

Ковалло пѣрт гѣц остаткаѣш лѣктеш. Тѣдѣ Ёдѣржѣмѣт
ак элтѣлѣ, Птаха дон Ядвига анзылыны тама яжола ак чуч.

„Веремѣштѣ агыл шонгы чорт кымылжым тѣрвѣтен кол-
тен. Анжы веле, мѣгрѣлѣт эче колта“ манын шаналтен кер-

дѣт. Тѣдѣ пѣлѣмѣ комнатѣм ѣѣрвѣш анжалеш дѣ, ял лѣ-
вѣкѣжѣ анжен, ладнала кайын келесѣ:

— Тѣнь, ѣдѣрем... ит лѣд!.. Кечѣвѣлеш толына. А тѣнь
тѣ веремѣш мѣлѣннѣ роколмам жарал дѣ охыреѣым лык...
Ну, здорова ли...

Порогы доны эче икѣнѣ сѣрнѣлеш. Олесан сѣнзѣштѣжѣ—
сѣнзѣвѣд цѣцок.

— Ну вот эче! Келесѣшѣм вет, кечѣвѣлеш толам...—Дѣ
талашен приваялеш...—Тѣнь, Андрий, тиштѣ анжалал. Кѣ-
лѣм пиштеп шѣц дѣ иктѣмѣт ит колты. Мѣнь тѣлѣт пичѣ-
лѣм кодынем, но тидѣ худа веле лиѣш. Тавар улы, сеньѣ-
кѣштѣ...—Ташкалтышышты тѣдѣ Андрийлѣн олен келесѣ:—
Удача ак ли гѣнь, Олесам, Ядвига Болдановнам дѣ ма-шо-
ным нѣлѣн, Сосновкышкы чѣктѣ.

— А томажым кыце?

— А чорт с ним! Шин шуат гѣнь, тиштѣ ѣлѣш соикток
акли лиѣш. Тѣнь ѣдѣрѣм перегѣ...
— Григорий Михайлович, мѣнь...

— Пѣлем, тѣнь... Вот и анжы... А если мѣньѣм...

Ковалло тырлалеш. Нѣнѣ калитка докат уже шоньт.
Андрий тѣотям ак уж.

— Тѣнь тѣдѣлѣн ѣзѣжѣ шотеш ли.

Юр юк вашт Андрий чуть веле колеш:

— Тѣдѣ гѣц пасна, мѣньѣн иктѣт уке.

— Мѣньѣнѣт, тѣдѣ гѣц пасна...

— Ну, тѣштѣ ужына, кѣзѣтшѣ—анжы...

Андрий мѣнгеш пѣртѣш пыра. Амасам крѣклѣнежѣ, но
ак кердт. Пѣтѣри веле эче парнявлѣжѣ тырхыдымла карш-
тымѣм тѣдѣ шижѣн колта.

— Олеса, кѣлѣм пиштѣй, мѣньѣн кидѣм пуал шѣнзѣн,
чортешѣжѣ!

Кого кѣдежѣштѣш тылым ѣѣртен шуат. Ядвига окня са-
га шѣнзеш. Паровоз корныжы мычкы платформыдон завод
докыла кѣй гѣнь, значит патронвлѣм нѣлѣнѣт...

Сигизмунд ѣдрѣмѣшвлѣлѣн кодаш шѣден. Тидѣ марыжы
сага кѣзѣт ылгеѣѣ, тидѣлѣн ладнарак линежѣ. Анзылны
кужы дѣ лѣдѣшлѣ ѣйд...

— Кидвлѣѣдѣм анжыктай! Йымы перегок, малын тѣнь
юкым ат лык?—Олеса лѣдѣн сѣгѣрѣл колта.

Тѣдѣ Метельский кодымы пакетѣм талашен намал то-
леш, ѣжѣлѣймѣшеш лицѣжѣм кыптыртен, Андрийѣн ѣыла-
тен колтымы парнявлѣжѣм пышкыдын пидѣш тѣнгѣлеш,
парнявлѣ мычкыжы лаштыкын-лаштыкын шѣлвлѣ тарвалт
кеѣлт шѣнзѣнѣт.

Василек мылтке нерен шѣнзѣ.

— Кухняшкы кеок, топчан вѣлѣн амалаш вацок,—Ан-
дрий ласкон келесѣ.

Василек шижѣн колта.

— Аңят, мѳлѳм токына кемѳлѳ? ѳвѳм парым пуа векѳт! Кышты, манеш, кѳзѳйт якте сѳрненѳт?—ѳрвезѳ сылыкын попалта.

— Нимат ак ли. Амалаш вацок. Иргодым иквѳрешок кенѳ. Келесенѳм вет,—кѳчдонат иктѳт ак тѳкѳл! Тѳнь статянет гѳнь, ѳвѳмѳн пѳшѳжѳт лач шѳѳш веле.

— Тѳлѳт нимат уке, а мѳлѳмжѳ шѳрерѳкѳнок попаза...

— Тѳньжѳ ма, кайышетвлѳ гишѳн вует гѳц ѳшкѳмедѳм ниѳлтѳктѳнет?

Василек когешнѳм ганьы лиѳш, нержѳм шокшыжыдон ѳштѳлеш дѳ, юкымат ак лык, кухняшкы кеѳ. Вѳрѳшкѳжѳ миѳн веле шоѳш, тѳшѳкенок амален кеѳ.

Андрѳй, пѳжѳм пырыл шѳнденѳт, анжа, кыцелѳ Олесан пѳсѳ парнявлѳжѳ, тидѳн кидѳшкѳжѳ пышкыдын тѳкнен, тарвалт шѳцшѳ шѳл лаштыквлѳм айырат дѳ лым ганьы ош марлым ялштат. Вѳдѳлѳш каньѳл лижѳ манын, тѳдѳ седѳрѳѳш шѳнзѳн. Андрѳй тѳдѳн вѳкѳ кѳшѳц анжа дѳ ужеш: изиш цѳтѳрѳл колтымжок ѳдѳрѳн пиш яжо сѳнзѳ-вынвлѳжѳм тѳрвѳтен колта, дѳ тѳдѳн нежный тѳрвѳвлѳжѳ цѳтѳрѳш тѳнгѳлѳйт. Андрѳй тѳ тѳрвѳвлѳм нигнамат эче шывшалте. Тѳдѳ шывшалаш нигѳцеѳт смейѳде, тѳдѳ пѳлен—ѳшкѳмѳм изиш хоть воляшкы колтышаш гѳнь, Олеса ак простьы. Дѳ, ѳдѳрдон когынышты лоштыш дружбама переѳш манын, тѳдѳ ѳшкѳмжѳм пыток кычен.

Олеса перевязкым ѳшген пѳтѳрѳ. Бинт мычашым пѳчкѳш кайыцлан пѳгѳнѳлмѳкѳжѳ, тѳдѳ попалта:

— А тѳнь когон тырхен кердѳт...

Лач ик выргеш веле Андрѳй блузы шелѳк гѳц ѳдѳрѳн кѳкшѳ онгжым ужеш дѳ тѳдѳлѳн ясын чучеш, тѳдѳ тыргыжланен колта. Ти дерзость, кыды гишѳн ѳшкежѳ тѳдѳ виноватат агыл, тѳдѳм шеклѳндѳрен колта. Дѳ тѳдѳн шѳмжѳ когон сылыккланен колта.

— Мѳ лиц? ѳль мѳнь тѳньѳм карштарышым?

— Мане. Но большы мѳнь агым...

— Вот вет, махань мѳнь ылам—шырал шѳнденѳм, пѳлѳ-деламат.

Андрѳй юкымат ак лык.

— Тѳнь вац, канѳлтѳл, а мѳнь Ядвига Богдановна докы келдѳлѳм. Ну, мѳнь тылым ѳѳртем...

Вуйжым кидѳшкѳжѳ пиштен, шуку жеп эче тѳдѳ стѳл тѳрѳштѳ лелѳ шанымашвлѳжѳдон шѳнзѳ. Вара, Олеса шѳрен пумы вѳрѳш седѳрѳшкѳ лелѳн вазеш дѳ шуку жеп амалаш цацен киѳ.

„Малын мѳнь тидѳн тервен пѳжѳн шѳнзѳнѳм? Вуйта тидѳ гѳц пасна свет вѳлнѳ яжо ѳдѳрвлѳ уке“.

Олеса вѳлнѳ нимат техень ѳл гѳц айыртемѳн уке, манын Андрѳй ѳшкѳмжѳм ѳшке ѳняндѳрѳнежѳ. „Тѳдѳ гѳц яжовлѳ улы. Шамак толшеш Соллогуб Пашам ѳль Коноп-

лянскый Маринәм нәлшәш. Тыл гань ыдырвлә! Ласковлә дә нбнбдон мадылдалашат лиәш. Дә цевер ыдырвлә чыды ма? Но вот—Олеса тервен тидылән пижәш келеш ылын. Ваштылеш, мыскыла, командывая... Парнядонат тбдбм ит тбкәл! Дә тидб циләок тырха, тидб, кыдын верц техень агыл ыдырвлән йәнгбштб эче йыла“.

Ти шанымашвлә паштек Андрийлән эчеят обиднәрәкын чучеш.

„Планетемжок, виднб, мбнбын техеньб. Цилә вочык кея“.

Пеле нерыкәлбмб лошты тидб шамтымы ганьы лин колта, тенге гбнят тыргыжландарышы шам тидын вуйыш ик ыртеш омынла толын колта. Тидб ыдырын пиш цевер сбнзавыввләжб, тбдбн мыскылымла йбрен анжышы, аздарышы сбнзавләжб ылыныт...

Ыдырәмәшвлә, тыргыжланен дә ясыланен, юк лыктеок окня сага шалгенйт.

Ядвига Олесалан амалалаш шүдә:

— Иктә-мам колам гбнь, мбнь тәмдәм кбньблтем.

Кухняшты Василек пиш тотлын амален. Олеса кыдежбшкбжб ял парня мычан пыра. Пбртбштбш тыр тидбм пбзбртбмлә чучеш. Тидб бшләнжб вәрбмәт ак мо.

Атяжб Раевскийдон вәш лимб пбтәриш кечб гбцок лүдбш ти пбртбш яжон пырен шынзбн. Олеса атяжбм пиш когон, шүмжб вәшт яратен. Атяжб гишән шанымаш ик минутешәт тбдбн вуйжы гбц ләкте.

Андрийбм шижтәрәш бнжб ли манын, ыдыр койкашкыжы олен вазеш.

Но Птаха амалыде. Тбдбн кидвләжб пиш когон карште-нйт.

— Тбнь ат амалы?—Андрийын тәрвәнәлмбжбм цаклен, Олеса ядеш.

— Агым.

— Кидет каршта?

— Кид мбләм ма такеш? Тиштб шүм изишешәт покойым ак пу.

Андрий седбрәәш шбнзеш дә вуйжым сылыкын сәкәлтә.

— Тбнь ма гишән попет?—Олеса тбдбн вбкблә пүгбнәлеш.

— Мбнь седбм попом, бббмәштб счастье уке. Лач ирсә обидә веле... Дә чорт пәлә, малан ти әдемвлә свет вблнбжб ылат? Хоть кыш анжал, цилә вәре несправедливость...

Олесаат шбнзеш. Андрий тбдбм сагажок шижеш. Бшкбмжбн обидәжбм пиш когон тбдблән шайышт пумыжы шон колта.

„Цилә тидылан келесен пуэм дә кеем. Пускай тышты мыйным пуштыт“.

Кыйнылаш манын тиды кидшым викалта дә Олесан пылуеш тикнен колта. Дә тышакенек Олесан кидшы вейдыл шындымы тидын кид выкы вазеш. Карштарен колташ йнжы ли манын, тиды Андрийын кидшым пылууйжы вейлец переген карангда.

Андрий цилә монда—орланымжымат дә шидешкымжымат. Тидын йнде лач ик шанымаш веле кодеш: техень яратымы, цевер дә йшкымын гань йдыр тидын тервен кидшым хоть тикныктыжы дә ик ласко шамакым хоть пелештыжы.

— Олеса,—сылыкын дә олен тиды келесә.—Олеса, тынь малын тенгелә?

— Ма гишан тынь попет?

— Олеса, тынь гыцет пасна, вес счастье мыйнын уке.

Андрий тидын пылууйвлажым элтален шында. Тидыжы ваштареш ак ли. Кыце вара ти шушыр кидвләм шыкыл колтет.

— Андрий,—тиды пйжгалта.

Андрий тйрвыжым тидын пылууешыжы аңгалта. Кйжгы мйнер тидылан оскорбительныйла чучеш. Цилә монден шуэн, кид карштымжымат ак шиж, тиды пылууйым цаткыдын элтален шында.

— Андрий!

Но Андрий тидын пылууйжым шывшалешат уже, дә тидым карангдаш моло шанашат уке. Нима вычыдеок техень положениш вярештыш йдыр йрын колтым ганьы лиеш, дә ородыш кешы постол ти млоецдон мам йштымлә йшкеат ак палы.

— Олеса... Мыйнын яратымам...

Тыргыжланен колтышы Олеса трук кыйныл шагалеш. Андрий тидым колталта. Нимат келесыдеок, йдыр Ядвига докы кей.

„Ну, мам мыйн йштышым? Йнде цилә пйтыш. Ну и пусты“—Андрий кидшым веле шалалта.

Тырхыдымы карштыш йшкымжым йшындырыкта. Андрий вярйшкы кенвазеш. Шумжы когон шин

„Соок тенге—цилә тупынешлә. Ну и пусть. Иргодым кеем дә нигнамат большы ам кайзы—йшланжы йшке тиды келесә, но келесымжылан йшкеат ак йняны. — Кынам теве шйргет мыкы тиды цонген пуа, тынам, йвят, кеет. Тынамат эче анжалына... А тидым вычен шометшы кызыток уже каеш.

Дә мам тиды мыйн гишанем тумая?

Эдемвлә бойыш кенйт. йвят, колымашкы.. йдыр йтяжы гишан ясылана, а тиды йдырым ясыландара. Вес веремам мон кердте“.

Трүк, тумаялтеок Ышкымжым тенге худан видымбыжы гишан тйдим совестышы мучыяш тынгалеш.

„А кынам Ыне тйдилан келесимла ылын? Анят, иргодим-жы мёнъ живой ам ли“. Вет тагачыжат чудыдон веле тиди колымаш гыц спасаялтын.

Тагышты мёндёрни тама-анят олен пыдешт кеа. Андрий колышташ тынгалеш. Вара пылвуй мычкы шагалеш.

„Тынгалалты, видны?“ вуйышкыжы пырен кеа. Тиди кыныл шагалеш, кидшым перегалын, нима ужтеок, амасашкыла ашкеш.

Комнатышты кок ёдрэмашге окня сага пёзёрген шагалыныт.

— Тиди мённы, — стёл вёкы шыралтын, Андрий келесё.

— Мёнъ форточкым пачам, — Ядвига пёжгалта.

Лывыргы пыш пырен кеа. Юр юреш. Пиш тыр да пёцкемёш. Тенгелё, юк лыктеок да пыт колышт, шуку жеп кымытын шалгат.

— Анжыда, тёве тывлё! Тиди паровоз! Тенге гёнь кердёнёт! — Олеса сусун пелешта.

Нимат кайтымы пёцкемёштё кок сёнзё кайын колтат. Кушны, когон шёлештыл да пёрхен-пёрхен, тамахань чудице эртёмла веле чучеш.

Нёны пакыла ружген кешё юкым колыштыт.

Хала амален.

Вёд йогымы да юр юрмы юквлё лошты трүк теве кытыкын севёлмё ганьы шактен колта. А ик вырт эртёмкёжы, тэгү листё леваш вёкы кё пыдыргывлём кёшкё машанет, шодыге шакташ тынгалеш.

Тамахань-анят беспокыйный сторож поселка мычкы сёрнёлэш тынгалеш. Лочик-лочикшёдон эдемвлём шижтёрё, окня-амасавлём шиэш, цилём ял вёкы кёныёлта. Апай ганьы, пуста ёлицёвлё попаш тынгалёт. Тыл-сотывлё тёлге кайыт. Эдемвлё ак каеп, но нёнын юкышты шакта. Нёны утла чёнь попаш тынгалёнёт. Сержант Кобыльский кыце пингёдын амален ылнежы, тйдёмёт юквлё кёныёлтенёт. Штаб гыц тиди цёрё ялаок кыргыж лёктён. Тиштё шаргагем да шинель гишан тумаяш уке — яледым хоть намал кеш лижы...

Окня стёклавлё цонгырге вилёт. Ёлицё шолеш. Штаб томан кёртни леваш вёлны тэгү-анят тамахань дикий танецым кушта машанет.

Кобыльский анзылнок тама-анят тёл-л кайын колта да пиш когон пыдешт кеа.

Тиди вёрёштёжы тыргештыл шалга, пёгёналён, ёлицё гач колталта да капкашкы пырен кеа.

Шуку пичёл юк лошкы икладын ылшы, пингёды юк пы-

рен кеӊ. Тидӊ тюрма капкашыла пулемет гӊц Степовый вактын.

— Анзыкы, тӧнгвлӧ!—Раевскийын силан юкшы шактен колта.

Ти пӧцкемӧш йыдышты ӧтяжым ямден шумаш гӊц лӧдӧн, Раймонд тӧдӧн сагаок площадь гач кыргыжеш. Капка доны, тӧгӧн-ӧнят кӧпӧшкӧ шынгалтын, чуть ак кенвац, дӧ ӧтяжӧ сага кудвичӧш пырен кеӊ. Тюрмашкы пырымы анзылны—фонарьвлӧ.

Амасавлӧ гӊц лӧлӧйт. ӧтяжӧ тӧш кыргыжеш. Шайылны—шаргагем ял юквлӧ. Кынде лӧлмӧш. Штик юквлӧ. Тӧгӧм поктен шонит. Саслат... Амоса анзылны ик ыртеш крелӧлмӧш...

Раймонд ӧтяжӧ вӧкӧ целен шӧндӧшӧ легионерым штикдон шырал колта.

— Шидӧ шлӧхтым! Сӧмӧрӧдӧ нӧнӧм, в бога маты—коридорыш кыргыж пырен, Чобот сӧгӧрӧл колта.

Легионервлӧ, тӧдӧн штикшы гӊц спасаят, цилӧ векӧ кыргыжит, Раевский ташкалтыш мычкы кӧшкӧт уже кыргыжеш. Пӧлӧц тӧнгӧш кен колтышы картузан ӧрвезӧ эдем тӧдӧм чӧнӧ эртен кеӊ.

Чоботын бас юкшы коридор мычкы мӧгӧрӧлтеш:

— Эй, Патлай, кышты ылат? Юкым пу. Мӧ сӧнгенӧ.. Патла-а-а-й!

Дзӧбек, кыргыжмашток пулш вӧлецшӧ погонвлӧжым кышкед, шайыл двoryшты кыргыжталеш. Тӧдӧн вуйыштыжы ик шам веле: „Конец... Конец... Сейчас нӧнӧ тишкӧ пырат. Кыш пырен кемӧлӧ?“

Нигышкат кеӧш акли—тупик.

Тӧдӧ уборныйыш пырен кеӊ. Уксынзаш мӧндӧр агыл упшӧ, но пышым анжаш уке, дӧ тӧдӧ йӧмӧш вален кеӊ. Тӧштӧ ныгыдышкыжок самой пыра дӧ анга шайыкырак шӧлеш, тырхыдымы пышеш ӧшке теве-теве шӧлӧлтен колта. Но шанымаш иктӧ веле—кыце гӧнят живой кодаш.

Тюремный начальнинын канцеляри остаткаӧш нӧлмӧ ылын. Тишкӧ цилӧн талашенӧйт. Тиштӧжӧ освобождаймы Пшигодский, Патлай дӧ Пшигодский сага камерышты хытырышы богатырь-крестьянин Цибуля ылыныт.

Степовый дӧ вес пулеметчик, Гнат Верба, капка ӧнгеш кодыныт.

Гнатын ӧнде ӧшкӧмжӧн пулеметшы ылын, тюрмашкы атакым ӧштӧм годым легионервлӧ гӊц шывшын нӧлмӧ. Ладыра кӧлӧн Верба пулемет сага хлопчайылеш.

— Мӧнӧм сагада нӧлдай,—Сарра шеклӧнӧл келесӧ.—Мам шӧдедӧ, мӧнӧ цилӧ ӧштем.

Каклянен шӧнзӧмӧштӧжӧ, пулемет кыцелӧ сӧрнӧмым проверӧйшӧ Верба тӧдӧн вӧкӧ цӧдеен анжалеш.

Изиш тумаялмыкыжы, ӧнӧндӧрӧмӧлӧ келесӧ:

— Бидрамаш дела агыл тидѣ. Пулемет—тидѣ ыргым машиня агыл, барышня.

Ти шаяэш Сарра шумжѣ вашт орланен колта. Тѣдѣ карангеш.

— Малын тѣнь тѣдым обижайшыц?—Раймонд Вербым йатлѣмля пелештѣ.

Нинѣн докы рабочийвлѣ дѣ Пшеничек толын шагалыт.

— Шѣлѣн поспесен тѣ келтымаш!— шѣдѣн дѣ тыргыжланен тѣдѣ сѣгырѣл колта.

— Ку шѣлѣн?—Степовый ядеш.

— Дѣ тѣ мерзавец... кекѣн гань нерѣн... Кыце тѣдѣ?—дѣ ашѣндѣрен колта:—Дэобек! Цилѣ вѣре кѣчѣлѣннѣ—уке. А пленныйвлѣ попат, тишток ылын.

Верба лентѣм пижѣктѣ дѣ яжоракын шѣнзеш.

— Степовый, пробылан левѣш вѣкѣ ик очередьым колтен анжем...

Дѣ тѣшѣкок пулемет строчаш тѣнгѣлеш.

— Цилѣ кындонок ылеш.

Степовый ашѣндѣрен колта.

— Пшеничек, канцеляриш кыргыж! Проба манын келесѣ. Такшы цилѣ спокойны, панвлѣ эче шѣлѣшѣштѣм нѣлѣн поспейделыт...

Коридорышты Пшеничек Раевскийын юкшым колеш.

— Завод дон тюрьмаэш укрепляйтѣш, сосновскийвлѣ дон холмянскийвлѣн толмым вычаш манын предложени нималанат ак яры! Пѣсѣн действуяш келеш, нѣнѣ шѣлѣшѣштѣм нѣлѣн ѣнжѣштѣ поспееп. Ирокеш хала мѣнмѣн лишѣшлѣк. Кѣзѣйтшѣ, нѣнѣ ѳрт гѣц кемѣштѣ годым, шѣш дѣ шѣш келеш. Ашѣндѣрѣдѣ, пелѣжок салтаквлѣ именьяштѣ ылыт. Скоры нѣнѣ тишкѣ толыт...

Тѣдым таманяр юк лѣштѣрен колта.

Дѣ цилѣ нѣнѣ Чоботын бас юкшы лѣэш ямын кѣт.

— Факт! Мѣнѣ шанымемдон, шѣш гѣнѣ, шам гѣц колтымешкѣ шѣш келеш. Панвлѣм вокзал докы поктыл колтенѣ!

Цилѣн кѣнѣылѣт. Раевский остатка приказанивлѣм пуэн мѣ.

— Подводывлѣм винтовкывлѣдон тишкѣ кандаш. Арестованныйвлѣ логѣц, ку желая гѣнѣ, пускай вооружаялтыт... Тѣнѣ, Цибуля тѣнг, заводышты имним нѣлѣтѣт, Сосновкышкы кыдалат. Щабель тѣштѣ тагышак пижѣн шѣнзѣн... А тѣнѣн тѣнгвлѣэтшѣ пускай тишѣкен кодыт дѣ мѣлѣннѣ палшат. Нѣнѣлѣн сейчас оружим пуат. Чобот, вѣцлѣ эдемѣм нѣл дѣ базар вѣр гѣц рекѣ докыла наступаы. Вокзал докы нѣнѣм пѣзѣртѣдѣ. А мѣ управыш наступаенѣ... Связѣм кычыда. Парольым аштѣдѣ. Идѣ монды—ревком заводышты лиэш.

Цилан амасашкы шынгалтыт. Пшигодский Раевский докы мий.

— Мыләмжы кышкы... Хмурый тэнг?

Тыдын лицажы какъ веле.

— Тидыжым тиштѣ? какъвләм анжыктен, Раевский ядеш.

— Мане,—Пшигодский пѣцкѣтѣн пелештѣ.—Сагаэт кодаш разрешайы?

— Яра.

— Авят, мѣ, комиссар тэнг, именыйашкы севѣл колтенѣ? Тыштѣ цилѣ семня хѣлѣ хватенѣ. Нѣнѣм мѣ расходыш колтенѣ гѣнь, дела веселѣракѣн кеѣш тѣнгѣлеш,—пѣцкѣтѣн тыды попалта.

Пшигодскийѣм ти делашкы махань ненависть шѣкѣ, Раевский тѣрок шижеш.

— Уке, акли. Пѣтѣри халам нѣлѣнѣ, вара...

Пшигодский юк лыктеок винтовкым нѣлеш лѣ кѣдѣлешѣжы патронташым ниш когон шѣдѣн ѣштѣл шѣндѣ.

Коридорышты Раевскийѣм Цибуля вычен.

— Тѣнь, ужамат, тиштѣ старший ылат?—тыды ядеш.

— Мане, тѣ постол,—Раевский ѣбрѣлтѣ.

— Мѣнѣѣ Сосновкышкы ам ке. Ыдым нѣнѣн лапа пын-дашкыштат эче вѣрештѣт... Тиштѣ мѣ тѣлѣт палшалтенѣ, сотеммѣ семѣнѣжы мѣнѣ тѣрвѣнем. Кыцелѣ дела, тѣнѣм пѣлѣрѣк лиэш.

„Перегѣлѣн кашшы мужик,“ Раевский шаналта.

— Тѣмдѣн хресѣъвлѣдѣ, тиштѣ тюрьмашты пѣнзѣшѣвлѣ, иктѣ коклын погынат, ну вот нѣнѣдон и команды-вайы...

Заремба телефон ручкам арышы ганьы сѣрѣ.

— Алло! Алло!—трубкам кидшѣдон ѣрен, тыды сасла.

Лулмѣ юк лишѣлемѣн.

— Алло! Именья? Юкымат ак пуэп, пѣя их мать! Цилан кен колтенѣт, тѣнь цилѣ верц тиштѣ кредѣл... Алло! Именья! Ик юкат уке... Заремба худа шаявлѣдон шудалкѣшкѣ.

Амасашты пичѣл кидѣн Врона кѣйын колта.

— Шуок трубкаѣдым, поручик! Вет нѣнѣ проводвләм пѣчкѣден шуѣѣт. Кенѣ ѣѣлерѣк.

Окнявлѣ тѣонге мырен пыдырген кеѣт.

— Ужат тѣѣве, управьѣм пуаш вѣрештеш. А то тиштѣ каля лѣдѣшѣшлѣок пѣктен шуат. Вокзал докы отступаенѣ. Ти чортвлѣ пазар вецѣн ѣѣр ѣрѣт. Ѧзырдон пѣзѣрѣл шѣндѣтѣт, тѣнѣм цѣкнен ана керд лиэш... А Могельницкий тоже яжо—токыжы кашташ тымень шѣнзѣн. Дѣ пел отрядшѣмок ѣшкежы сага урда,—ташкалтыш мычкы кыргыжмаштыжы Заремба шѣдѣн сасла.

— Ышкымын тыгыр кәп докы лишылрәк,—Врона вашта-
решыжы попалта.

Олицәштә Заремба шагал колта.

— Ну, шаналты доко, капитан, күвләдон воюйымла?—
Теве ти руннервләдон? Тоже салтак ылыт, пся крев!—Ты-
дә шыдән шывәл колта.

— Намозы ылмышты, лачок тидә, поручик. Мыньын ик
рота баварецвләэм ылгецә, ти сволочывләм йыле мынь
ладнангдарынем ылнежы.

Заремба тәдәм шокшыжы гәц роалта.

— Шагал доко, немецвлә гәц палшыкым ядшаш гәнь,
ма лиәш вәл?

Лулмәш седок когоэмән.

— Ак кеп. Разве провокацидон нәләш лиәш...

Нинән докы икманяр легионервлә кыргыз толыт.

— Нынь Приречнешкәт шоныт, пан поручик, — шүлеш-
тәл, иктәт келесә.

— Молчаты!—Тәдән вәкә Заремба сәгәрәл колта.—Әй,
тә! Кыш кыргызыда, пся ваша...

Лишнәрәкок, цилә заглушаен, пулемет строчаш тәнгә-
леш. Вуйвлә вәлнә күшнә пульывлә шишкәш тәнгәләйт.

Бндежы Зарембаат дә Вронаат кыргызаш тәнгәләйт.

Ныньән анзылны, кү кыце мышта, легионервлә кыргызыт.
А шайыцынжы лүмә юквлә седок лишемәт.

Вокзал лишнәш площадкәш Заремба дон Врона шагалыт.

— Ти трусвлән кыргызмым цәрәш келеш!—Врона сәгә-
рәл колта.

— Тишкә, мынь докем! Мынь докем!—Заремба сәгәрәл
колта дә первый попазышымок вуйжы гәц револьвердон
севәл колта.—Тынь кышкы? Шагал, тәләт подем! Мынь тә-
ләт кыргыз анжыктем, пся твоя мать!

Севәл колтымы әдемжы сасла.

— Ит ши, тидә мынь ылам, пан поручик!

Заремба шудал кышкә.

— Подпоручик Зайончковский! Кышты тыньын салтак-
вләэт? Ядам, кышты салтаквләэт? Тынь офицер агыл, а
опонга ылат... Марш анзыкыла!

Мәндәрнәт агыл Вронаат кыргызшывләм ләән. Изин-
дән нынь порядкым шәнден шоктат дә, вокзалым нәлән,
тәшец лүләш тәнгәләйт.

IX ГЛАВА

Могельницкийвлән столовыйышты ужиныенәт. Токо веле
толшы Эдвард халаштыш происшествивлә гишән шайыш-
тын. Прислуга тишток ылмы стесняен тәдәм.

Зато Владислав молнамшылажок хвален понгын:

— Ныннлән ёнде год мычкешыштй ситә! Мане, мә жон ровотайышна...

Людвига юкат уке шынзә дә нимат почти ак кач. Баранкевич, гречиха шырәшдон жарымы сасна игём качмаштыжы, шонгы графлан жалывая:

— Мам ёнде свеклыәмдон ёштёмлә, ам пәлб. А сакыржы... Кышкы сакырым цикёмлә? Мане!—Дә трүк тйдё тамам неприятныйым ашындәрен колта.—Тынъ пәлет,—Эдвард докыла тйдё сәриәлеш,—тагачы мёләм запискәм намал канденёт, тыштёжы тамахань-әнят каптенармус, немецкий эшелоныштышы, сейчасок куд вагон сакырым крузаш дә ныным немецкий эшелонеш кёлдәш приказым пуа... Кыце тидё тёләт шумешет пижеш—куд вагон сакырым! Ну, тилец хәртёмё кыце эче лимёлә?

Эдвардын лицәжы пёцкәтәэм кеә.

— Дә мам вара пан Баранкевич ёштәш тумая?—отец Иероним йойын ядеш.

Сакыр завод хозам ти ядмаш цудейыктен колта.

— Кыце мам ёштәш? Куд вагоным агыл, ик маклака сакырымат мёнъ ам пу.

— Тынәм ныны ёшкеок нәлёт,—жарымы сасна игы лаштыком аккуратны пёчкылдәл, отец Иероним ойхын попалта.

— Мёнъ ёнянем, пан Эдвард тенге ёштәш волям ак пу! Эдвард юкымат ак лык.

— Куд вагон—тидё эче ма такеш. Мәнмәнём тебе цилә шывшын нәлёнёт, дә ёшкежәт мә чуть веле ытленнә,—шонгы Зайончковский сотарымла пелештә.—Мёнъ шанымемдон пан Эдвард ёшке отрядшым нётәриок мәнмән имень-йәшкёнә колта. Мёнъ тидём иргодымок ёштәш ядам, кёзёёт эче хресәнвлә кравымыштым таен шоктыделыт.

Баранкевич качкашат цәрнен колта.

— Тенге гёнъ, тә статянда, куд вагон сакыр—пустяк? Куд тёжем пуд! Куд тёжем пуд,—вилкажым цётёртен, тйдё логер пындаш юкын попа.—Тидё коклы кандәкш тыжем кандәкшудё тәнгә золтыдон...

— Мане, но тидёжы вет состояниедён изи лаштыкшы веле, мәнмәжёнём цилә шывшын нәлёнёт,—пани Зайончковская ак тырхы, попалтен колта.

Баранкевич тйдён векёлә трүк сәриәл шынзеш.

— Ит йәтлб веле... Ге... умм... да! Но пани мёнъ гёцем жон, виднё, мёнён состоянием пәлә.

Ти неприятный сценым пырен шагалшы Юзеф лоэштәрен шуа.

— Пан майор дон пан обер-лейтенант пыраш разрешением ядыт. Нынё вокзалыш кеәт дә прощаяш шанат,—тётя угрюмы келесә.

Могельницкийвлә икәнә-иктёштём анжалыт.

— Келесй—пырышты,—Эдвард кйтйкйн отвечая.
Немецвләм стйл лошкы шйндят. Шая прамой ак ке.
— Идй ййтлй, господавлй, тагачы толшы эшелон коман-
дирйн фамилижым тй пйледй?—Эдвард офицервлй гйц трук
ядеш.

— Полковник Пфляумер,—майор охотанок агыл келесй.
— Эшелон тагачы кей?—Баранкевич тамахань бйнянй-
мйшдон ядеш.

Зонненбург ййрйлтйш цаца:

— Ти гишйн обычны ак попеп...

— Ит ййтлй веле, мйнь просты интересуен колтышым,—
Баранкевич обижййлт кей.

Юзеф угйц пыра.

— Прощеньем ядам, капка доны тамахань мыктешкйвлй
шалгат. Караул начальник нйндон попаш тйньйм лйктйш
ядеш, ясновельможный пане,—Владислав докы обрацаен,
тйды келесй.

Владислав талашен лйктйн кей.

— Кыце бнде, эскадронный имнивладйм мйланнй тй вы-
жаледй?—лейтенант докыла пугйнал, шонгы граф олен
ядеш.

Зонненбург нйндй гйц палны шйнзен.

— Кыце тйлат келесйшйш... Тидй кынеш ак толрак. Гос-
подин майор тидйн ваштареш ылеш...

— Но вет тйнь тидйм тйды гйц паснаок бштен кердйт.
Вет тйжй кедй. Пелжй нйрй салтаквлдй шйлыныт, молы-
влйжй токышты талашат. Кышкы вара тйландй имнивлйм
шывшедйш? Вет тйжй поезддон кедй.

— Мйнь ынгылем, господин граф, но дела...

— Тулймйш гй,—гйдын вйреш граф келесй.

— Мане, пожалуй, тиштйкенйт. Мйнь суммыжым тйлат
келесенйм—нйллй тйжем марки. Но маркы ценйжй вала.
Мйнь лудйм, Берлинйш мимйкй, нйндон бутербродым
веле нйлы кердйт лиэш. Бйшкеок шаналты, бйндешлу яжо
имнилйн тидй когон шулды.

Казимир Могельвицкий шйдын кахралта.

— Но вет тй нйндйм сагада соикток ада нйл. Маншаш,
тй ти йыдын кедй,—имнивлйжй мйланнй такешок вет ко-
дыт...

Хытыраш тйнгйлшй хынавлй нйндйн попымыштым шотыш
нйлтелыт.

Ышыштыжы Шмультке шудал кйшкй, но бйшкймжйм кй-
дйш кычен, отвечая:

— Конечно, ана нйл. Лачок хоть, мйнь тишйкен икманяр
кечеш кодын керднем. Эшелон паштек походный порядкы-
дон мйнмйн франкфуртский полкна толеш, кыштакен, маня-

ры мѣнь пѣлем, тѣньын эргѣц служба. Нѣнѣм ак кычале
гѣнь, икманяр кечѣштѣ нѣнѣ тиштѣ лит...

Шонгы граф тыргыжланен колта. Хоть ма дѣ немецвлѣн
имништѣм Эдвард тидѣлѣн нѣлѣш шѣден.

— Ну, яра, мѣнь вѣцлѣ тѣжем маркым пуаш согласын
ылам, так, пурым бѣштѣм шотеш. Вет мѣ тѣнь донет пур
знакомѣвлѣ ылына.

— Ит ѣтлѣ веле, граф, господин майор мѣлѣм знаком
пуа,—мѣлѣннѣ кейш жеп шон... Пѣлет, тѣлѣтѣт мѣнь пур
бѣштѣнем. Тидѣ лоштына веле лижѣ, но мѣнь тѣлѣт келе
сем: господин майор цилѣ имнивлѣм лѣл шуаш приказым
пуэн... Но тѣнь тѣжем тѣнгѣм золотыдон пуэт гѣнь,—лѣ
мѣнок золтыдон,—тѣнѣм мѣнь тѣдѣн приказшым ам вы
полняйѣ, дѣ тѣньын эргѣц бѣшлѣнжѣ керѣл имнивлѣм полу
чая. Решѣ!

Амаса пачылтеш. Владислав кыргыж пыра.

— Приятный хынавлѣ, Эдвард! Тѣштѣ Роман Потоцкий
бѣшкѣмжѣн спутниквлѣжѣдон ылеш.

Эдвард талашен кѣнѣл кей.

Хынавлѣ пѣжген попаш тѣнгѣлѣт. Могущественный маг
нат ¹⁾ толмы цилѣм тыргыжландарен колтен.

— Мам тѣнь эче? Шѣдемѣ!—шонгы граф Юзефлѣн келе
сѣ.

Комнатыш таманяр эдем военныйвлѣ пырат. Анзылнок—
кого кѣпѣн Роман Потоцкий, вѣлѣнжѣ погонтымы офицер
ский луды мундирѣм дѣ симсѣ рейтузым чиэн. Ялыштыжы
цонге мырышы шпораң, кужы комзан шаргагемвлѣ. Сабля
дон револьвержѣм тѣдѣ вестибюлеш коден.

Потоцкий эдемвлѣм пѣсѣн анжал миѣ. Йойын анжышы
луды сѣнзѣвлѣжѣ ик ыртеш Людвиг вѣлѣн шагалал кол
тат, варажы немецвлѣ вѣкѣ ванжен кейт. Тѣрвѣвлѣжѣм
ваш пѣзырѣл шѣндѣ.

Эдвард тѣдѣн докы миѣят уже.

— Мѣнмѣн томаштына тѣньѣм ужаш когон сусу ылам.
Потоцкий дон спутниквлѣжѣм цилѣлѣн представляѣт.

— Ну, пан Иосифын махань здороважы?

— Тау, ѣтям здорова,—Потоцкий келесѣ.

Зоненбург стѣл логѣц кѣнѣлеш.

— Цевер кодта! Мѣ кенѣ,—кидшѣм пуэн, шонгы графлан
Шмультке келесѣ.

— Ах, да!—Могельницкий ѣштен колта.—Мѣнь тѣмдѣм ик
маняр минутеш кодыдалаш ядам. Мѣнь эргѣмдон попал
тем.

— Яра, мѣ кѣзыт чиэнѣ веле...

Немецвлѣ цилѣлѣн икѣнѣштѣ кымалыт дѣ лѣктѣн кейт.

¹⁾ Вельможа, пиш паян помещик.

Толшывлә стөл йыр шынзыт. Эдвард Потоцкийлән ынгылдара:

— Нинь мәнмән томаштына ёленёт. Кызьтшы вокзалыш кейт—тыштё нёнён эшелонышты...

Потоцкий немецвлә ләктён кемё амасашкы шёдён аңжалеш.

— Пәлем. Нинь гишән мälәннә кымлы уштышым имнин кейш вәрештё. Пилсудчиквлән отряд, кёверём пыдыртен шумьдон, нинён корныштым питрен шёнден. А тә нинёндон, ужамат, ада соредәл?—тёдё мыскылымла приваен келесә.

Эдвард тидём цакла.

— Соредәләш сила келеш, тидёжы мёнён уке. Варажы, нинё гёц паснаок кредәләш улы.

Шая лошкы шонгы граф пыра:

— Лоэштәрёмем гишән просты, Эдди, но лейтенант имнивләжылән тыжем тәнгәм золтыдон кычә. Тенге агыл гёнъ...

Потоцкий анзылны әтяжён тенге попымы Эдвардлан яжолла ак чуч, дә тёдё әтяжылән шаяжым кашарташ ак пу:

— Мам келеш, ёштё.

Тётя, кичкёж-кичкёж, кёнёйлеш. Тёдён докы палшам амоса дорц Юзеф талаша.

— Шайышт пу мälәннә, граф, Варшавышты махань новость?—Эдвард ядеш.

— Махань новость Варшавышты? Төрём попышаш гёнъ, ти ядмашеш отвечаяш мёләм трудна. Новостьвлә шуки!—Потоцкий шая гёц карангмыла келесә дә Эдвардлан олен попалта:—Мёнёйләнем тыньдонет ёшкететдонок попалташ келеш.

— Яра,—тенгеок олен Эдвард пелештә.

Эдвардын кабинетыш пүэргёвлә веле погыненёт. Баранкевич, отец Иероним дә Зайончковский гёц пасна, тиштё Шепетовка гёц, Старо-Константинов гёц дә Антонин гёц шёлён ытлышы помещиквлә икманяр эдем ылыныт.

Потоцкий, кидвләжым ялаш кышәнёшкёжы керёлёнәт, кабинет мыккы каштеш дә, соок Эдвард докы обрацаен, вуйта тидём веле тиштё тёдё шотеш пиштә, попа:

— Тә ядыда, кё техень Пилсудский? Толмем анзыц мён тёдёндон попышым. Тидё—силан эдем.—Потоцкий стөл доран шагалалеш дә слон лу гёц ёштёмё рам кёргёштыш Людвиган изи портретшым анжен шалга.—Мане, силан эдем, дә тёдём шотыш нәлте акли...

Баранкевич, молнамшылажок, нима шекләнёдеок шая лошкы пыра:

— Но, попат, тёдё социалист?

Потоцкий тѣдѣн вѣкѣ шотеш пиштѣдѣмлѣ анжалеш дѣ ваштыл колта.

— Пилсудский—социалист? Ку вара тѣмдѣм тидѣндон лѣдѣктен колтен?

— А разве тѣдѣ эртѣшѣ ивлѣ лошты ППС-дон пижедѣлте? — Баранкевич верцѣн орланен колтен, Зайончковский ядеш.

Потоцкий Людвиган портретшѣм стѣл вѣкѣ переген шагалта.

— Мам тѣдѣ перви бѣштен, мѣнѣ ам пѣлѣ. Эдем глупостьвлѣм чѣдѣ бѣштѣ ма? Мѣнѣ иктѣм веле пѣлем—дѣ тидѣжѣ ик мѣнѣнѣн шанымаш веле агыл, — Пилсудский сек пѣтѣриок польский патриот, а тидѣ пиш важны. Дѣ государствын начальникшѣ, маншаш, князь Сапега агыл, а тѣдѣ ли гѣнѣ, конечно, куштылгырак лишѣшлык, лачок хоть, тидѣжѣ приятныйрак линежѣ.

Отец Иероним, молнамшылаок, лыкышты шѣнзѣмѣштѣжѣ, перегѣлѣн ядеш:

— Ит йѣтлѣ веле, вельможный пане, а тѣдѣн желанидеок генерал Пилсудский бѣшке партижѣн кидѣштѣ, Дашинский постол демагогвлѣ кидѣштѣ, мадыш шотышты лимѣш гѣц тиштѣ лѣдѣш уке вара?

Потоцкий икманяр секунда отец Иероним вѣкѣ тусарымла авжа.

— Аха, духовный ѣтя тоже политикидон занимая...

Магнатын бѣшлѣнжѣ утла когон бѣнянѣмлѣ попымыжы Эдвардлан шѣмеш кѣтѣмлѣ чучеш.

— Отец Иероним чѣте интересный вопросым пуш,—тѣдѣ келесѣ.

— Тѣмдѣн шанымашта, Юзеф, Пилсудский гишѣнѣт дѣ ППС гишѣнѣт самынѣ ылеш! Мѣнѣ шанымаштем, тѣдѣ мѣ докына большырак лишѣл ылеш. А ППС-шы цилѣ хѣлѣок тѣдѣн кидѣштѣ ылеш, тидѣ масса лошты тѣдѣлѣн бѣнянѣмѣшѣм пыртышы средство веле ылеш. Цилѣ тидѣ чернѣлѣн! Чернѣ тѣдѣлѣн бѣнянѣ гѣнѣ, мѣлѣннѣжѣ яжо веле. Бѣжѣл гѣнѣт, маневрируяш вѣрештеш... Тѣдѣн тѣкѣжѣ — пилсудчиквлѣ манмы военный организаци. Нѣнѣн лошты, лачок, чѣдѣ агыл пепеэсовецвлѣ ылыт, но нѣнѣ, бѣшкеок пѣледѣ, техенѣ социалиствлѣ... Пилсудский мѣ донна веле делам имейѣ, вет мѣнмѣн силана дѣ золтына улы! Тѣдѣ гишѣн пѣлѣштѣ лижѣ маныѣ, мѣнѣ шайышт пуѣм, кыцелѣ правительствомѣ бѣштѣмѣ.

— О, пожалуйста! Тиштѣ, ти проклятый пѣцкемѣш лыкышты, нимат колаш акли...—цилѣн шанымашымок Баранкевич келесен пуа.

— Конечно, молнамшы статьянок, портфельвлѣ верц кредѣлмѣш тѣнгѣлѣлтѣн. Князь Сапега попа, претендентвлѣ чуть веле икѣнѣ иктѣштѣн лицѣштѣм шин шѣндѣделыт,—

цилӓ тӓ национал-демократвлӓ, людовецвлӓ дӓ мольвлӓжӓт. Тӓнӓм Пилсудский легионервлӓн кокшы бригадын капитаным—Морачевскийым токыжы шӓден дӓ келесен: „Тӓнӓым мӓнӓ премьер-министреш назначенӓм. Шагал во фронт!“ Морачевский честым пуа. „Кен кердӓт!“ Премьер-министр кем кавалжы вӓлнӓ сӓрнӓлӓн дӓ лӓктӓн кен... Бӓнянен кердӓдӓ, самой тӓ Морачевский, кыдын вӓкӓ кыды-тидӓ господа демократвлӓ бӓшкӓмӓштӓнлӓ анжат, Пилсудский ак шӓдӓ гӓнӓ, юк лыкташат ак смейӓ!..

Эдвард пероскыжым йӓртӓ.

— А планвлӓжӓ тӓдӓн маханьвлӓ? Кыце тӓдӓ мӓнмӓн действишкӓнӓ анжа?

Потоцкий Эдвард туре шагал колта.

— Тидӓ гишӓн тӓнӓ спокойна лин кердӓт, граф. Попат,— тидӓжӓ конечны факт ылеш.—Пилсудский государственнӓй начальник званием принимаймыжы годым келесен: „Польский меч Польшын границӓм Балтийский гӓц Черный тангыж якте чертен шоктымешкӓ, мӓнӓ ти званием вӓлцедем ам карангды.“ Дӓ бунтуяш тӓнгӓлшӓ черным мӓ сӓнгӓшнӓ гӓнӓ, тӓдӓ тидӓм лачокшымат ыштӓ.—Потоцкий окня туре шагал колта дӓ, лицӓжӓм кыптыртен, пӓлӓ веремӓ пӓцкемӓш йыдышкы анжа.

— Ма, мӓнмӓн положениӓ техеньок худа ма?—лӓдмӓжӓм тайыдеок Казимир Могельницкий ядеш дӓ шӓлӓлтен колтымлаок кахраш тӓнгӓлеш.

Потоцкий тӓдӓн кахырен пӓтӓрӓмӓжӓм выча. Но кахырымжы со когӓзмеш веле. Тӓотя кидшӓдон логержӓм кычал-кычал колта.

Пӓкенӓштӓ пӓцкӓтӓн шӓнзӓшӓ Эдвард тыргыжланен тӓдӓн докыла сӓрнӓлеш.

Потоцкий цӓтӓрӓшӓ тӓотя вӓкӓ йӓрнӓмӓлӓ, уштӓ анжалтышдон анжа. Остаткажым Могельницкий хоргаш праха.

— Тӓнӓ, граф, ядат, маханьы мӓнмӓн положениӓ,—Потоцкий тыргыжланен тӓнгӓлеш, дӓ тӓдӓн сӓнзӓштӓжӓ пиш кого шӓдӓ каеш.—Мӓнӓ шанымемдон, тӓнят шижӓт, ял лӓвӓлнӓнӓ земля кыце цӓтӓрӓлтеш. Тидӓ землетрясени ылеш, господавлӓ! Но кого лӓдӓшӓжок, пожалуй, тиштӓкен ылеш, тидӓ ик мӓ донына веле агыл. Перви кышкы гӓнят шӓлӓш лизеш ылын гӓнӓ, кӓзӓйтшӓ тидӓм ыштӓш почти акли. Дӓ мӓлӓннӓ иктӓ веле кодеш—арен ке шӓ кӓтӓм тырлыкташ!—Потоцкий пӓсӓн стӓл докы ашкеш мӓӓ. Варшавышты техень господавлӓӓт улы, нӓнӓ ышке шӓндӓкӓштӓм пакуен шӓнде нӓт дӓ лӓктӓн кеӓш билетвлӓмӓт нӓлӓнӓт...—Тӓдӓ шӓдӓн ваштыл колта.—Толькы пӓлӓ агыл, кышкы нӓнӓ шӓлнештӓ. Мӓнӓ ам пӓлӓ, маханьы тӓмдӓн настроенидӓ, но мӓнӓ пӓлем, Потоцкийвлӓ, а мӓ саганажы Сангушвлӓ, Радзивиллвлӓ, Замойскивлӓ, Тышкевичвлӓ, Браницкийвлӓ,—цилӓн кӓ Польшышты лӓмлӓ дӓ паян дӓ кӓн именишӓтӓ тиштӓкен, Ук-

раиньштё ылеш,—манман товращына хамский кидьштём
вicktьшбвләм циләштём пьтәрен шумешкы, ма оружинәм
ана шу! Мане, ма ти кидём да вуйжымат роал шуэнә!

Эдвард Потоцкий вькы тьрынь анжалеш.

„Мане, тидьн ямдашыжы шуку улы! Таманяр лу сакыр
заводвлә, тамаяр шудь тьжем десятина земля, пел милли-
ард тьгә окса,—тиды конечны шиэдәләш тьнгәлеш. Мьнь
несчастнй вьц миллион верц рисковаем гьнь, тидьләнжы
йымы бьшкеок шуден“, тьды шаналта.

— Гә... умм... да! Тидь яжон келесьмь. Льмьнок—кидём
да вуйжымат, ха-ха-ха! Но вет тидьләнжы Варшавышты
ти мазуриквләм—социалиствләм властьышкы колташ ак
кел. Мьнь бьшкежы Игнатий Дашинскийём Пилсудский
министреш назначымым колымат, кечы мычкы мьньын шу-
мем карштен кашты,—молнамшылаок, грубы да утлаок
чьнь Баранкевич попа.—Ну, манам, тьдым министрём бьш-
теьйт гьнь, пурым вычаш уке!

Ти чорт бьшке доныжы Люблиньштё ситәлыкык льявьр-
тыл коден... Гә... умм... да! Кәндәкш цәшән пәшә кечы! Кы-
це тьләт шумешет тидь пижеш? А мьнь луткок цәшән пә-
шә кечыдонат лаксыргем веле. А ньнь...

Потоцкий, кидьшём трък шалалтен, тьдым цәрен шуа.

— Мьнь ужам, пан цилә упрощая. Польский социалист-
влән партин вождь, тәмдәм лудьктышы Дашинский, бьш-
ләнжы статян пиш полезный эдем. Техень сумасшедший
вьд пьртемьштё, кышкы Польша попазең, тьды гаь
эдемвлә веле мәнмән ытарен кердыт. А тьнь тьдым келеш-
акелешок ырсет. Игнатий Дашинский лачокок лудьшлә
эдем ылгець, Пилсудский министреш тьдым ак назначы
ылын,—уже шьдешкәш тьнгәлән, тьды попалта.

— Гә... умм... да! Но!

Потоцкий Баранкевичлән попаш ак пу.

— Пан телеграфный штолмы ганы ылеш. Ит йәтлә
веле, тьньём обижайәш манын агыл тидьм мьнь келе-
сьшём. Пыт убеждением бьшкьмьньём имейәш—яжо дела,
но тенгеок агыл,—Потоцкий мыскылымла йьрәлтә.—Кстати,
пан ладнаг кердеш: восемнадцатый ноябрьн Дашинский
отставкыш ләктьн.

— Малың?—отец Иероним интересуен колта.

— Виднь, тьдылән кьзыт министр лиәш кынеш ак тол. Тә
ынгыледә, вет тьды все-таки „народын представитель“, а
ППС-шы керек ма гьнят оппозицилә мадшашлык. Шамак
толшеш, украинцевладон, белоруссвладон да литовецвладон
кьзыток войнам тәрвәтәш шанымашнам кыдыжы ак яреш
шотлат. Маныт, чернь большы бьнежы воюйы. Дә ма черны!
Буржуа дон помещиквләят даже южшы, кун меньшеаштылән
кьзытеш лудьш ак угрожайы, мәнмән планнам утла риско-

ваннеш шотлат. Но техень цывывлэжы, мәнмән цашешнә, пиш шукунок агылеп. Тенге гынят, оксаштым лыктын пуаш мә нынбм соикток заставенә. Ёшке средствынадонок веле целый полквләм мә создавенә да нынбн шундыкыштбм перегенә манын шанат гын, нынб когон самынеш ләктбт.

Шырымлә попымы ти догадкам Баранкевич ёшке шотышкыжы нәлбн колта.

— Гә... умм... да! Но состояништё циләнок иканы агыл вет.

Баранкевич сейчас иктә-махань дерзостым Потоцкийлән келесен кердмбм шижын, Эдвард шая лошкы пырен кеә.

— Тидб секрет агыл гын, келесб, граф, тишецбн тбнь кышкы кеәш тумает?

— Тәләндә мбнь ёшке маршрутем келесен кердәм. Мбнь Здолбуновыш кеем. Тбштб мбньбн полкем формирюалтеш, кыдындон мбнь командуаш тбнгәләм. Кстати, тбньбн отрядыштыш командирвләм офицереш утверждайкыташ рапортым государствын начальник докы тбнь колтенәт?—Потоцкий ядеш,

— Уке,—Эдвард келесә,—А Пилсудский обязательно утверждайшашлык ма?

— Мане, но тбдб тбньбм тыргыжландаршашлык агыл. Тбдб юк лыктеок тидбм ёштә. Кызбт техень веремя, формальностбвләм пишок кычаш уке. Тбнят полкым формирюаш тумает? Ну, вот! Польский армин полковник чинжб тбләт уже йәмдб.

Эдвард шбдешкен колта.

— Мбнь, граф, вбц и гвардин полковник званим намалыштам, а кызбтшб—французский службан полковник ылам. Дә ти лбмбм токо кбштмб тб генерал мбләм пуаш сбрә әль агеш, мбнь ядаш амат тумайы...

Потоцкий тбрвбжбм пырыл шбндә.

— Дела тбньбн, граф. Тенге гынят, приличилән тидбм ёштәш лиэш. Тидб армин авторитетбм цаткыдемдә. Мбләнем Пилсудский тоже йымы агыл. Тенге гынят, полковникын званим мбнь принимаенәм, мбньбн шбмбелвләм тоже. Дә тиштб нима худамаат ам уж,—тбдб кукшын келесә.

Тбдб кем кавалвлэжбм шолт севәл шбндә.

— Бнде ёшкетдәмок тәмдәм кодаш разрешайб, граф. Мбнь дә мбньбн спутниквләм канәлтбшәшлык ылына, вет сотеммб сембнюок мә корныш тәрваненә.

Эдвард ёшкеок Потоцкийбм пасна тбдблән назначымы конматышкы провожаен кеә.

Коктынок вәшә-вәшә кодмыкышты, Потоцкий келесә:

— Ти господавлә анзылны циләок шайышташ керәлеш мбнь шбм шотлы. Нбньбн йблмбштб пишок цаткыдын ялыштымы агыл, седбндон сек главныйжы гишән мбнь юкымат шбм лык. Тбнь тиштб изишеш кодыдалаш ат отказы?

— Пожалуйста! Мѣнь тѣньѣм колыштам, граф.

Нѣньѣ стѣл лошкы шѣнзѣйт.

— Пилсудский Польшын цилѣ территории кымдыкешок немецвлѣм разоружаяш приказым пумым тѣнь пѣлет?—Потоцкий ядеш.

— Мане. Но вет тидѣм южнамжы ѣштѣш акли. Шамак толшы, мѣньѣн силаэм ак ситѣ.

Потоцкий Эдвард вѣкѣ ѣнянѣдѣмлѣ анжалеш.

— Скоры князь Раздивилл толеш. Тѣлец пасна икманяры легионерский тыгыды отрядвлѣ тожетишкок толыт. Эшелоным ик кым кечеш кычал кердѣдѣ гѣнь, тѣнѣм нѣнѣм разоружаяш лиэш. Мѣлѣннѣ вет орудивлѣ, боеприпасвлѣ келѣйт...

— Пѣлымѣн, мѣлѣнем палшат гѣнь, мѣнь нѣнѣм разоружаем. Но шотыш нѣлѣш келеш—ѣѣрвѣш солавлѣштѣ повстанческий движени тѣнгѣлѣлеш. Шамак толшеш, коклы уштышаш вѣрѣштѣ кого сола Сосновка улы, тѣштѣ Зайончковский панын именьѣжѣ. Зайончковский хресѣнвѣлѣн спорный шудым дѣ ыржаштым шывшын нѣлѣн, дѣ хресѣнвѣлѣжѣ кидѣшкѣштѣ шеньѣквлѣм хватенѣйт. Тѣдѣн цилѣжѣ лу легионер нѣрѣ веле ылы. Пѣлымѣн, нѣнѣ ваштареш шалген тырхен кердтелыт. Ти велдѣк хресѣнвѣлѣ легионервлѣм разоружаенѣйт дѣ шин шѣнденѣйт, Зайончковскийвлѣжѣ чуть-чуть ытленѣйт. Холмянка солашты—тоже тенгеок. А Павлодзиштѣ настоящий восстани тѣрвѣнен: тѣштѣ помещикым пуштыныт дѣ цилѣ легионервлѣм лѣл пиштенѣйт.

Потоцкий, тѣрвѣвлѣжѣм цат пѣзѣрѣлѣн, тѣдѣм колыштеш.

— Цилѣ тидѣ тыгыды неприятностьвлѣ... Но мѣнь украинский делавлѣ гишѣн тѣлѣт келесѣнем.—Потоцкий келесѣ.

— Мѣнь колыштам.

— Тѣнь, конечны, пѣлет, первый ноябрѣн галичанвлѣ Западный Украинский республикым ѣштѣмѣшѣм объявленѣйт.

— Тидѣ гишѣн отец Иероним мѣлѣм попен.

— Да, кстати, махань тидѣ монах?

— Тидѣ иезуит... 1) Тѣдѣлѣн кардинал 2) ѣнянѣ. Тѣдѣ информатор худа агыл.

— А-а! Мѣнь тенгеок и шаненѣм. Тѣдѣ, конечны, шелѣнг шѣцшѣ тѣ заводчик гѣц ышанрак ылеш... Но мѣнь вес шаяшкы ванжен кешѣм! Варшавышты шотлат, Галицим сек пѣтѣриок мѣлѣннѣ нѣлѣш келеш, — тѣштѣ нефть, кѣртни... Мѣ пѣтѣри-андак ти план ваштареш ылына ылы,—вет шу-кыжок мѣнмѣн именьѣѣвлѣнѣ Галицшитѣ агыл, а Воляништѣ, Подолиштѣ ылыт. Но пилсудчиквлѣ мѣнмѣм ѣняндѣрѣ-

1) „Общество Иисуса“ манмы католический религиозный обществен член.

2) Католический церкѣн высший чин—епископ.

вѣ, манят: Галиция паштек тѣшѣкок Украиныш кенѣ. Мѣ тидѣм интересуйшы шуку эдемвлѣдон тумайышна дѣ те- хень выводыш мишнѣ, Галицим нѣлмѣш мѣнмѣн планнам изишѣт ак пыдырты, анеш, мѣ обеспеченный тилым имеяш тѣнгѣлѣнѣ. Мѣ согласуйшна, но техень условидон: Галицишкѣ Пилсудский ѣшкѣмжѣн резервлѣжѣм дѣ галицийский помещиквлѣн отрядвлѣм колта, а мѣжѣ ѣшке силанам Во- лынишкѣ дѣ Подолишкѣ колтенѣ.

Эдвард ярыктымла вуйжым мыкик ѣштѣ.

— Тидѣ справедливы. „Великодержвная Польша“ манмы отвлеченный поняти верц кредѣлмешкѣ каждый ѣшке поместьежѣ верц когоракын кредѣлѣш тѣнгѣлеш.

Потоцкий ѣѣрѣлтѣ.

— А Москвадон махань дела? — Эдвард ядеш.

Потоцкийѣн лицѣжѣ гѣц ѣѣрѣлтѣш сразу ямын кеѣ.

— Москвадон кого война лиѣш. Пилсудский амалымаш- тыжат наполеоновский корным ужеш... Ну, Москва якте агыл гѣнят, хоть Смоленск якте.

Ти гѣнѣкшѣ Эдвард ѣѣрѣлтѣ.

— А кыце тѣнь шанет, исторический сравнени тидѣ опас- ный агыл вара?

— Агыл! Тѣнѣм положени весѣ ылын. Ёнянѣ, Варшавыш- ты пиш ородок агылеп. Москвам кѣртни колцашкѣ пѣзѣр- тѣт, дѣ тидѣндон воспользываетш Пилсудскийѣн хитростьшы ситѣ—тѣдѣ порядка лаштык русский землям Польшылан пѣчкѣн нѣлнежѣ. Беда тѣштѣ веле, кого войналан порохна мѣнмѣн уке... А тѣштѣ Украина эче.

— Дѣ, тѣнь, граф, мѣлѣм шайышт пуаш сѣрѣшѣц...

— Ужат тебе, иктѣм тѣнгѣлѣт—весѣшкѣжѣт анжал. Мам тѣнь Симон Петлюра гишѣн пѣлет?

— Ти субъект кѣзѣт Украинский директория манмым вуйлалтымжы гѣц пасна нимат почти ам пѣлѣ, — Эдвард келесѣ.

Потоцкий тамам-ѣнят кѣшѣнѣштѣжѣ кѣчѣлеш.

— Ти эдем гишѣн тѣлѣт шайышт пуаш келеш. Вет тѣлѣ- нет тѣдѣндон делам имейѣш попаза. Кѣзѣт тѣдѣн банды- влѣжѣ Волянѣм дѣ Подолим цилѣ хѣлѣ ганьок пѣэн шѣн- денѣт. Красныйвлѣ тѣштѣ вѣре-вѣре, группывлѣдон ылыт... Тебе сирмѣш!—тѣдѣ бумажникшѣ гѣц нѣлѣтеш тодылмы пумагам лыктеш.—Мытыкын сирѣлтѣмѣ характеристика, ти- дѣм князь Сапега тѣлѣнет пуаш шѣден, киевский мѣнмѣн агентурынан донесени гѣц вазымы копи ылеш.

Эдвард листѣм нѣлеш.

— Мѣлѣнем тѣдѣ гишѣн Парижѣшток эче, военный ми- нистерствышты попевѣ. Ти авантюрист имештѣ, Киевѣш- ты Центральная рада манмы ылмы годым, генерал Табуим яжонок алтален.

— Совершенны верны. Тѣнь лыдын анжы доко, тѣштѣ тѣдѣн портретшѣм яжон анжыктен пумы.

Эдвард олен лыдеш:

— „Правильный чертаан тѣдѣн кужикѣ лицѣжѣ айыртемѣн нимадонжат ак айырлалт. Тѣдѣн луды, келгѣ сѣнзѣ-влѣжѣ йѣлѣн сѣнзѣ анжалгыш гѣц шѣлѣт. Кого онгылашыжы, янгылышыла кечѣлтшѣ ул тѣрвѣжѣ, кого дѣ шѣрлѣкѣ пѣлѣшвлѣжѣ—нимажат вождын энергим, смелостѣм, решимостѣм ак анжыкты. Кого ышан эдем агыл, политический кого комбинацивлѣ гѣц большы тѣдѣ интригивлѣм ярата. Петлюра подпольный изи „событивлѣм йѣмдѣлѣмѣштѣ айыртемѣнок мастер ылеш, гѣ веремѣнок противоположный кок линим виден мышта, шанымыжым йѣле ѣштѣ, дѣ тидѣжѣдон противниквлѣжѣм веле агыл, тѣнгвлѣжѣмѣт даже цудейѣктѣ. Эгоист дѣ честолюбец, тѣдѣ ѣшкѣмѣн личный интересшѣм службан долг гѣц соок кушѣн шѣндѣ. Когоат агыл образованием получаенѣт, так тѣдѣ заурядный эдемеш ти шамакын скверный, узкий смыслдон и кодын“— Эдвард Потоцкий вѣкѣ цартакан анжалеш дѣ пакрыла лыдеш:

„Петлюра 1877 ин Полтавышты, зажиточный казацкий семвяэш шачын дѣ ик семинаришты тыменьѣн, кыштакен национальный украинский движени йѣмдѣлѣлтѣн. 1905 и годшы революци правый социал-демократым тѣдѣм заста-нен. Остатка ивлѣн пасна книгѣэш лѣкшѣ статьявлѣжѣ вѣ-лец анжен гѣнь, силажыдон тѣнѣм слабкѣ ылшы украинский интеллигенци лоштат, публицист тѣдѣ кого калибран ылте. Тѣдѣ Киевышты ѣрня вуй гѣц лѣкшѣ „Слово“—м редакти-руя, вара Москвашты „Украинская жизнь“ журналым, кы-ды война тѣнгѣлмѣ андак верноподанныческий воззванивлѣм пецѣтлен. Седѣндон Петлюра фронтым таки ужте. Тѣдѣм мѣндѣр тилыштыш административный пѣшѣшкѣ мобилизуе-нѣт, кыштакен тѣдѣ война пѣтѣмѣм ладнанок вычен. 1917 ин июнын тѣдѣ Центральный радан правительствышты во-енный деладон генеральный секретарь постышты шалген. Тѣдѣ ѣшкѣмѣжѣм Керенскийлѣ видѣш цацен,—кѣп кычы-маштыжы, кид шалалтымаштыжы тѣдѣлѣн подражаен. Ке-ренский паштек, наполеоновский позым привимаен, Петлю-ра салтаквлѣн митингвлѣштѣ ораторствуя. Восстаним тѣр-вѣтѣшѣ рабочийвлѣ дон хресѣнвлѣ Центральный радам Киев гѣц доктыл колтымыкышты, Петлюра большевик-влѣм нима ѣжѣлѣйдеок преследуйшывлѣн ик активный сто-ронникшѣ лиэш дѣ Центральный радашты крайний правый-влѣм вуйлалташ тѣнгѣлеш. 1918 ин Петлюра трѣкок фран-цузский ориентацим немецкийдон вашталтен колта дѣ Киев-ышкы мѣнгеш немецкий оккупационный войскы сага то-леш. Тиштѣ тѣдѣ худанок агыл Скоропадский гетман до-ран вѣрѣм моэш дѣ, шукат ак эртѣ, тѣдѣндон скандалым

тәрвәтә дә ик веремәш тюрмашкы попаза. Ёшкымжым немецвлә дә гетман ваштареш „кредәлшеш“ выдаваен, кыдывлән ялгавалыштым ёшкежы тенгечы веле эче нылен, тюрмашты шынзымжым тиды ловкан используен. Директоришты тиды сек правый, дә директоришты фактически Винниченко агыл, а тиды вуйлалтен, дә вообщежәт Винниченкон карангмыжы —дела рещәлтшы, дә тынәм Петлюра тидын вәржым занима. Кызыт ти авантюрист дә демагог повстанческий движеним немецвлә дә помещиквлә ваштареш карьеристский цельжыдон пользывья. Тиды нима гыцәт ак йырны дә лозунгвләм кышкә: „Самостийный Украина верц“ „Долой польский панвләм“, вес вецынжы—„Долой москальвләм“ дә молымат ти постолвләм. Деникинын штабыштыш мәнмән агентурына сообщая: Петлюра генерал Деникин докы ёшкымжын эмиссаржым колтен дә тидылән палшыкым пуаш лин. Но попат, Деникинжы тидындон делам имейәш отказен. Мә шаненә, ситалык моральный дә материальный вознагражденидон Петлюрам ёшке векы сәрәш лиәш, дә тиды польский царствылан служаш тынгәлеш, толькы тидын паштек яжон анжаш келеш, а то ти эдем, ёшләнжы выгодылан, хоть махань хозам любой минутын алтален кердеш.

Варшавышты цилә тидым шотыш нәләш келеш. Эчәт келесенә: керәл сембынь тидым обработывыймыкы, Петлюра Польшылан служен кердеш. Хотя ирсә хресәнвлә гыц веле ылшы тидын войскыжы мә ваштарешнә настроенный ылеш, но политикыжым вуйын-вуйстык шагалтен мыштымжым „головной атаман“ икәнә веле агыл анжыктен. Петлюра лачокок кредәлеш гынь, лач большевиквлә ваштареш веле—кыдывләм тиды сынзә мычанжәт ужын ак кердт дә кыдывләм пиш старательны пуштеш. Мә шотленә, Волинский дә Подольский губернявләм хоть хватен нәләш кызыт самой веремә. Россия цилә силажым вес фронтвләшкы колтымым используяш келеш. Ашындәрен пуәнә, партизанский красный полквлә ик армишкы ушнымыкышты, тидым ёштәш труднарак лиәш. Петлюровский отрядвләм югышкыла цаклыктыдеок шыкәш келеш, дә кызыт петлюровецвлә бойвләдон дә еврейский погромвләдон занимамышты годым, Волянин северный частым тидын бандывлә гыц ирыктәш дә Речь Посполитын властым восстанавливаяш лиәш“.

Эдвард сирмәшым стөл вкыкы пиштә.

— Ма вара, тиды мәннә чотек кынеш толеш,—тумаялын, тиды келесә.

— Тенге гынь, тынят мәннә согласынылат.—Потоцкий ёлбж кемы ганьы лин колта.

— Мане!

— Ёнде тѣнь ынгылет, мѣнмѣн политикына маханьы лшайшылык: кѣзѣт силана эче чѣдѣ годым, Россия дон Украинын уездвлѣм иктѣ паштек весѣм отимаен миѣн, йывырт действияш. Белоруссияш тѣннѣн войскашты уке ганьок. Российылан кѣзѣт мѣ войнам ана обявляйѣ, а каждый случайым используен, красный частвлѣм Белоруссия гѣц дѣ Литва гѣц шѣкѣш тѣнгѣлѣнѣ. Тидѣлѣнен иностранный делавлѣм видѣшѣ у министр пан Василевский советский правительство ваштареш печатъшты кампанам уже тѣрвѣтен. Дѣ как-раз тидѣлѣн причиныжѣт улы!

— Маханьы?—Эдвард ядеш.

— Нѣннѣ Москвашты Регенционный радам посланникшѣ Ледницкий гѣшке заместителешѣжѣ Москвашт кодымы пан Жарновскийѣм дипломатический привилеги гѣц карангденѣт. Василевский, международный правам нарушаймашеш большевиквлѣм обвиняен, юкым тѣрвѣтен уже, Жарновскийѣм правашкы восстанавливаяш дѣ посольствын архивым мѣнгеш пуаш терген, кок ультиматумым колтен.

Эдвард тѣдѣн вѣкѣ цѣдеен анжалеш.

— Тырлай, мѣнѣ тѣннѣм шѣм ынгылы. Вет Жарновский лачокъштыжы Польшын представитель агыл, а немецкий оккупантвлѣн представитель ылын? Вет мѣнмѣн государствына Регенционный радам вне закона обявляен.

Потоцкий ваштыл колта.

— Мѣлѣннѣ тидѣ понятны. Тидѣ тенге. Регенционный рада „в розницу и на вывоз“ Польшым немецвлѣлѣн выжалышы немецкий лакейвлѣ гѣц ылмыжым Польшышты кѣ ак пѣлѣ. Лачок хоть, нѣннѣ вне закона обявляймѣ ылыт, но, ти решени семѣнѣ, Москвашты Жарновскийым вне закона обявляймѣ шотдон посольский полномочивлѣ гѣц карангдымаш фактшы дипломатвлѣлѣн международный праввлѣм нарушаймаш гишѣн саслаш тѣнгѣлѣшѣшѣтѣ ситѣлык ылеш, хотя здравый смыслжылан тидѣ понятны агыл. Но делагы вет махань-гѣнѣят зацепкым момашты ылеш. Большевиквлѣ Польшын чествѣм оскорбляйѣт, посолвлѣм арестуят дѣ молы ти постолвлѣ гишѣн мѣнмѣн газетвлѣнѣ саслат уже... Тидѣ общественный мнением йѣмдѣлѣ, белорусский фронтшты мѣнмѣн наступленинѣм изиш хоть оправдая...

Яжоракын шѣнзѣш манын, Эдвард тѣрвѣнѣл колта.

— Конечно, цилѣ тидѣ вес государствыш касая ылгѣцѣ, йѣнтѣмѣ линѣжѣ. Но большевиквлѣдон кредѣлмѣштѣ цилѣ средствывлѣ яжо ылыт!—Тѣдѣ цѣшѣш анжалеш.—Кстати, жандармерин начальниклѣн тагачы луатѣндекш красныйым лѣш мѣнѣ приказым пуѣнѣм, нѣннѣ кѣзѣт питѣрен шѣндѣмѣ ылыт. Разрѣшѣйѣ, штабш мѣнѣ звонялам?

Потоцкий кѣнѣлеш.

— Мѣ эче иргодым кемет анзыц вѣш линѣ?—Эдвард ядеш.

— Ана векят. Мә сотеммә сембньок кенә. Мбньдонем цаткыды связым кычаш мбнь тбньым ядам.

— Шамакым пуэм. Корнышты перегалырәк кедә.

• Людвига цәш шимб юкым ойхын колыштеш.

— Езус-Мария! Махань лудышла йыд!—тбдб пбжгалтә.

Омжы тидын викок шоте. Цилә ти йыдвлә мычкы Эдвард бшке кабинетбштбжб амален. Кбзбтшб тбшәкен Потоцкийын офицервләжб вазыныт. Эдвард, наверны, тишкб толеш. Тидб тбдындон вәш бнежб ли. Ма гишән нбнб кбзбт попен кердбт? Дә вот тбдб бнде марыжы шотеш толеш. Тидб эчеят юкланымашым тәрвәтә... Амаса пачмы юкым колмыкы, Людвига одеялдон пбтбрнәлт вазеш. Спальня амаса пачмы сравач Эдвардын бшкбмжбнәт ылын.

Тенге вәш лимәш перви желанный ылын. Кбзбтшб тидб марыжын рабыня ылмым веле шамышкы пырта. Парсыным чиктен шбндбмб, слугавлән приказывыаш правам имейшб, бшкбмжбм изирәк кугижән марьяәш шотлен кердшб рабыня тидб ылеш дә циләок тидбжб Эдвардын вольтыжылан подчиняймб лишәшлык...

Кыцелә тидб перви приятны ылын дә кыцелә кбзбтшб лелб ылеш!.

Эдвард спальныш пыра.

— Мбнь тишәкен кодам,—Людвига ак амалы манын бнянен, тбдб келесә.

Людвига юкымат ак лык. Тбдбжб кыдашеш. Пряжәжбм пиш трүк шывшыл кедәрбмжб дорцок Людвига ынгыла—тбдб шбдешкә.

Тбдб кровать докы мий дә, одеялым лүлтәләл, шбдбжбм вбкб пәлдбртбдеок келесә:

— Тагачы мбньб тбнь сагаэт линем...

Людвига цәрә пулшышкыжы одеялым лүлтәләш цаца, но марыжын кидшб одеялым седбрәшкб шуэн колта.

— Тидб ма техеньб, Эдди? Мбнь тишәкен тбньым бнем коды!..—Людвига орланен сьгбрәл колта.

— А мбнь коднем!

Тбдб койкашкы шбнзеш дә кидшбм Людвиган онгышкыжы пиштә.

— Каранг, Эдди! Мбнь тбньым сбнзә мычанемәт ужын ам кердт! Кел!—тбдб кредәлеш.

— Колышт доко, Людвись, цилә тидб мбләм утен шон. Неужели тбнь тумает, мбнь анзыкыжымат диванышты, шбдбм сусудон вашталтымедбм вычен, амалаш тбнгәләм машанет? Ти состязани мбньлыкем агыл. Давай лучы мирееңә!

Тбдб Людвига докы пугбнә.

— Каранг мѣнь дорцем!..

Но вѣтѣжѣн пеле цѣрѣ кѣлшѣ тѣдѣм йукшѣ ганьым ыштен колта. Тѣдѣ Людвиган кидшѣм куштылгын карангда дѣ силом тѣдѣм нѣлеш... Вара, вѣтѣжѣ докы тупын сѣрнѣлѣн, тѣшѣкок тѣдѣ амален кѣѣ.

Орланен шѣцшѣ Людвига мѣгѣрѣ. Сек кого ясыжок тиштѣ ылын: тѣдѣ ышкѣмжѣм слабкѣэш, марыжын грубый насилиѣш сѣнзѣвѣддон веле отвѣчаен кердмѣм чувстваыя.

Эдвард тѣдѣлѣн отвратительный ылын. Дѣ тѣдѣ, тидѣн женский гордостышым оскорбляймѣ паштек, амален кердеш! Тѣдѣн приказдон ти йыдын эдемвлѣм лѣуэн шуат, тидѣт тѣдѣм ак беспокойы! Когон йѣрнен, Людвига кровать тѣрѣшкок карангеш, марыжы шижѣн колтымаш гѣц лѣдѣн, олен кѣнѣылеш дѣ ышке кѣдежѣшкѣжѣ кѣѣ. Тѣштѣ диван оголеш кытырген вазеш дѣ шуку жеп юктеок мѣгѣрѣ.

Токо веле караул гѣц толшы Адам уштѣ чѣйѣм йѣуэш. Вѣтѣжѣ дон Хеля уже амалат. Флигельѣштѣ эчѣѣт шуку ѳрдѣж эдемвлѣ ылыт—тиштѣкен граф Потоцкийын конвойныйвлѣжѣ коклы кым эдем амаленѣт.

Тѣдѣ сыкырым шѣдѣн пырыштеш дѣ нимат ужтымы сѣнзѣвлѣжѣддон ышке анзыкыжы анжа.

Окняшкы стучалыт. Адам ѳркѣнен кѣнѣылеш дѣ амаса пачаш кѣѣ.

Порогышты Франциска шалгалта. Тѣдѣ токо веле хала гѣц толын.

Адам юк лыктеок тѣдѣм кѣдежѣш пыртен колта, амасам чѣчеш дѣ пѣцкѣтѣн ядеш:

— Ну, ма?

Франциска пулш вѣлецшѣ начкы савыцым талашен нѣлѣн шуа.

— Нимат уке!—ойхы юкдон тѣдѣ попалта. — Мѣнь тѣдѣм ужтелам—ѣш пыртеп.

Качкын пѣтѣрдѣмѣ лаштыкшым кидешѣжѣ цат кормештен, Адам сылыкын анжен шалга.

— Тишкѣ тѣнѣым ужѣш толевѣ...

— Малын?—Франциска шѣдѣн ядеш.

Адам онгылашлувлѣжѣм тѣрвѣтѣлеш дѣ, сѣнзѣжѣм ѳрдѣжѣш ыштен, келесѣ:

— Потоцкийлѣн амалым вѣрѣм йѣмдѣлѣш ѣтям шѣдѣш.

Франциска келгѣн шѣлѣлтѣ, шѣлѣшѣжѣ тѣдѣлѣн лелѣ вуйта.

— Вѣрѣм шѣрѣш?—Тѣдѣн логержѣ пѣзѣргѣ. Тѣдѣ сѣнзѣ мычанжат ужын кердтѣмѣ анжалтышдон Адамым анжал шѣндѣ.—Тѣнѣжѣ мам келесѣшѣц?

— Толмыкет миэт маньым.

Францискан луды кого сѣнзӗвлӗжӗ жаргын кайын колтат. Тама-ӗнят кычен цӗрен кердтӗмӗ лудышлӗ нӗнӗн вӗлнӗ кайын колта.

— Цилӗн тӗсволочь ылыда!—сѣнзӗ мычанжат ужын кердтӗмлӗ тӗдӗ пӗжгӗ.—Тӗнжӗт, тӗнӗн ӗтятшӗт... проклятый шонгы ни!..

Адам тӗдӗн дорцын каранг кеӗ.

— Малын тӗнӗн Хелям колтыделат?

— Тӗдӗ ак мышты...—нимат ынгылыдымла Адам мӗгӗмӗктӗ.

— Мышта! Тӗ келтӗмӗш Владислав тымден уже... Тӗжӗ вет цилӗнӗм тиштӗ выжалендӗ... Тӗнӗн цӗшешет, Барбара лицӗжӗдон цевер лите, а то тӗдӗндонат, кӗн шӗш, цилӗн амалынештӗ...

— Мам тӗнӗ попет?

— Тӗнӗ Хеля гӗц яд—тӗдӗ келесӗ... Махань пуйырмаш мӗнӗн тишкӗ поктыл канден?

Адам тӗдӗн вӗкӗ шӗдӗн анжал шӗндӗ.

— Мам анжет? Шумбеледӗм, ӗнят, кӗзӗт сӗкӗт, а тӗнӗ, графский кишкӗшкӗ иктӗжӗ кӗзӗм ӗнжӗ колталты манын, ни ганьы оролет... Проклятый холуй! — Франциска тӗдӗм шӗкӗл колта дӗ тӗгӗ кыргыж лӗктеш.

Францискан шаявлӗш отравляялт шӗцшӗ Адам ӗдӗржӗм шӗдӗн кӗнӗлтӗ.

Х ГЛАВА

Водокачка донь кымытын, тыргыжланен дӗ цӗтӗрен, лӗлмӗ юквлӗ шӗреммӗм колыштыныт. Теве уже вокзал донь цудыгат. Штурмала когӗм мишӗ ти юквлӗштӗ шӗм вашт кредӗлмӗш чувствыялтеш. Андрий, кидшӗм онгешӗжӗ пӗзӗрӗлӗн, юк лыктеок шалга.

— Малын нӗнӗ мӗнӗм тишӗк шуӗн коденӗт? Шалгаш дӗ вычаш—кӗ сӗнгӗ, кӗ вара техеньӗм ужын? Нӗнӗн статья мӗнӗ нималан ярдымы ылам,—орланым дон ойхы ярелӗ тӗдӗ келесӗ.

Сагажы шалгышы Ядвига тӗдӗм токыжыла шывшылеш дӗ ӗвалӗ ладнангдара.

— Мам ӗштӗмлӗ? Мӗлӗннӗ тишӗкен кодаш шӗденӗт.

Олеса юкымат ак лык. Кудвичӗштӗ эдем юквлӗ дӗ, Андрийлӗн чучеш, имни хоргым юк шактен колтат. Олеса Птахам пулшыжы гӗц хватя.

— Андрий, ма тидӗ?

Птахалан уштӗн чучын колта. „А трӗк тидӗ шляхвлӗ? Тӗнӗм цилӗ ямеш“, шӗмжӗ пӗзӗргӗл кемӗм шижӗн, тӗдӗ тумая.

- Амасам севӕлӕт.
Андрій, пӕкөнвлӕ вӕккӕ миӕн тӕкнен, амасашкыла ашке-
деш. Тиштӕкнен седӕрӕштӕ тавар киӕн.
— Григорий Михайлович! Тидӕ мӕннӕ, Щабель. Пачыма!
— А Щабель!—Олеса сусун сӕгӕрӕл колта дӕ амаса до-
кы кыргыж миӕ.
— Кӕ тидӕ? — Андрій Олесам шагалта.
— Тидӕ мӕнмӕнвлӕ... Мӕннӕ сейчас пачам.—Дӕ тидӕ крӕ-
кӕмӕт уже колталта.
— Ну вот, мӕннат тольым,—тӕгӕ-ӕннат кужы, ужаш литӕ-
мӕ келесӕ.
— Мӕнмӕнвлӕ кевӕт уже,—Олеса пелештӕ.
— Колына! Мӕ опоздаен колтениӕ—холмянскийвлӕдон со
торгейӕшнӕ. Нӕннӕ Могельницкийвлӕ докы ходоквлӕм кол-
тынештӕ ылы. Маныт, тӕннӕ мӕнмӕм ит тӕкӕл—мӕт тӕ-
ннӕм ана тӕкӕл. Нӕннӕм ынгылдарен шалгымна лоштыжы ве-
ремӕ ӕртен кеш... Олеса, тылым чӕктӕлтет гӕннӕ веле,—дӕ
Щабель спичкӕм ыдыралеш.
Ик ыртеш тидӕ Андрійым ужеш.
— Тидӕ кӕ?—ӕннӕдӕмлӕ тидӕ ядеш.
— Тидӕ Андрій,—Олеса тамалын-ӕннат шеклӕнен колта.—
Тидӕм ӕтӕм тишӕкнен кодыш.
Щабель паштек комнатыш изи кӕпӕн тапката хресӕннӕ пыра.
— Здрасьте хозавлӕ!
Щабель Ядвига кидшӕм кыча.
— Тидӕ Евтихий Сачок, Сосновка гӕц,—хресӕннӕ докыла
вуйжым ӕштен, тидӕ попалта.
Олеса тыл чӕктӕмӕн лампым стӕл вӕккӕ шӕндӕ дӕ окня-
влӕм талашен кӕрӕш тӕнгӕлеш.
— Мӕ сагана вӕцлӕ ӕдем нӕрӕ сосновскийвлӕ дӕ кымлы
нӕрӕ холмянскийвлӕ. Нинӕлӕн сейчас винтовкывлӕм пуаш
келеш,—Щабель попа.
Ядвига тидӕм ӕрдӕшкӕрӕк нӕнгеӕ.
— Раевский тӕнг келесӕш: тӕлӕндӕ патронвлӕм кемӕш-
ток рекӕ лишӕн шуӕн кодат. Тӕннӕ ӕшке отрядедӕм Мо-
гельницкийвлӕн усадьбыш нӕнге манын тидӕ тӕлӕт келе-
сӕш шӕдӕш. Тидӕндонжы, халам мӕнмӕнвлӕ хватӕмеш-
кӕштӕ, ик часть легионервлӕ тӕшӕкок кычал кодымы лит.
А тӕжӕ сек пӕтӕриок фольваркым хватен нӕлӕш цацыда.
Тӕштӕ немецкий имнивлӕ шалгат...
Щабель Сачок докыла пӕсӕн сӕрнӕл шагалеш.
— Сейчас винтовкывлӕм нӕлӕннӕ дӕ фольваркышкы кенӕ.
Цилӕ хлопецвлӕлӕн келесӕ, тӕштӕ яжо имнивлӕм мона...
— Тидӕ яжо дела!—Сачок сусу лин колта.—Тама имни-
влӕм мӕннӕн акшаклаш тӕнгӕлӕнӕт, мыжыржы мӕлӕм
как раз...
— Ну, яра, яра! Кешнӕ. Колат, халашты ма кӕ? Тиштӕ
лӕорген шалгаш уке...

Ныннй кудвичыш лактыт, тышттыжы ныннйм хресаньвлӓ выченйт. Птаха пыт решенок Ядвигаган келесӓ:

— Мыннй ниннй сага кеем.

— Кыце кеет? А кидетшы?—Ядвига шытырланен колта.

— А ма ышкетнӓ кодына? Яжо защитник! Тыннам мннат кеем. Мыннй ышкетем тишӓк нимадонат ам код,—Олеса шы- дешкен колта.

— Тыннам мылӓмӓт кеӓш келеш,—Ядвига олен келесӓ.

— Вот цилӓн иквареш и кенӓ. Мынннй кодмем ак шо, мылӓм тиштты лудыш,— Олеса упрямлӓнӓ.

— Кышкы вара кеет? Тыштты война вет,—Андрей намыс- ланен келесӓ.

— Ну, ма вара! Ядвига Богдановнадон марля опыман ты сумкым нӓлӓнӓ дӓ, кӓ шушырга, ныннйлан палшен пуӓнӓ. Мам келесӓмлӓ, Андрей ак пӓлӓ.

— А Григорий Михайлович мылӓм мам келесӓ?

— Малын тылат? Мыннй ышкеок тыдын анзылны отвеча- ем! Ядвига Богдановна, кешнӓ.

Раевская пальтомат уже чийӓ.

— Олеса, вургымла кидем гыц ялштышым шӓтӓй,—Ан- дрий ядеш.

— Кыце шӓтӓш? Вет кидетшы ылатен колтымы.

— Тыннй мылӓм кок парням, тебе тидывлӓм шӓтӓй, затво- рым тӓрвӓтен кердӓш лижы.

— Мыннй ам шӓтӓй,—тиштты цилӓ пай ганьы лин шыннннн.

Андрий Ядвига докы мийӓ.

— Тынннй ядам, шӓтӓй. А то мнннй пуэмдон кышкед шуэм.

Ядвига икманяр ыртеш тыдын вӓккӓ анжа, дӓ шӓтӓш тынгӓлеш.

— Мыннй изиш кодем, тебе тишӓк...

Щабель пыра.

— Цилӓ в порядке—патронвлӓ, винтовкывлӓ улы! Сейчас тӓрвӓненӓ... Юр цӓрнӓ...

— Мӓӓт тӓ сагада,—Ядвига келесӓ.

Птаха кудвичыш кыргыж лӓктеш дӓ винтовкым намал пырта. Пинжӓк кышӓнвлӓжы цец патронвлӓм шышкын шын- дӓмӓй.

— А мылӓмжы тыннй кандышыц?—Олеса ядеш.

Ниннй пӓтӓри эче ти веремӓ лошты сӓннӓштӓйдон вӓш лит.

— Тыланет?—Андрийӓт тыдым сӓрӓл ядеш дӓ ыӓрӓлтен колта.

Тыды винтовкыжым ыӓлерӓк тыдолӓн кычыкта дӓ тыдын жакетка кышӓнвлӓшкыжы патронвлӓм талашен шышкӓш тынгӓлеш.

— Сейчас мнннй тымдалтем тынннй, кыцелӓ рӓйӓш келеш. Тебе ти штукым кычет—раз! Вара ышке докетлӓ. Ужат, патрон

лăктын вазы. Раз—дулышкы керыл шындет... Эчеят тишкы!
Бнде куроком шывшылат—дă свет вълны ик гад укеят уже...
Прикладым пулшет тервен цаткыдын тѣкылы. Нъл, мѣнь
ышлăнем сейчас весым кандем.

Кеаш тѣнгълмѣкѣ Андрий трѣк ѣшындăрен колта.

— А Василек? Кыш ѣрвезым цыкымлă?—Тидѣ кухняшкы
кыргыжеш.—Васька, кѣнынъл йѣлерăк! Шижымă йа, ом-юа!
Мă кенă. Колат? Кенă! Тѣнь амаса кѣлым пиштѣ дă лад-
нанок амалы. Мă скоры толына...

Ом пышан Василек нимат ак ынгылы. Андрий тѣдѣм ама-
са докат уже шѣкă.

— Крюклен шынды дă амалаш вац.

Василек ом пышдон сѣнзѣжым пытка дă бшке турешѣ-
жѣ тамам мыгымактылеш, дă остаткаэшѣжѣ ынгыла: ама-
са кѣлым пиштѣмлă дă амалаш кемылă. Тѣдѣ тенгеок
и йштă.

Щабель фольваркым икăнă лѣтеок нълеш. Нѣнын тѣш
толмышты вуйышкы вилшѣ лым ганьок ылын. Ку оружым
намал кердеш, усадьбыштышвлăм цилăштѣм Эдвард кѣ-
нынълтен дă халашкы тѣрвăнен... Палацеш граф Потоцкий веле
конвойжыдон кодын. Усадьба йѣр шактен колтышы лѣлмѣ
юквлăм колын, Эдвард отрядшым мѣнгеш сѣрълеш.

„Ма техень?—тѣдѣ тумая.—Халашты бой? Чорт палă, ку
кѣдон воюя. Неужели немецвлă тѣрвăненѣт? Ну, а фоль-
варкыштыжы кѣ? Тѣдѣ усадьбым йѣрвăш ѣрен нълăш шудă.

Капка доны тѣдѣм Потоцкий вăш лиэш. Тѣдѣ мыкте
вълны ылын.

— Тѣнь статянет, ма тидѣ, граф?

— Ам пѣлы. Халадон связь уке.

Фольварк дорц шоэн лѣлмѣ юквлă шактат. Могельницкий
йыдым тѣшкѣ кеаш ак решѣ. Тѣдѣ ирок якте усадьба гѣц
карангдеок вычаш решă.

Фольваркыштыжы тѣ нѣжвец тама яжоок агыл кеен.
Фольваркым хватымык, холмянскийвлă дă сосновскийвлă
имнивлăм тѣшăкок пайылаш тѣнгълынѣт, дă тидѣ гишăн
кого спор тѣрвăнен.

— Пѣтѣри двoryш мă пыреннă, имнивлă манмăн ылыт!—
кужы кăпăн холмянец сасла, бшкежѣ немецкий имни вѣкѣ
кузен шѣнзын поспеенѣт уже дă эче кымытым лапшем
мычкы виден.

Тѣдѣн докы Сачок кыргыж миă.

— Пу, манам тѣлăт! Иктѣм получайметлăн таум келесѣ.
А тѣнь цилă ыдырал нълнет. Мѣнын теве имнивлăэм ак-
шаквлă шалгат, а тѣнь цилă хватайнет...

Имнивлă гишăн спор фольварк кымдыкеш тѣрвăнă. Йъл

сага цепыштгы ылшы да именье докыла лүлшы Щабель пичал юквлә шозэммы дорцын ынгыла, часть хресаньвлә тагышкы кыргыжыныт. Тьды капка докы кыргыж мий.

— Эй, мужиквлә! Ма вара тә?

Но тьдым иктят ак колышт. Кышты-тиштыжы икәнә иктыштым прикладдонат уже пукалат. Кужы холмянец циләм йышкырен:

— Нәлдә имнивләм да токына колталтенә! Пусть ньны молжым бшкеок бштят... Малын вара мәләннә канительбшкы пырымла? Айда токына, хлопецвлә! А кұ тидым цәрә гынь, винтовка гыц лүлдә!

Щабель лүдышым поздан ынгылен.

— Кышкы тә кедә, хлопецвлә? Ма вара тиды—выжаледә, значит?—тьды сасла.

— Каранг корны гыц!—кужы холмянец тьдым сыгырал колта.

— Пускай сосновскийвлә имним пуат, тьнәм кодына. Мәнмәнжым Могельницкий цилә поген нәлын, вәрешышты нини хот лишты...

— Мам тышты тидындон льорген шалгаш? Айда, хлопецвлә, токына! А то эче тишты әрен нәлыт, да вуйдеок кодат...

Щабельым өрдыжыш каранден колтат.

Птаха чуть веле Олесам имни ял лывец переген нәлын поспейә. Холмянецвлә, имнивләм лывшен, икәнә иктышты вькы шыралт-шыралт да свет вьлнышы сек худа шаявләдон шудал-шудал, нини сагаок кыдал эртят. Дә ик минутышты юкыштат нини ямеш.

Лүлмы пьтарыш юквләэшок немецвлә тәрвәнләш тьнгәлыт. Эшелон мычкы фельдфебельвлә кыргыжталыт. Командым пумы мытык шамаквлә шактат. Лүлмәш айыртемьнок когон тәрвәннен кемькы да вокзал докыла лишемәш тьнгәлмыкы—штабной классный вагон доны горнист трезога сигналым пуа.

— Господин полковник, тьныым тамахань военный ужнежы, бшкымжым польский офицереш лымдә.

— Шудыдә,—полковник Пфлаумер келесә.

— Честь имею представиться... капитан Врона.

— Ти лүлмәшым кыце ынгылымла?—полковник угрозыдон ядеш.

— Дела тиштәкен, господин полковик. Халашты большевистский восстани тәрвәннен кен. Ньни делашкышты касаяш бнжы ли манын мәләннә ультиматум предьявлямы ылы. Ньни тәмдән эшелондам разоружайнешты да офицервләжым лүл опынешты. Мә йыд вашт кредәлыннә,

но біндежй тй гйцтй палшыкым ядаш вынужден ылына...
Ти бунтым лоэштйрйш манын, мй цилй бштений. Но мйн-
мйн силана пйтен, дй мй халам кодышашлык ылына.

Вокзал доны лудмй юкшы тидйн шамакшым вуйта йорик
подтверждай. Полковник ййр стальной шлем вуян немецкий
офицервлй шалгат.

Немецкий салтаквлйн цепьвлй товарный станци тйр мыч-
кы вильт вазыт, вес цуца салтак платформышты броне-
автомобиль дон оруды доны пйртйлыт.

— Так-с,—пужй вашт Пфлаумер попалта дй кодшы си-
гарыжым шйвйл колта.—Нбйны мйнмйм разоружайнештй?
Ну тидйжйм мй эче анжалына...

— Конечно, господин полковник, тй тишкй ярледй гйнь,
тй лйврй гйц кишйжйт ак код.

Врона офицервлй лошты Шмульткем ужеш.

Лейтенант тамам-анят полковниклйн олен попа.

— Ит ййтлы веле мбйньйм, фамилият кыце маньыц?..

— Капитан Врона,—Шмультке келесй.

— Ага! Мй обязательны ярленй. Нйл, бйшкймедйн сал-
таквлйэдйм тйве тйшкй!—тйды кидшйм шалахайышкыла
шалалта.—Мй сейчас операцим тйнгйлыня. Орудим снима-
яш! Бронеавтомобильйм рокыш валташ! Господин председа-
тель полкового совета, салтаквлйлйн бойын причиныжым
ынгылдарен пу.

Сотеммйшеш халам рабочийвлй нйлыныт... Могельницки-
ййм кычала, Щабель фольваркеш цаткыдын шбнзбн.

Дй кынам тебе полный сбйнгймйшок лишемеш, вокзалы-
шты силан залп юквлй шактен колтат. Тйшецйн халашкы
тылым дй вурсым пйрхйт. Икйнйшток луцкы нйрй пулемет
опташ тйнгйлыт.

Немецвлй халашкы тйрвйнйт.

Каждый оголеш тйкылйлт, цйш кыт мычки Раевский кре-
дйлеш. Но олицйвлй мычки цйрен кердтймй броневавтомо-
биль кыдалыштеш дй пулеметвлйжйм кудвичйвлйшкй, пере-
улоквлйшкй вйктйрй.

— Эх, бомбывлй уке!—Чобот шбйдешкй.

Олицй паштек олицйм коден, восстаним тйрвйтышйвлй
цйкнен мййт. А жаралгы-луды немецкий цепьвлйжй седок
икладын пырен мййт. Халашкы лелй снарядвлйм пйрхен,
тенгеок икладын нйл оруды станциштй рунгйт.

— Ма вара, Зигмунд, значит—проиграеннй?—Раевский
сага чбнь ашкедмйштйжй Ковалло попалта.

— Мане, тидй гйц мбйнь сек большы лудбйням. Тиштй
провокацие дела лите... Метельский тенгечй полковой со-
ветдон попалтынежй ылын, но председатель, выжалалтшы
ййнгешйжй, тйдым арестуяш крозен. Бнде эдемвлйм пе-

регаш келеш. Сосновкыш цакнаш тӱнгӱлӱнӱ. Ирок якте хоть ма дӱ хала гыц лӱктӱн шоаш келеш, а то тишӱк ӱрен нӱлӱт...

Хала сотеммӱ анзыл шӱкш лӱеш мӱдӱлтӱн. Рабочий-влӱн остатка цепвлӱжӱ пригород гыц лӱктӱт.

Щабель колышталеш.

— А вет мӱнмӱнвлӱ хала гыц кеӱт... Колат, лӱлмӱ юквлӱ уже хала тӱнӱ шактат? Виднӱ, немецвлӱ шиӱдӱлмӱшкӱ пижӱнӱт. Ма вара, тенге гынь мӱлӱннӱат сотеммӱ якте карангаш келеш... Холмянскийвлӱ тиштӱ ылыт ылгецӱ, усадьбым пӱзӱрӱлӱш линежӱ, а кӱзӱт мам ыштет. Передай, карангышты!—Сачоклан тӱдӱ келесӱ.

— Фольваркым йылатымла?—тӱдӱжӱ ядеш.

— Ак кел. Соикток вет мӱнмӱнок лиӱш,—Щабель цӱрӱ.—Пускай мыкте вӱкӱ шӱнзӱт.

— Бӱдрӱмӱшвлӱжӱм кышкы?—Сачок недовольнан ядеш.

— Нӱнӱмӱт имнивӱлӱ вӱкӱ шӱнденӱ.

— Тиштӱ мӱнӱ ма-шонлан ик подводым йӱмдӱленӱм, иктӱм шӱндӱш лиӱш!

Щабель Олесалан имни вӱкӱ шӱнзӱш палшалта.

— Ат кенвац?—лавшемӱм вicktӱлтӱмжӱ годым тӱдӱ ядеш.

— Агым, тонына, солашты мӱнӱ кыдалыштынам.

— Ну, пичӱлетшӱм пулш гач сӱкӱлтӱ. Эх, тӱнӱ гыцет геройский вояка линежӱ!—Щабель шутям ыштӱ, но тӱшӱкок серьезный лин колта.

Птаха Олесадон сага-сагаок кыдалеш. Тӱдӱлӱн ӱдӱр со кенвацмыла чучеш...

Пел цӱшӱштӱ нӱнӱ хала гыц кешӱвлӱдон ярлат.

Палшыкым пумы гишӱн половкник Пфлаумерлан личны таум ыштӱш Эдвард Могельницкий вокзалыш кыдал мӱй.

— Махань пурым тӱлӱндӱ мӱнӱ ыштен кердӱм? Келесӱ веле, дӱ цилӱ кӱзӱток ыштӱмӱ лиӱш.

Полковник Пфлаумер палшык гыц отказа.

— Тау. Ма келеш, мӱнмӱн цилӱ улы. Но мӱ паштекнӱ франкфуртский пехотный полк толеш. Господин Шмультке попа, тӱнӱн шӱмбелет тӱ полкышты служба. Маняры мӱнӱ пӱлем, нӱнӱн качкышышты дӱ шокшы ыргемӱштӱ уке. Уштӱвлӱ тӱнгӱлӱлтӱт. Вот, нӱнӱлӱн палшалтедӱ гынь, яжо линежӱ.

— Конечно, конечно!—Эдвард тӱдӱм Бняндӱрӱ.—Господин полковник ышкӱмжӱн доблестный салтаквлӱжӱм, ӱнят, награждаш разрешая? Мӱнӱ ынӱлӱн шӱдӱ маркын пуӱн минем...

— Тидӱм лиӱш. Мӱнӱ ти пурь шамакет гишӱн полковой советлӱн келесем. Кстати, мӱ тиштӱ франкфуртовец-

влә толмым вычалаш сөрәнә дә пекарня гыц сыкырым получаймашты мәләһнә аптыртымәш бнжә ли манын ядына.

Могельницкий кидшым козырьокшы докы кычалеш.

— Тәләндә сыкырым вокзалышкок кандаш мбнь приказым пуэм. Бнде, мәнмән дамывләнә дә цилә семнянә шүдәмбдон, тә лымештә мәнмән родовой именьештәнә йори бштәмәй вечерышкы тәнбәм дә господино офицервләм пригласяш разрешайы. Тәләндә экипажвлә колтымы лит.

— Тау! Мбнь офицервләлән келесем. Цилә тыр лиәш гбнь, мә миәнә.

Могельницкий бшке штабшудон кыдалеш.

— Талашаш келеш, а то варанбным мә сбнген ана кердт лиәш,—халашкы мбнгеш толмыкышты, Могельницкий Вроналан келесә.—Кок курьерым Замойский докы колты. Пускай тбдә бшке отрядшым Павлодзи дорцын карангда дә тишкб толеш. Пускай мбньбн лымемдон келесәт: немецвләм сбнген шумыкы, мбнь тбдблән павлодзинецвләм шин шуаш палшем. А тбнь, ма келеш, вокзалышты цилә йәмдблы. Мәнмән планна сбмбрлә гбнь, халам коден, немецвләлән корным пачаш вәрештеш... Холмянскийвлә каймыкышты, сбнзәдә гыц идә колты. Пыт кычыда!

Тумайымжы статян, Потоцкий тб кечын ләктбн кете. Халаштыш восстани тбдбм кычалалын. Положением восстанавливаймыкы, немецвләм разоружаймы гишән Потоцкий предлагаймы план Эдвардын кабинетбштб обсуждаен ләкмб лин. Тыргыжланен колтышы Потоцкий бшке планжым пиш пыт защищаенәт, трусеш ләкмәш гыц лүдбн, Эдвард тбдбн ваштареш попен кердте.

— Тбнь манат—риск, но кышты вара тбдб уке? Мбнь бшке тәләндә палшаш тбнгәләм дә бнянем, немецвләм соикток мә разоружаенә,—Потоцкий самоуверенны попен.

Нбньбн попымышты лошты отец Иероним доложә, что холмянскийвлә дорц делегаци толын. Эдвард нбньбм арестуаш шүдә.

— Мбнь нбньбм сәкәлтем! Нбньбн Холмянкышты мбньбн фольваркем шин шәләтенбт дә тиштб мбнь нәлмем имнивләм виден кенбт!—тбдб сбгырәл колта.

Но тишкб трүкок Потоцкий ярлен кеә.

— Сәкәлтәш нбньбм хоть-кынамат лиәш. А мәнмән делаштына нбньбм используя акли?

Эдвард тбдбн вбкб цүдеен анжал колта.

— Тбнь тенге шанет? Но тидбжб вет сброд!

— Ничего, ничего! Пускай отец Иероним нбньбдон хытыралеш. Келесб нбньблән, немецвләм разоружаяш вбцлб эдембм вокзал докы вадешеш нбньб колтат гбнь, тбнәм добычын частьшым, оксам дә графын прощеньем получаят,—отец Иероним докыла сәрнәлән, Потоцкий приказывя.—Кыце тидбм бштбмлә, тбнь бшкеок пәлет...

Отец Иероним кеӗ, но шукат ак ли, мӗнгеш толеш.
— Вельможный пан Ышкеок тидӗм келесӗжӗ манын
нӗнӗ ядыт.

Эдвард Потоцкий вӗкӗ анжалеш.

— Ничего, ке. Тидӗ вет нигышакенӗт ак обязуйы.

Эдвард кӗнӗлеш.

Вадеш, Могельницкийвлӗн усадьбыш цилӗн ганьок немец-
кий офицервлӗ погнымыкы, Эдвард дон Потоцкий, йӗрвӗш
конвойдон ӗрен шӗндӗмӗвлӗ, вокзалыш кыдалыт.

Вечер лӗмеш талашен поген шӗндӗмӗ панвлӗ кыце ли-
эш тӗнге хынавлӗм занимают. Веселӗем кешӗ Юзеф ӗр-
кӗм ак ӗжӗлӗйӗ.

Немецвлӗ изин-олен ӗрӗш тӗнгӗлӗт.

Шмультке дон Зонненбург Стефания йӗр вӗдӗлӗлтӗт.
А йой полькыжы нӗнӗн вӗкӗ аздарымла анжа, ваштылеш.
Дӗ ма кӗзӗт вокзалышты кеӗ, иктӗн вуйышкат ак пыры.

Кужы ялан немецкий салтак ик вагон гӗц весӗш кыр-
гыжталеш дӗ пачын шумы амасавлӗшкӗ сасла:

— Шӗдӗ марки гӗц йӗлерӗк получайда! А то эче ак
ситӗ лин колта, тӗнӗм вара неренок кодыда. Оксам вок-
залын первый классышты шӗлӗтенӗт.

Вагонвлӗ охырем кеӗт. Салтаквлӗ первый дон второй
классын залвлӗм шангок темен шӗндӗт. Фельдфебель фами-
ливлӗм сӗгӗрӗл миӗ, а управа гӗц ылшы кым служащий
каждыйлан шӗдӗ маркан пумага оксам кычыктен миӗт.
Стӗл доны—шӗкедӗлмӗш, саслымаш, спорымаш. Тӗгӗ-ӗнят
кок гӗнӗ получаен, тӗдӗм цакленӗт.

Тӗ веремӗ лоштыжы Дзӗбек, кыдын вӗлец кым гӗнӗ
тӗдӗ момоцашты мышкын гӗнят, со эче когон ӗпшен, та-
манар жандармдон Воробейком паровоз докы нӗнген.

— Шӗц дӗ эшелон докы нӗнге. Миӗн шомыкет, тӗрок
полный ходым пу, эшелон ик ыртышты станци шайык
лыктын шагалтымы лижӗ. Ик нӗл уштыш ӗрдӗжӗш нӗн-
гемӗкет, шагал. Анжы тынь, а то...—дӗ тӗдӗ машинистӗн
помощниклӗн револьвержӗм анжыкта.

— Но вет нӗнӗжӗ пуштыт мӗнӗм!

— Нимат тӗлӗт ак ли, сӗц дӗ кыдал. А попаш тӗнгӗлӗт
гӗнӗ, тишӗкок тӗлӗт конец лиэш.

Воробейко, станциэш кодмыжы гишӗн Ышкӗмжӗм ыр-
сен-вырсен, паровозыш куза.

Станциштӗ уратымла саслымы юквлӗ шактат. Стрелки-
влӗштӗ цонгырталтыл, кемӗ семӗнӗ ходым приваен миӗн,
эшелон вокзал дорц чӗнӗ эртен кеӗ дӗ депо шайылан
ямеш.

Салтаквлӓ логӓц кыды-тидӓжӓ поктен шоаш цацен анжат, но ужыт—поктен шоаш уке, дӓ покташ прахат.

Шукожок салтаквлӓ оружидеок ымыныт. Унтер-офицервлӓн веле сагашт револьверыштӓ ылын дӓ кыдыжын—тесак.

— Измена! Мӓнмӓм выжаленыт!—цилӓ вецӓн шӓдӓн юквлӓ шактат.

Когон шӓдешкен шӓцшӓ салтаквлӓ совсемок виноватдымы управский служащийвлӓм шин кышкӓт, окса стӓлӓмӓт сӓрӓл шуат.

Вокзалеш кодшы офицервлӓ логӓц ошалгы лицӓн, сӓнзӓлыкӓн ик лейтенант порядокым ыштӓш путаен анжа.

— Ку оружидон, мӓнӓ докем!

Но уже позда. Вокзалым Могельницкийын отрядшӓ дӓ Потоцкийын эдемвлӓжӓ ӓрен нӓлӓнӓт. Северышкылажӓ холмянскийвлӓ корным ӓрен шӓнденӓт.

Нинӓжӓдон Зарембылан подчинялтшы кужы хресӓнӓ командываен. Заремба ышкежӓт коклы легионердон холмянецвлӓ сага ылын.

Икманяр залп паштек немецкий салтаквлӓ здани гӓц иктӓн-иктӓн лӓктӓт.

Цӓшӓк пелӓкыштӓ, кым вец ӓрен нӓлмӓ немецвлӓм, шинельтеок (нӓнӓм кыдаш нӓлӓнӓт), а кыдыжым эче цӓрӓ ялаок станци шайык поктыл лыктыт.

— Колышта!—Заремба сӓгӓрӓл колта.—Ик минутешӓт шагалаш уке, анзыкыла кеӓш тӓлӓндӓ шӓдӓмӓ. Фатерланда якте, ничего, ялынок шода!

Тидӓн ваштареш ик юкымат ак лыкеп.

Таманяр шӓдӓ эдем вуйыштым сылыкын сӓкӓлтенӓтӓт, нӓнӓм алталышы эдемвлӓ ыккӓ кого шӓдӓм таен, лывӓрӓ мычкы ашкедӓт...

— Ну, мам мӓнӓ тӓлӓт попышым?—тыргыж имнижӓ ыӓлнӓ шӓнзӓмӓштӓ Потоцкий ыӓвӓртен попа.—ӓнде офицервлӓ докы кыдалына. Нӓнӓдонжы мӓ изиш пурырак линӓ. Все-таки ӓштӓш келеш, тагачы нӓнӓ ышкымыштӓм приличны виденӓт. Мӓнӓ князь Замойскийлӓн сирен колтем, тӓдӓ нинӓм тырынок колтыжы.

— Ну да, конечно,—Эдвард согласая.

Эшелон пуста полустанок сага ӓрген кеӓ дӓ ик пел цӓшӓштӓ пашкуды станцишкӓ миӓн шагалеш. Воробейко паровозым шагалта дӓ ташкалтыш гӓц тӓргештӓ.

Эшелон докы цилӓ вецӓн вооруженный эдемвлӓ кыргыжыт.

— Эй, холопецвлӓ; тидӓ ма техень? Кышецӓн состав? Анжы, тӓвӓ кок немец! А тӓштӓ эче иктӓ...

Воробейком ӓрен нӓлӓт. Кымда пандашан, пулеметный лентӓвлӓм вочык-мелӓк сӓкен шӓнден, кӓдӓлӓштӓжӓ наган дон бомба кечӓт, тапката эдем ядеш:

— Ку техень ылат? Отвечӓйӓ! Мӓнӓ—атаман Березня.

— Значит, повстанецвлә?—Воробейко сусу лин колта.—А мбньб панвлән кидбш попазыделам вәл манын шанем! Анжет гбнь, бшкбмбнвлә, докок...—Тбдб сусун йбрәлтә.—Мбнь тәләндрә, тәнгвлә, броневикбм дәнбл орудим шывштен канденәм. Панвләм шйәш бнде улы... Мәнмән делана бш ли. Мә, значит, тәрвәнбшнә, бшкбмнәнвләм тюрьма гбц лыкна, легионервләм вактын шушна—дә нә теве—ти делашкы немецвлә ярлен кевб! Полк хәлә! Конечно, мәнмәм шин шуэвб. Мәнмәнвлә Сосновкыш карангевб, немецвләжбн ляхвләдон канитель тәрвәнбш. Ляхвлә мбньбм нашмы гбц хватевб—мбләм немецкий эшелсным станци гбц лыктыктат. Ну, мбньжб тишкевен якте шывштен и тольым. Теве тидб кыце лиәлтбн, тәнгвлә!

Әрен шагалшы эдемвлә Воробейком юк лыктеок колыштыт.

— А тбнь, случайны, большевиквлә логбц ат ыл?—Бшкбмжбм Березняеш лбмдбшб кымда пандашан эдем ядеш.

— Фактическижб партийный коммунист ылам,—Воробейко когәшнен келесә.

— А-а-а, коммунист!—Дә пандашан эдем худа шаядон шудал колта.—Мәжб вет тә братядам кбч лбвәкб пбзбренә. Нәлдә тидбм, хлопецвлә!

Воробейко нимат ынгылыдымла йбрвәш анжылтеш.

— Тәжб маханьвлә ылыда?

— Мә—петлюровецвлә. Техеньвләм колтелат, а? Жидовский прихвостены!—пандашан эдем пувләжбм лудбшлә кайзыкта.

— Тенге гбнь, тә—контрвлә?—вален кешб юкдон Воробейко попалта.

— Кыце мыштет, тбнге ынгылы. Переезд шайык тидбм нәнгәйш дә ймышты докы колташ,—пандашан эдем кидшбдон шалалта.

Таманяр эдем Воробейком хватят дә брдбшкблә нәнгәйт.

Эшелоншты уже кравашат тбнгәлбнбт.

— Тишәкен что ли лүән шуәнә? Кышкы эче тидбм нәнгемблә?—ик петлюровец келесә.

Воробейко йбрвәш ойхын анжалеш.

Переезд шайылны ныр тбнгәләлтбн.

Уштб, мардежән. Вот сейчас тидбм пуштын шуат, дә иктәт тидб гишән акат пәлб лиэш. Ти шанымашеш Воробейко лудбн колта. Дә цилә тидб тенге простан..

— Тбнь православный ылат? Тенге гбнь хрестәлок, а то сейчас лүән шуәнә,—петлюровецвлә логбц иктб ладнан келесә.

— Ма гишән?—прамой шаналтыдеок Воробейко ядеш.

— Расходыш колташ атаман келесен гбнь, значит заслуживаенәт...

— Мам мѣнь тѣландѣ техеньѣм ѣштенѣм? Товраан эшелоным канденѣм. Рабочий эдемѣм нима деладеок пушташ тѣландѣ совестны агыл ма?

— Вет тѣньжѣ коммунист ылат?

Воробейко тупышкыжы лѣэн колтат манын лудеш дѣшто иктѣ докы, то весѣ докы сѣрнѣлеш.

— Вет мѣ, рабочийвлѣ, цилѣн большевиквлѣ ылына! Ма вара тиштѣ техеньѣжѣ? Мѣньѣн ѣтям курымжы мычкы батракышты каштын. Ма гишѣн пушташыжы?

— Ик петлюровец тумаялын келесѣ:

— Ѧнят, мѣ тидѣм лачокок колтенѣ? Малан тидѣ мѣлѣннѣ келеш?

Весѣ шеклѣнѣлѣн попалта:

— Чорт с ним—пускай кеѣ!

Кымшыжы, кыды винтовкыжымат кедѣрен ылын, пичѣлжы мѣнгешок пулш вѣкѣжѣ пиштѣ.

— Кыргыз, дѣ смотри, атаманын сѣнзѣшѣжѣ ит кайзы. А коммуныжы гѣц лѣк, ороды!

— А тѣ мѣньѣн тупышкем ада колталты? — тѣрокок Воробейко ядеш.—Тенге гѣнь, лучы кѣзѣток шѣмѣшкем лѣэн шелдѣ, ясыланаш ѣнжѣ ли. Соикток—ик конец...

— Кыргыз, кыргыз!

Пѣтѣришѣ лу ашкылым кемѣштѣ Ворбоейко шайыкыла анжылтеш. Варажы нырышкыла кыргызаш тѣнгѣлеш.

Ирокеш кѣлмѣктен шѣндѣ. Купвлѣ дѣ вѣд лаксаквлѣ кѣлмен шѣнзѣнѣт. Сосновкышты, Цибулян пѣртеш штаб погынен. Решѣт: ревкомын членвлѣ пѣшѣ видѣш халашкы мѣнгеш кеѣт. Рабочийвлѣ, кыдывлѣ ѣшкѣмѣштѣм пѣлдѣртѣидеок кодаш ѣнянен кердѣт, тоже халашкы кеѣт. Ик частьшы Цибулян отрядеш кодеш. Молывлѣжѣ Павлодзѣш кеѣт. Заседани пѣтѣмѣшеш Холмянка гѣц лѣдѣшлѣ увердон ик эдем кыдал толеш: Могельницкий луаткок эдемѣм холмянскийвлѣм управа ваштареш сѣкѣлтѣш приказым пуѣн. Молывлѣжѣлѣн вѣцлѣ шомпол рядѣ пуѣнѣт дѣ, имнивлѣштѣм отимаен, токышты колтенѣт.

Патлай, Щабель, Чобот дѣ икманяр рабочий, араващкы пулеметвлѣм шѣнден, Павлодзѣш кеѣт. Степовый, халашкы мѣнгеш ѣнежѣ кеѣт, нинѣн сага кыдалеш.

Фольваркышты отимаемы кудлу имни гѣц лу имним велѣ Щабель сосновскийвлѣ гѣц кѣчен нѣлѣн кердѣн.

Хала гѣц шывштен лыкмы винтовкывлѣм дѣ патронвлѣм

арававләшкѣ опат дѣ сола гѣц лѣктѣн кеѣт, Щабелят лу мыктешкѣдон корныш тѣрвѣнѣ.

— Тѣ, ѣдѣрвлѣ, мѣ верцнѣ идѣ мѣгрѣ! Скоры толына дѣ пурын, счастливѣ ѣлѣш тѣнгѣлѣнѣ,—Сосновкеш кодшы Олесадон дѣ Саррадон прощаймыжы годым, тѣдѣ шутям ѣштѣ.

Иктѣ паштек весѣ халашкы Ковалло, Метельский, Ядвига дѣ Раевский толыт.

Водокачка крылецѣштѣ тамаханѣ пѣлдѣмѣ ѣдрѣмѣш самовар сага хлопочаен шалгымым ужмыкы, Ковалло по-радканок цѣдеен колта.

„Тидѣ эче ма техеньѣ?“ тѣдѣ шаналта.

Тидѣм ужын, ѣдрѣмѣш ѣѣрѣлтѣ.

— Ужамат, хоза толын? А то ѣлѣн томашты хозяйничыяш яжо агыл. Мѣнѣ—Андрийын ѣвѣжѣ, Мария Птаха ылам.

— Пуры кечѣ! Теве кыце икѣнѣ иктѣнѣдон знакомый лиѣш вѣрештѣ,—Ковалло тѣдѣн кидшѣм пурын кормештѣ.

Андрийын ѣвѣжѣ кужы, силан, дѣ, Коваллом мажы цѣде-ѣѣктѣ, ѣрвезѣ ылын.

Шайыц толшы Раевский, кудвичѣш пырымыкыжы, нѣнѣм когыныштым оживленны попен шалгымашеш заста-ня.

— Ну, вот, мѣнѣ нѣнѣлѣн и попем: „А чорт пѣлѣ, кышты тѣдѣ каштеш! Мѣнѣ тѣдѣлѣн нянкѣ ам ыл! Тау ѣымылан, луатшѣм иѣш ылеш! Мѣнѣ тѣдѣн верц отвечаеш ам шагал. Хватедѣ гѣнѣ, каваштыжым хотѣ тѣдѣн вѣлец кышкедтѣ!“ А ѣшкѣмемжѣн шѣмем ѣыла. Толькы, шанем, нѣнѣ тѣдѣм кычен ак кердтеп, мѣнѣн Андрием вет те-хень агыл, чтобы нѣнѣн кидѣш попазаш. Ох, ойхыжат мѣ-лѣм эргѣвлѣ верц! Ма иктѣжѣ, ма весѣжѣ... Изижѣм хотѣ шин шѣндѣш лиѣш, а тѣдѣжѣм мам ѣштет, кынам мѣнѣ гѣце мѣт кого кѣпѣн?

Раевскийым ужын, тѣдѣ тырла.

Ѧрня эртѣ. Тел трѣкок толын колта. Ядвига ѣкѣжѣ донѣ ѣлѣ. Марцелина польский кооперативышты продавщицѣштѣ служен. Ѧымыдылшы, ѣл вѣкѣ лѣктѣмѣ, тѣдѣ шыжаржыдон лишѣл ылте. Мола шонгы ѣдѣрвлѣн ганьок, тѣ-дѣн ѣшкѣмжѣн кайышвлѣжѣ ылыныт, тѣдѣ комнатыштыжы шѣм котим урден. Каждыйлан нѣнѣлѣн тѣдѣ потикѣлѣ лѣмвлѣм пуѣн дѣ цилѣ свободный веремѣжѣм нѣнѣн сага эртѣрен. Рушѣрня ѣѣдеок костельшкы каштын дѣ ксендѣ

анзылны яжо шотышты ылын. Южнамжы тйдй ксендзын эконокыжы докы хыналаш каштын, кыды лач иктй веле тйдйн лишыл эдемжят ылын.

Тагачы вадеш тйдйн докы мимыкыжй, Марцелина тйдйм торанжы ак застаны. Амасам кыжгй кпән, цярә лепкән, нуры анжалтышан ксендз йшкеок пачеш.

— Пырок, панна Марцелина, пани Ванда сейчас толеш,— тйдй попалта.

— Ну, ма тә доныда яжо улы?—Марцелина гостиный лыкеш шекләнәлйн пырен шбцмкыжй, ксендз тйдйм ядеш.

— Нимат уке, тау. Бнде шыжаремдон йленә.

— Ах, вот кыце!—иктә-мам хоть попалташ лижй манын ксендз келесә. — Келесй, малын мбнь тбньбн шыжаредбйм ам ашбндәрй?

Марцелина сбнзәжйм кымык йштә.

— Тйдй костелыш ак кашт, пане ксендже.

— Ах, вот кыце! Тйдй, кажется, ажак-вәтй? Маняры мбнь ашбндәрем, шбжбйм тбнь тйдйн марыжы верц ыдылаш ядынат ылы.

— Тау йымылан, тйдй йлә, пане ксендже. Тйдй шукердй агыл толын.

— Вот кыце!

Ксендз тыгыды ашкылвләдон кбдеж мычкы каштеш, йжә-лйбмлә ядыштеш, ойханла каеш, техень ласко ылеш, что кымыл пачылтмыжы ярелә Марцелина мам пәлбмбжбйм цилә тйдйлән шайышт пуа.

— Тенге, тенге... Нимат уке, ит ойхыры. Ясы, конечны, когон ясы, йымы гбц нбнбн карангмышты. Тенге гбнят, святой отец цилә йштен кердеш... Нбнй тидйн докы мбнгешок толыт... Мане, худа веремә толын,—ксендз сылыкын попалта.

— Пуры вады, отец Иероним. Теве теләт толын. Лымат лымеш. Ну, мбнбн кбдежбшкешкеш алок кенә...

— Отец Иероним, цилә тидй тбмәт странныйла ак чуч изиш?

— Мане, конечны. Айыртембнок кызбт. Тбнь манат—тбдйн фамилижй Раевская?..

Штатский выргембм чизнәт, кок кечй Дзобек Ядвига паштек оролен каштеш. Йыдеш тйдйм Кобыльский вашталта. Дзобек кок гәнә лицәжбмок тйдбнйм ужын кердбн.

Пидмѝ ош калпакан, ладна ашкылтышан, пышкыды, шүмеш пижшѝ юкан ти цевѝр дѝ кѝжгѝрѝк Ыдрѝмѝшѝн лицѝжѝм яжонок тѝдѝ ашѝшкѝжѝ пиштен. Тѝдѝ мѝндѝрцѝнок тидѝм пѝлен кердѝн. Вѝлецѝн анжен Дзѝбек пѝтѝри кымлы им тѝдѝлѝн пиштен. Кокшы гѝнѝ лишѝцрѝк ужмыкы дѝ упѝштѝжѝ сѝдѝйѝм цаклымыкы, эче вѝц им приваен.

Ыдрѝмѝш тидѝ нимамаѝ подозрительныйѝм Ыштѝде. Вады якте мастерскойышты ровотая. Токужы толшылажы лапкашкы пыра. Вара доктор Метельский докы келдѝлеш, дѝ вара—опять токужы. Йыдым нигышкат ак лѝк.

Кокшы кечѝн вадешеш такеш кашмаш Дзѝбеклѝн уѝтен колта. Паштек оролаш тѝдѝ ик агентшѝлѝн поручая дѝ Ышкежѝ подробный разведкым тѝнгѝлеш.

Шукат ак эртѝ, тѝдѝ пѝлен нѝлеш: Раевская перви вес ѝлицѝштѝ Ылен, дѝ Ышкетшѝ агыл—эргѝжѝдон. Ботинкым тѝрлѝм лѝмдон тѝдѝ кем ыргызы Михельсон докы йори пыра.

Мындыра изин-олен шүтлѝш тѝнгѝлеш. Капитан Врона Шпильман гѝц Сарра гишѝн пѝлѝ.

— А кемыргызын Ыдѝржѝ уке! Дѝ седѝ Раевскаян эргѝжѝ тоже... Тиштѝ, пане начальник, ире агыл!

Раймонд Раевский гишѝн Баранкевич цилѝ келесѝмѝк, Врона Ышкеок расследованим тѝнгѝлеш.

Кымшы кечеш ирокок Ядвига Патлайын вѝштѝжѝ докы пыралеш.

— Улы!—Дзѝбек сусу лин колта.

Тидѝ пѝтѝришѝ кого улика ылын. Восстани годым тюрѝма гѝц освобождаймы Патлайын вѝтѝжѝм кѝзѝтеш воляэшок кодаш решенѝт. Тенге гѝнѝят, томажым соок ороленѝт.

— Йойрак ли, а то цилѝ делама лѝэштѝрен кердѝт!—Дзѝбек Ышкѝмжѝн успехвлѝжѝ гишѝн шайыштмыжы годым Врона тѝдѝлѝн келесѝ.—Кѝзѝтеш тѝнѝ нимат ат пѝлѝ лижѝ.

Вес кечеш ирок Врона докы вокзал гѝц дѝ жандармский управлени гѝцѝт ик веремѝшток звонят.

— Ти йыдын эчеѝт ревкомын воззванивлѝм клеен шѝндѝмѝ, тѝштѝжѝ сирѝмѝ: „Рабочий тѝнгвлѝ! Мѝ шиншумы ана ыл. Мѝ веремѝш веле отстауаеннѝ. Вычыда—мѝ скоры толына. Пусть враг тидѝм пѝлѝ. Шу лижѝ рабочийвлѝн дѝ хресѝнвлѝн власти! Революционный комитетын председателѝ Хмурий“.

Врона телефон трубкама пиштѝ дѝ тумаяш тѝнгѝлеш. Вара листѝн изи короплям лыктеш, ик цѝвештѝш ош порошוקым тѝшец нѝлеш дѝ нерѝшкѝжѝ тотлын шывшыл шѝндѝ.

Ядвига вычалаш манын, Раевский магазин сага, оголеш шагалалеш. Тѣдѣжѣ пѣшѣ гѣц кешѣлѣжѣ тишецѣн эртѣ-шѣшлык. Нинѣлѣн попалташ келеш ылын. Кѣзѣт якте нѣнѣ Метельский доны веле вѣш линѣт. Врачын приемныйжы тидѣлѣн самой подходящий ылын.

Раевский сага шокшы ыжга-пинжѣкѣн изи эдем шалга. Тырын шалгымдон ышкѣмѣм цаклыкташ ынжѣ ли манын, Раевский тошты привычкижы статян мардеж семѣнь сѣр-нѣлеш дѣ цигѣркѣм пижѣктѣш тѣнгѣлеш. Өлицѣ мычкы мардеж куштылгы лымым вѣстѣрѣ.

— Тылым пуай,—ыжга-пинжѣкѣн эдем ядеш дѣ кѣлмѣшѣ парнявлѣжѣдон шулдѣкѣн пероска пачкым лыктеш.

— Пожалуйста.

— Ти эдем поляк ылмым Раевский шаяжы дорчок цакла. Тротуар мычкы эдемвлѣ кеѣт. Ұштѣ нѣнѣм талаштара. Витрина стѣоклашты Раевский эртѣшѣ Ядвига ужеш. Тѣдѣжѣ тидѣм цаклыде. Ыжга-пинжѣкѣн эдем талашаш тѣнгѣлеш. Тѣдѣ пероскыжымат ак пижѣктѣ.

Раевский тѣдѣн паштек анжалеш дѣ, пероскыжым шѣкштен, ладнанок паштекшѣ ашкедеш. Ядвига сыкыр лапкашкы пырымым тѣдѣ ужеш. Ыжга-пинжѣкѣн эдем лапка до-ран шагалеш. Раевский афиша сага шагалалеш. Лапка гѣц лѣкшѣ Ядвига ашкедѣш тѣнгѣлмѣкѣ, ыжга-пинжѣкѣн эдем паштекшѣ тѣрвѣнѣ. Раевский Ядвига ылымѣ тома туре Өлицѣ вес велдон эртѣ дѣ тѣшкѣлѣ акат анжал.

Тореш Өлицѣштѣ ыжга-пинжѣкѣн эдем извозчикдон келеш-акеллѣ торгейкѣлен шалга.

Раевский кеѣ дѣ тумая. Ышмаштыжы цаггатам шижѣн, тѣдѣ пероскыжым лыктеш. Анжа—пероскыжы йылен пѣтен, ындежѣ мунштук йыла.

Пѣсѣ анжалтыш Метельскийнѣн тома доны уты эдемѣм ужын колта.

Докторын квартирыштыжы шапирограф улы.

„Ковалло кѣзѣт Метельский доны. А, тебе эче иктѣ! Ну, тидѣжѣ тѣрок каеш—болван. Лач кренойвлѣжѣмок эче поген поспейделыт“.

Раевский кок кварталым утым кен колта дѣ тореш Өлицѣшкѣ сѣрнѣлеш. Анжа—паштекшѣ иктѣт уке.

„Ядвига, Ковалло, Метельский—кыдыжы осторожный ылте вѣл? Иктѣмѣт уже нѣнѣн логѣц предупредаяш акли. Пѣлѣмѣн—Ядвигалан халашкы мѣнгеш толаш ак кел ылын...“ Шүмешѣжѣ трүк ясын дѣ лелѣн чучын колта. „Ядвига!“ Тѣдѣ пулшыжыдон фонарь штолмы тервен шыралтеш дѣ тѣшѣкок шамыш пырен кеѣ. Чѣнѣ поселкышкыла ашкедеш. Кодшывлѣжѣм хотѣ предупредаяш келеш.

Гнат Верба цилѣ докок сѣрнен шоэш дѣ кылде лиэш тѣнге йѣле хала гѣц лѣктѣш советѣйѣ.

Пйцкембшәлт кембкб, Раевский дон Верба хала гйц ләктйт. Корнышты нбнб Щабельдон, кыды халашкы тенгеок ялын кен, вәш ак лиәп.

Йыдым поселкышты повальный арествлә тбнгәләлтйт.

XI ГЛАВА

Штурмаан поран шалген. Шбргбштбш вәкш окняшкы тбдб лымым аран-аран кбшкә. Шудб иәш тумвләм мьльгыкта. Шбргб тыргыжланен шужгыжеш.

Андрийбн шумбштбжб уштбн чучеш. Кидешбжб винтовкым цаткыдын кормештен, тбдб тум сага пбзбрнен шагалеш дә сбнзәжб карштымешкб пбцкембш йыдышкы анжа. Укш цыды-цоды кбрбн кемәш тбдблән әдем ял юкла чучеш. Пиш кого напряжениәш янгылен шомыкыжы, тбдб тум йбр сәрнәлеш дә тошты вәкш окня гйц валгалтшы тыл-сотеш сбнзәвләжбм кәндәрә.

Тыл-сотыжы костан поран гйц мельникын шокшы комнатывләшкб шблбн шбцшб бббмәш гишән, живой әдемвлә гишән пәлдбртә.

„Пшеничек эчәйт, сәй, мам-гбнят мбнв гишәнем алталылеш. Олеса, наверны, ваштылеш... Ну, пускай ваштылеш...“

Андрий бшкәйт ак цаклы йбрәлтен колта. Олеса гишән шаналтымыкыжы, молнамшылаок, тидбн шумбштбжб шокшын чучеш. Әдемвләжб тидбм яратымаш манын лбмдәт. Ма вара, пускай яратымаш лижб!

Андрий шаныкалаш тбнгәлеш... А ма, тидб пиш лбмлб боец ли гбнә? Тидб гишән солавлә йбде легендывлә кашташ тбнгәлйт, тидбн лбмжб врагвләлән лудбшлә лиәш, а тидб, смела, брвезб, родной земляжбм шляхвлә гйц ирбктен, бшкбмжбн эскадронвләжб анзылны кыдалышташ тбнгәлеш. Дә пан Баранкевич, тидб гйц спасаялт, вбцкбж шубн вәтбжблән, тб колышы ганьы котилән, попаш тбнгәлеш: „Вет тидб тб Птаха самой, пся его мать, кыды мәнмән заводуштына, котельныйшты кочегарышты шалген“.

Олеса тидбн сбнгбмәшвләжбм тбшләш тбнгәлеш дә шумбштбжб, наверны, сусу лиәш, дә ти млоецдон, кыды гишән цилән попат, когәшнәш тбнгәлеш... Дә тидбн анзылны шутяи уже ак бштб лиәш, дә сбнзәштбжәт мыскылымла анжалтыш уке лиәш.

Когон лбмлб лишб тидбн вбкб Олеса анжалеш, дә тидб пбтәри эче тбдбн сбнзәштбжб цудейбмәшбм дә яратымашым ужеш...

Сагажыракок кукшы сәвб цыды-цоды шактен колта. Кидвлә бшке турешбшток пулш вблецбн пичәлбм хватят. Костан юк онг гйц ләктбн кә:

— Шагал! Кү толеш? Лүәм!

Анзылныла тама-анят кукшы тэрвәнәләш дә простуженный юк отвечаая:

— Эй, кү тйштй, вәкш доны? Мбнь Щабель ылам!

Андрий пичәлжым колгалта. Тидй юкым пәлен колта.

Теве имни вуй тидын туреок лиәш, дә тылыпан, шарык кавашты калпакан мыктешкб, цурге анжен, Андрей докок пугбнәләш.

— Имним кышак вәл шагалтымла? Пбртйштй кү улы? Цибуля тиштй?—Щабель ядыштеш.

— Цилән тиштй ылыт!—Андрий келесә.—Павлодзиштй-жй кыце?

— Мбнь хала гбц. Тйштй мыгилә. Ревкомым хватенйт.

Птаха шайыкыла цәкнен колта.

— Ма вара тидй техеньй?

Когон спорымаш йид шуку лимешкб шывшылтын. Ревкомым хватен нәлмб гишән увер циләмок сылыккандарен колта.

Ыжга-пинжәкшым кыдашмы лошты Щабель келесә:

— Тәгү-анят выжален! Циләм хватенйт...

Раевский Павлодзиш шблбн кердмым Щабель пәлбде.

Кужы, ниш кужы жеп комнатышты лелб тыр шалга. Раймондын лицәжб цбре гбц вазын колта. Кого кәпән Цибуля кымда пандашыжым цбвештйләш. Тидй лыкышкы анжа, скамня лбвәлнб, пйцкембштй, тидын сбнзәвләжым тама-анят бшке докыжы вуйта шывшеш.

Сбнзәвбдшым таяш манын, вуйжым пылвуйвләжб вбкб кымык йштен, Олеса камака сага оголәш пбзбрген шбнзбн. Лудбшым дә кого ойхым анжыктышы, кымдан пачын шумы сбнзәвләжбдон Сарра великан гань Цибуля вбкб анжен, тидын поведеништйжб изи бнянбмәшым хоть монежб. Но сосновский повстанецшы пбцкәтә ыләш.

Птаха, кыдым токо веле пост гбц Пшеничек вашталтен, скамня гбц трук кбнбйл шагалеш дә бшкбмжбн калпакшым стәл вбкб шуән колта:

— Мам вара тә шбнзедә, тьотявлә? Ревкомым вурчаш келеш! Цилә отряддон халашкы шыралтына—дә йәнгбштй ләктбн кеә! Панвләм рәэн шуәнә дә бшкбмнәнвләм ытаренә!

Цибуля лелб вуйжым тидын докыла олен сәрәләш.

— Мадон вара шиәдәләт, цбзб шывшшы? Тырын шбнзбгецет—ышанрак линет!

Андрийым вуйта йылатен колта:

— Кыце мадон шиәдәләш? Мбньжб манамыш—цилә отряддон! Солавләштй мужиквләм кбнбйлтәш! А тбнь мб-

ньбѣм цѣзѣ шывшеш ит лѣмдѣл, пандашет кѣдѣл якте ылымат мѣнь ам анжал, тенгелѣ пуэм, просты...

— Андрей...—Сарра олен попалта.

Андрій цаклен колта. Сачок шѣдѣн кахралта.

— Тѣнь оленрѣкѣн, ѣрвезѣ! Техень шаявлѣ гишѣн саладонат лыпшен пуэн кердѣнѣ. Хоть тиштѣ кугижѣн арми агыл, но командир командирок ылен, дѣ тѣдѣ попа гѣнь, тѣнь тѣдѣм колыштшашлык дѣ ынгылышашлык ылат. А тебе кушкылдалат, дѣ тѣньбѣм командиреш айыренѣ, тѣньнѣм ѣшкѣмедѣн ышедѣм пѣлдѣртѣш тѣнгѣлѣт.

— Сала гишѣнжѣ—тѣньбѣ зря!—Пшигодский пѣцкѣтѣн попалта.—Тидѣ тѣньбѣн фельдфебель годшеток эче кодын. Украинский шамаквлѣм кужын попен, Раймонд ядеш:

— Цибуля тѣнг, халашкы, ну хоть тюрьмашкы нападаеш тѣнь отказет? Ёль, тѣрокшок попышаш гѣнь, вурчаш маньнѣ ѣшке отрядедѣм ат тѣрвѣтѣ?

Цибуля лелѣ кѣпшѣдон стѣл вѣкѣ ѣярнѣ дѣ шеклѣнѣлѣн кахралта.

— Отказем маньнѣ мѣнь попышым ма? Дѣ кыце отрядѣм нѣнгет? Ёшкеок вет пѣледѣ—вѣцлѣ мужик мыкте вѣлнѣ, коклыжын казенный пичѣлвлѣ, молжын охотничий берданкывлѣ. Ну, эче ик коклы вѣц эдемѣм тирвлѣэш шѣнденѣ. Мѣнь сосновскийвлѣ гишѣн попом, ѣшкѣмемѣнвлѣ гишѣн. Мола солавлѣшкѣ нерѣм пишок ит кер. Тѣштѣ ѣшлѣнѣштѣ ѣшке хоза ылыт. Маншаш, карательвлѣ нѣнѣм пѣзѣрѣш тѣнгѣлѣт гѣнь, нѣнѣ кредѣлѣш тѣнгѣлѣт. Халаштышвлѣм ытарашыжы—пожалуй ак кеп. Халашты войскывлѣ мѣнмѣн гѣц шуқырак ылыт. Кѣн вара пулемет лѣвѣкѣ пырымы шоэш?

— Тенге гѣнь, тѣнь шайыкыла?—Щабель шѣдешкѣмлѣ ядеш.

Цибуля пѣцкемѣш лин колта.

— Тыргыж народ ылыда тѣ, халаштышвлѣ. Тѣлѣндѣ лыктын пу дѣ пиштѣ... Мѣнь, шамак толшы, сагада кеем, ам отказы, тошты пурым мѣнь нигнамат ам монды. Панвлѣ лѣмѣш гѣц кѣ мѣньбѣм ытарен, мѣнь эче мондыделам, но мужиквлѣжѣлѣн тишкѣ ма дела? Дѣ тѣржѣм попымла гѣнь, комбывлѣ шотешок мѣнмѣм лывшен шуат, ѣшке вуйнамат пиштенѣ дѣ иктѣмѣт спасаенѣт ана кердѣт, а мѣнь, командир ылмемдон, цилѣ верц отвечайшашлык ылам.

Щабель тѣдѣм туран лѣштѣрен колта.

— Ош ушкѣж гишѣн ямаквлѣэдѣм ит попы, Цибуля! Тѣрок келесѣ—гайкада тѣмдѣн слабка, партизанвлѣн. Ёшке пѣртдѣ гѣц ѣрдѣштѣ ѣнедѣ воуы. Цилѣн ѣшке вѣтѣдѣ лишнѣрѣк линедѣ, а революци тѣлѣндѣ таке и велѣ! Эх, мелкий буржуази тѣ кѣргѣштѣдѣ шѣнзѣ, кым гѣнѣ проклятый лиѣшѣжѣ!

— Тиды ма буржуйвлә?—Сачок цудейя.

— А ку тынь техенья бине ылат?—Птаха тидым сьгьйрәл колта.—Тәмдәнвләм тюрма гьц ытарымна годым ма колымашкы кеня. А кьзйт, панвлә ревкомлан виселицым йәмдылым годым, „мыньын томаэм кәтәштй, мынь нимат ам пәлй“.

— Андрий, споращ ак кел. Цибуля тәнг вет тенге йш келесй. Лачок вет, Емельян Захарович?—повстанец докы миэн, Сарра шая лошки пыра.

Цибуля скамняштыжы тәрвәнәлеш дә, эчәйт пандашыжым цывештй, попалта:

— Мынь буржуази ылам гьнь, ну, тынәм попашат уке, а тәнглә гьнь, мынь палшалтен пуаш ам отказы, но халашкы ам ке. Шин шәләтәт...—пингьдйин тидй остатка шамакшым келеся.

— Тенге гьнь, мәнмәнвләлән мыгилә?—Щабель попалта.

— Ну, тенге агыл! Ма ьлымнә нүжвец тидй лин ак кердт,—Раймонд келеся.

— Раймонд, нйны бнештй кеп гьнь, ма йшке кеня,—Олеса шьдйин пелештә.—Мынят кеем.

— Мынят...—Сарра олен пелештә.

— Дә тәләт, Цибуля, тетявләм колымашкы колташ намыс агыл?—Пишгодский тырхен ак кердт.

— Келесенәм, хала ваштареш ам ке. Кун кемьжй шөэш гьнь, пускай кея. Эче ик шьмьтй кидьшкьштй хватят.

— Ну и чорт с вами!—Птаха сьгьйрәл колта.—Тәрвәнәдә, шүмбелкәвлә! Мәләннә тиштй дела уке. Пускай мыньым кавштала роэн кьшкәт, но тиштй шьнзәш дә мәнмәнвләм циләштй сәкәлтймым вычаш, светйштйжәт ьләш ак кел!

Щабелят дә Пишгодскийят положенин труднажым пони-маенйт. Анзычок кайын, партизанвлән палшыкде ревкомым ытараш акли. Цибулян упрямствыжым Пишгодский пәлен. Тидым согласыш пырташ акли ылын, седьндон Пишгодский вес выходым кьчәлеш. Дә трүк выходым тидым Птаха ажед пуа.

— Кыце тынь, Щабель, тумает, нйным суят әль тенгеок?..—Пишгодский ядеш.

— Махань тьштй суд! Әнят, лымлән военно-полевой суд лиэш. Соикток ик конец. Иргодым нимат ана йштй гьнь, пожалуй, позда лиэш.

— Кыце позда?—колышы ганьы лин, Олеса пьжгәлтә.

Тыр. Тидй тырхен кердтымй лиэш.

— Ну, мәнмәнвлә ямыт гьнь, тынәм пьтен,—иктйланят пощадым ам пу! Год погем дә соикток народым поген шоктем дә күсым пьрыктем. Цилә ти Могельницкийвләм пьчкеден ам опты гьнь, кым гәнә проклятаймы лиям лижй. Ус-

адьбыш пыремат, цилаштѣм иктѣ кодтеок пѣтӳрем. Вѣр тӳреш вѣр!—Андрій тыргыжланен сасла.

— Тырлай, Ырвезѣ, дӳ вет тидѣ лачокат толкеш толеш,—Пшигодский сусун сѣгѣрӳл колта.

— Ма кынеш толеш? Могельницкийвлӓм пѣчкеден опташ? Кѣнервургы мӳндѣрнѣ агыл, но ат пырыл,—Цибуля мыскылымла йѣрӳлтӳ.

Но Пшигодскийжѣ тѣдѣм уже ак колышт дӳ цилӳ вѣкѣ сусун анжал миӳ.

— Вот анжыда, кышкевен якте дела яжон лӳктеш,— тѣдѣ тѣнгӳлеш.—Кыше мӳдонна цилӳ ти панвлӓ дӳ офицервлӓ поступают? Зверьлӳ! Нѣнѣн лапа пындашкы вӳрештѣнӳт гѣнѣ—Ылымӳшдон прощайы. Шӳӳшет амытым Ынет чи, лепкӳӳшет пуля. Мӳжѣ ма вара, святой ылына гыце? Кѣшкѣм, тѣдѣ пырылеш гѣнѣ, цӳрӳ кидӳ ак кычеп...

— Кышак тѣнѣ тидѣжѣм попет?—Сачок тѣдѣм лӳштӳрен колта.

— Седѣшӳкен, кыдал миӳнӳ мӳ тагачы сотеммѣ анзыц, маншаш, халашкы агыл, а графский усадьбышкы.

— Ма, вӳтѣвлӓдон воюяш тѣнгӳлӳт гыце? Графшы вет халашты, тѣдѣн якте ат шо!

— Тѣнѣ тырлы, Сачок!

— Кыдал миӳнӳ, значит, усадьбышкы. Малый Холмянкыштыш нѣнѣн заставыштым йѣр эртенӳ. Йѣржѣ иктӳ луаткок уштыш погына. Техень погодышты чортат ужын ак шокты. Ну, вот... Нѣнѣн тѣштѣшѣ охраныштым мӳ непѣртен шуӳнӳ. Ышкѣмжѣн тилышты кого частѣм урдаш Могельницкийын ышышкыжат ак пыры. Партизанвлӓн привичкыштым—Ышке берлогышты гѣц лӳктӳш яратыдымыштым вет тѣдѣ пӳлӳ.

— Ну, ну, колна, пакулажы ма?—Сачок Ынгѣрӳлеш.

— А варажы—нѣнѣн Ыдрӳмӳшвлӓштѣм поген нӳлѣнӳ, шонгы гадымат придачеш. Анят, Могельницкий Ышкежӳт кидѣшкѣнӳ вӳрештеш. Хала гѣц тѣдѣ шѣренок тѣшкѣ каштеш. Мѣнѣ тѣштѣ цилӳ ходвлӓм пӳлем. Цилӳштѣм поген нӳлѣнӳ, Ышкѣмѣштын тирвлӓшкѣшток шѣнденӳ—дӳ айда! Нырышты мардежѣм кѣчӳлок. Нѣнѣм паланрак кынан вӳреш таен шѣнденӳ, а тѣдѣлӳн, Ышкежок ак вӳрешт гѣнѣ, телефондон келесенӳ: если иктӳжѣм мӳнмӳнвлӓм парнятдон хоть тѣкӳлӳт, мӳӳт тиштѣ тѣнѣнвлӓм семӳлӳш ана тѣнгӳл. А?

— Молоец ылат, Пшигодский, вот тидѣ мѣнѣ семѣнем! Кышкевен якте проста, чорт возьми!—Птаха цӳдеен сѣгѣрӳл колта.

Цибуля гѣц ответѣм вычен, цилӳн тѣдѣн вѣкѣ анжат.

Великан тӳрокок попаш ак тѣнгӳл. Тѣдѣ хоть-кынамат лелѣн тумачен, нигнамат талашыде. Но юк лыкте тѣдѣн шѣнзѣмѣжок уже Ынянѣмӳшѣм пуӳн.

— Мане. Тиды халашкы кемаш шанымаш гыц толканрак. Толькы шекланем мбнь, именьешкы кыдал миэна, а тйштэкен иктэ уке, да цилэ тиды мэнман такешеш лэктеш...— Со эче Цибуля пыток ак решы.

— Тенге гынь, решымы?—Щабель тйдём йышкыра.

— Тынъ кыце, Сачок шанет?

— Мбнь—тбньылэток, Емельян Захарович... Шанымаш такшы худа агыл. Анят, тйштэ эче мужиквлэ ма-шоным хватен кердыт.

— Ну, тидём тынь ит тумайы!—Раймонд тйдём олен, но решительны цэрен шынды. Сачок тйшэак шекланен колта да сынзэжымат пыткаш тынгэлеш.

— А мбнь ма? Мэ гыцнэок вет тйдэжы кравымы.

— Мэлэннэ ревкомым ытараш келеш, а тынь...—Щабель шыдешкен колта.

— Яра, тенге бне лижы, мбнь согласын ылам,—бшке шанымашыжым Цибуля йэл вэкок келесэ.—Сачок, солашкы кыдал, ик цэшштэ хлопцевлэ мыкте вёлны листы. Кү мыктен ылеш, нбным нэлэт, ялешкывлэжы пускай кодыт. Техень делаэш ситэ. Тенгелэ, ик цэшштэ...

Людвига библиотекушты кого окня сага шалген.

Йыдым ылшы йож тырлен. Пасна лым пбрцэквлэ веле олен валат.

Эдвард тенгечы вадеш простыдеок кен колтен.

Ма лиэлтын? Малы ти кого комнатышты йыкыракан да тылыкеш коды ганыла чучеш?

Шукыжы тидылан раскыды агыл ылын. Шукышты тиды нимат бштен кердымла куктаналтын. Цилэн нбны—Эдвардат, Потоцкийят, отец Иеронимат независимый Польша верц кредэламаш гишэн попат, но героизм, благородство, самоотверженность вэреш предательством, шимэшым, виселицым веле тиды ужын.

Тиды политика. А тидын личный блымашыжы? Тишты тиды брдэж эдем ганы.

Лачок хоть, первят тиды ти томашты бшкымын ылте. Тидым лач ик Эдвард веле яратен да брэккен.

Разве ти йбрныктышы, пүтымэ тьотя, кыдын низостышы гишэн Францискан истори якте тиды пэлыде, иктэ гана тидылан лишыл, бшкымын ылын?

Ти Владек?

Аль Стефания...

Но Эдди, тидын Эддижы?!

„Неужели мбнь тйдём ам яраты?“ Людвига шаналта.

Да кү тишты виноват? Тиды бшке, аль Людвига? Те-ве вет бшке марыжымат тиды ак пэлы ылын! А вет вере-

маштыжы тйдй геройла, лудтымй рыцарыла тидылан кайын. Техень низостывлам тйдй бштен кердеш манын тидй иктй ганн тумаен кердын гыце? Управа донышы виселицывлам аштен, тидй цытырал колта. Вет тйдй, Эдди, тидын честный шамакшылан бнянбшы эдемвлм предательски сакаш приказываен. Ку тйдим тишкй шыкен? Врона? Людвига тй эдем гыц лудеш.

Людвига окня дорц каранг кеа.

Стенявлй сага тумын кого шкапвлй книгавладон шынзйт. Тишкй, библиотекушкы, Людвига шыренок пырен да цашвлй мычкы шалген, ямакыштыш ганьы мирбшкй, романтикыш да фантастикыш ышыштыжы чонгештен.

Кбытшй тишкй цилй мондаш манын тйдй пырен.

Тйдй' виш шкап докы мий да лыдмы шомым викок анжыктыдым сьнзавлажбдон книгавлан золотой корешоквлм анжалеш: „Письма о прошлом“ тйдй лыдеш. Шанымаш эчеят Эдвард докы мий...

Ти кечывлй лошты ик книгй кбргбштй момы толшы сирмашым тйдй ашындрй. Тыштйкен покойница графиня, Эдвардын аважб, домашний врачшы докы бшкймжын кого эргбжын „юношеский шалостывлажб“ гишан сирй. Вет брвезб худа болезндыон церланен колтен кердеш. Шонгы графиня горничная Верам анжен лакташ уважаемый докторым ядеш, тйдйжылан брвезб графын кйдежвлжбим тывйляш поручаймы ылын.

Намыс да ял лывак ташкал шумы гордость, ревность да шбды—цилй угыц бльж кеа, да Людвига магбрас тынгалеш. Но сьнзавбд йбле эрта. Цилй пыдыргымы годым, ти сирмашым лыдмы паштек Эдвард йбриймблй йбрйлтйлмык, эче магбрас!

Авам докы кеаш келеш. Да тыштй тидй гыц брдйштй, цилй гишан тумаялаш да тынйм вара решаш...

Кудвичбштй лумбй юк шактен колта. Людвига окня докы кыргыз мий да тыгышб ганьы лин шагалеш. Кудвичб мычкы шарык кавашты пинжакан мыктешкб кыдалыштеш. Ик кидешбжб тйдй мытык дулан пичальбм кычен, кыды гыц, виднб, токо веле луэн колтен. Аллея мычкы усадьбышкы эчеят таманяр мыктешкб кыдалыт. Парк гыц подъезд докы трок коктыт кыдал толыт, имни вблец тыргештен, томашкы кыргызыт.

Икманяр минутышты кудвичб вооруженный мыктешкбвладон тембн шынзеш. Нбнбдон пандашан кого эдем командывая. Тйдб кидшбм шалалтымдон эдемвлй цилй векб шйланен кеят да усадьбым йбрваш арен нйбйт. Людвига якте тйдын юкшат шакта. Эче кок ганн лумбй юк, бндежб томашты, шактен колта.

Коктешлй шанымаш лин кердте. Усадьбыш пырен кешб эдемвлй партизанвлй ылыт. Тидылан лудбшын чучын колта.

Неужели тидѣ колымаш? Вот сейчас нѣнѣ тишкѣ пырен шагалыт. Нѣнѣн логѣц иктѣжѣ тидѣн вѣкѣ лѣэн колта... Виселица паштек, лѣмаш дѣ алталымаш паштек сарвалаш? Эддин жестокостышы верц расплата лиѣш! Лудѣн колтымаш ик вѣртеш тидѣм тѣнгшѣ ганьым ѣштен колта, варажы ѣшкѣмѣм перегѣмаш шам тидѣм амасашкы шѣкѣл колта дѣ амаса кѣлѣм пиштѣктѣ. Тенге, икманяр ашкылым ѣштѣмѣкѣжѣ. тѣдѣ шагал колта. Гордость дѣ нимамат ѣштен кердѣмаш тѣдѣм кычен шѣндѣт. Тѣдѣ кѣдеж покшалны шалга дѣ, лѣдѣн, тыргыжланен, амаса пачылтым выча. Тѣдѣжѣ тѣгѣн ял когон чымал колтымашеш трѣк пачылт кеѣ. Библиотекашкы ыжга-пивжѣкѣн, тѣрѣнѣрѣк шѣндѣмѣ лынзыра млахаян кужы кѣпѣн ѣрвезѣ ѣдем пырен шагалеш. Тѣдѣ кѣдеж ѣѣр пѣсѣн анжал колта.

Людвигам ужын, пичѣлжѣм лѣмѣлѣ кычен шѣндѣ.

— Кидѣм кѣшкѣ! А, чорт, ѣчеѣт ѣдрѣмаш!

Тѣдѣ тѣшѣкок пичѣлжѣм колталта дѣ, кыргыжмашеш шѣлешгѣл, сѣгѣрѣл колта:

— Келесѣ, мужиквлѣдѣ кыш шѣлѣнѣт? Кад нѣнѣм тишкѣ, соикток мона!

Дѣ тѣшѣкок, Людвиган ошем кешѣ лицѣжѣм ужын, пышкѣдыракѣ келесѣ:

— Мѣ красный партизанвлѣ ылына, ынгылет? Ну вот, ит лѣд. Тамдѣм мужиквлѣдѣм, офицервлѣм кѣчѣлѣнѣ, а ѣдрѣмашвлѣдон мѣ аѣа воюѣы. А тѣнѣжѣм мѣнѣ вѣшталташ нѣлшашлык ылам. Кенѣ!

Людвиган анжалтышыжы млоецѣн смелый луды сѣнзѣвлѣжѣдон вѣш лиш.

— А гѣнѣ, аняг буржуй ат ыл?

— Мѣнѣ Графиня Могельницкая ылам.

— А-а-а! Гелге гѣнѣ, кенѣ!—Тѣдѣ амасашкы анжыкта.

Цилѣ комѣать влѣм обыскываен, коридор мычкы ѣдемвлѣ кыргыжталыт. Гиштѣ Людвига отец Иеронимдон вѣш лиѣш. Тѣдѣм кок партизан нѣнгеѣт.

— А, Пѣгала! Кекѣм хватенѣт!—нѣнѣн логѣц иктѣжѣ сѣгѣрѣл колта. *А мѣлѣннѣ тебе ти комбы попазыш. Мѣ тидѣм телефон доран хватѣшна, штабыш звоня ылы,—отец Иерѣвымѣм вѣргемжѣ гѣц кычен, весѣжѣ келесѣ.

Кыргыж эргѣшѣ Пшеничек, остатка шамакым колын, вѣшѣл келесѣ:

— Мѣ, святой отец, ородывлѣ ана ыл, кѣртни вѣштырвлѣм мѣ пѣтѣриок пѣчкѣден шуѣннѣ. Седѣндон такеш веле, папаша, старенѣт. Раз уш мѣ кидѣшкѣнѣ попазенѣт, святой духат тиштѣ палшен ак кердѣт!

Гашкалтышышты ватный пинжѣкѣн кужы ѣрвезѣ ѣдем шалга, пинжѣк вѣлѣнжѣ прѣжѣм ѣштѣлѣн, дѣ тѣштѣжѣ сабля кечѣ.

Кидшым тѣдѣ пражѣш керѣлмѣ револьвер ручкаеш пиштен. Лицѣжѣ Людвигалан пѣлѣмѣ ылеш, но кышакен тѣдѣм ужын, тѣдѣ нигыцеѣт ѣшѣндѣрен ак кердт.

Улнѣ, вестибюльышты, Людвига ыргемѣмѣт уже чиэн шагалшы Стефаным дѣ лѣдѣн колтышы прислугым ужеш. Кушѣл ташкалтыш гѣц, винтовкыжыдон шугырталтыл, Пшигодский кыргыз вала. Тѣдѣ лакейвлѣ вѣкѣ шѣдѣн сѣгѣрѣл колта:

— Эѣ, тѣ, пи роднявлѣ, мам ышмадам кѣрен шуэндѣ? Панвлѣн ыжгавлѣм лыкта, йѣ-ѣле-е! А то...—Дѣ шонгы Юзеф вѣкѣ шѣдѣн анжал шѣндѣ.

— Келесѣ кышкы тѣ мерзавец, Владислав, шѣлѣн? Мѣнѣ пѣлем, тѣдѣ тиштѣ лишѣшлык. Кышкы тѣдѣ пырен шѣнзѣн, келесѣ! Вет пѣлет, тѣ скотинѣ кышкы шѣлѣн!— Пшигодский ѣтяжѣм сѣгѣрѣл шѣндѣ.

Шонгы Юзефын лицѣжѣ вочык лин колта.

— Мѣнѣ нимат ам пѣлѣ. Пан Владислав, наверны, кен колтен. А тѣнѣ верцетшѣ, ужамат, керем мѣгѣрѣ,—тѣдѣ олен привая.

— Яра, тѣнѣ тервенет кидѣм лѣвѣртѣмем ак шо,—ѣргѣжѣ попа.—А тѣдѣ тишток дѣ мѣнѣ мотелам веле гѣнѣ, ѣжѣл. Эѣ, холопецвлѣ, шонгыжым кандыда!—тѣдѣ кѣшкѣ сасла.

Икманяр партизан тылып лѣеш вѣдѣл шѣндѣмѣ шонгы графым виден валтат, тѣдѣжѣ лѣдмѣшеш штолмы ганьы лин шѣнзѣн. Тѣгѣ, подѣздышкы лѣкшѣ кѣкшѣ амаса пачын шумы. Прихожийыш Цибуля мыктенок кыдал пыра. Тѣдѣн юкшы йѣрвѣш шѣрлен кѣ:

— Йѣлерѣк, хлопецвлѣ, йѣлерѣк слайыда! Пѣсѣрѣкѣн сѣрнѣлдѣ! Йѣлерѣк манам вет!

Пишгодский ѣчеѣт икѣнѣ комнатьвлѣм проверяѣш кыргызеш. Кушнѣ, Эдвардын кабинетѣштѣ, Щабель дон Сачок кабинетѣштѣ момы пумагавлѣм графский чемоданышкы оптат. Раймонд полковник докы сирмѣшѣм сирен пѣтѣрѣ.

Икманяр минутышты, мѣскѣ каваштывлѣдон левед шѣндѣмѣ кок тир усадѣба капкашкы лѣктѣт. Анзыл тирѣштѣ Людвиг, Стефания дѣ, графиням провожаяш Пшигодский тергѣмдон шѣдѣмѣ, Франциска шѣнзѣт. Весѣштѣжѣ—шонгы граф дѣ ксендз.

Корныш лѣкмѣкѣ, мыктешкѣвлѣдон ѣрен шѣндѣмѣ тройкавлѣ кыдалаш тѣнгѣлѣт.

Подѣзд доран кым мыктешкѣ веле кодыт: Раймонд, Птаха дѣ Пшеничек. Коклы минут нѣрѣштѣ нѣнѣт кыдалыт.

Могельницкийвлѣм охотничий изи пѣртеш шѣлтѣш рѣшѣмѣ ылын, тѣ томажы нѣнѣн пашкудыштынок, Манеж-кевич помещикын ылын.

Пөртшй шйргй лошты шйнзен. Ййрвйшйжй таманяр километр кыт мычкы кого ййктер шалген.

Лишйл сола Гнилая Вода шйм уштышаш вйрйштй ылын.

— Тиштй тыр вйр. Могельницкийлйн тиштй, нержй лй-вйлноок, кйчйдйш ышышкыжат ак пыры, тйды Сосновкышкыла пйзйртйш тйнгйлеш,—йой Цибуля попа.

Ирокок тишкй толшы Олеса дон Сарра сек пйтйриок сторож-тйотям пыланеш срален шйнденйт дй арест тидй шукеш агыл манын келесенйт.

Вургымла ялжыдон акшаклышы партизан, кыдым солаштыш йрвезйвлй „Рупь двадцать“ манын лймденйт, нйнй-лйн палшен. Имнивлям конюшнйшыкы пыртаат, тйды пйр-тйш пыра, калпакшым кыдашеш, икон докыла хрестйлеш дй пулш вйлецшй винтовкыжым олен кедйрй.

— Ма, йль йнянет, кугуза?—пеле ййрен Олеса тйдым ядеш.

— Ёнянйшйжй пишок ам йнянй, но христианский обычай техень ылеш,—„Рупь двадцать“ отвечая.—Дй святой-влйжйт нйнйн, йшкежй польский верйн ылыт гйнят, мйнмйн статянок ылыт.

Нйнй кого камакам дй камин манмы камакам олтат. Столовый гйц пасна томашты кым кйдеж дй кухня эче ылын. Столовый стеньвлйштй зверь вуйвлй кечйт. Шукершй пырак дй йнгйремшй-падвлй ти томашты эдем шукершен йлйдымй анжыктат.

Манежкевичын именьежй тишецйн кымлы километр вйрйштй ылын. Томашты шйргй оролы йшкетшок йлен.

„Рупь двадцать“ имнивля докы лйкмйкй, Олеса Сарралан олен келесй:

— Мам вйл йнде тйштй йштевй? Кыце тйнь шанет, Саррочка?

Сарра юк лыктеок скамня тйреш шйнзеш.

Олеса тыргыжланен кйдеж мычкы каштеш, выртеш окня доран шагалалеш дй просек мычкы анжалеш. Цибулян вйтйжй подарымы ош ыжга-пинжйкшйм тйды кыдаште. Вуешйжй пуховой савыцым пелек-турек ялшталын. Мижгем яла мйскй игй ганьы тйды ашкедеш.

— Шумйштем маханьясы ылмым пйлет ылгецй, Саррочка! Мйнь цилй пунем ыльнежй, толькы пйлйш лижй—йтямдон ма лийлтйн!—тйнгжй сага шйнзйн, тйды попа.—Малын тйнь юкымат ат лык, Сарра? Неужты нйнйм пуштыт?

Кидвлйжйдон пылвуйвлйжйм кычен, тйды тырла. Ёнянй-мйш то толеш, то мйнгешок тидйн дорц карангеш. Дй техень пйлйдымйшеш йдыр когон мучыялт шйнзеш. Сарра тйдым токыжыла шывшылеш, Олеса тйдын пулшыжы тервен пйзйргй.

— Тенге ак кел, Олеса. Тѣньѣ то бѣняет, то эчѣят ясыланаш тѣнгѣлѣт. Тѣнь мам-гѣнят иктѣм шанышаш, а то тѣнь вѣкет анжен, нима кынымат мѣнь мон ам кердт.

Каминышты йылышы поленѣвлѣ цодыге пѣдештѣт.

Томашты тыр. Мѣндѣр цыланышты веле лѣдѣн шѣцшѣ тѣотя дон папа пѣжгѣт.

— Ага! Здороваок ылыда, хынавлѣм принимайда!—Птаха столовыйыш пырен кеѣ.

Минутышток охотничий тома эдемвлѣдон темѣн шѣнзеш. Тишкѣ Людвиг дон Стефаним веле канденѣт. Шонгы графым дѣ отец Иеронимым пел ксрны гѣцок Цибуля бѣшке докыжы, Сосновкыш нѣлѣн.

— Тенге бѣнянрѣк. Цилѣ лин кердеш. Мѣлѣнем отряддон Манежкевич докы кеѣш кынан агыл. Тѣшѣкен вѣц эдемѣм оролаш коденѣ. Пускай тѣмдѣн моладавлѣдѣок оролат, а мѣ Сосновкыш. Могельницкий тѣшкѣ миѣ, тидѣ пѣлѣмѣн. Мѣ бѣшке деланам бѣштенѣ, а олам мужиквлѣде кодаш кынан агыл. Тенге вет?—Щабель докыла сѣрнѣлѣл, Цибуля келесен.

Тѣдѣжѣ тумаялын дѣ согласен.

Людвиг дон Стефания столовый сагашы комнатеш шагалыныт. Тиштѣкен кок кымда кожаный диван дѣ пианино ылы. Францискаमत тишкок канденѣт.

Раймонд, Птаха, Пшеничек, Олеса дѣ Сарра столовыеш погынат. Цилѣ вѣре йѣле шошы Леон сторождон дѣ тѣдѣн вѣтѣжѣдон знакомыт лин шокта. Тѣдѣ нѣнѣдон пурын хытырен, кыце лиѣш тѣнге нѣнѣм ладнангдарен, дѣ, шукалте, папа дон тѣотя бѣшке запасышты гѣцок тѣдѣм пукшенѣт, а запасвлѣжѣ, вара тѣдѣ пѣлен, пѣлѣ ылыныт.

Тѣдѣ горницыш пиш тотлы пышан окорокдон толын шагалеш дѣ, ваштыл-ваштыл, молнамшылаок шутя бѣштен, келесѣ:

— А шонгывлѣ пуры эдем ылыт, тебе окорокым пуѣвѣ. Тѣнь ма, Андрей, мѣнь вѣкем тенге анжет! Шолыштынам машанет? Тѣнѣм айда, ядына. Ну вот!

Горницыш Пшигодский дѣ Щабель пырат.

— Ужамат, цилѣ йѣндонок кеѣ, —Раймондын анжалтышеш Щабель келесѣ.

— Тирвлѣм дѣ имнивлѣм конюшныш тайымы, оролывлѣ вѣрѣштѣштѣ ылыт. Лым когон пырыш, ик цѣшѣштѣ кишѣвлѣм цилѣ мѣден шѣндѣ. А Цибуля йориок Холмянка лишѣц эртѣ. Тѣштѣ тѣдѣм цаклат, кышкы келеш увертѣрѣт, мѣ гѣцнѣ сѣнзѣм карангдат. Ловкан тумасен лыктын ти мѣскѣ!..

— А тѣ монах кыцелѣ тѣлѣт чучеш?—Раймонд ядеш.

Шая лошкы Птаха пыра.

— Сынзайжи гыцок каеш, стерва: эдем вйкы торок ак ан-
жы. Мынъ каждыймок вашт ужам...

— Ну, ужат гынъ, пайшашлык ылат, мынъ ирокшен
нимат эче качтелам да мынъын мышкырештем охыр,—тыр-
хенат ам кердт, тидым Леон лоэштара.

— Качтелат вуйта? Ну и бессовестный ылат, Ленъка!
Лачокок, как чех, так обязательны алтала!—Птаха шидын
попалта.

— А мынъ колынам, чехвлэ хохолвлэ гыц алталаш тыме-
нь бнит,—Леонжы келесэ.

Цилан стол лошкы шыцмыкы, соок запасдон кашшы „Рупь
двадцать“ мешак гыц ик сыкырым лыктеш да кандакш
лаштыкеш пайылен шинда.

Сарра ветчинам пйчкеда.

Пшигодский стол дорц кынылеш, сагашы комнатыш
пырымы амаса докы мия, олен пачеш да мытыкын келе-
сэ:

— Франциска!

— Ма тйлат?—торокок агыл тидыжи пелешта.

— Толок тишкы, качкылдалок,—тиды попа.

— Ам ке!

Тиням Мечислав амасам кымдаракын пачеш, порогым
ванжа да эчят попалта:

— Анят, кеет?

Людвиг дон Стефания ти сценым тйшлат. Нини ыжгаш-
тым кыдаштеок диванышты шынзат. Людвиг—сылык,
цила вйкок безразличны анжа, Стефания лудын шыцшы,
тыргыжланышы.

Лач ик Франциска веле пальтожым кыдашын. Комнатыш-
ты шокшы. Цевур да таза кидвлажым кукшы онгешыжи
хрестыла пиштен, тиды изи стол сага шынза.

— Бшкеок качок. Мынъ теманам,—эчят тиды отказа.

Тидын ватбжи тидиндок тенгелэ обарщаймаш враждеб-
ный кок эдем анзылны Мечиславлан яжола чучте, Франци-
скадон тенгелэ неукложе миреш цацымжы йшланжат ти-
дылан тама яжолаок ак чуч.

Но мынгеш кейшыжи тидылан лелы ылын.

Да тебе диван гыц Стефания трук кыныл шагалеш. Тиды
Мечислав докы пйсын мия.

— Келесай, пан Пшигодский, ма маням выча?—тиды
тыргыжланен, олен ядеш.

— Мынъ пан ам ыл, конюх ылам, графиня!—тенгеок олен
тиды отвечая.

— Мынъ тидиндон тынъым оскорбляйаш тумайделам
ылы. Вет тынъ поляк ылат да ти обращени ма донна обыч-
ный ылмым ынгылет. Но тиды гишан агыл мынъ тындынет

попынем. Мыйнь дэ графиня Людвига Ышкымнан судьбанам палыненэ...—Тыдын юкшы цытыралт кеэ, тыды лудын колта.—Колышт доко, пан, просты...—Тыды тырлен колта.—Кыце бие тыным манмыла?

— Мэ икэнэ иктынэм танг манына,—вежливый лиэш цацен, Мечислав попалта.

Стефания чиялтэмэ тырвывлажым йырымэла пызырал шынды.

— Но вет Ышкеок палет, мыйнь таландэ танг ам ыл. Ну, тидым коденэ. Мам тэ мадонна Ышташ сөредэ, малэннэ келесаш мэ тэ гыцтэ тергенэ. Ит монды, Пшигодский, цилэ тиды гишан пиш кого наказаним тынь намалаш шоат...

— Яра йок, кыце-гынят Ыштенэ тышты!—Пшигодский тыдым лоэштären колта...

— Тынь Ышкымедын аят дон шүмбелет гишан хоть тумаялшаш!

— Ныны гишанат мыйнь ам монды.

— И тылэт намыс агыл? Тамдан семнядэ маняр и малэнна честны служен, а тынь, разбойник лин, ныным лывырет!—Стефания тырхен ак кердт.

— Стефа!—Людвига тыдым царэ.

— Ит монды, Пшигодский, кызыт тэ манмам ада колты гынь, тамдам соикток сакалтат. Ышкеок палет, граф тидым такеш ак коды...

— Стефа!—ти ганажы уже шыдын Людвига сыгыралеш.

Франциска тыргыжланен тарванал кеэ. Мечиславын лицажы гыц тиды ужеш, кызыт тыды тамамат Ыштен кердеш. Тыды марыжы докы талашен мидэ пелештэ.

— Алок качкаш!

Амаса ныны паштек чучылтеш. Стефания эчэйт лудын колта.

— Тыньдонет мэ ямынна, Людвиси! Вет ти разбойниквлэ тамамат Ыштен кердыт! Свента Мария!—тыды пйжгалтэ.

— Малы тынь техень шаявлэдон ныным шыдештарет?

— А тынь статянет ти вольыквлэ анзымны магырышаш ма?

— Магыраш ак кел, но турнан попашат ак кел.

— Турнан? Но вет тидыжы—хам! Бжэл, тынэмок эче тидым Шмультике сакалтыде! Техень вольыквлэм сакаш веле манмыжыдон, кышкевен якте Эдвард прав ылеш. Тынь ужуц, кыце тыды мыйндонем попыш?—Людвига сага шынзын, Стефания пйжген попалта.

ХИ ГЛАВА

Вады векыла Сосновка дон Малая Холмянка лошты переговоры тынгалтын. Сирмашвлэм партизанский движениш

пижтѣмѣ хресәнвлә шывштенѣт. Цибуля получаймы пѣ-
тәриш сирмәшѣжѣ техенѣ ылын:

„Сосновка сола. Партизанский отрядын командирлән—
Емельян Цибулялан. Тѣнын сирмәшѣдѣм тагачы ирок лу-
атик дәшын мѣнь докем кандымы. Тә кычен кемѣ эдем-
влә тәреш вѣц тѣжем тәнгәм золтыдон выкупым мѣнь
предлагаем. Расчетшы кугижән вѣц тәнгән золтыдон ыш-
тѣмѣ лишәшлык. Оксажы вашталтым годымок пумы лиэш.
Вашталтымы дә окса получаймы способшым ышкѣләндәок
шѣндәш предлагаем. Выкупым иргодымок ыштен шокташ.
Тѣным дә тѣнын сообшниквләдѣм предупреждаем, тә
нәнгемдә ыдрәмәшвлән, ытямын дә церкѣ служительын
вуйышты гѣц иктә үп хоть кенвазы гѣнь, пиш кого наказа-
ни тәмдәм выча. Тилец пасна, халашты арестуймы больше-
виквләт лүмѣ лит, кыдывләм мә тәмдән нападенидә якте
суяш тѣнгәлненә ылы дә кыдывләлән, ышкѣмнән семня-
нәм мә оксала выкупаена гѣнят, смертный казнь ак угро-
жайы. Нѣнѣ тюрмашкы веле питѣрѣмѣ лит. Кужыш кол-
тыдеок ответѣм вычем, переговоры пѣтѣм якте нимахань
военный действимәт ам тѣнгәл. Полковник Могельниц-
ки й.

21 Декабрь 1918 ин.“

Сачок ти сирмәшѣм Цибулялан юкын лыдын пуа. Нѣнѣ
коктын Емельян Захаровичын пѣртѣштѣ сѣнзенѣт.

— Ну, мам тишәк келесет? — Цибуля помощникшы гѣц
ядеш.

Сачок шә сѣнзәпынвләжѣдон пытькалта дә йѣрәлтен
отвечая:

— Тѣдѣм пѣзѣрәлшәш гѣнь, лу тѣжемѣмәт пуа.

Цибуля тѣдѣн вѣкә тѣшлѣмләрәк анжалеш, вуйта пѣтә-
ри веле тѣдѣм ужеш.

— Лу тѣжемѣм манат?

— Пожалуй, пуа.

— А халаштышвләжѣ кыце? — Цибуля ядеш.

— Мѣньжѣ попемѣш, пѣзѣрәлшәш гѣнь, лу тѣжем тәнгә-
мәт йѣрәл пуа. Тѣдын, сәй, мәнмән когыньнан гѣц шуку-
рак. Маняр веремә мычкы мә вѣльнәнә кыдалыштыныт, —ти-
дѣн шанымжым Цибуля тенге ладнан принимаймәшеш су-
су лин, Сачок талашен попалта. — Халаштышывлә ма! Бѣш-
кеок сирә — ну, тюрмашкы шѣндә, а тѣштѣ, анжет, махань-
гѣнят перемена лиэш. Тюрма — тидѣ лүмәшок агыл. А ва-
ра мәнмән силавләнә толын шот. Теве Березня ышкѣмжѣн-
вләм мѣнь докем иктѣш ушным гишән попаш колтен. Нѣ-
нәт панвлә ваштареш ылыт. Толькы нѣнѣн большевиквлә-
дон тама ак ярышты улы. А мälәннә тѣшкѣ ма дела?

— Тенге, тенге... — Цибуля мүнгалтә дә пандашыжым кор-
мештѣлшәш тѣнгәлеш. — А мѣләм чучеш, тюрма гишән ти

полковник алтала. Нынн кайышыштым мбнь палем. Холмянскийвлӓ Ёняненбит, а тбды нбнбм просты тау шотешок сӓкӓлтен.

Цибулян лицӓжб пбцкӓтӓэм кеӓ, дӓ Сачок бшке промахшым поздан цакла.

— А тбнь, Сачок, ӓвӓ пи ылат. Мблӓнем тбнь гишӓнет анзычок хлопецвлӓ попеvb, но мбнь такешбм попат машанышым, а тбнь, анжемӓт, туан ӓтӓтбмӓт выжалет.

— Тбнь ма, Емельян Захарович, мбнь так, примерлӓн веле келесбшбм. Тбнбн воля, кыце мыштет тбнге бштб.

— Тенге, тенге. Пумагам нӓл дӓ сирб: „Оксала ана выжалы“. Сирбшбц? „Холмянкышкы Раевскийым, тбдбн вӓтбжбм, Коваллом дӓ Метельскийым канден кодыда“. „Сирбшбц? Тенге. „Тбнӓм охыр нырышты вашталтенӓ, но толыкы алталыдеок. Изииш хоть иктӓ-ма лиеш гбнь, лӓэм тӓмдӓнвлӓм. Мӓ Холмянскийвлӓ ана ыл“. Так тенгеок и сирб нбнблӓн. Сирбшбц? Лыдын пу. Тенге. Ну, кад подписӓем.

Вадеш охотничий пӓртбш „Рупь двадцать“ сӓрнен толеш. Могельницкийын кок сирмӓшге тбдб канден. Кокшы сирмӓштбжб Цибулялан полковник мытыкын отвечаен:

„Мбнбн семняэм большевиквлӓдон вашталташ мбнь согласын ылам. Вашталтымашым тенге бштенӓ: нырышты, Сосновка дӓ Холмянка лошты, икӓнӓ-иктбштб дорц уштыш кытлаеш лу эдемӓн отрядвлӓ вашталтышашлык эдемвлӓдон иквӓреш, кок вецӓт шагалыт. Сек пӓтӓриок мбнбн вӓтем—графиня Людвиг Могольницкая вашталтымы лишӓшлык. Тӓ тидбм колтедӓ, тбдб ныр гач мӓнмӓн отряднӓ докы мӓ, мӓ бшке вецбннӓ тӓмдӓн эдемдӓм колтенӓ, дӓ молывлӓжбмӓт тенгеок“.

— Ура! Птаха сӓгбӓрӓл колта дӓ кушташ ижб тбнгӓлеш.

Цилӓн сусу лин колтат. Соок ладна ылшы Сарраат даже лапажым шӓш тбнгӓлеш.

— Ужат, Олеса, махань яжо, скоры тбнь ӓтядбм элтӓлет.

— Господи, неужели лачок?—Олеса йбӓрӓлтен пелештӓ.

Птаха кушташ цӓрнӓ.

— Колышт, Ленька!—Пшеничек докы тбдб кыргыз мӓ.—Уке вӓл ти шонгывлӓн иктӓ-ма техеньб, пӓлет, мадон светбштб ылӓш веселӓрӓк?—Дӓ Андрий ижб пӓтӓри эче йбӓрӓлтбшб Раймондлан сбнзӓжбм кымалта.

— Арышы ышкалын шбшер?—Леон тбдбм тӓрок ынгыла.—Мбнь тумаем, нбнбн цилӓ улы. Панвлӓ, небось, охотничаймашты шпиртусдон бшкбмбштбм брӓктӓт. Мбнь хоть сейчас, толыкы начальство тебе кыце? ӓнят, тидб программышкына ак пыры?—амаса докыла кемӓштб Леон пел корнеш шагал колта.

— Мбнь тумаем, тидб ак кел...—Раймонд келесӓ дӓ, ваштареш ылмыжыдон бшке вбкбжб начальникын рольым нӓлмблӓ чучешӓт, бшкеӓт ак цаклы, шеклӓнен колта.

— Ак кел, Ырвезьвлә, ма нужда тидь мәннә? — тьдьн векь Сарра лиэш.

— Ак кел гьнь, ак кел,—Птаха тьрок укшен ке.

— Саррочка, малын тьнь тидьлән попет. Нержьм шок-шыхьдон Ыштълеш гьнь, значит ынгьлен тьдь, — Олеса тянгьран ваштыл колта.

— Вот, йьнгьлжьм Ырзъл колтыш!—Щабель йьбрълтә.

Соок пьцкәтә лицән Пшигодскийят даже пьцкәтән анжашыжы праха.

— Веселә народ тидь мәнмән молодежь, ниньдон колашат скучна агыл,—Щабельлән тьдь олен келесә.

Тьдьжь тидьн докыла пьгьнәлеш дә тенгеок олен ядеш:

— Кыце тьнь тумает, Пшигодский тәнг, Цибуля докы коктын кыдал кемьлә агыл вәл? Ырвезьвләм тишәк коденә, кым партизаным ньньлән постышты вашталтышла шалгаш коденә. Лыдынат? Могельницкий тьдьлән оксам предлагая. Тамаат лин кердеш. Кыдалына?

Пшигодский тумаялеш дә согласая.

— Вот ма, Ырвезьвлә, Пшигодский тәнгдон мә Сосновкаш кыдалына,—стөл логьц кьнььльн, Щабель чьнь келесә.—А тә тишть пыт анжыда. Раймонд, мә тьләт ти изи отрядьм поручаенә. Ир векьлә мә мьнгеш толына дә ньньм Сосновкыш шывштен нәнгенә,—парняжыдон амасашкы тьдь анжыкта.

Капка доны, уже мыкте вьлнй шьнзьмәштыжь, Щабель Раймондлан попа:

— Яжон анжы. Окнявләм кәрьдә. Сторожевойвләм Ышкеок проверяйь. На всякий случай, кьцкьм имнивлә йәмдь лишть. Постовой ньньн отрядьм әль разведкьм цакла гьнь, графинявләм тирьшкь шьндь дә, имнивләм кыце-кердмьн поктен, Сосновкыш шьргь просекьдон тьрок кыдал. Ик шамакдон, Ышкеок тумайы, кыце лучы.

Ть нужвец, кудвичь вес монгырны Пшигодский Францискадон прощаен.

— Тьнь кыце вара, вашталтат гьнь, ньньн сага кеет?— тьдь пьцкәтән ядеш.

— Әнят, кеемәт. Кыш ьне мьләм кемьлә?

— Ньнь докы ит ке! Сосновкыш, әтям докы ке.

— Тидь тьнь докет? Эчеәт шийшет? Уке, ьнде ороды ам ыл. Тьнь сагаәт ьльмем ак шо, ынгьлет. Ак шо.

— Франциска!

— Тьнь мьньым ит лудькть! Мышкындыдон уютожашет агыл мьн тьләт марлан кенәм.

Ырен шьцшь ньньн лицәшкьшть ушть мардеж ьфьләл шьндә.

— Пшигодский!—Щабель сьгьрәлеш.

— Анзыкыжым ам ши, әтям докы ке. Тьшть попенә. А ньнь докы ит ке, а то пуштам...

Цилә окнявләм яжон кәрен шьндьмькь, Раймонд дон Птаха эчеят икәнә усадьба йьр сәрнәлът. Лым лымаш прахен. Йьд пьлән агыл. Тьлзь пьшангьвлә вуйдон олен эртен. Йактывлә гьц армыж ганьы кого бьмьлкәвлә вазал шьнзьнът.

Шьргьштө тыр. Вазын шьщь лым юк ял львәлнө олен шакта. Тьдө ваткан ош одеялла йьрөм-йьр цилә левед шьнден, ть шотышты пөртөм дә йьржө ылышы вес построикывләмәт.

Конюшньышты имнивлә шьльбьм ладнан качмы юкат шакта.

— Тьшләлтенрәк анжыда, тәнгвлә, — Раймонд партизанвләлән попа, — ир векьлә тәмдәм мә эчеят вашталтенә. Иктә-мам цакледә гьнь, мälәннә төрок пәлдьртөдә. Бьнде бьшке вәрьшкьдә кедә.

Нинь Андрейдон столовийшыкы пырымышты годым, токо веле караул гьц толшы Пшеничек бьдьрвләлән тамам потикаләм шайыштынат уже.

— Тидө мам тиштө алтала? — Птаха ядеш дә патронный подсумкывлән прәжәжьм шүтәш тьнгәлеш.

— Тидө попа, тьнь вуйта бьшке бьмьлкәэт паштек, легионереш тьдөм пиштен кыргыжталынат. Лачок тидө? — Олеса ваштымеш.

Птаха ти гәнә пурынок йьрәлтә дә кидшөм веле шалла.

— Мам бьштет, профессижө тидөн техеньө — мельник...

— Мам мälәннә бьнде бьштөмлә, Раймонд? — Сарра ядеш.

— Мьнь тумаем, тә Олесадон амалаш вазын кердөдә, а мә ти йьдым дежуршашлык ылына.

— Мьньбьн омем ак шо, — Сарра келесә.

— Мьньбьнәт, — Олесаат тьдөн паштек пелештә.

— Ну, тьнәм иктә-мам бьштәш келеш, а то йьд ваштакеш шьнзәш скучна, дә Андрей эчеят мьнь вькем пижедьләш тьнгәлеш, а мьньбьн тырхымашем пьтә, дә скандал тәрвәнә, — Леон „котилә-каляла“ манмы бьшкьмжөн мадышжым тьнгәлеш.

— Тьнь когонок ит „әптәнләнө“, — Андрей тьдөм азырымла попа.

— Ма вара, мьнь по-украински хоть худан, но попом, а тьнь по-чешски мам ынгылет?

— Эчеят тьнгәлдә? Надоело! — Олеса шьдешкен колта.

— Эх, мандолина ылгець! Мьнь полькым шакталтынем, а тә кушталтынедә. Соикток ик конец. Иргодым вет мәнмән — празнык. Григорий Михайлович мәнмәм когыньнам ужмыкыжы, кыце вәл сусу линежө, Олеса! — тьдө сьгьрәл колта.

— Олесам конечны, а тьнь верцетшө тьдөлән махань сусу? — Леон ядеш.

Андрій икманяры секунд Леон вйкбй юк лыктеок анжа, а варажы келеся:

— А вет тямдән лачокшымок делада худан ак ке лиэш!

— Тынъ ма гишән?—тамам тупынешлй попымым шижён, Леон шекләннен ядеш.

— Мёнъ мельник гишән. Тйдён атяжбй лашашым янгыш-таш тынгалеш, тынь йылметдон, а тйдбй,—„тйдбй“ шамакеш тидбй удареним ёштй,—кагылым кўэштйш тынгалеш. Вот и лйктеш целый фабрика.

— Раймонд, малын тынь нинём вйш ёштенйт? Иктбйтшбйм караулыш колты, тынйам веле тыр лиэш,—Олеса попалта.

— Уке, мй ёшкбймнйн церотнам уже дежуреннй, а тынь, винтовкыдон шалгаш охатаэт улы гынъ, керек шалген кердйт,—Леон тйдбён ваштареш пелештй.

Сарра, вуйжым кидшбйдон тбкблен, стёл лошты шбнзй.

Раймонд, саблыжым дй маузержым кыдаштеок, келгбй креслышты, камин сага кйнен шбнзй.

— Мёнъ шкапышты, кымшы комнатышты, гитарым дй мандолиным ужынам,—Сарра келесй.

— А малын тынь келесйделат?..—сусу лин, Птаха тбргештен вазеш.

— А мйнемйн веремйнйжбй маханьы вара ылы, дй кбзбйтшйт эче веселйййш, пожалуй, ирбй,—бдббр отвечая.

Тйдбён пышкыды юкшым колын, Раймонд тйдбён лицйжбён выраженим, уштбйрйкбён анжышы шимбй, кого сбнзйжбйм дй решительный, изиш турнарак тбйрвбйжбйм представляя. Странны дй тбй нўжвецок понятны,—Андрий ик тидбйм веле юк лыктеок колыштеш. Ти тыргыж млоец бдббрлйн турна шамакым келесбймбйм Андрий нигнамат эче уште.

— Ленъка, ламным нйл, инструментбйм анжаш кенй,—Птаха келесй.

Кбйдеж амасавлй цилйок обций коридорыш лйктбйнбйт. Леонид лампыдон анзыцкей, Птаха тйдбён паштек. Цылан туре Андрий шагалал колта, колышталеш. „Шонгывлй амалат“.

Людвиг, Стефания дй Франциска ылмы комнатышты олен попымы юк шакта.

— А сравачшым тишйк такеш кербйл кодымы, Андрий келесй дй тйдбйм кбшйнбйшкбйжбй пиштй.

— Соикток нинбйлйн мй гачна веле кейш лиэш, дй кыш вара шбйлйт?—Леон пона, но все-таки амаса сралымым провыен анжа.

Ик минутышты, кидешбйштбй кым гитарым дй мандолиным намалын, мбйнгешок толыт.

— Тиштбй нинбйм иктй коклы и иктйт, наверны, шактыде, цилйштбй гбцйт ик гитареш ситйлбйк кблвлйм чуть-чуть ситйрйш лиэш. Мёнъ сейчас тебе слаен шбйндем,—Андрий келесй дй тйшйкок пыт ровотаяш тынгалеш.

— Сарра, мә һыйһылән ужиньяш путелна эче?—Раймонд кидшбдон амасашкыла анжыкта.

— Уке, тй тазажы качкаш отказыш,—Олеса отвечая.

— Кыце вара бне?—Раймонд ядеш.

— Ма, мйлам тйдым сарвалымла ылын ма? Тйды мйнь вйкем тенге анжал шйндйш...—Олеса келеся.

— Ничего, качмыжы шоэшт, бшкеок ядеш, — Андрий ладнангдара, а бшке кйвләм гитареш ловкан пижыктйлеш.

Раймонд стл докы толеш, тйштйжй ветчинадон дй сыкырдон торелкй шйнзен, дй Сарра вйкй ядымыла анжалеш. Тйдыжй тамам тумаен шйнден, камыныштыш тылышкы анжен шйнден дй юкымат ак лык.

— Тидйм все-таки һыйһылән пуэн анжаш келешок,—Раймонд келеся дй торелкйм нлеш.

Сарра тйдын вйкй мыскылымларак статян анжалеш.

— Тйнь кыце тумает, Раймонд, тйньын аятләнйт ветчинам пукшат? Дй тйдйт тенгеок отказывая?—тйды ядеш.

— Тенгежйм тенге, но вет тйды шляхта кидыштй ылеш, махань сравнени тиштй лин кердеш? Эчейт отказат гйнь, тйням мйнь торанышты кодем, пусть кыце шанат тйнге бштйт.—Дй тйды сагашы кйдежйш кея.

Амасам Франциска пачеш.

Диванышты пеле кишй Людвига кйньйлеш дй шйнзеш. Стефания вяржй гыцйт ак тйрвйнь.

— Мйнь тйландй качкаш канденйм. Малын тй отказываедй?—Людвига анзылан шагалал, тйды ядеш.

— Тау, мә шужыделна,—Людвига пыток агыл келеся. Тидйн качмыжы шоэш ылнежй, но „хамвлй“ гйц мам-гйн-ят принимаяш пыток отказышы Стефания тйдым смушаен.

Ветчина дон сыкыран торелкйм Раймонд стл вйкй шйндй.

— Сообщаен кердйм, жандармвлй кычымы мйнмйн тйнг-влйндон иргодым тй вашталтымы лидй.

— Мйнмйм вашталтат? Тйнь тидйм лачокым келесй-шйц?—амалышыла кайшы Стефания выртышток „шижйн“ колта.

— Техень эдемвлдон, кйлән бйнянйш лиэш, тй, наверны, шоэн вйш лидй,—Раймонд кукшынь пелештй.

Бйнде ижй, тйдын вуйыштыжы морен калпакшы уке годым, Стефания дон Людвига тйдым пйлен колтат.

— Келесйй, Пшигодский тишток эче? Мйнь тама тйдын юкшым ам кол,—Стефания лудылдйл ядеш.

— Уке, тйды вашталтымашеш йймдылйлтйш кеен.

— Тау йымылан,—Стефания куштылгын шйлйлтй дй тй-шйкенок вашталт кея.

Тйды эчейт икйнй Раймондым вуй гйц ял якте анжалеш дй маньяр лиэш тйнйрй ласкон ядеш.

— Келесәй, кыце тѣнь ти ужасный компанишкѣ попазе-
цѣт?

Стефания эчеят иктѣ-мам худам келесен колтымаш гѣц
лудын, ветчина торелкѣм Людвига пылвуй вѣкѣжѣ шѣндѣ.

— Мѣ качкылдалына,—тѣдѣ йѣрѣлтѣ.

Раймонд амаса докыла ашкылта. Стефания тѣдѣм ядеш:

— Келесәй, шамаквлѣэт тѣр ылмым мадон тѣнь подтвер-
ждаен кердѣт?

Раймонд кѣшѣнжѣ гѣц Могельницкийын сирмѣшвлѣм
лыктеш.

— Мѣнь тѣлѣт бѣнянем,—Раймонд сирмѣшвлѣм вѣктѣл-
тѣмѣк, Людвига протестуя.

Но Стефания кок сирмѣшке нѣлеш дѣ пиш йѣле лыдын
лѣктеш.

— Матка боска ченстоховская! Ти йыд йѣлерѣк хоть эр-
тен кешѣш ылнежѣ!—тѣдѣ келесѣ дѣ сирмѣшвлѣм Людвиг-
лан пуа.

— Мѣнмѣм тѣмдѣн тѣнгвлѣдѣдон вашталтым гишѣн усло-
вим сразу тѣ графлан шѣндендѣ?—тѣдѣ ядеш.

— Мане, ти сирмѣшѣм мѣнь бѣшке сиренѣм.

— А пѣлѣш лиѣш, мам тѣ тѣдѣн пѣтѣришѣ предложени-
ѣшѣжѣ отвѣчаендѣ?

— Малын акли? Келесенѣ, мѣ оксала ана вашталты, вет
мѣлѣннѣ тѣнгвлѣнѣм спасаяш келеш...—амасам пеле чѣчмѣм
коден, Раймонд лѣктѣн кеѣ.

— Готовы! Ынгаренѣм! Птаха сѣгѣрѣл колта дѣ пѣтѣриш
аккордым нѣлеш.

Минут эртѣмѣкѣ гриф мычки парнявлѣ чѣнь кашташ
тѣнгѣлѣт, дѣ мандолина мыраш тѣнгѣлеш.

— Кычы, Олеса, яратымы мырынам шакталтенѣ,—музы-
кальный вступленижѣм кѣрѣн шуэн, Птаха келесѣ.

Олеса кидѣшкѣжѣ гитарым нѣлеш, парнявлѣжѣдон ба-
сым тѣкѣлеш, дѣ тидѣлѣн рекѣ донышы изи водокачка дѣ
кымытын эртѣрѣмѣ вадывлѣ ѣшѣндѣрѣлтѣт. „Кыце вѣл кѣ-
зѣт тѣдѣ, яратымы мѣньбѣн ѣтям! Иргодым вѣш лимѣнѣ ги-
шѣн тѣдѣ пѣлѣ ылгецѣ!“

— Мѣнь вычем, Олеса.

Ойхан мыры шѣрлѣш тѣнгѣлеш. Южнамжы тѣдѣ мѣндѣр
курган шайылан вуйта ямын кеѣ, южнамжы мардежеш та-
гышец мѣндѣрѣн вуйта толын колта. Лирический мелоди
лошкы сусу юквлѣ трѣк ярлен кеѣт.

Торжественный маршдон земля вѣкѣ шошым толеш, дѣ
олицѣ вуйышты лѣпкѣтѣ вадын нѣрѣштѣ юквлѣ мырат:

Ой там, ой там за Дунаем,
Та за тихим Ду-на-а-ем...

Мыры паштек задорный дѣ кокетливый полька тѣнгѣлѣл-

теш. Андрий цилә монда. Тиды шум вашт шакта, дә техень
яжо шактымаш Стефания докат даже шоэш.

— А вет яжон шакта...— тиды пелештә.

Людвиг яжон шактымым колышт бивертә. Музык юк тыр-
лен шыщы карштышым тидынбим шижтәрә.

— Раймонд, кулан мбнь шактем?— Андрий шыдешкен колта.
Леон Сарра докы ашкеш мйә.

— Шанен шындышы бдыр!.. Шергакән тәнг!.. Иргодшы
лымеш танцуяш разрешайы.

Сарра кидшым веле шалалта.

Андрий кылвләм эчәт тйкәлеш дә вальсым шакташ тын-
гәлеш. Леон Саррам кидшы гыц ласкон кыча.

— Но танцуялашыжы лиэш вет? Мажым сылыккланымла!..
Аль мбньдонем бнет танцуы?

Олесан гитарыжы бас юквләм яжон севәлтәрен мйә.

Сарра кынбйлеш. Леон перегәлын тидым кыдәлжы гыц
әлтәлә дә силан кидшыдон бшке йбржы сәрәл колта.

Кынам кок нәрәштә дә цеве эдем куштат—яжо...

Раймонд нбнбн куштылгы дә олмыдшы сәрнбмбштәм
анжа.

„Яжон кушта, чорт чех“, Птаха завидуя.

Куштышывләм тбшлен, Франциска амаса сага шалга. Ты-
ды Раймондым сбнзәждон вәш лиэш, дә шукерды перви
пәтәри эче ужмышты годшылаок, коктынат йбрәлтен кол-
тат.

Ик минут Раймонд шекләнәл шалга. „Но вет Сарра тан-
цуя...“ Дә тиды пряхажым трук колта, сабя дон маузер-
жым стбл вбкб пиштә дә, шекләнбмәшеш якшарген, Фран-
циска докы мйә. Тидыжы, акат тумаял, кидшбм Раймондын
пулш вбкб пиштә, дә кбдежышты у мыжыр танцуяш тын-
гәлеш.

— Тынь колат, Людвиг, нбнб танцуят. Францискаат то-
же.—Пачын шумы амаса вашт горницышты Стефания цилә
ужын.—Шакташыжы тиш толшы млоец ак шакты, тиды
Францискадон кушта.

Олеса тагнамок уже гитарыжым пиштен дә мижгемжймәт
кыдаш шуэн, тиды пышкыды чүвәквләдон бнде кушта. Об-
щий весельем лоэштәрәш бнжы ли манын, Андрий бшкет-
шок шактышашлык ылын. Остаткаэшбжы тидәт нерад
лиэш.

— Ма вара тиды, аль мбләм бшкетемлән веле шактым-
ла? Тиды несправедливы,— тиды келесә.

— А мам бштбмлә, Андрияша, вет мәжы ана мышты!—
Леон тидыән сгбәрәл колта.

— Ну, эче изиш, Андрияша, йыд йблерәк эртә.

Тбнәм Андрий кынбйл шагалеш дә, циләм пудейбктен, са-
гашы комнатыш ашкеш.

— Идә йәтлб веле,— тиды келесә.— Мбнь колынам, об-

разованнывлӓ цилӓнок ти штуковиным шактат,—тӓдӓ пар-
няждон пианиным анжыкта,—ти струментдон полькым мӓ-
лӓннӓ шактен пуэт ылгецӓ, пишок яжо линезӓ, а то ци-
лӓн куштат, а мӓлӓм ышкеземлӓн шактымла, — Людвиг-
лан тӓдӓ попа.

Тидӓн простажы, тӓр попымыжы дӓ изи ӓрвезӓн ганьы
куштымы шомыжы Людвигам сӓнгӓт. Йӓрӓлтен, тӓдӓ пиани-
но докы мӓ дӓ ышышкыжы пӓтӓриок вацшы Рахманинов-
ын „Итальянская полька“ манмы семӓм шакташ тӓнгӓлеш.
Птаха ышкейт ак цаклы Стефания докыла сӓрнӓл кеӓ.

— Ит йӓтлӓ веле, обижӓяш маньн агыл, а веселӓ вады
лӓмеш дӓ иргодшы ирок лӓмеш... Мӓнӓдонем ат куштал-
ты вӓл?

Стефания анзылны луды сӓнзӓн, пиш когон ош пӓн, ко-
эштӓлтшӓ ганьы кыйыр упӓн млоец шалгалта. Ышке ша-
нымжым ыштен шокташ лучырак лижӓ маньн, Стефания
согласая.

Андрий ужеш, Олеса шӓдешкӓ. Сарраат тоже. Но тӓдӓм
нимат цӓрӓде...

Йыд шуку лимбкӓ веле охотничий томашты тыр лиӓш.
Цилӓн амален кенӓйт.

Людвига амала дӓ омыныштыжы ужеш, тидӓ цилӓ тен-
геок и лишӓшлӓк: лӓмӓнок ти томашты, техеньы нигнамат
ылгымы обстановкышты ти эдемвлӓдон тӓдӓ вӓш лишӓш-
лык ылын. Махань яжо вет, тӓдӓ самыньшаныде: ти эдем-
влӓ, кыдывлӓм тӓдӓ захищаен, кыдывлӓм яратен, лачокок
яжо эдемвлӓ ылыныт.

Заложниквлӓят дӓ нӓнӓн орольвлӓштӓт пыт амаленӓйт.

Кымда скамьяшты, икӓнӓ иктӓштӓм элтӓлен, Сарра дон
Олеса амалат, нӓнӓм Андрей ыжга-пинжӓкшӓдон левед
пиштен.

Ышкежӓ Андрей, кидшӓм вуӓ лӓвӓкӓжӓ пиштенӓт, седӓ-
рӓштӓ амала.

Партизанвлӓлӓн усадьбышты пасна-пасна кашташ утен
колтен. Нӓнӓ кымытынат конюшня докы погынат. Тиштӓ
шокшырак ылын. Коктытшы нӓнӓн логӓц тирӓшкӓ пырен
вазыныт, а оролаш „Рунь двадцатьым“ колтенӓйт. Тӓдӓжӓн
йумӓжӓ шон колтен, тӓдӓ пӓртӓш пырен, коридорышты
шӓнзӓшӓ лодка гӓц ик кого карка вӓдӓм йун колтен,
тишток камака сага ӓрӓлӓш шӓнзӓн дӓ амален кен. Тирӓш-
тӓш партизанвлӓ, тӓдӓлӓн ӓнянен, тоже амален кенӓйт.

Йыдым Стефания кӓнӓлеш, ыжгам, меховой калпакым
чиӓ дӓ сагашы кӓдежӓш лӓктеш. Молнамжы тенге лӓкмӓ
годым, нӓнӓм кӓ-гӓнят ӓдӓрвлӓ логӓц провожаен, кӓзӓт-
шӓ тевеш цилӓн амалат. Стефания коридорыш лӓкмӓ ама-
сам олен пачеш,—тӓштӓжӓ, кидвлӓжӓм шӓрӓлтен, камака

сага партизан пингидын амала, винтовкыжы тишток стена сага шалга.

Икманяр минут Стефания коридорышты шалга, вара амасам олен пачеш. Кудвичышты иктат уке. Шийш царнен колтышы ганьы шумдон Стафания кудвичыш лактеш, изиш шалгалеш да варажы капкашкыла чбынь ашкедеш. „Шагалтат гбынь, мблэм түгбй лэктэш келеш ылы манам“ тбдбй шана да шумжбй шолтке шийш тбнгэлеш.

Но тбдбй иктат шагалтыде. Теве ти просека Гнилые Воды манмышкы кеб, тишкбй тбдбй икбнб веле агыл, марыжы охотышкы кашмы годым, шапым йулдблбш Станислав сага толын.

Усадьба гбц маняры каранг миб, тбнбрбй чбнь ашкедеш да остаткажым ашкедбш бптбртбшбй ботывлбждон кыптешт-кыптешт кыргыжаш тбнгэлеш. Но ытлымыжылан со эче ак бнбнбй. Кок километр нбрбй тома дорц карангмыкы веле когон янгылымжым шижеш. Пақыла кыргыж ак керд. Шумбшты йочке кереш. Тбдбй ботывлбжбй кыдаш шуа да, лым вблбн нбнбй шбйден коден, кбкшбй кавалан ботинкы-влбдонок ашкедбш тбнгэлеш.

Остаткажым тбдбй пивлб оптымым колын колта; сола вуйышкы мимбкбжбй, польский йблмбдон тбдбй сбгбрбл шагалтат:

— Шагал! Кб толеш?

Пичб шайыц кок вооруженный эдем кыргыж лэктбт. Тидбй Зарембан эскадроныштыш легионервлб ылыныт.

— Пусть вельможный пани ак тыргыжланы. Мбнбн сержантем тбнбйм хала якте шывштен кеб. Тиштбй вет мбндбйр агыл. Корны лбдбш агыл, мб тбшецбн толна веле. Ну, кыдал,—Заремба сержантлан кидшбйм шалалта.

Тбдбжбй сбпбм погалта. Имнивлб тбрвбнбт. Стефания шайыкыжы анжалеш. Зарембан эскадронжы солагбц шбргбйшкблб тбрвбнб. Сотембн.

Сек пбтбриок коридорышты амалышы „Рупь двадцать“ шижбн. Тидблбн убштбн чучын колта. Стефания пачын кодымы амаса коридорым цилб укшбктен колтен. „Тбнгелб, кбнбйлдб, ляхвлб толыныт!“—тбдбн сбгбрбл колтымжы цилбм кбнбйлтб. Тилец пасна „Рупь двацать“ нимат келесен ак поспейб—Заремба тбдбй вуйышкыжы лбэн шелеш.

Раймонд оружи докы шыралтеш.

Коридорыш легионервлб ружге пырат. Птаха, коти ганьы, ял вбкбй кбнбйл шагалеш. Икбнб тбргештенек пичблжбй докы, лыкышкы тилб шоэш. Стбл вблбцбн кбнбйл кешбй Леон омпышдон нимамат ак ынгылы.

Пбтбри андак бдбйрвлббт нимат ак ынгылеп. Андрей

амасашкы шыралтеш. ТЫдЫм пачын, шайыкыла цакнен колта да тЫшакко мЫнгеш чУчЫн шЫндА. Коридорышты таманяр гАнА лУэн колтат. Амаса анга пульывлАэш таманяр вАре царгешт лАктеш.

Случайность веле Андрийым колымаш гЫц ытара.

Ма тидЫ, Леонат остаткажым ынгыла. Выртышток стОлЫм сАрАл шуэн, тЫдЫ амасам тЫкЫлен шЫндА дА винтовкыжым хватя. Андрий кЫдеж лык гЫц амаса вашт лУлеш.

— МЫнгеш!—Заремба коридорышты сасла.—ИдА лУл! ТЫштЫ графиня улы, пся ваша мать! МЫнгеш!

Коридор охырем кеА.

— МА нинЫм тЫтеок нАлЫнА. ТЫштЫ кым ЫрвезЫ, лУл-мАштЫжЫ графиням пуштын шуаш лиэш,—ЫшкЫмжЫн цАк-нЫмЫжЫм пОручик салтаквлАлАн ынгылдара.

— Ти лайдак агыл ылгецЫ,—тЫдЫ шЫдЫн „Рупь двадцА-тЫн“ колышы кАпшЫм чымалеш,—мА амалышывлАмок нЫ-нЫм хватенА ылы.

— Ма лиАлтЫн, пане поручик? Малын тА цАкнедА?—Сал-таквлА шЫргЫ лошкыла цАкнЫмЫм ужын, Владислав Зарем-ба докы кыдал миА.

— НЫнЫм бойтеок алтален лыкташ келеш. ШижЫн посеенЫт,—младший МогельницкийлАн Заремба келесА.

— Но вет тАжЫ уже пОртЫштЫ ылында!—Владислав шЫ-дЫн сЫгЫрАл колта.

Тенге сЫгЫрАлмАшеш орланен кешЫ Заремба ак тырхы:

— МЫньжЫ хоть томашты ылынам, подпоручик, но тЫньжЫ тЫштЫ, кажется, ылтелат. ТЫнь Ышке взводедЫм анжы, дА чиндон старший ылшылан оскорбительный замечаним ит ЫштЫ. Мам Ыштэм, мЫнь Ышкеок пАлем.

Владек арышы ганьы шЫдешкен колта, имнижЫм сАрА-леш дА брдЫжЫш кыдалеш.

— ОкнявлАм скамнявлАдон питЫрЫдА!—Раймонд команды-вая.

ГорницЫштЫ баррикадым Ыштен шЫндАт.

Раймонд пленницывлА докы кыргыжеш. ТЫштЫ тЫдЫ ошем шЫцшЫ Людвигам дА лУдЫн шЫцшЫ Францискам веле ужеш.

— Ради бога, ма лиАлтЫн? Кышты Стефания?—ЛудЫн колтышы Людвиг тидЫн докы шыралтеш.

Раймонд кЫдеж Ыр пЫсЫн анжал колта.

— Кыце кышты? ТЫдЫ тиштЫ лишАшлык!—тЫдЫ сЫгЫ-рАл колта.

— Ах, вот ма! ШЫлЫн, кЫшкЫ! Честьге, славыге мА ама-лен колтениА,—Раймонд шайылны Птаха ойхын попалта.

— Ынде мам вара тА ЫштедА?—Людвиг тЫдЫн кидшЫм хватя.

Птаха кидшЫм шывшын нАлеш.

— Остатка якте шиэдАлЫнА... Вацта седЫрАшкЫ, мЫнь тЫ

окня гыц лүләш тынгаләм!—төйдө сьгьбрәл колта.— Живой соикток ана сдаялт. Ямаш гьнят—такеш агыл.

Төйдө шұм вашт шьдешкен, лелы диваным окня докы шькәл шьндә.

— А малын тыньжы кодынат?—Раймонд Людвигам ядеш.

— Төйдөн шьлмьжы гишән мьнь пәлбьделам...—Людвиг олен отвечая.

— Пәне поручик, тиштө коктым конюшнеш хватенйт,—капрал Зарембалан доложа дә парняжыдон партизанвлә вькы анжыкта.

Заремба кидшым чьнь шалалта.

Томашкы залп юк шакта. Леон дон Птаха окня сага йшык шайылыны шалгат дә мушкышкы показышым хоть кумок каждый секундын лүэн колташ йәмдө ылыт.

— Эй, тыштө, томаштышывлә, идә лү! Пан поручик тәдонда попалтынежы!—тәгү-әнят кудвичы гыц сасла.

Томашты юкымат ак лыкен...

— Тә, тыштө шьнзьшывлә, колышта! Мьнь поручик Заремба ылам, тишкы полковник Могельницкый мьньым колтен... Колыда?—кудвичы гыц Заремба сасла.

— Колына. Ну, ма вара?—Төйдөн ваштареш Пшеничек сьгьбрәл колта.

— Тәләндә сдаялташ предлагаем.

Томашты тыр. Ыдрәмәшвлә, ньнблән шүдөмы статян, седьрәштө шьнзенйт. Раймонд, маузеран кидшым анзыкыла вьктәлтен, амасашкы орола.

— Повторяем. Мьнь тәләндә сдаялташ предлагаем. Тә кычымыда графиня Могельницкая живойок дә целаок гьнь, тәмдәм живыймок кодаш обещаем. Ада сдаялт гьнь, циләдәм иктө дәнгынь лүл оптем. Тумаялашта вьц минутым пуэм.

Томашты юкат уке. Раймонд, Птаха, Пшеничек икәнә иктөштөм анжалыт. Анжалтышышты дорц Людвига ынгыла, нинь ак сдаялтеп. Кудвичыштөжы вычат... Смерть тагышты тишток тома йьр каштын дә тишкы пыраш шелыкым кычәлән...

— Эй, тә, томаштышывлә, сдаялтыда?

— Ке к чорту, гад! Остатка якте шьэдәлбәнә! Шу лижы коммуна!—Андрей сьгьбрәл колта.

Пьтәриш книгән пьтәртөш.

Сочи, Москва, 1934—1936 ивлә

Оглавлени

	<i>Стр.</i>
I глава	3
II глава	18
III глава	37
IV глава	51
V глава	65
VI глава	81
VII глава	97
VIII глава	110
IX глава	124
X глава	140
XI глава	156
XII глава	168

Ц 1940 г.
Акт № 233
Вкладн. л. _____

Отв. ред. перев. П. РОМАШКИН

Корректор Н. ИЛЬЯКОВ

Сдано в набор 3/1 1940 г. Подписано к печати 14/III 1940 г.
Формат бумаги 60X92. Печатных листов 11,375. 43,904 зн. в п. л.
Авторских листов 11,94. Тираж 1000 экз. Уполн. Марглавлита № Б-5

Отпечатано в типографии Горно-Марийского филиала Маргосиздата

3 т. 25 к.

11612

	Мар. г.
	3-213

Н. Островский
РОЖДЕННЫЕ БУРЕЙ
в переводе
на горно-марийский язык